

METSÄHALLITUKSEN LUONNONSUOJELUJULKAISUJA. SARJA C 177

MEAHCIRÁÐÐEHUSA LUONDDUDUODJALANALMMUSTAHTTIMAT. RÁIDU C 177

Giehtaruohttasa meahcceguovllu ja Ánnjaloanji suodjalanguovllu geavahan- ja dikšunplána

Översättning: Pimma Knight.

Jorgalan: Pentti Pieski.

Bearbmagovva: Seija Olkkonen.

© Meahciráđđehus, Vantaa, 2021

ISSN-L 1796-2943

ISSN (neahtas) 1796-2943

ISBN 978-952-377-021-8 (pdf)

**Giehtaruohtta meahcceguovllu ja
Ánnjaloanji suodjalanguovllu
geavahan- ja dikšunplána**

Govvidansiidu

Almmustuhtti	Meahciráđdehus	Almmustuhttináigi	17.9.2021
Doaibmanaddi	Meahciráđdehus	Dohkkehanbeaivemearri	4.3.2020
Luhkolašvuotta	Almmolaš	Diáranummir	MH 6325/2018
Suodjanguovlotiipa / Suodjalanprográmma		meahcceguovlu, luonddusuodjalanguovlu, Natura 2000 -guovlu	
Guovllu namma		Giehtaruohhtasa meahcceguovllu, Ánnjaloanji	
Natura 2000-guovllu namma ja koda		Giehtaruohhtasa meahcceguovllu FI1300105	
Dahkki(t)	Meahciráđdehus		
Almmustuhttima namma		Giehtaruohhtasa meahcceguovllu ja Ánnjaloanji suodjalanguovllu dikšun- ja geavahanplána	

Čoahkkáigeassu

Meahcceguovlolága mielde meahcceguovlluide galgá dahkat dikšun- ja geavahanplána, man birasministeriija nanne. Dikšun ja geavahanplána dahkko 10–20 jahkái háválassii, ja das meroštallet doaimmaid guovllu vuodđomihttomeriid ollašuttimii. Giehtaruohhtasa meahcceguovllu vuosttas dikšun- ja geavahanplána lea gárvvistuvvon 1990-logu loahpas ja nannejuvvon jagi 2008. Plánaguovlu doallá sisttis jagi 1991 vuodđuduvvon Giehtaruohhtasa meahcceguovllu, mii gullá Natura 2000 -fierpmádahkii oassin guovllu Giehtaruohhtasa meahcceguovlu. Plánaguvlui gullet maiddái guovllut meahcceguovloráddjema olggobealde ja meahcceguovllu sisa báhcán Ánnjaloanji suodjalanguovlu. Plánaguovllu oppalašviidodat lea 221 270 hektára, ja dat lea ollásit Eanodaga gieldda guovllus.

Giehtaruohhtasa meahcceguovllus lea Suoma diliin áidnalunddot stuorraduoddariid guovlu, alimus čohkkan Háldi. Guovllu mearkašupmi boazodollui ja eará luondduealáhusaide lea buhttemeahttun. Lassin dat lea bivnnuhis vánddardan- ja meahccebivdoguovlu. Luondduárvvuidis beales guovlu ja laktojuvvon Natura 2000 -suodjalanprográmmii.

Dikšuma ja geavaheami plánen doallá sisttis dáládili govvádusa, mas identifiseret guovllu suodjalan- ja kulturárvvut. Dálá dili govvádusa vuodul árvvoštallat guvlui čuohcán guovddáš áitagiid ja evttohat doaibmabijuid daid dustemii. Mihttomeari ásaheamis evttohat, mo doaibmabiju ollašuvvama čuovvut ja daid váikkuhusaid ja váikkuheaddjivuoda árvvoštallat. Ollašuttimii lea čohkken Meahciráđdehusa ovddasvástádusas lea doaimmaid ja daid resursadárbbuid.

Plánaid linnjemiid vuodđun lea meahcceguovlo- ja luonddusuodjalanlágas ja eará lálkaásaheamis, guovllus dahkkon čielggadusain, báikkálaš ássiid ja čanusjoavkkuid ovdanbuktán oainnuin ja ráđđádallamiin sámedikkiin. Plána várás vuodđuduvvui ovtasbargojoavku, masa bovdejedje ovddasteaddjiid sierra čanusjoavkkuin. Sámediggi nammadii plána doarjjan sierra Akwé: Kon -bargojoavkku. Akwé: Kon -rávvagiid heivehemiin figge sihkkarastit sápmelaččaid oassálastin plána gárvvisteapmái ja sámekultuvrii čuohcán váikkuhusaid árvvoštallami.

Plánas buktet ovdan, ahte guovllu áhpásmuhttinatnu stivrejuvvo eanaš vánddardan- ja luondduturismaavádahkii (17 % guovllus) ja ahte eanaš oassi guovllus (83 %) báhcá boaittoealeavádahkan. Mihttomearrin lea sihkkarastit, ahte eai lassánange galledeaddjimearit hehte meahcceguovlolágas oaivilduvvon vuodđudanmihttomeriid: meahcceguovloluonddu seailuma ja sámekultuvrra ja luondduealáhusaid dorvvasteami.

Čoavddasáni	Giehtaruohhtasa, meahcceguovlu, dikšun- ja geavahanplána		
Eará dieđut	Plána leat čállán Arja Vasama, Pekka Sulkava, Antti Ohenoja, Saara Tynys, Pirjo Rautiainen, Siiri Tolonen ja Jarmo Huhtamella.		
Ráiddu namma ja nummir	Meahciráđdehusa luondduduodjalanalmmustahttimat. Ráidu C 177		
ISSN-L	1796-2943	ISSN (internetpreanttus)	1796-2943
ISBN	978-952-377-021-8 (pdf)		
Siidolohku	189 s.	Giella	Sámegiella
Goastideaddji	Meahciráđdehus, Luonddubálvalusat		

Kuvailulehti

Julkaisija	Metsähallitus	Julkaisu-aika	17.9.2021
Toimeksiantaja	Metsähallitus	Hyväksymispäivämäärä	4.3.2020
Luottamuksellisuus	Julkinen	Diaarinumero	MH 6325/2018
Suojelualuetyyppi/Suojeluohjelma	Erämaa-alue, luonnonsuojelualue, Natura 2000 -alue		
Alueen nimi	Käsivarren erämaa-alue, Ännjaloanji		
Natura 2000 -alueen nimi ja koodi	Käsivarren erämaa F11300105		
Tekijä(t)	Metsähallitus		
Julkaisun nimi	Käsivarren erämaa-alueen ja Ännjaloanjin suojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma		

Tiivistelmä

Erämaalain mukaan erämaa-alueille on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka ympäristöministeriö vahvistaa. Hoito- ja käyttösuunnitelma tehdään 10–20 vuodeksi kerrallaan, ja siinä määritellään toimenpiteet alueen perustamistavoitteiden toteuttamiseksi. Käsivarren erämaa-alueen ensimmäinen hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu 1990-luvun lopulla ja vahvistettu vuonna 2008. Suunnittelualue sisältää vuonna 1991 perustetun Käsivarren erämaa-alueen, joka kuuluu Natura 2000 -verkostoon osana aluetta Käsivarren erämaa. Suunnittelualueeseen sisältyy myös alueita erämaa-alueen ulkopuolelta ja erämaa-alueen sisään jäävä Ännjaloanjin suojelualue. Suunnittelualueen kokonaispinta-ala on 221 270 hehtaaria, ja se sijaitsee kokonaisuudessaan Enontekiön kunnan alueella.

Käsivarren erämaa-alueella sijaitsee Suomen oloissa ainutlaatuinen suurtuntureiden alue, korkeimpana huippunaan Halti. Alueen merkitys poronhoidolle ja muille luontaiselinkeinoille on korvaamaton. Lisäksi se on suosittu retkeily- ja eränkäyntikohde. Luontoarvojensa takia alue on liitetty Natura 2000 -suojeluohjelmaan.

Hoidon ja käytön suunnittelu sisältää nykytilan kuvauksen, jossa tunnistetaan alueen suojelu- ja kulttuuriarvot. Nykytilan kuvauksen perusteella arvioidaan alueeseen kohdistuvia keskeisiä uhkia ja esitetään toimenpiteitä niiden torjumiseksi. Tavoitteen asetelussa esitetään, kuinka toimenpiteiden toteutumista seurataan ja niiden vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioidaan. Toteutukseen on koottu Metsähallituksen vastuulla olevia toimenpiteitä ja niiden resurssitarpeita.

Suunnitelman linjaukset perustuvat erämaa- ja luonnonsuojelulakiin sekä muuhun lainsäädäntöön, alueella tehtyihin selvityksiin, paikallisten asukkaiden ja sidosryhmien esittämiin näkemyksiin sekä neuvotteluihin saamelaiskäräjien kanssa. Suunnittelua varten perustettiin yhteistyöryhmä, johon kutsuttiin edustajat eri sidosryhmistä. Saamelaiskäräjät nimesi suunnittelun tueksi erillisen Akwé: Kon -työryhmän. Akwé: Kon -ohjeita soveltamalla pyrittiin varmistamaan saamelaisten osallistuminen suunnitelman valmisteluun ja saamelaiskulttuurille aiheutuvien vaikutusten arviointiin.

Suunnitelmassa esitetään, että alueen virkistyskäyttö ohjataan pääosin retkeily- ja luontomatkailuyöhykkeelle (17 % alueesta) ja että valtaosa alueesta (83 %) jää syrjävyöhykkeeksi. Tavoitteena on varmistaa, että lisääntyvätkään käyntimäärät eivät haittaa erämaalain mukaisia alueen perustamistavoitteita: erämaaluonteen säilymistä ja saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamista.

Avainsanat	Käsivarsi, erämaa-alue, hoito- ja käyttösuunnitelma		
Muut tiedot	Suunnitelman ovat kirjoittaneet Arja Vasama, Pekka Sulkava, Antti Ohenoja, Saara Tynys, Pirjo Rautiainen, Siiri Tolonen ja Jarmo Huhtamella.		
Sarjan nimi ja numero	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 177		
ISSN-L	1796-2943	ISSN (verkkójulkaisu)	1796-2943
ISBN	978-952-377-021-8 (pdf)		
Sivumäärä	189 s.	Kieli	Pohjoissaame
Kustantaja	Metsähallitus, Luontopalvelut		

Presentationsblad

Utgivare	Forststyrelsen	Utgivningsdatum	17.9.2021
Uppdragsgivare	Forststyrelsen	Datum för godkännande	4.3.2020
Sekretessgrad	Offentlig	Diarienummer	MH 6325/2018
Typ av skyddsområde/ skyddsprogram	ödemarksområde, naturskyddsområde, Natura 2000-område		
Områdets namn	Ödemarksområdet Lapska armen, Ánnjaloanji		
Natura 2000-områdets namn och kod	Käsivarren erämaa FI1300105		
Författare	Forststyrelsen		
Publikation	Skötsel- och användningsplan för Lapska armens ödemarksområde och Ánnjaloanji naturskyddsområde		

Sammandrag

Enligt ödemarkslagen skall Forststyrelsen utarbeta en skötsel- och användningsplan för ödemarksområden, och planerna skall fastställas av miljöministeriet. En skötsel- och användningsplan uppgörs för 10–20 år åt gången, och i den fastställs åtgärder för hur man kan uppnå syftena för inrättandet av skyddsområdet. Den första skötsel- och användningsplanen för Lapska armens ödemarksområde gjordes i slutet av 1990-talet och fastställdes år 2008. Planeringsområdet omfattar Lapska armens ödemarksområde, som inrättades år 1991 och ingår i Natura 2000-området Lapska armens ödemark. I planeringsområdet ingår även områden som ligger utanför ödemarksområdets gränser samt Ánnjaloanji naturskyddsområde, som ligger inom ödemarksområdet. Planeringsområdets totala areal är 221 270 hektar och det ligger i sin helhet i Enontekis kommun.

Lapska armens ödemarksområde ligger inom det för finska förhållanden unika högfjällsområdet med Halti som den högsta fjälltoppen. Områdets betydelse för rennäringen och övriga naturnäringar är oersättlig. Därtill används området flitigt för friluftsliv, jakt och fiske. På grund av fina naturvärdena har området införlivats i Natura 2000-programmet.

Skötsel- och användningsplanen omfattar en beskrivning av nuläget, där man presenterar planeringsområdets skydds- och kulturvärden. Utgående från beskrivningen av nuläget görs en bedömning av de centrala hoten mot området och föreslås åtgärder för att förebygga hoten. I kapitlet Måluppställning presenteras hur man följer upp hur åtgärderna förverkligas och bedöms åtgärdernas effekter samt verkningfullhet. I kapitlet Förverkligande presenteras de åtgärder som Forststyrelsen ansvarar för samt resursbehovet för dessa.

Riktlinjerna i planen grundar sig på ödemarkslagen, naturvårdslagen samt övrig lagstiftning liksom också på utredningar i området, lokala invånarens och intressentgruppers åsikter och förhandlingar med sametingen. För uppgörandet av planen tillsattes en arbetsgrupp, till vilken kallades representanter för olika intressentgrupper. Till stöd för planeringen utsåg sametingen en separat Akwe: Kon-arbetsgrupp. Syftet med att tillämpa Akwe: Kon-riktlinjerna var att säkerställa att samerna deltar i framtagandet av planen och i bedömningen av verkningarna av planen på samekulturen.

I planen läggs fram att rekreationsbruket huvudsakligen styrs till rekreations- och naturturismzonen (17 % av området) och huvudparten av området (83 %) blir grundzon. Målet är att säkerställa att även större besökarmängder inte äventyrar syftet med området enligt ödemarkslagen: nämligen att bevara områdets ödemarkskaraktär och att trygga den samiska kulturen och naturnäringarna

Nyckelord	Lapska armen, ödemarksområde, skötsel- och användningsplan		
Övriga uppgifter	Planen har utarbetats av Arja Vasama, Pekka Sulkava, Antti Ohenoja, Saara Tynys, Pirjo Rautiainen, Siiri Tolonen och Jarmo Huhtamella.		
Seriens namn och nummer	Forststyrelsens naturskyddspublikationer. Serie C 177		
ISSN-L	1796-2943	ISSN (online)	1796-2943
ISBN (pdf)	978-952-377-021-8 (pdf)		
Sidantal	180 s.	Språk	Finska
Förlag	Forststyrelsen, Naturtjänster		

Sisdoallu

ČOAHKKÁIGEASSU	9
OTNÁ DILI GOVVIDEAPMI	23
1 Plánenguovllu govvideapmi ja plánendilli	23
2 Vuodđudanulbmil	28
3 Jápma luondu: čázádagat ja geologiija	29
4 Natura 2000 -luonddutiipat	34
5 Šlájat	40
6 Kulturárbi	43
7A Luonddu áhpásmahttingeavahus: vánddardeapmi ja luondduturisma	46
7B Luonddu áhpásmahttingeavaheapmi: oahpistangulahallan	53
8 Fuodđodoallu: otná dilli	55
9 Dutkamuš	61
10 Eará luondduváriid atnu, losáduusat, geavahanvuoigatvuođat ja soahpamušat	62
10b Boazodoallu	65
GUOVDDÁŠ ÁRVVUT JA ÁITAGAT	68
11 Guovddaš suodjalan- ja geavahanárvvit ja áitagat	68
MIHTTOMERIID ÁSAHEAPMI	82
12 Áittadahkkiid dusten, váikkuhusaid árvvoštallan ja čuovvun	82
13A Avádatjuohku: Giehtaruohttas vánddardan- ja luondduturismaavádat	98
13B Avádatjuohku: Käsivarren syrjävyöhyke	100
13C Avádatjuohku: Ráddjehus- ja luondduárvoavádat	101
OLLAŠUHTTIN	103
14 Luonddu- ja kulturárbesuodjaleami doaibmabijut	103
15 Luonddu áhpásmuhttinatnu: vánddardeami ja luondduturismadoaibmabijut	105
16 Fuodđodoalu doaibmabijut	109
17 Eará luondduváriid ja guovlluid geavaheami doaibmabijut	113
17b Boazodoalu doaibmabijut	117
18 Hálddahus	119
19 Resurssat	121
20 Oassálastin	123
GÁLDUT	125
MILDOSAT	129
Miiddus 1 Eanagotteláva	129
Miiddus 2 Plánaguovllu šládjalogahallan (suomagillii)	130
Miiddus 3 Akwé: Kon joavkku ovdanbuktán áššit ovdal cealkámušjorrosa (suomagillii)	143
Miiddus 4 Riikkaviidosáš guovlluidgeavahanmihttomearit (suomagillii)	151
Miiddus 5 Cealkámuščoahkkáigeassu (suomagillii)	153
Miiddus 6 Čoahkkáigeassu Sámediggelága 9 §:a ja boazodoallolága 53 §:a čuvvon ráđđádallamiin dahkon evttohusain (suomagillii)	184
Miiddus 7 Birasministeriija nannenreive (suomagillii)	185

ČOAHKKÁIGEASSU

OTNÁ DILI GOVVIDEAPMI

1 Plánenguovllu oppalaš govvideapmi

Giehtaruohhtasa meahcceguovlu 264 950 ha, lea ollásit Eanodaga gielddas ja sápmelaččaid ruovtto-guovllus. Guovlu lea stáhta eatnamis ja dan hálddaša Meahciráđđehus. Lágas mearriduvvon meahcceguovllu lassin plánenguvlui gullá 1094 ha Natura 2000 -suodjalanprográmmii gullelaš guovlu, mii lea maiddá Meahciráđđehusa stivrema vuolde. Meahcceguovllu siste lea Válddejoga buolžasuodjalanprográmmačuozáhat ja Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovlu.

Giehtaruohhtasa meahcceguovlu stuora duoddariiguin lea fiinna ja earenomáš guovlu, ja hui dovddus mátkkoštan- ja vánddardančuozáhat. Dat lea oassin rájiid rasttildeaddji davvi vánddardaneatnama ja ráddjejuvvo nuortin norgalaš Ráissa álbmotmeahccái ja davvin Ráisduottarhálddi oainnussuodjalanguvlui. Lullin meahcceguovlu olle Leahttáseanu jekkiid suodjalanguvlui, mii gullá seammá Natura 2000 -guvlui dainna. Oarjin meahcceguovlu ja váldogeainnu e 21 gaskii báhcá stáhta meahcceanan, man Meahciráđđehus hálddaša.

2. Vuodđudanulbmil

Meahcceguovllut leat vuodđuduvvon guovlluid meahcceiešvuoda seailluheapmin, sámekultuvrra ja luondduealáhuseid dorvasteapmin sihke luonddu mánggahámatvuoda ja dan eavttuid ovddideapmin.

3. Heakkahis luondu: čázádagat ja geologiiija

Stuorimus oassi meahcceguovllus gullá Duortnus-Muonájoga váldočázádatguvlui. Čázit mat luitet Gahperusváris oarjjás gullet Ivgojoga čázádatguvlui. Meahcceguovllu siste lea čáhcejuoga mii olle Dierpmesváris Roahpái. Dát čáhcejuoga juohká čázádagaid nuorttas luoitti Leahttáseanu golgan-guovllu čázádagaid ja oarjelulás luoitti Geaggáseanu golanguovllu čázádagaid. Stuora allodaterohusaid dihte ceakkus guoikkat ja goržžit leat mihtilmasat.

Giehtaruohhtasa meahcceguovllu baktevuodđu lea Suoma dilis spiehkastat, ja dat juohkašuvvá guovtti čielgasit sierralágan oassái. Guovllu gaska- ja nuortaoasi baktevuodđu lea šaddan 1800–2700 miljovna jagi áigi. Dákkár baktevuodđu lea mihtilmas viiddis Fennoskandia guovlluide. Giehtaruohhtasa oarjedavveoassi lea nuorat, 600–400 miljovna jagi dás ovdal boares sedimeanttain ja vulkánalaš geđggiin šaddan bákti. Dáid nuorra čohkkejumiid gávdnon dahká Giehtaruohhtasa luonddus mángga dásis spiehkastahti go veardida eará guovlluide Suomas.

4. Natura 2000 -luonddutiipat

Plánenguovllu luonddutiipadieđuin váldooassi lea čohkkejuvvon áibmogovvadulkajumiin LUOTI-fitnus, ja LUOTI-inventeren dieđuid vuodul Natura-luonddutiipat leat sirdojuvvon MHGIS-diehtovuđđui. Ovdalis máinnašuvvon áššit dagahit eahpedárkilisvuoda inventerejuvvon luonddutiippaide ja daid viidodatdieđuide.

Giehtaruohhtasa meahcceguovllu buot viidásamos luonddudirektiivva luonddutiipat leat duottarguolbanat (oasus 50 % plánenguovllus), guorba duottargietit (oasus 15 %) ja marastagat (oasus 11 %). Guorba duottargietiid oasus lea stuorat, danin go guovllu alla duoddariin gávdnojit viidát suoidneguolbanat, dego sávzzasinut-suorrejiektaguolbanat. Guovllus leat viidát silikáhtabávttit, guoskatkeahtes- ja gáddejeakkit sihke ábit- ja balssat. Sáivvat ja eanut leat maid mearkkašahti olu guovllu viidodagas. Meahcceguovllu davveoasi alla duoddariin leat baktevuodu dolomihta dihte Davvi-Lappis hárvenaš luonddutiipat, dego gálkabávttit, noarsaguolbanat ja bihcesámelgáldut. Luonddutiipat maid EU atná dehálažžan dahjege vuoruha leat čáhppesmuorjesáttočasastat, bihcesámelgáldut, ábit, balssat, luondduvuovddit, jeakkit main leat nuorat ja dulvevuovddit.

Luonddutiippain mat gávdnojit plánenguovllus leat áitatvuložat earret eará čáhppesmuorji-jeagil-marastagat, čáhppesmuorjemarastagat, bieggaguolbanat, noarsaguolbanat sihke borramušávnnaslaš jasat main lea eanaš sámmálat, mat Suomas gávdnojit dušše Giehtaruohhtasa guovllus. Dain ovdalis máinnašuvvon tiippain mánggat leat áitatvuložat hárvenašvuodas dihte. Dieđut plánenguovllu áitatvuloš luonddutiippain leat dađi bahábut váilevaččat.

5 Šlájat

Dieđut Giehtaruohttasu guovllu njiččas- ja loddešlájaid gávdnomis ja valljivuodas Giehtaruohttasu guovllus leat váilevaččat. Buoremus dieđut leat spiriid gávdnomis, muhto dieđut oktagasmeriin leat eahpedárkilat. Unnit njiččasaid buhta šlájda dovdojuvvo, muhto dieđut leavvamis ja valljivuodas leat váilevaččat. Loddešlájda dovdojuvvo oalle bures, muhto mánggaid šlájaid buhta valljivuoda-árvvoštallamat leat hui eahpedárkilat. Giehtaruohttasu guovllus lea Suoma deahttasamos geatkenálli, mii lea oktasaš Norggain ja Ruotain. Giehtaruohtas leage deháleamos geatki gávdnonguovlluin Suomas. Giehtaruohttasu alla duoddarat lea maid buoremus guovlu áitatvuloš njála orrunbirasin Suomas.

Giehtaruohttasu gávdnojit čieža luonddudirektiivva mildosa II šaddošlájat. Áitatvuloš gálkabáikkiid šlájda lea čoahkkanan Giehtaruohttasu meahci davábeali alla duoddariidda. Plánenguovllus leat badjel 20 boskašaddošlájda maid galgá čuovvut. Dáin mángasat gávdnojit dušše Giehtaruohttasu davveoasi alla duoddariin. Giehtaruohttasu meahcis lea earenomáš stuorra mearkkašupmi áitatvuloš duottarsámelšlájda suodjaleapmái. Meahcis dovdojuvvo badjel 70 áitatvuloš sámelšlájda ja badjelaš 20 áitatvuloš jeagešlájda.

Eanaš čielggehis eallit, mat leat áitatvuložat ja maid galgá čuovvut, gávdnojit Giehtaruohttasu meahcceguovllus alla duoddariin. Giehtaruohttasu meahcceguovlu ovttaš Mallá luonddumehčiin ja Sánáin leat Suoma dilis áidnalunddot ollisvuotta. Dán guovllus ellet eatnatlohkosaš mearri čielggehis eallit, mat eai gávdno eará guovlluin Suomas.

6. Kulturárbi

Sámiid ruovttoguovllu váldegottálaččat árvvolaš oainnusguovlluid beaivádaninventeremis evttohuvvo oainnusguovllun guovllu "Giehtaruohttasu alla duoddariid oidnosat", 84 579 ha. Oainnusguovllut nannejuvvojit jagis 2017. Guovllus eai leat našuvdnaoidnosat eaige váldegottálaččat, dahjege báikkálaččat árvvolažžan klassifiserejuvvon oainnusguovllut. Ávžžášjávri gilli lea eanangoddelaččat árvvolaš oainnusguovlu.

Guovlu lea leamašan ja lea ain dehálaš sápmelaččaide. Olles meahcceguovlu lea leamašan guhká sápmelaččaid boazoguhtuneatnamin. Guovllu sápmelaš kulturoainnus boahá árbevirolaš luonddugeavaheamis, báikenamain, eatnamiid hámiin ja oidnosii laktáseaddji máidnasiin, bassi báikkiin ja historjjás. Sápmelaš kulturoainnus hábmejuvvo earenoamážit oidnosii láktojuvvon árvvuin, vieruiduvvan rievttis ja árbevirolaš dieđus.

Guovllu ráhkadusárbečuozáhagat eai leat inventerejuvvon, muhto dihtui ii leat boahán, ahte guovllus livčče kulturhistorjjálaččat earenomáš árvvolaš ráhkadusat. Ásaiduvvan guovllus lea dušše Ávžžášjávri gillis, mii lea merkejuvvon Duottar-Lappi eanangoddelaš merkejumiin sma (sámeguovllus sma-merkejumiid fidnejit earret eará stáhtaráđi mearrádusa mielde ráhkaduvvon váldegottálaččat árvvolaš kulturbirasguovllut). Eanangoddelaš dasa lea addojuvvon lávvamearrádus "Guovllu plánemis galgá dorvvastit mearkkašahtti kulturhistorjjálaš ja oainnuslaš árvvuid seailuheapmi. Váldegottálaččat mearkkašahtti huksejuvvon kulturbirasin lea klassifiserejuvvon Bihčosjávri geađgegárdi (maiddá sma-merkejumi eanangoddelaš) (6/2).

Giehtaruohttasu meahcceguovllus lea dahkkojuvvon arkeologalaš kulturárbečuozáhagaid inventeren davveoasis jagis 2012 ja lulleoasis jagis 2014 (6/3). Guovlu ii leat goittotge inventerejuvvon ollislaččat. Inventeremis deattuhuvvoje guovllut, maid arkeologalaš čuozáhagat livčče eatnama gollama dihte eanemusat áitojuvvon duššat – earret eará johtolagaid guoras ja ávdin- ja várrenstobuid lahkosis. Guovllus lea dokumenterejuvvon logenáre duháhiid jagiid boares arkeologalaš čuozáhagat. Dát sisttisdoallet orrunbáikkiid, geađgegárdiid, buortnaid, bivdorokkiid, siiddiid ja dán áiggi vánddardeami luottaide. Mánggat guovllu arkeologalaš čuozáhagat leat buori ortnegis. Giehtaruohttasu meahcceguovllus lea árbediehtu mánggáin bálvvosbáikkiin. Dákkárat leat dokumenterejuvvon Dierpmesváris ja Somasjávris. Samuli Paulaharju mielde maiddá Hálđi lea leamašan dološ bálvvosbaiki (6/4). Paulaharju muitala maiddá Seiteoaivvi ja Virdninippa bálvvosbáikkiin sihke buorideaddji ádjagis mii lea Suhejávris, muhto dain ii gávdno dárkilut báikediđu. Maiddá Robi nuorttabealde lea sieidi. Sámi boazodilis muitalit geđggiin ráhkaduvvon gárdit Bihčosjávris ja Bierfejávris. Lea árvaluvvon ahte dat leat huksejuvvon 1900-logu álggus.

Meahcceguovllus leat gávdnon čieža ruovdeáiggi dahjege historjjálaš áiggi ruovddis nahkon njuolageaži. Dain dušše ovtta, jagis 2012 gávdnon geaži dárkilis gávdnanbáiki lea dieđus.

7A Luonddu áhpásmahttingeavaheapmi: vánddardeapmi ja luondduturisma

Giehtaruohttasa meahcceguovlu lea Suoma bivnnuheamos meahcceguovlu go mihtiduvvo man gallii doppe galleduvvo. Váldooassi Giehtaruohttasa áhpásmahttingeavahusas ja luondduturismmas dáhpáhuvvá Gilbbesjávrrí ja Háldi gaskasaš Kalohtamáđidjii sihke Gilbbesjávrrí ja Bálojávrrí gaskasaš Meahciráđđehusa merkejuvvon skohtermáđidjii. Mearkkašahtti oassi guovllu áhpásmahttingeavahusas lea iehčanas čuoigan- ja vánddardeapmi sihke guolástus. Meahcceguovllus hárjeheaddji luondduturismaaktivitehtain bivnnuheamosat leat skohtersafárit ja oaggun. Áhpásmahttingeavahusa deaddu lea njukčamánuš gitta čakčamánnui, luondduturismageavahusa fas njukčamánuš gitta miessemánnui. Árvvoštallan gallededjiiid mearis Giehtaruohttasa meahcceguovllus lea 1990-logu álggu maŋgel duppalaštán sullii 12 000 jahkásaš galledeapmái. Jagis 1992 merkejuvvon Kalohtajohtolat lea meahcceguovllu áidna merkejuvvon geassemáđidja. Dálvet Meahciráđđehus lea merken máđijaid Gilbbesjávrris Háldái, ovddit jagiin maiddá Gopmajoga ávdinstohpui, Doskaljávrrái ja Loassojávrrái. Meahciráđđehusa merkejuvvon skohtermáđidja manná Giehtaruohttasa meahcceguovllu čađa, Gilbbesjávrris Bálojávrrái. Dasa lassin Viššagis lea merkejuvvon skohtermáđidja Ávžžášjávrrí sáme-gillái. Merkejuvvon dálvemáđijaiguin geahččaluvvo cohkket lihkaideami, mii geahpeda lundui ja guovllu eará geavaheapmái guoskevaš hehttehusaid maid áhpásmahttingeavahus ja luondduturisma dagahit. Merkejuvvon dálvemáđijat maiddá lasihit guovllus vánddardeaddji olbmuid dorvvolašvuoda.

Áhpásmahttingeavahusa ja luondduturisma bálvalit 20 ávdin-, várren- ja beaivestobu, golbma láigostobu sihke guokte fuolahus- ja gohcinstobu maid Meahciráđđehus bajásdoallá.

7B Luonddu áhpásmahttingeavahus: oahpistangulahallan

Gilbbesjávrrí luondduguovddáš lea rabas sesonjaáiggiin, njukčamánuš čakčamánnui. Luondduguovddášis fidne guolástus- ja meahccejohtolatobiid, čoavdagiid Giehtaruohttasa várrenstobuide ja láigostobuide sihke kárttaid. Luondduguovddáš doaibmá guovllu infobáikin. Skandien laidalla -čájáhus muitala guovllu luonddus. Dalle go Luondduguovddáš lea gitta nu goittotge Tunturi-Lappi luondduguovddáš bálvala gallededjiiid Heahtás.

8 Fuođđodoallu: otná dilli

Giehtaruohttasa meahcceguovlu lea oassin viidát oktilaš fuođđodoalloguovllu ja árbevirolaččat báikkálaš olbmuide dehálaš bivdoguovllu. Giehtaruohttasa duottarguovlu ja dan váikkuhusbirii gullelaš guovllut leat dovdosat earenomážit rievssatbivdoguovlun. Buorre rievssatjagiin rievssahiid gárdumis lea ekonomalaš mearkkašupmi oassái meahcásteddjiide.

Giehtaruohttasa meahcceguovllus leat earenomáš buorit eatnamat čuožžulodebeatnagiin meahcásteddjiide. Danveardásaš guovllut gávdnojit Suomas dušše Ohcejogas. Plánenguovlu gullá ollislaččat smávvafođđo lohpeameahcástanguvlui 1613 Giehtaruohthas (ollislaš viidodat lea 313 846 ha), masa olgobáikegoddelaš áššehaččaide vuvdojuvvojit smávvafođu meahcástanlobit rievssaha, čáhcelottiid ja njoammila, sihke unnaspiriid meahcásteapmái.

Guollenáli dáfus čázadagaid dilli lea earenomáš. Ovdalis maŋgga čázadagaide leat gilvojuvvon čuožžat, muhto otná beaivve dahkkojuvvojit dušše rávddu sirdingilvimat. Guollečázadagat dikšojuvvojit guolástusráddjen- ja ráfáiduhhtindoaimmaiguin.

Guolástusas lea velge stuorra ekonomalaš, sosiálalaš ja áhpásmahttinlaš mearkkašupmi guovllu olbmuide ja guolástus lea oassin báikkálaš eallindábi. Fierbmebivdima váldosálašguollin lea čuožža. Rudeoaggun lea bivnnut.

Guolástus lea Giehtaruohttasa mátkeealahuša guovddáš geasuhusain. Alla duoddariid guolástusmátkkošteami dáfus bivnnuheamos sálašguolli lea rávdu. Geasi guolástusmátkkošteapmi čuočcá dál eanas hárride. Eará bivnnuhis sálašguolit leat dápmot ja luossa.

9 Dutkan

Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvnna doaibma lea váikkuhan ja váikkuha maiddá dutkamušaktiivvalašvuhtii Giehtaruohttasa meahcceguovllus. Guovlu lea viidodagas ja luonddudilálašvuoda dihte ovdamearkka dihte globáladutkamuša mearkkašahtti čuovvunguovlu.

10 Eará luondduriggodagaid geavaheapmi, losádusat, geavahanrievttit ja soahpamušat

Meahcceguovllus leat čujuhuvvon guovllut gos sáhtta váldit boaldinmuoraid. Lotnolasealáhusdálóniin ja boazoolbmáin leat čieža boazodoalu ja lotnolasealáhusaid ruhtadanlága mielde ráhkaduvvon doarjjabáikki ja okta eará soahpamuš. Bolesis lea patrullastoahpu, seammá láhkai duollus. Rádje-gozáhusas leat njealje patrullastobu. Meahcceguovllu siste leat eananmihtidandoaimmahusain sirrejuvvon boazodálulága mielde ráhkaduvvon guođohanbáikkid.

Giehtaruohhtasa meahcceguovllu luonddumátkkoštanfitnodagain lea vejolašvuohta fidnet vuoigat-vuođa guovtti gaskaboddasas prográmmabálvalandoarjjabáikki sajušteapmái Giehtaruohhtasa meahcceguovlui. Geavahanriektesoahpamušat mieđihuvvojit golmma jahkái hávil.

Ávžžášjávrrid stáhta bálggis lea mearriduvvon heaittihuvvot, muhto hálldašansirdin ii leat vel ollašuhthtojuvvon.

10b Boazodoallu

Plánenguovlu gullá ollislaččat Giehtaruohhtasa bálgosii, man viidodagas plánenguovllus lea measta bealli, 46 %. Sápmelaččat leat eanetlogus Giehtaruohhtasa bálgošis. Guovllu boazodoallu lea seilon hui árbevirolažžan ja bohccot guođohuvvojit ain siiddain. Bálgoša stuorimus lobálaš boazolohku lea 10 000. Bálggus lea juohkašuvvan golmma geassesiidii; bálgoša lulit oasis bohccuid guođohit Bálojávri–Gulddána dahjege Ergoniid siidda lahtut, bálgoša gaska- ja oarjeoasis Gová-Labba siida ja bálgoša davit oasis Ávžžášjávrrid dahjege Gáijjogiid siida ja oarjeoasis Vasara siida. Dálvet dát siiddat juohkašuvvet iežaset dálvesiiddeide, mat sáhttet leat 5–11. Dálvesiiddeid mearrid lea dálvvis gitta.

Giehtaruohhtasa bálgošis ollašuhthtojuvvo árbevirolaš guođoheapmi ja bohccuid jahki vuođđuduvvá lunddolaš guohtongirdui. Moadde boazooamasteaddji geain leat unnán bohccot guottheit bohccuid áiddi siste. 60–70 % bohccuin bibmojuvvo giđđat juos lea dárbu. Biebma dárbu molsašuvvá jahkásaččat ja lea gitta earret eará dálveguohtumis.

Geatkkid dagahit jahkásaččat hui mearkašahtti boazovahágiid Giehtaruohhtasa bálgoša boazooamasteaddjiide heajudettiin seammás sápmelaččaid árbevirolaš ealáhusa doaibmaeavttuid.

GUOVDDÁŠ ÁRVVUT JA UHKIT

11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke uhkit

Skoviin govvejuvvojit plánenguovllu guovddáš luondu-, kulturárbi- ja geavahanárvvut. Plánenguovllu guovddáš árvvuid meroštallan dahkkojuvvo dálá dili govvideami vuođul. Árvvuid meroštallan lea geavahan- ja dikšunplána deháleamos čuoggáid, daningo plána mihttomearit ja ulbmilat čuhcet plánenguovllu guovddáš árvvuid seailuheapmái ja buorideapmái.

Guovddáš luondduárvvut leat luonddudirektiivvas máinnašuvvon luonddutiipat ja -šlájat, áitatvuloš ealli- ja šaddošlájat, loddedirektiivva šlájat, meahccevuohta, ja geologalaš čuožáhagaid. Dáid árvvuid seailuma uhkida olmmošdoaimma guovllus (earret eará meahccejohtolat, fuolahus, vánddardeapmi) ja globála rievdadeapmi.

Guovddáš olbmuid dahjege olbmuid doibmii laktáseaddji árvvut leat guovllu kulturárvvut, dego luonddu-dahjege kulturoidnosat, sáme kultuvra, báikkálaš kultuvra ja meahcce kultuvra ja áhpásmahttin- ja ealáhusgeavahanárvvut, dego luonddu ja kulturčuožáhagaid áhpásmahttingeavahus, boazodoallu ja mátkeealáhusa fitnodatdoaimma. Uhkit mat čuhcet daidda laktásit earret eará doaimmakultuvrii.

Čuovvovaččas lea mitaluvvon vuos áitaga nr, dan maŋná árvoluohkká- ja tiipa ja áittagovvadásat.

1.1 LUONDDUÁRVVUT Luonddudirektiivva luonddutiipat ja šlájat

- **Áhpásmahttingeavaheapmi:** sáhtta áititšládjadihttomiid dahje bessemiid ja nuppástuhttit ovdamearkan loddešlájaid čoakkádusa. Ludnen sáhtta heajudit luonddutiippa dili báikkálaččat.
- Olbmuid dagahan **headušteapmi**, iešdántolaš dahje dáhtokeahtes sáhtta áitit direktiivvašlájaid bessema.

- Árkkat váikkuhit birrasii – guhkesáigásaš gohttema mielddisbuktán eatnama gollan, bázahusaid ja ruskkaid báhcin eatnamii ja čázádagaid. Earát šládjaváikkuhusat.
- **Guođohandeatta:** Bohccuid guhkesáigásaš garra guođoheapmi hábme ja nuppástuhtá šattolašvuoda čoakkádusa, ráhkadusa ja valljodaga.
- Guvlui sáhttet leavvat omd olbmo fárus **vierisšlájat**, mainna sáhtta leat váikkuhusa áittavuollásaš šlájaid.
- Rieban lea váldán eallinsaji njálas ja dahká váttisin njála máhcaheami guvlui. Rieban maiddá ávkašuvvá dálkkádaga nuppástuvvamis ja olbmo doaimmain.
- **Dálkkadatrievdan** Dálkkaga liegganettiin duottarjalgadasa leat einnostan unnut ordda badjánettiin. Šaddansajiid šattolašvuoda lassáneapmi / savvon áitá ee. duottarniittuid ja jasáid. Balsajekkiid áitá balssaid suddan.
- Eandalii bessenáigge **mohtorfievrruiguin johtin** mielddisbuktá hehttehusa. Njealje dahje guđajuvllagiin vuodjin sáhtta duššadit šládjadihttomiid geassit ja skohterjohtalus dálvit.

1.2 LUONDDUÁRVVUT Áittavullosaš luonddutiipat

- **Guođohandeatta**, gč. bajábealde.
- **Dálkkadatrievdan**, gč. bajábealde.

1.2 LUONDDUÁRVVUT Ealli- ja šaddošlájat

- **Áhpásmahttinávkkástallan**, dan gáibidan ráhkadusat ja daid bajásdoallan sáhttet heajos stivremiin ja plánemiin áitit šládjadihttomiid.
- **Guođoheapmi:** Dávjá ođasmuvvan garra duolbman sáhtta áitit eandalii smqvva šládjadihttomiid. Borran- ja duolbmanluottat; muhtun šattuid lassáneapmi siepmániid bokte sáhtta heađuštuvvot guođoheami dihtii.
- **Dálkkádaga rievdan** váikkuha šlájaid; mátta šlájat ávkašuvvet, davvi šlájat nuonddahallet. Šlájaid leavvanguovlu ja valljodatgaskavuodat rivdet.
- Dálkkádaga liegganeapmi rievdata diliid vuogálažžan **vierisšlájaid** leavvamii. Ođđa šlájat ihtet guvlui olbmuid mielde.
- **Meahccejohtalus.** Eandalii giđaáigge meahccejohtalus ja boastto sajiide gohtten sáhtta hehttet direktiivašlájaid bessema.

1.3 LUONDDUÁRVVUT Lodedirektiivaid šlájat

- Buot olbmo doaibma sáhtta mielddisbuktit **heađušteami**. Lobihis meahccejohtalus lebbe heađušteami ođđa guovlluide.
- Lottiid maniid **čoaggin** dáhpáhuvvá ain ja áitta čuoheca eandalii dihto šlájaid.

1.4 LUONDDUÁRVVUT meahcceanalágašvuoha

- **Ludnen**, eandalii jogaid guorain (Leahttáseanu, Boazoeanu).
- **Lobihis meahccejohtalus** hehte olbmuid meahcceanavásáhusaid. Geasiáigge meahccejohtalus bajásdoallá luottaid, mat čuhcet guovllu meahcceanalágašvuhtii.
- **Mohtorfievrruid johtalusa johtilis lassáneapmi** lasiha šláma ja luondu nuoskuma.
- Áibmojohtalusa mielddisbuktán **šlápma**. Áibmojohtalus lea buoridan guhkin lea báikkiid fáhtema ja dan bokte geahpedan daid meahcceanalágašvuoda.

- **Meahccejohtalusluottaid** ordnen dahje ođđa luottaid ráhkadeapmi. Boares luottaid eai jávkka eandahkii ja njealje- ja guđajuvllagat golahit eatnamii ođđa luottaid.
- **Lobihis huksen.** Meahcceanaguovllus leat lobihis ráhkadusat, main oasi geavahit bissovaččat fitnodatdoaimmas. Lobihis huksen áitá lassánit, jus dasa eai seahkan.

1.5 LUONDDUÁRVVUT Geologalaš čuožahagat

- Eai áitagat.

2.1 KULTURÁRVVUT Luonddu- ja kultureanadagat

- **Áhpásmahttinávkkástallan** Máđijaid gollan guođđá luottaid eanadahkii.
- **Áhpásmahttinávkkástallan** Ludnen ja hejot dikšojuvvon bázahusfuolahus sáhttet billistit eanadaga.
- **Diehtováili.** Guovllus leat inventeren easkka oasi. Dat, ahte oppa guovllu kulturárbečuožahagaid eai dovdda, lea maiddái áitta daid seailumii.
- Telefonjohtalusa **liŋkastivllit** eai heive meahcceeatnamii.
- **Áhpásmahttinávkkástallan:** Árkkat oidnojit eanadagas guhkás ja daid čohkiidumit sáhttet bilidit eanadatvásáhusa.
- **Meahccejohtalus** golaha kulturárbečuožahagaid, go omd meahccejohtalus meahccejohtalusluottat mannet dávjá duolba boares ássangittiid mielde.

2.2 KULTURÁRVVUT Sámekultuvra

- **Turismma fitnodatdoaimma** ovdáneapmi ja viidun sáhtta miellidibuktit ruossalasvuodaid árbevirolaš sámeéaláhusjárjeheaddjiid ja fitnodatdoalliid gaskkas.
- Sámegielat báikenamat vajálduvvan dahje botnjasan. Sámegielat luonddusátneráju jávkan lea áitta árbedieđu sirdašuvvamii ja kultuvrra seailumii.
- **Gilvohalli eanageavaheapmi.** Sámekultuvrra hájjeheami eavttuid hedjoneapmi eará eanageavaheami dihtii (gč. boazoealáhussii čuohcán áitagat, mat gusket oppalaččat maiddá sámeekultuvrra).

2.3 KULTURÁRVVUT Báikkálaškultuvra ja fuođdokultuvra

- **Áhpásmahttinávkkástallan** Bivnuhis leairabáikkiid ja guollečáziid gáttiid buoskun hehte maiddá báikkálaš luondduávkkástalli.
- **Liigeguolástus** áitá muhtun rávdojávrriid guollenáliid.
- Lobihis **meahccejohtalus** ádjá luonddu ráfis beroštuvvan olbmuid.

3.1 ÁHPÁSMAHTTIN- JA EALÁHUSÁVKKÁSTALLAN Luonddu ja kulturčuožahágaid áhpásmahttinávkkástallan

- **Áhpásmahttinávkkástallan** Girdinjohtalus sáhtta hehttet eará luonddugeavaheaddjiid.
- Vánddardanbálvalusaid **ressursaid reahkkán** boahttevuodas.
- **Áhpásmahttinávkkástallan** Ruskaluvvan geahpeda luonddu birrasis loaktima ja lasiha goluid.

3.2 ÁHPÁSMAHTTIN- JA EALÁHUSÁVKKÁSTALLAN Turismma fitnodatdoaimma

- **Almmolašgovva**, suvdilis luondduturismma vuostá lean doaibma geahpeda guovllu geasuhanfámu.
- **Hálddašmeahtun luondduávkkástallan**, mii bilida vánddardan- ja turismabirrasa ja borrá eatnama ealáhusa vuolde. Turismageavahus galgá leat suvdilis.
- Safára- ja beanageasusfitnodatdoalliid fitnodatdoaimma lea váttis viiddidit, go luonddus eai leat doarvái doarjjabáikkiid turismabuktagiid ovddideapmin.
- Liigeguolástus, árkkat, ruossalasvuodát báikkálaš luondduávkkástalliiguin.

3.3 ÁHPÁSMAHTTIN- JA EALÁHUSÁVKKÁSTALLAN Fuođđodoallu

- Čázi šlája hedjoneapmi, guolleresurssa nuppástus (bázahusfuolahus, dálkkádatrievdan).

3.4 ÁHPÁSMAHTTIN- JA EALÁHUSÁVKKÁSTALLAN Boazodoallu ja eará luondduealáhusat

- Garra guođohandeatta eastá guohtumiid máhccama ja sáhtta heajudit ealáhusa gánnáhahttivuođa.
- Bohccuide dehálaš birrasat váldojuvvojit eará atnui dahje bohccuide dehálaš biebmu duššaduvvo.
- Boazodollui earenoamáš dehálaš guovlluin sierra jagiáiggiin leat hehttehusdahkkat, mat váikkuhit ealáhusa hárbjeheapmái. Eandalii hehttehusat guottetguovlluin guotteha áigge leat áitta, go dat mielddisbuktet reitomiid ja sáhttet vuojehit áldduid hilgut misiideaset, mii doalvu miessejápmai.
- **Spiret**; eandalii geatkkat, vearuhit boazoealu.
- Juohkeolbmorivttiiguin johtán **beanagessosat** sáhttet baldit bohccuid, biđget ealuid ja dahkat olu dušši barggu.
- **Málbmaohcan** ja vuodđodutkamušat.
- Meahcásteaddjiid **beatnagat** sáhttet hehttet boazodoalu.
- Akwé: Kon -bargojoavkku oaidnu:
 - **Diehtováili**. Hálddahusa diehtemeahttuvuohta boazoealáhusas, sápmelaš boazodoalus, dehálaš guohtun- ja guottetguovlluin ja earáin bohccuide dehálaš eallinbirrasiin ja biepmus.
 - **Viiddis ráđđádallangeatnegasvuoda váilun**.
 - Guvlui gullevaš mearrádusdahkamis ja dieđu lebbemis ii váldo doarvái vuhtii bálgoša lassin árbevirolaš siidavuogádaga ha giljoavkkuin (ja bearašgácciin) ii leat doarvái ráđđádallan-riekti meahcceguovlluid guoskevaš áššiid gieđahallamis.
- **Dálkkádatrievdan**. Dálkkádaga rievdan vásihuvvo stuorra áittan, go dálkedilit sáhttet rievdat garrasit. Ovdamearkan dálvit goavvi, man čađa boazu ii beasa čiegardit. Lassin dálkkádaga rievdan sáhtta buktit eallidávddaid.

MIHTTOMEARI ÁSAHEAPMI

12 UHKIID DUOSTUN, VÁIKKUHUSOID ÁRVVOŠTALLAN JA ČUOVVUN

Skoviin meroštallojuvvojit ulbmilat, mihttomearit ja doaibmabijut dakkár uhkiid dustemii mat čuhcet guovllu guovddáš árvvuide. Oassái uhkiin sáhttá váikkuhit dán plánas doaibmabidjokoviin 14–18 govviduvvon doaibmabijuin.

Mihttomearrin lea čielga govvideapmi suodjalan- dahjege geavahanárvvus sávvojuvvon gárggii-deamis guhkit áigegaskkas, ja dat dárkilastojuvvo ain ulbmila govvideamis. Mihttomearit govvidit guovllu dikšumis ja geavaheamis vástideaddji dáhttudili plánenguovllu árvvuid hárrái.

Dán plánas leat ásahuvvon guhtta mihttomeari:

- Mihttomearri 1: Áitatvuloš ja luonddu- ja loddedirektiivvain máinnašuvvon ealli- ja šaddošlájaid gávdnon seailu ealasin
- Mihttomearri 2: Luonddudirektiivva luonddutiipat ja šlájat seilojit
- Mihttomearri 3: Čázádagaid dilli seailu earenomážin
- Mihttomearri 4: Giehtaruohtasa meahcceuoha seailu, seammás dan geasuheaddjivohta áidnalunddot luonddumátkkoštančuozáhagain
- Mihttomearri 5: Boazodoalu ja guohtunráfi dorvvasteapmi
- Mihttomearri 6: DGP doarju sámekultuvrra ealásvuoda.

Guokte ovddidanvejolašvuoda leat dovddastuvvon:

- Ovddidanvejolašvuota 1: Luondduturisma riikkaidgaskasaš ovddideapmi ja guovllu dovddusvuoda lasiheapmi ovttas Norggain ja Ruotain
- Ovddidanvejolašvuota 2: Giehtaruohtasa meahcceguovlu lea doaimmaidis ja dovddusvuodas dáfus Suoma meahcceguovlluid njunuš.

Váikkuhusaid árvvoštallandávval

Plánejuvvon doaibmabijuid ekologalaš, sosiokultuvrralaš ja báikkálašekologalaš váikkuhusat árvvoštallojuvvojit plánenáigodahkii (sullii 15 jagi). Váikkuhusat galggaše leat dakkárat, ahte dat eai dagat hehttehusa birrasii ja ahte dat ovddidit plána mihttomeriid ollašuhttima.

Čuovvun

Plánejuvvon doaibmabijuid ollašuhttin ja váikkuhanvuota čuvvojuvvo mihttáriin, mat govvidit earret eará rievdadusaid maid doaibmabijut dagahit, dego dáhpáhusaid stuhkkameriid, áššehasaduđavašvuoda, dieđu šlájá jna.

13A Avádatjuohku: Vánddardan- ja luonddumátkkoštanavádat

- Avádat, masa stuorimus oassi áhpásmahttingeavahusas dollejit
- Guovllus lea stuorimus oassi ávdin- ja várrenstobuin, áidna merkejuvvon geassemáđijat, Kalohtamáđidja, sihke merkejuvvon dálveáigge johtinmáđijat. Avádagas leat maiddái prográmmabálvalusaid doarjjabáikin dárkkuhuvvon láigostobut mohtorfievrruiguin ja eará vugiin go iežas fámuiguin johti stivrejuvvon luonddumátkkoštanjoavkkuide, sihke buot gállededdiide dárkkuhuvvon láigostobut.
- Plánenbajis árvvoštallojuvvo dárbbu ja vejolašvuodaid rahpat Meahciráđdehusa skohtermáđidja Gilbbesjávrris Háldái.

- Bálvalusráhkadusat ja boddobáikkít dego boares stobut sáhttet buhttejuvvot ođđa stobuiguin; stobut sáhttet divvojuvvot, viiddiduvvot, jávkaduvvot dahje sirdojuvvot eanet heivvolaš báikái, ja daid geavahanulbmila sáhtta nuppástuhttit. Bálvalusreaiddu geavahanulbmila sáhtta nuppástuhttit juos lea dárbu earret eará prográmmabálvalusaid doarjjabáikin.
- Čujuhuvvon máđijaide sáhttet mieđihuvvot skohtersafárilobit ja eará fitnodatlobit prográmmabálvalusfitnodatdoliide. Son gii lea ožžon meahccejohtolatlobi sáhtta fidnet seammá ákkaid vuodulobi maiddá dakkárii gii johtá ovtta suinna.
- Fitnodatdoarjjabáikkít ja leairabáikkít sajuštuvvojít dán avádahkii. Muhtin dáhpáhusain leairalobit sáhttet mieđihuvvot prográmmabálvalusfitnodatdoliide ovddalgihtii sohppojuvvon báikkiide. Lobis meroštallojuvvojit gohttema eavttut. Gohttenbáikkít eai oaččo leat áitatvuloš šlájaid dihte situábiin dahje eará gollanhearkkes báikkiin, iige dat oaččo buktit hehttehusa boazodollui, vánddardedjiide dahje earaide geat johtet guovllus. Ávdinstobut eai leat oaivilduvvon fitnodagaid fállán luondduturisma idjadandoarjjabáikin.
- Meahciráđdehus mieđiha báikegottálaš olbmuide bievlla áigge meahccejohtolatlobit meahceguvlui eanaš dušše dábálaš sierra meroštallon máđijaide. Earenomáš losses sivaide geažil (ovdamearkka dihte sarvva rohpa eretfiervredeapmi) lobit sáhttet mieđihuvvot maiddá kártái merkejuvvon máđijaid olggobeallái. Olgobáikegottálaččaide Meahciráđdehus ii eanaš mieđit geasseáigge meahccejohtolatlobiid. Goittotge ovdamearkka dihte ákkastallojuvvon dutkangeavahussii sihke stobuid ja máđijaid fuolahussii sáhttet mieđihuvvot geasseáigge meahccejohtolatlobit.
- Meahciráđdehus mieđiha mátkealáhussii laktáseaddji helikopterdoibmii seaivunlobiid sierra namuhuvvon seaivunbáikkiide. Lohpi gáibida sierra soahpamuša, mas sohppojuvvon spesifiserjuvvon seaivunbáikkiid lassin earret eará bázahusfuolahanáššiin.
- Meahciráđdehusa ja Giehtaruohtasa bálgosa ja dan siiddaiguin ovtta sohppojuvvon deháleamos dálveguohtun- ja guottetguovllut ráfáidahttojuvvojit 1.4-1.6. gaskii daid sohppojuvvon ávkástallanhámiid bokte, maid MR soahpamušaiguin dahje lobiiguin dahká vejolažžan sámiid boazodollui šaddan hehttehusaid ovddalgihtii eastadeapmin ja sáme kultuvrra dorvvasteapmin.

13B Avádatjuohku: Doaresavádat

- Ulbmilin lea dorvvastit lotnolasealáhusaid hárjeheami ja bohccuid guohtunráfi ja rádjet áhpásmahttingeavahusa váikkuhusaid oassái meahceguovllus.
- Máđidja ii viiddiduvvo, eaige bálvalusreaiddu huksejuvvot lasi, muhto juohkeolbmovánddardeami doarjjabáikkít sáhttet seailuhuvvot.
- Fitnodatdoibmii oaivilduvvon meahccejohtolatlobit mieđihuvvojit merkejuvvon skohtermáđijaide.
- Meahciráđdehus mieđiha báikegottálaččaide geasseáigge meahccejohtolatlobiid meahceguvlui eanaš dušše dábálaš sierra meroštallojuvvon máđijaide. Earenomáš losses sivaide geažil (ovdamearkka dihte sarvva rohpa eretfiervredeapmi) lobit sáhttet mieđihuvvot maiddá kártái merkejuvvon máđijaid olggobeallái.
- Olgobáikegottálaččaide Meahciráđdehus ii eanaš mieđit geasseáigge meahccejohtolatlobiid. Goittotge ovdamearkka dihte ákkastallojuvvon dutkangeavahussii sihke stobuid ja máđijaid fuolahussii sáhttet mieđihuvvot geasseáigge meahccejohtolatlobit.
- Meahcceráđdehus mieđiha mátkealáhussii laktáseaddji helikopterdoibmii seaivunlobiid sierra namuhuvvon seaivunbáikkiide. Lohpi gáibida sierra soahpamuša, mas sohppojuvvon spesifiserjuvvon seaivunbáikkiid lassin earret eará bázahusfuolahanáššiin.

13C Avádatjuohku: Rádjen- ja luondduárvoavádagat

- Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovllus johttin merkejuvvon bálgáid olggobealde lea gildojuvvon miessemánu 15. beaivve ja čakčamánu 1 beaivve gaskkas. Boazodoallu ja rievssatbivdu ja dáidda laktásan johtin leagoittotge lobálaš.

OLLAŠUHTTIN

14 Luonddu- ja kulturárbbi suodjaleami doaimbajut

Luonddusuodjaleapmi

- Duottarbeaivelottiid čuovvuma joatkašuvvan dorvvastuvvo juos dasa leat resurssat.
- 50 áitatvuloš ja 120 earenomážit suodjaluvvon riggeealli gávdnonbáiki dárkkistuvvo jahkásaččat.
- Guolgabulljelasttaid čuovvun dahkkojuvvo viđa jagi gaskkaid.
- Njálabiejuid dárkkisteapmi joatkašuvvá.
- Luonddutiippadieđut dievasmahttojuvvojit borramušávdnasiin ja gálkaváikkuheaddji luonddutiippain, rođuin, duoddariid gálka- ja rávdnječáhceváikkuheaddji lukti- ja jiektášattuin ja eará gálkaváikkuheaddji luonddutiippain. Marastagaid luonddutiippadieđut maiddá dievasmahttojuvvojit.
- Bálgosat informerejuvvojit áitatvuloš šlájaid gávdnomis ja hearkkes luonddutiippačuozáhagain, gos ii galgga biebmát bohccuid. Bálgosiidda doaimmahuvvo diehtu vuhtiiváldojuvvi šládja- ja luonddutiippaid gávdnomis.
- Riebaniid geahpedeapmi jotkojuvvo ja beaktiilastujuvvo.

15 Luonddu áhpásmahttingeavahus: vánddardeami ja luondduturisma doaimbajut

- Máđidjamerkejumit ođasmahttojuvvojit Kalohtamáđijas Gilbbesjávrrí ja Somasjávrrí sihke Bihčosjávrrí ja Hálđi gaskkas.
- Máđidjamerkejumit ja ráhkadusat ođasmahttojuvvojit Meahciráđđehusa merkejuvvon skohtermáđijaid gaskkas Gilbbesjávrrí-Bálojávrrí ja Viššát-Ávžžasjávrrí. Máđijat giddejuvvojit 2.5.
- Guovllu ávdin- ja várrenstobut vuodđodivvojuvvojit ja bajásdollojuvvojit gárvvistuvvon dehálaš-vuođaortnegis, daid resurssaid mielde mat leat geavahusas. Vánddardeami bálvalusráhkadusat maid bajásdoallan lea ovdasajis leat Kalohtamáđija ávdinstobut (Hálđi, Gobmajohka, Megonjávrrí) ja ávdin- ja várrenstobut (Guonjárjohka, Bihčosjávrrí ja Hálđi) sihke Megonjávrrí várrenstohpu ja Dierpmesjávrrí ávdin- ja várrenstohpu sihke Lossujávrrí ávdinstohpu, nubbesajis Sarvvissvuohpi, Jogašjávrrí, Boazojávrrí, Deatnomuotki ja Rohpi. Juos resurssat gávdnojit nu mañemussan vuoruhit Ádjájoga, Gaskasjoga, Gođdeguoikka, Buvrrášjoga, Dápma, main oassi sáhttá maiddá váldojuvvo eret geavahusas dahje dárbbu mielde sirdit buhtadit stobu mii váldojuvvo eret geavahusas.
- Bajásdollojuvvon stobuid hivssegat ja fuolahusráhkadusat ođasmahttojuvvojit.
- Bierfejoga ja Vuopmegašjoga bálggesšalddit ođasmahttojuvvojit ja maiddá Doareseanu šalđi juos resurssat gávdnojit dasa. Mego bávtti vuolde sihke Suolojávrrí ja Gilbbesjávrrí gaskka rovvemuorat ođasmahttojuvvojit
- Okta ávdinstohpu divvojuvvo fitnodagaid geavahussii.

- Helikopteriid seaivunbáikkít merkejuvvojit (10 stuhkka) ja Boazoeanu seaivunbaikái huksejuvvo boddobáiki.
- Válljejuvvon jávrride huksejuvvojit guokte seaivunbáikki girdiide.

16 Fuođđodoalu doaibmajut

- Guovlu seailluhuvvo ollislaččat meahcástangeavahusas.
- Guovllu meahcástandeaddu čuvvojuvvo ja diehtu sirdojuvvo. Báikkálaččaid hárvjehan meahcástapmi fuomášuvvo ja lohpearrí mihtiduvvo ekologalaččat ja sosiálalaččat ceavzilin.
- Meahciráđđehusa bargun lea fállat meahcástanvejolašvuođaid stáhta oamastan guovllus dássebealálaččat, biddjojuvvo ovdasadjái daid main ii leat eará meahcástanvejolašvuohta.
- Meahcásteami mudden vuodđuduvvá Meahciráđđehuslága mielde addojuvvon dihtomearre-mearrádussii, mainna dáhkiduvvo meahcásteami ekologalaš ja sosiálalaš ceavzilisvuohta sihke báikkálaš ássiid rievttit dorvvastuvvojit.
- Unnafuođđobivdin geahččaluvvo beaktilit čuozihit earenomážit olbmuid váikkuhusas lassanan unnafuođđonállái.
- Sarvvabivdit sáhttet bijahit njoallungeđggiid.
- Rievssatbivddus sáhttet ávkkástallat miestaga (soahki ja sieđga) man dárbbasit gárddiid dahkamii.
- Guolástuslága rievdadus: Okta lohpi olles riikii (ovdalaš guolástusdikšunmáksu ja leana vuoggalohpi lea ovttahttojuvvon ovtta lohpin olles váldegottis). Ásahusat mat doibmiiddjojuvvojit sáhttet buktit lagamustá sállasa mearrái ja sturrodahkii guoskevaš ráddjehusaid.
- Báikkálaš sierravuoigatvuođat dál ráhkaduvvon ođđa guolástuslága (379/2015) mielde: Davvi-Lappi guolástanlohpi stáhta čáziide luosa ja dápmoha loktananguovlluide guoskevaš ráddjehusain. Guolástanlága 10 §:n mielde ráhkaduvvon lobiide eai leat boahtime ásahusain nuppástusat mat gusket báikkálaš guolástanjoavkkuide.

17 Eará luondduresurssaid ja guovlluid geavahusa doaibmajut

- Murjen ja guobbariid čoaggin lea lobálaš olles guovllus earret Ánnjaloanji ráddjehusoasi, gos johtin lea gildojuvvon bálgáid olggobealde miessemánu 15. beaivves čakčamánu 1. beaivái.
- Meahciráđđehus mieđiha girdi mohtorfievrruide seaivunlobiid luondduturisma dárbbuide sierra namuhuvvon seaivunbáikkiide.
- Meahciráđđehusa ja Giehtaruohtasa bálgosa ja dan siiddaiguin ovttas sohppojuvvon deháleamos dálveguohtun- ja guottetguovllut ráfáidahttojuvvojit 1.4-1.6. gaskii daid sohppojuvvon ávkkástallanhámiid bokte, maid MR soahpamušaiguin dahje lobiiguin dahká vejolažžan sámiiid boazodollui šaddan hehttehusaid ovddalgihtii eastadeapmin ja sámekultuvrra dorvvasteapmin.

Johtinlobit muohtaga áigge

- Eanodaga gieldda ássiide mieđihuvvojit muohta áigge nuvttá meahccejohtolatlobit, maiguin ožžo vuodjit maiddái meahcceguovllus.
- **Áhpásmahttinavádat:** Meahciráđđehusa skohtermáđjain lea skohterástin lobálaš daidda geat leat oastán lobi. Meahccejohtolatlobit skohtersafáridoibmii sihke eará fitnodatlobit sáhttet mieđihuvvot prográmmabálvalusfitnodatdoliide Meahciráđđehusa meahccejohtolatlobiid mieđihanákkaid ja -rávvaga mielde mat leat dál fámus.

- Skohtersafáriide/safáridoibmii miedihit meahccejohtaluslobiid dušše skohterluottaide sihke Meahciráđđehusa, Giehtaruohtasa bálgosa ja dan siiddaid ovtas sohppojuvvon máđijaide, nu ahte das ii šatta fuopmášahti hehttehus sámiid boazodollui.
- Plánaáigodagas sáhttit rievdadit risseluotta Gilbbesjávrris Háldái Meahciráđđehusa skohterluodan dan dan sullasažžan, jus ornet árvoštallo oppalaččat leat buoret go dálá geavadat. Jus risseluottas dahkko skohterluodda dahje dávisteaddji, de ráđđádallo bálgosiin doarvái árrat dego boazodoallolága 53 § dan gáibida.
- **Doaresavádat:** Meahciráđđehusa skohtermáđijain skohterástin lea lobálaš daidda geat leat oastán lobi.

Johtinlobit bievlla áigge

- **Áhpásmahttinavádat:** bievlla áigge meahccejohtolallobiid miediheapmi lea ráddjejuvvon vai meahcceroavččit eai šatta. Earenomáš losses sivaidd geažil (ovdamearkka dihte sarvva rohpa eretfievrrerdeapmi) lobit sáhttet miedihuvvot maiddá kártái merkejuvvon máđijaid olggobeallái. Olgobáikegottálaččaide Meahciráđđehus ii eanaš miedit geasseáigge meahccejohtolallobiid. Goittotge ovdamearkka dihte ákkastallojuvvon dutkangeavahussii sihke stobuid ja máđijaid fuolahussii sáhttet miedihuvvot geasseáigge meahccejohtolallobit. Meahciráđđehus sáhtta miedihit meahccejohtolallobiid ákkastallojuvvon sivaidd dihte maiddá eará ulbmiliidda.
- **Doaresavádat:** Meahciráđđehus sáhtta miediha báikegottálaččaide bievlla áigge meahccejohtolallobiid earenomáš losses sivaidd geažil (ovdamearkka dihte sarvva rohpa eretfievrrerdeapmi). Meahciráđđehus miediha báikegottálaččaide ja mátkebálvalusaid ordnemii geasseáigge lobiid dušše spiehkastatdáhphussan ja válmmaš máđijaide, dego Galgg'oaivi–Muonnjagorži. Olgobáikegottálaččaide Meahciráđđehus ii eanaš miedit geasseáigge meahccejohtolallobiid. Goittotge ovdamearkka dihte ákkastallojuvvon dutkangeavahussii sihke stobuid ja máđijaid fuolahussii sáhttet miedihuvvot geasseáigge meahccejohtolallobit.
- Joavkodáhpháhusat ja leairadoaibma galgá ordnejuvvot Meahciráđđehusa lobiin/miehtamiin.
- Juohkeolbmovuogiatvuohtha dáhpáhuvá sihkelastin, riiden, goargnun ja herggiiguin vuodjin leat lobálaččat eará guovlluin earret Ánnjaloanji suodjalanguovllus. Riidenfitnodatdoaibma stivrejuvvo dáidda čujuhuvvon máđijaide ja beanageasusfitnodatdoaibma Gilbbesjávri–Háldisafárafitnodagaide meroštallojuvvon máđijai sihke Gilbbesjávri–Avžžášjávri–Gárasavu–Bálojávri virggálaš skohtervuodjinmáđijaide.
- Guovllus sáhtta váldojuvvot unna meriid eananávdnasiid buoridan dihte dálá máđijaid.
- Badjeolbmot eai dárbbáš boaldin- ja lávomuorraváldinlobi go leat boazobargguin.
- Meahccelága mielde ráhkaduvvon ruvkebiriid (ruvkelobi) ii oáččo mearridit meahcceguvlui stáhtaráđi lobihaga.
- Meahciráđđehus ii miedit ruvkelága 9 §:a mielde ráhkaduvvon eananoamasteddjiid miehtamiid málbmaohcamii mii dáhpáhuvá sámiid ruovttoguovllus.

17b Boazodoalu doaimmabijut

- Meahciráđđehus joatká ovtasbarggu bálgosiin, ráđđádallá bálgosiin ja bivdá das cealkámušaid eanangeavaheapmái laktáseaddji áššiin.
- Bohccuid biebman stáhta hálldašan čázadagaid nalde ja čázadagaid guoras lea gildojuvvon. Goikesuoinnit sáhttet goittotge geavahuvvot veahkin jieknagokčojuvvon čázadagain ja daid guoras vai bohccuid sáhtta čohkket rátkima dihte ja bohccuid sirdima dihte. Bohccuid čohkkemii geavahuvvon suoinnit galget čorgejuvvot dađistaga doaimmaid maŋŋel, juos suoidni báhcá mearkkašahti olu čázadagaid nala.
- Meahciráđđehus ja bálggus sohpet ovtas vejolaš eará čuožáhagain, gos bohccuid ii galggašii biebmot.

- Geahččaluvvo ráfáiduhttit boazodollui earenomáš dehálaš guottet- ja dálveguohtunguovllut eará doaimmain.

18 Hálddahus

- 1) Meahciráđđehus joatká geavahanvuoigatvuohta- ja láigosoahpamušaid, mat lea dál fámus, dainna eavttuin, ahte daid geavahanulbmil ii rievdda meahccelága vuostásažžan.
- 2) Meahciráđđehus sáhtá luobahit boazodoallo- ja lotnolasealáhusaid ruhtadanlága (1676/2015) mielde ráhkaduvvon sierranas ovddu geavahanvuoigatvuođaid doarjjabáikki sajušteami dihte. Ohcci galgá deavdit ruhtadanlága kriteraid. Ohcci galgá leat gieldaássi.
- 3) Guolástusa dahje meahcásteami (earát go lotnolasealáhusaid hárjeheaddjit) vuođul ođđa doarjjabáikkat eai mieđihuvvo.
- 4) Boazodoalu dárbbuide sáhtá dahkkojuvvot geavahanvuoigatvuohta- ja láigosoahpamušat. Ođđa boazoáiddiid fuođđodorvvolašvuohta buoriduvvo vejolašvuođaid mielde.
- 5) Meahciráđđehus sáhtá luobahit maiddá eará dakkár geavahanvuoigatvuođaid, mat eai leat meahccelága vuostásaččat.

19 Resurssat

Resurssat mat dárbbášuvvojit dán dikšun- ja geavahanplánii leat jotkkolaččat golut oktiibuot 177 000 euro jagis ja geardelunddot golut 3 081 000 €, oktiibuot 5 736 000 euro go rehkenastojuvvo viđanuppelot jagi plánenáigái.

20 Oassálastin

Meahciráđđehusa doarjjan vuođđuduvvui ovttasbargojoavku, mas leat leamašan ovddastuvvon dat bealit, maidda plána eanemusat guoskkaha. Ovttasbargojoavku oassalástii maiddá jagis 2013 dahkkojuvvon čielggadanbargui Giehtaruohtasa meahcceguovllu gáibádusain álbmotmeahccin. Álbmotmeahccečielggadeami áigge ordnejuvvoje álbmotdilálašvuođat, main giedahalle mánggabealat seammá fáttáid, maid dikšun- ja geavahanplána giedahallá. Dikšun- ja geavahanplánabarggu álgui ordnejuvvoje jagis 2012 golbma rabas álbmotdilálašvuođa miehtá Eanodaga. Dasa lassin leat ordnejuvvon sierralágan dilálašvuođat earret eará fitnodatdoliide ja norgalaččaide geat dollet luomu Gilbesjávrris. Jagis 2012 lei ealas neahttaságastallan, mas bivde ja fidne kommeanttaid meahcceguovllu dikšumis ja geavaheamis. Álbmotmeahccečielggadeami áigge lei nubbi neahttaságastallan, mas lei ealas ságastallan earret eará meahccejohtolagas.

Go bargu álggii jagis 2012, Meahciráđđehus bivddii Sámedikki namuhit njeallje ovddasteaddji ovttasbargobargojoavkui, danin go Akwé: Kon -doaibmarávva válđojuvvui vuostá easka maŋjeleappos oassin Meahciráđđehusa guovlluid geavaheami plánema. Giehtaruohtasa Akwé: Kon -joavku vuođđuduvvui easka jagis 2015.

Cealkámušjorrosa maŋŋá Meahciráđđehus ordnii Sámedikkiin ja Giehtaruohtasa bálgosiin sámediggelága 9§ ja boazodoallolága 53§ gáibdan ráđđádallamiid.

OTNÁ DILI GOVVIDEAPMI

1 Plánenguovllu govvideapmi ja plánendilli							
Ovddasvástádusproseassa	Guovlluid hálddašeapmi		☒	Govva 1. Plánenguovlu, dan sajádat ja váldoeanangeavahanluohkát.			
Čilgehus	Skoviin duddjojuvvo oppalaš govva plánenguovllus, eanangeavaheami otná dilis, lávvemis ja eará eanangeavaheami plánemis, sámiid ruovttoguovloáššiin ja plánendilis. Skovvi lea vuodđun eará fáttáid gieđahallamii, mat čuvvojuvvojit manjeleappos.						
Plánenguovllu namma	Giehtaruohtasa meahcceguovlu			Viidodat (ha)	221 270		
				Mas čáhceguovllut (ha)			
Eanangoddi	Lappi		Gielda	Eanodat			
Natura 2000 -guovllut mat gullet plánenguovlui							
Namma	Koda	Guovllu oppalaš viidodat (há)	Tiipa ¹	Ollašuhttinvuohki	Plána gokčevašvuohhta		
Giehtaruohtasa meahcceguovlu	FI1300105	264 950	SAC, SPA	meahcceguovloláhka	89 %		
Plánenguovllu eanangeavaheapmi							
Vuodđuduvvon suodjalanguovllut	Stáhta eatnamiid suodjalanguovllut	Váldoeatnama geavahanluohkká	Suodjalanguovlotiipa	Vuodđudanmuddu	Viidodat (há)	Njuolggadus addojuvvon (bvm)	
	Giehtaruohtasa meahcceguovlu	302	meahcceguovlu	1.2.1991 (láhka 62/91)	220 176	(eanangeavahančuožáhat 1962)	
	Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovlu	203	eará ls-guovlu	15.6.1988 (497/88)	89,74	(eanangeavahančuožáhat 815)	
	Priváhta suodjalanguovllut (PSG)				Stuhkat	Viidodat (há)	Čoahkkáigeassu PSG-čuožáhagaid ráfáiduhttinmearrádusain lea ovdanbuktojuvvon dikšun- ja čuovvunplána mildosis 3.
	Priváhta suodjalanguovllut priváhta eatnamiin				-		
	Stáhta priváhta suodjalanguovllut				-		
Eará vuodđuduvvon guovllut				-			

¹ SPA = Special Protection Area = loddedirektiivva vuodul vuodđuduvvon sierra suodjalanguovllut; SCI = Sites of Community Importance = luondodirektiivva vuodul namuhuvvon, servoša dehálažžan atnán guovllut, main cegejuvvo SAC = Special Area of Conservation = loddedirektiivva vuodul vuodđuduvvon sierranas suodjalandoaimmaid guovlu.

	Tiipa	eanangeavaha nluohká	Stuhkat	Viidodat (há)	Lassedieđut
Suodjaleapmái várrejuvvon stáhta guovllut	SL-ráva Giehtaruohtasa meahcceguovlu (nat)	211	28	1094	eanangeavahančuozáhat 28913 (Naturai gullevaš guovlu meahcceráddjehusa olggobealde)
	SL-ráva Válddejoga buolžžaid-suod- jalanprográmmaguovlu	211	1	659	eanangeavahančuozáhat 22524, oppalaččat meahcceguovloráddjehusa siskkobealde, HSO120140
Earát plánenguvlui gullevaš čuozáhagat	Namma, tiipa	Váldoeanange avahanluohkk á	Stuhkat	Viidodat (há)	Lassedieđut
Riikkaidgaskasaš čatnašumit ja suodjalanprográmmat					
	Tiipa	Lassedieđut			
Sámiid ruovttoguovllut					
Plánenguvlu lea sámiid ruovttoguovllus		Lassedieđut			
☐ Muhtumassii	☒ Oppalaččat				
Sámiid vuodđolágalaš kultuvrralaš ja gielalaš iešstivrejumi ollašuttá sámediggi (974/1995). Sámediggi dikšu sámiid giela ja kultuvrra sihke áššiid mat gusket sámiid sajádaga álgoálbmogin. Sámediggi ovdasta sámiid riikka ja álbmogiidgaskasaš dási ovttasbarggus. Álbmogiidgaskasaš ja riikka dási lánkaásaheapmi buktá geatnegasuodaid, maid galgá váldit vuhtii DGP ráhkadeamis ja dan váikkuhusaid árvvoštallamis. Biodiversitehtasoahpamuš (SopS 78/1992) geatnegahtá stáhta dorvvastit sámiid luonddu mánggabealatvuhtii laktáseaddji árbevirolaš dieđu, geavadagaid ja innovašuvnnaid seailluheami sihke dorvvastit árbevirolaš luondugeavaheami (artihkkalat 8j ja 10c). Soahpamuša artihkkala 8(j) doibmiibidjamii biodiversitehtasoahpamuša 5. oassebealle-čoaččkin lea dohkkehan eaktodáhtolaš Akwé: Kon -rávvagiid. Akwé: Kon -rávvagiid ulbmilin lea dorvvastit luonddu mánggabealatvuoda seailluheami sihke álgoálbmotkultuvrra luondduoktavuoda ja árbevirolaš dieđu seailun. Suomas Akwé: Kon -rávvagat leat oaivvilduvvon heivehuvvot sámiid ruovttoguovllus ollašuohtuvvi dákkár fitnuid ja plánaid kultur-, biras- ja sosiálalaš váikkuhusaid árvvoštallamis, mat sáhttet váikkuhit sámediggi, -ealáhusaide ja kulturárbeviriid. Rávvagat gáibidit, ahte plánaid ja fitnuid gárvvisteapmi galggašii vuodđuvvat álgoálbmogiid dárbbuide ja oainnuide. Álgoálbmogat galggaše oassálastit fitnu buot muttuide plánemis doibmiibidjamii ja čuovvumii. Meahciráđdehus heivehii Giehtaruohtasa meahci geavahan- ja dikšunplána ođasmahttimis eaktodáhtolaš Akwé: Kon -rávvagiid. Meahciráđdehus lea čatnašuvvan geavahit Akwé: Kon -rávvagiid buot sámiid ruovttoguovllu geavahan- ja dikšunplánain Meahciráđdehusa ja sámedikki ovttasbarggus soahpan doaibmamálla rámas. Siviila- ja politihkalaš vuoigatvuodaide guoskevaš oktasašsoahpamuš (SopS 7-8/1976) geatnegahtá dorvvastit sámiid vuoigatvuoda návddašit iežaset kultuvrras (artihkal 27)*. Eurohpá Ráđi unnitlogurámasoahppamuša (SopS 2/1998) artihkal 5:ssá soahpamušoassebealit čatnasit ovdidit diliid, mat leat dárbašlaččat, vai olbmot geat gullet álbmotlaš unnitloguide sáhttet doalahit ja ovdidit kultuvrras sihke seailluhit iežaset identitehta guovddáš vuodđoáššiid nappo sin oskku, giela, árbevieruidis ja kulturárbbis. Eurohpá ráđi duovddaoktasašsoahpamuša (SopS 14/2006) artihkal 5 geatnegahtá dovvdastit, ahte duovdagat leat guovddášoassi olbmuid birrasa, okta vuohki mo oktasaš kultur- ja luondduárbbi mánggahápmásašvuolta boahká oidnosii ja olbmo identitehta vuodđu. Artihkal 5 geatnegahtá maid hábmet ja ollašuttit máinnašuvvon sierradoaibmabijuiiguin dákkár duovddapolitihka, man ulbmilin leat duovdagiid suodjaleapmi, dikšun ja plánen.					

ON eamiálbmotjulggaštusa 32 artihkal geatnegahtta, ahte eamiálbmogiin lea vuoigatvuohta mearridit ja ovddidit prioriterejuvvon ulbmiliid ja strategijaid dan várás mo ovddidit dahje geavahit iežaset eatnamiid dahje guovlluid ja eará luondduriggodagaid.

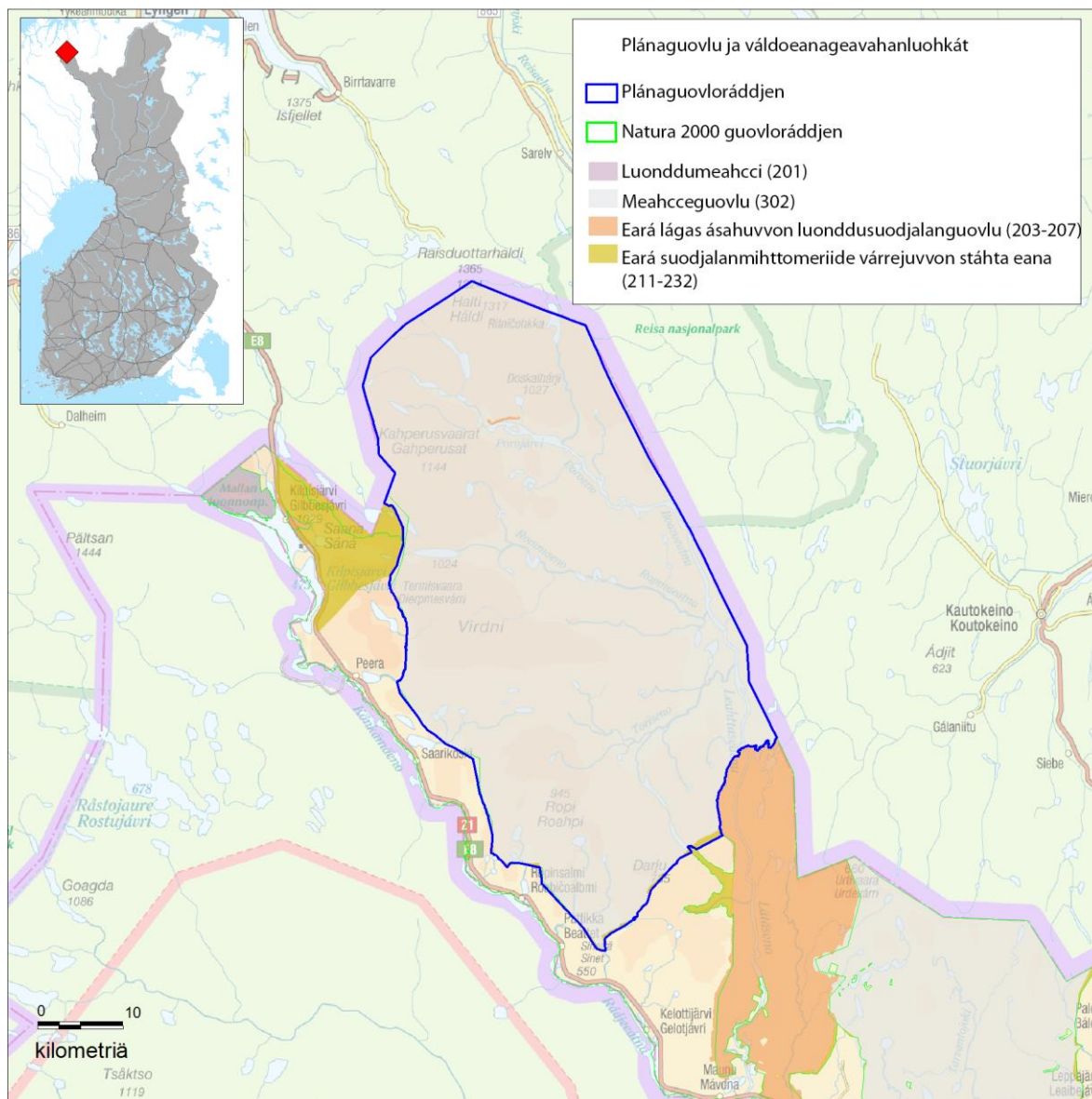
*SP-soahpamuš 27 artihkal: "Daid stáhtain main leat našunála vehádagat, dakkár vehádagaide gullevaš olbmuiin ii oaččo gielidit vuoigatvuođa ovttas eará joavkku lahtuiguin návddašit iežaset kultuvrras, dovddastit ja hárjehit iežaset oskku dahje geavahit iežaset giela."

Lávven ja eará eanangeavaheami plánen			
Lávva dahje plána	Dohkkehanjahki	Man viidát gokčá	Plána girjemat, mat gusket plánenguovllu
Duottar-Lappi eanangoddelávva	2011	100 %	Plánenguovlu lea ollislaččat sámiid ruovttuguovllus (sa). Oppa eanagottelávva-guovllu gukset ee. čuovvovaš lávvamearrádušat: Eanagottelávaplánemis galgá váldit vuhtii árvvolaš luonddubirrasiid, árvvolaš duovddaguovllut ja huksejuvvon kulturbirrasat ja gidet earenoamáš fuopmášumi huksejuvvon birrasa šládji. Boazodoalu ja eará luondduealáhusaid guovlluideavaheami doaibma- ja ovddidangáibádušat galget dorvvastuvvot. Boazodollui deatalaččat váikkuhan guovlluid ávkástallama plánedettiin váldit vuhtii boazodollui dehálaš guovlluid ja stáhta eatnamiid oasis galgá ráđđádallat áššáigullevaš báigosiiguin(mielddus 1) Giehtaruohhtasa meahcceguovlu lea merkejuvvon Se 6511 -merkejumiin. Lassin guvlui lea čujuhuvvon Ánnjaloanji guovlu (SL), Válddejoga buolžžaidsoodjалан-programmačuozáhat, sámiid ruovttuguovlu (sa), erenoamážit boazodoalu várás oavvvilduvvon guovlu, luondduealáhusa erenoamášdoaimmaid guovllut Ávžžášjávri ja Njámat (es), Ávžžášjávri gilli, mávssolaš kulturbiras (sma-8102), Bihčosjávri geađgegárdi (sma 8101), Ávžžášjávri ja Bihčosjávri čáhcegirdinbáikkít (LL) ja Suologuoika–Ávžžášjávri-bálggis <i>Kulturhistorjjálaččat dahje duovdagiid beales mearkkašahtti geaidnu dahje johtolat</i> –merkejumiin. Oassái guovllu guoská maiddái gáttiidsuodjалан-programma Giehtaruohhtasa duottarjávrit (rs). Lávvačilgehusas leat bukton ovdan luondduealáhusa erenoamášdoaimmaid guovllut Ávžžášjávri ja Njámat (es), Ávžžášjávri ja Bihčosjávri čáhcegirdinbáikkít (LL) ja meallungeaidnu Boazoeanu–Leahttáseanu. Lappi duottarguovlluid seailun lea ovddiduvvon mánggaláhkai, daningo duottar-guovllut leat erenoamáš mearkkašahttit luonddu- ja kulturárvvuid dáfus. Seailuma ovddideami dihte eanangoddelávvi leat merkejuvvon duottarguovllut eanaš suodjаланguovlun. Eanangoddelávvas lea maid addojuvvon oktasašmearráduš, mii guoská duovdagiid. Eanangoddelávvi lea vel merkejuvvon, ahte guovllu kulturhistorjjálaš čuozáhagat leat dehálaččat kulturbirrasa ja duovdagiid dikšuma dáfus.

			Meahcceguovlluide laktása lávvamearrádus: <i>Meahcceguovlluid dikšun- ja geavahanplánas galgá váldit vuhtii fanas-, skohter- ja vánddardanmáđijaid, mat leat mearkkašahhtit riikka ja guovllu dásis.</i> Meahccejoholatlága (1995/1710) mielde meahcceguovllu lága dárkkuhan meahcceguvlui sáhtta vuođđudit skohtermáđija nu, ahte das mearriduvvo dikšun- ja geavahanplánas. Válddejoga buolžžaid-suodjalanprográmmačuozáhaga lassin Duottar-Lappi eanangoddelávas leat čujuhuvvon guovllu čuovvovaš morenačoahkkaneapmi, main lea árvu riikka dásis: Jiehtanasvuomi čopmamorena, Megonjávri čopmamorena ja Govdajoga ravdamorena.

Meahciráđdehusa plána	Dohkkehanjahki	Man viidát gokčá	Plána girjemat, mat gusket plánenguovllu
Davvi-Lappi luondduriggodatplána	2013	100 %	Guovllu geavaheapmi stivrejuvvo vuosttamužžan dikšun- ja geavahanplánaid vuođul sihke dan vuođul maid suodjalanguovlluid dikšuma ja geavaheami prinsihpat dadjet. Eanangeavaheami plánen ollašuthtojuvvon nu, ahte Akwé: Kon -rávvagat ollašuthtojuvvojit.
Čatnasánárvoštallan			
Giehtaruohhtasa meahcceguovlu lea oassi davimus Lappi suodjalanguovllu, mii gokčá measta 90% eananolis. Das lea oktavuohhta maid ránnjáriikkaid suodjalanvuolluide. Oarjin Ruota bealde lagamus suodjalanguovlu lea Bealčán Natura 2000 -guovlu, Norggas Ráissa ja Dieváidvuovddi -álbmotmeahcit ja Ráisdottarháldi duovdagasuodjalanguovlu. Kalohttajohtolat čatná meahcceguovlluid oktasaš vánddardanguovlun.			

Ovddit dikšun- ja geavahanplána ollašuvvan		Lassedieđut
☒ oasil ollašuvvan	☐	Ovddit dikšun- ja geavahanplána guovlojuohku lea eanaš čuvvojuvvon, go johtolagaid linnjemat ja geavaheapmi leat stivrejuvvon. Plánas máinnašuvvon safáribáiki ii leat ollašuthtojuvvon, muhto safáritnodatdolloide lea luobahuvvon Megonjávrii stohtu, mii sirdašuvai Soneras Meahciráđdehussii. Plánenbajis moadde eiseválddiid stobu leat sirdašuvvan Meahciráđdehusa hálddašeami vuollái ja dat leat váldojuvvon vánddardan- ja turismageavahussii. Jagis 1999 dahkkojuvvon dikšun- ja geavahanplána nannejuvvui easka jagis 2008. Dan rájes plána leat figgan čuovvut ja ovdalaš geavadagat leat rievdaduvvon dan mielde maid plána dadjá. Meahcceguovlluid mohtorturisma-johtolat lea lassánan sakka plánebajis, ee. girdijohtolat leat mánggagardásaš, go veardida ovdežii.
Plánenguovllu almmolaš govven		
Giehtaruohhtasa meahcceguovlu, 264 950 ha, lea ollásit Eanodaga gielddas, sámiiid ruovttuguovllus ja sierra boazodoalloguovllus. Guovlu lea stáhta eana ja Meahciráđdehus hálddaša dan. Plánenguvlui gullá lágas ásahuvvon meahcceguovllu lassin 1094 ha eanan, mii lea laktojuvvon Natura 2000 -guovlui. Dan maiddá hálddaša Meahciráđdehus. Meahcceguovllu siste lea Válddejoga buolžžaid-suodjalanprográmmačuozáhat ja Ánnjaloanji luonddu-suodjalanguovlu. Giehtaruohhtasa meahcceguovlu oktan duoddariiguin leat váikkuheaddji duovdagat ja erenoamáš guovlu, ja hui dovddus turisma- ja vánddardančuozáhat.		

Govva 1. Suodjalanguovlu, gos dat lea ja váldoeanageavahanluohkkát.

© Meahciráđđehus 2021, © Suoma birasguovddáš 2021, © Kártaguovddáš, Lohpi L5293, © Eanamihitidnánlágádus 2021.

2 Vuodđudanulbmil		
Ovddasvástádus-proseassa	Guovlluid hálddašeapmi	
Čilgehus	Skovis buktojuvvojit ovdan plánenguovllu suodjalanguovlluid ja -prográmmačuozáhagaid vuodđudanulbmil sihke dihto riikkaidgaskasaš soahpamušaid ulbmilat, mat gusket dihtosuodjalanguovllu. Suodjalanguovllu vuodđudanulbmil, mii lea meroštallojuvvon vuodđudanásahusas dahje suodjalan-prográmmas, lea vuodđun suodjalanguovllu guovddášárvvuid meroštallamii. Vuodđudanulbmil váikkuha oasil maid plánenguovllu višuvnna meroštallamii sihke ovddidanulbmiliid ásaheapmái (gč. váldolohku II). Suodjalanprográmmačuozáhagain, mat eai leat vel vuodđuduvvon luonddusuodjalanguovlun, suodjaleami dárkkuhus lea meroštallojuvvon áo. suodjalanprográmmas. Ramsar-soahpamuš, mii suodjala lávttas báikkiid, sisttisoallá mihttomeriid, mat gusket suodjalanguovllu.	
Plánenguovllu dahje dan oasi namma	Vuodđudanásahus, suodjalan-prográmma dahje -soahpamuš	Guovllu suodjalanulbmil
Giehtaruohhtasa meahcceguovlu	Meahcceguovloláhka 61/91	Meahcceguovllut leat vuodđuduvvon seailuhan dihte guovlluid meahcceiešvuodaid, dorvvastan dihte sámekultuvrra ja luondduealáhusaid ja ovddidan dihte luonddu mánggabealat geavaheami ja dan eavttuid.
Ánnjaloanji suodjalanguovlu	Ásahus 497/88	Vuodđuduvvon jagi 1923 luonddusuodjalanlága miel sierra suodjalanguovlun.
Giehtaruohhtasa meahcceguovlu Natura-guovlu	Eurohpá uniovnna luonddudirektiiva 92/43/ETY, Eurohpá uniovnna loddedirektiiva 79/409/ETY, Stáhtarádi mearrádusat Eurohpá servoša Natura 2000 -fierpmádaga Suoma evttohusas 20.8.1998, 8.5.2002 ja 2.6.2005. Vuodđuduvvon birasministeriija ásaheapmái (354/2015) SAC-guovlun (sierra suodjalandoaimmaid guovlun)	Luonddudirektiivvas máinnašuvvon luonddutiippaid ja šlájaid eallinbirrasiid sihke loddedirektiivvas máinnašuvvon šlájaid soahppilis suodjalandási dorvvasteapmi
Váldejojaga buolžžaid-suodjalanprográmma-čuozáhat	Birasministeriija 1984: Riikkaviidosaš buolžžaid-suodjalanprográmma. 9 s. + kárttát ja 1 mielddus	Buolžžaid geologalaš, geomorfalaš ja duovdagiid iešvuodaid suodjaleapmi
Čoahkkáigeassu		
Meahcceguovlolága detáljadási ákkastallamiin daddjojuvvo, ahte lága ulbmilin lea seailuhit Lappi eanemus originála ja typhkalaš meahcceguovllu luonddu, mii lea vel seilon, dakkárin, ahte dat rievdá nu unnán go vejolaš. Ulbmilin lea maid dorvvastit luondduealáhusaid ja sámekultuvrra hárjeheami luonddolaš eavttuid. Meahcceguovlluid vuodđudemiin geahččalit maid ovddidit luonddu mánggahámálaš geavaheami ja dan eavttuid, dego ovdamearkan guovlluid vánddardan- ja astoáigegeavahanvejolaš-vuodaid.		

3 Jápma luondu: čázádagat ja geologiija

Ovddasvástádus-proseassa	Luonddusuodjaleapmi	Kártá	☒	Govva 2. Guovllu čázádagat, golganguovllut ja bodnečáhceguovllut. Govva 3. Giehtaruohtasa meahcceguovllu topografiija.	
Čilgehus	Skoviin govviduvvojit plánenguovllu čázi kvalitehta ja loddečáhceiešvuodát dan oasil, go dat gusket sáivačázi ja mearraguovlluid. Kvalitehtaluohkká govvida gieračáziid ekologalaš dili ja luonddučáhcečuoggát (ESA-čuoggát) čuožahaga loddečáhceárvvu. Skovvi sisttisoallá kártta, mii govvida guovllu čázádagaid ja čázádatguovlojuogu.				
Čázádagat					
Govven guovllu čázádagain (jávrrit, čienjalvuohhta, jogat, golganguovllut)					
Meahcceguovlu gullá eanaš Duortnus-Muonájoga válđočázádatguvlui. Gahperusváris oarjil golgi čázit gullet Ivgojoga golganguvlui. Meahcceguovllu siste čáhcejuohku, mii manná Dierpmesváris Roahpái, juohká čázádagaid dakkáriidda, mat luitet nuortin Leahttáseanu golganguovlluid čázádagaid ja oarjil Geaggáneanu golganguovllu čázádagaid. Stuorra allodaterohusaid dihte ceakkus guoikkat ja goržžit leat tiippalaččat. Stuorámus jávrrit leat Bihčos-, Dierpmes-, Boazo- ja Somášjávri. Uhca jávrrit leat juobe 1000 mehtera allodagas. Čáziin lea eanaš hui šerres čáhci, unnán borramušávnas ja dat buvttadit unnán (refereansat 3/1-3).					
Guovllu bodnečáziid govven					
Guovllus leat máŋga bodnečáhcegáldu. Daningo guovlu lea boaittoealde ja dat leat meahcceguovlu, nu vuodđočáziid ii leat dárbu ávkkástallat iige mihkkege áitte daid.					
Guovllut mearaid govven (tiipat, čienjalvuohhta jna)					

Čáhceguovlluid ja vuodđočázi dálá adnu (fielmmát, guollefabrihkat, vuodđočázi válđin jna)					
--					
Viidodat ja oassi guovllus			Gieračáziid dilli (% viidodagas)		Eará
Namma	ha	%	Erenoamáš/buorre	100	☒ VPD miel suodjalanguovloregisttarčuozáhat (Refereansa 3/1)
Jávrrit viidodat	7883	4	Duhtadahtti		☐ Guoikkaid-suodjalanguovlu
Mearraguovllut viidodat	-		Dohkk./heittot		☐ Oasil dahje ollásit dulvaduuvvon čázádat dahje
Vuodđočáhceguovllut viid.			li meroštallon		☐ Beaktilit nuppástahttojuuvvon čázádat

Geologiiija
Guovllu geologiiija govvideapmi (báktevuođđu)
Giehtaruohtasa meahcceguovllu báktevuođđu lea Suomas spiehkastat ja dat juohkašuvvá guovtti oassái, mat leat čielgasit earálágánat. Guovllu gaska- ja nuortaoasi báktevuođđu lea 1800–2700 miljon jagi boaris, ja dákkár báktevuođđu lea dábálaš Fennoskandia guovllus. Giehtaruohtasa oarjedavveoassi lea nuorat ja das leat 600–400 miljon jagi boares sedimeanttat ja vulkánalaš geađggit. Dáid nuorra čoahkkanemiid dihtii Giehtaruohtasa luondu spiehkasta mánggaláhkai árre Suoma guovllus.   Meahcceguovllu oarjedavveoassi lea várregurgadasavádaga ravda, mii gullá Kaledonideidda. Várregurgadasavádat joatkašuvvá nuortadavás Norgga beallái ja oarjelulás Norgga ja Ruota Skandiid várihin. Prekambrasaš báktevuođu ala čoggojuvvojedje prekambrabaji loahpageahčen ja kambrabaji álggus 600–400 miljon jagi dassái čievra, sáddu, leaira ja gálka. Dat garro ja leat dál konglomeráhta, kvartsihta, láiráskiffar ja dolomihta. Dáid bajábealde lea badjesáhčanalaš. Geađggit, mat leat dan bajábealde, leat hoigojuvvon sedimeanttaid ala. Lihkademiid oktavuodas vuolábeale sedimeanttat leat oasil čuohppašuvvan eret joba áibbas vuodus, oasil seahkkanan ja máhccasan nubbi nuppiin. Eananšlájat, mat leat badjesáhčanbajildusa alde, leat nannosit skiffarastojuvvon, measta veallánan skiffarat, main lea olu kvártsa.   Meahcceguovllu gaskaosiid váldogeađgešládjan leat granihttagneaisat, mat sistisdollet silikáhtaid, kvártssa ja gildima. Eanaš dat leat grano- ja kvártsadiorihntat. Čiekŋalis-geađgeguovlluid gaskkas leat skiffarat ja gneaisat leat álgoálggus leamašan dološ sedimeanttat ja lává- ja gutnagearddit, mat leat riegádan dollaváriid russumiin. Boares sedimeanttaid granihttagneissaguovllus ovddastit kvartsihtat, mat leat leamaš čoahkkái čoagganan sáttut, ja gildingneaisat, mat leat šaddan sedimeanttain, main lea eanet láirá (refereanssat 3/4-5).
Guovllu geologiiija govvideapmi (eananvuodđu ja geomorfologiija)
Topografiijas beales meahcceguovlu lea badjeeana, mii luoitá oarjedavvin nuortalulás. Dat juohkašuvvá Giehtaruohtasa oarjedavveoasi stuorraduottarguvlui, máttaoasi duottarguvlui ja várreguvlui mii lea daid gaskkas ja nuortabealde. Leahttaseanu ja dan oalgejogat Doareseatnu ja Gaskasjohka golget várreguovllu čađa. Stuurraduottarguovlluid alodagat molsašuddet 400–500 mehtera gaskkas. Guovllus leat nuppelot duoddara, mat leat alibut go 1 000 m. Guovllu oarjedavvečiegas on Háldi, man Haldičohkka-nammasaš oalgevárrečohka vielttis lea Suoma alimus báiki, 1 324 m. Duoddarat, mat leat badjel 1 200 m, leat Ritničohkka 1 317 m, Govddosgáisi 1 242 m, Ruvdnoaivi 1 239 m mii leat stáhtarájás ja Ridduháldi 1 205 m (refereansa 3/6).   Meahcceguovllu eananvuodđu lea šaddan eananspáppa nuoramus bassi nappo kvartálabaji áigge. Manjimus jiekŋaáiggi loahpageahčen nannánjiekŋa golggai guovllus lullin davás. Vuosttamuzžan ihte alimus alážat. Giehtaruohtasa guovllus nannánjienja suddanmuddu bisttii mánga čuođi jagi. Vuosttamuzžan idii Háldi čohkka sullii 9 600–9 800 jagi dassái. Suddanmuddu nogai dasa, go Leahttaseanu gokčan jiehkkegoapma suttai sullii 9 200–9 400 jagi dassái (refereansa 3/7).   Morena lea Giehtaruohtasa guovllu dábálamos eananšládja. Vuoddomorena gokčá bávtti. Vuoddomorena assáivuohta molsašuddá. Assámus vuoddomorena lea legiin ja gohpiin. Mađi badjelappos duoddaris vuoddomorena lea, dađi eanet dat asehuuvvá. Duottaralážiin alde ja báikkiin, gos jiehkki suddančáhceerosio lea golahan eananvuodđu, morena soaitá váilut ollásit. Morenabolnnit ja -giellaset leat dábálaččat legiin dahje vuollegis guovlluin. Ovdamearkan Boazoeanu ja Suhpejoga legiin leat oktasaš čopma-morenagiettit, maid viidodat lea mánga njealjehaskilomehtera.   Giehtaruohtasa guovllu buolžžat leat riegádan go manjimus jiekŋun suttai. Buolžaleagit mannet dálá leahkebodniid mielde lullin davás. Eanemus mearkašahtti buolžaráiddu leat Muonjjagoržži buolžaráidu, mii čuovvu Ádjajoga leagi Doaresednui, Muonjjagoržái ja Boazoeanu mielde Norgga beallái sihke Válddejoga buolžaráidu, mii manná Gaskasjoga leagis Ávžžášjávrrí bokte ja Boazojávrrí nuortabealde Somasjávrrái. Dierpmesvári oarjelulábealde leat uhca, sierra buolžžat. Dat muokkardallet leagi bodnis ja várrevilttiin moatte mehtera allosaš bastilis čielgin.

Megonvári oarjjábealde lea 2–6 m alla buolžamarastat mii lea muhtin báikkiin hui láiggahaš ja ávdnasiid bealis heajut šlájaiduvvan. Megonvári davvevielttis lea unna jiehkkejoga čáhcai bordiduvvan njálmmádat.

Jiehki suddama dagahan eatnama gollamis gávdnojit mearkkat eandalii duoddariid gaskkas ávžžiin ja daid viiltiin. Ovdamearkka dihte Čoavččesoavvi oarjjábealde lea badjel 10 m čierjal ávži. Megona ja dan oarjjábeale duoddara gaskkas on nu daddjon sádelávži. Sullii 1–3 m čiekŋalat ja kilomehtera guhkkošaš ravdarokkit gávdnojit valjit meahcceguovllu sierra osiin. Earenomáš olu ravdarokkit leat Čoavččesoavvi lulábealde sihke Robi nuortalulle- ja nuortadavábealde.

Juovat gávdnojit eandalii meahcceguovllu oarjedavveosi duottarguovllus, gos duoddariid vielttit ja alážat leat juovaid vuolde. Vaikko juovvasamos guovllut čoahkkanit Kaledonijaid guvlui, leat juovaid gokčan duottarguovllut maiddái Dierpmesvári ja Robi birrasis.

Biekka bordán sáddoguovllut ja sátočastasat leat dábálaččat Giehtaruohtasa meahcceguovllu nuortaoasi Muonnjagoržži – Meallejávri guovllus. Oktagas sátočastasat leat maiddái Doareseanu nuortalulábealde sihke Boazojávri nuortabealde. Muonnjagoržži oarjebealde leahki buolžža ravddain ja Meallejávri oarjelulle- ja oarjjábealde leat sátočastasiid lassin gollan- dahjege deflašuvdnaáldásat.

Jiekŋaáigodaga maŋŋel dáhpáhuvvan jeaggiluvvama čuovvumuššan váriid gaskas gobiide ja legiid vuđđui čoagganišgođii darfi. Giehtaruohtasa meahcceguovllu viidámuš jeakkit leat Leahttáseanu ja dan oalgejogaid legiin. Dát jeakkit leat guorba ábit- ja balssat, mat fidnet čázis ja borramušávdnasis birrasa minerálaeatnamiin ja gidđadulviin. Mearkkašahttimuš balssat leat Gaskasjoga guoras, Ávžžášjávri nuortabealde sihke Boazojávri nuortagáttis Válddejoga njálmmis. Duottarguovllus jeakkit leat eanaš baskkes ja asehis darfes báljahašjeakkit, maid vuolde leahki morena geađggit leat oidnosis. Dat leat ádjagiid guoras, daningo jeaggiluvvama dagahit muohtaga suddančáhci sihke ádjagat. Balsain báljesjekkiin ii gávdno.

Giehtaruohtasa meahcceguovllus leat guokte váldegottálaččat árvvolažžan klassifiserejuvvon morenaguovllu. Megonjávri boldnemoanaguovlu lea árvoluohká 3 ja Govdajoga geažus morenaguovlu árvoluohká 2 morenaguovlu. Meallejávri sátočastasat leat árvvoštallojuvvon árvoluohká 3 váldegottálaččat árvvolaš bieggáčeahkkaneapmin (refereansa 3/8).

Eará

- Váldegottálaččat árvvolaš morenaguovlu Megonjávri boldnemoanaguovlu ja Govdajoga geažus morenaguovlu
- Váldegottálaččat árvvolaš bieggáčeahkkaneapmi Meallejávri sátočastasat
- Váldegottálaččat árvvolaš gálkabákteguovlu

4 Natura 2000 -luonddutiipat

Ovddasvástádu sroseassa	Luonddusuodjaleapmi	Kártá	☒	☒	Govva 4. Plánenguovllu Natura 2000 -luonddutiipat Govva 5. Natura 2000 -luonddutiippaid mihtilmasvuoha						
Čilgehus	Skoviin govviduvvojit olles plánenguovllu Natura 2000 -luonddutiipat, daid viidodat ja mihtilmasvuodat. Mihtilmasvuoha-doaba dárkkuha dás čoahkkáigeasu Natura-diehtoskoviid mihtilmasvuoda- ja luondduillidieduin. Mihtilmasvuoha muitala man "typihkalaš" luonddutiipa guovllus lea, ja mo dasa váikkuhit ee. luonddutiippa ráhkadus, doaimmat ja ovdežiindikšunvejolašvuodat. Skoviin geahčaduvvojit maid plánenguovllu sajádat suodjalanfierpmádagas ja oktavuoha fierpmádaga eará čuoáhagaide. Natura-guovlluid luonddutiipadieđut ovdanbuktojuvvojit dárbbu mielde mildosis x.										
Luonddutiipat				Luonddutiippaid mihtilmasvuoha luohkáid mielde (ha), luonddutiipat I ja II ²							
Koda	Luonddutiipa * = dehálamosin adnojuvvon Natura 2000 -luonddutiipa	Viidodat, luonddutiipa I (ha)	Viidodat, luonddutiipa II (ha)	Erenoamáš		Buorre		Mearkkašahti		li mearkkašahti	
				LT I	LT II	LT I	LT II	LT I	LT II	LT I	LT II
2140	Čáhpesmuorjesáttočastasat*	14		14		0		0			
3110	Guorba čielgačázát jávrrit	7 873		7 878		0		0			
3160	Mohteláddot ja -jávrrit	5		5		0		0			
3210	Fennosk. luondduilál. čáhcejohtolagat		6 693		6 693		0		0		
3220	Duottarjogat ja ádjagat	1 711		1 711		0		0			
4060	Duottarguolbanat	110 501		107 570		2 940		0			
4080	Duottarsuovkkat	1 285		1 284		1		0			
6150	Guorba duottarniittut	32 263		32 275		6		0			
6270	Goike ja varas niittut, main valljis šlájat*	2		2		0		0			
6430	Njuoska stuorarrásseniittut	1		1		0		0			
6450	Dulveniittut	0		0		0		0			
7140	Molsašuvvanjeakkit ja gáddejeakkit	13 012		13 010		2		0			
7160	Gáldut ja gáldejeakkit	9		9		0		0			
7220	Ritnesámelgáldut*	0		0		0		0			
7230	Vujohatjeakkit	20	16	20	16	0	0	0	0		
7310	Áhpejeakkit*	4 562		4 554		0		0			
7320	Balsajeakkit*	5 983		5 220		674		89			
8110	Duoddariid fierrančievrrat ja -laiggahateatnamat	468		468		0		0			
8210	Káلكabávttit	15		15		0		0			

8220	Silikáhttabávttit	9 342		9 342		0		0		
010	Luondduvuovddit*	2		0		2		0		
9040	Lagešvuovddit	24 376		23 707		667		0		
9050	Rođut	58		58		0		0		
91D0	Muorrajeakkit*	553	51	553	51	0		0		
91E0	Dulvevuovddit*	99		99		0		0		
Luonddutiippaid viidodat oktiibuot (ha)		212 231	6760	207 758	6 760	4 300		173		
Luonddutiippaid ossodat plánenguovllus (%)		96		94		2		0		
		Viidodat (ha)	Lassedieđut							
	Eará go Natura-luonddutiipa	8 684 (4 %)	Dieđut SAKTI 8.10.2019. Luonddutiipainventeren j. 1997-1999, uhcit dievasmahttininventeren j. 2009-2016. Meahcceinventeren 12 683 ha (6 %), áibmogovvadulkon 208 226 ha (94 %). Dulveniittuid ja ritnesámilgálduid viidodahkan lea almmuhuvvon nolla, go dat leat vuollel ovttá hektára.							
	li inventerejuvvon	950	Giehtaruohtasa luonddutiipadieđus eanaš oassi lea čohkkejuvvon áibmogovvadulkokumiin LUOTI-fidnus, ja LUOTI-inventeremiid dieđuid vuodul SAKTI-diehtovuđđui leat dolvojuvvon Natura-luonddutiipat. Om. čuoggát dagahit eahpedárkilvuoda inventerejuvvon luonddutiippaide, daid viidodatdieđuide ja mihtilmasvuhtii, ee. gollan ii boađe ovdan dieđuin.							
Buot govvosat oktiibuot		2 20915								
Fierpmádatdárkkodeapmi										
Giehtaruohtasa meahcceguovlu ovddasta Suoma duottarluonddu buot beliid lagešvuovddiin báljahašaide. Guovlu lea Skándaid váriid ravddas, mas golmma riikka suodjalanguovllut ovtastuvvet fierpmádahkan: nuortin ja davvin Norgga rájás Ráissa álbmotmeahcci ja Hálđi duovdagasuodjalanguovlu Ráisuottarháldi, máddin Leahtáseanu jekkiidsuodjalanguovlu ja Darvvatvári meahcceguovlu, oarjin Sána guovlu ja Mallá luonddumeahcci sihke Ruota Bealčán ja Norgga bealde lvgojoga álbmotmeahcci. Giehtaruohtasa meahcceguovlu lea hui dehálaš duottarluonddutiippaid, dego duottarguolbaniid, lagešvuovddiid, guorba duottarniittuid, fierrančievrraid ja -laiggahateatnamiid, suodjalanguovlu. Dat lea maid mearkkašahti balsajekkiid suodjalanguovlu. Giehtaruohtasa baktevuodus lea mángga sajis gálkageađgi, man sivas guovllus leat mihtilmas borramušávnnaslaš luonddutiippaid dego gálkabákke- ja noarsaguolbaguovllut. Guovllu rastá golget mánga ádjaga ja jogaža ja stuorra rávnnjit. Dáid luoddudilálaš čáhcejohtolagaid fierpmádat lea mearkkašahti. Viidodaga beales mearkkašahti oassi Suoma duottarluonddutiipain gávdnojit dán guovllus. Guovlu lea mihtilmas ja mánggabealat ollisvuohhta duottarluonddu, masa ovtastuvvet viiddes lagešvuovddit, duottarguolbanat, jeakkit, bávttit ja čázádagat.										

Čoahkkáigeassu

Giehtaruohtasa meahcceguovllu viidásamos luonddudirektiivva luonddutiipat leat duottarguolbanat (ossodat 50% plánenguovllus), guorba duottarniittut (ossodat 15%) ja lagešvuovddit (ossodat 11%). Guorba duottarniittuid ossodat lea stuoris, daningo guovllu alla duoddariin gávdnojit viidát suoidneguolbanat, dego sávzzasinut- ja suorrejiekta-guolbanat. Guovllus leat valjis silikáhttabávttit, molsašuvvan- ja gáttejeakkít sihke áhpe- ja balsajeakkít. Mearkašahti oassi guovllu viidodagas leat maid čielgačázat duottarjávrrit ja rávdnječázit. Meahcceguovllu davvieasi stuorraduoddariin leat Davvi-Suomas hárvenaš luonddutiipat baktevuodu dolomihta váikkuhusa dihte. Ovdamearkkat hárvenaš luonddutiippain leat kálkabávttit, noarsaguolbanat ja ritnesámelgáldut. EU atná dehálažžan nappo priorisere dihto luonddutiippaid. Dákkár prioriserejuvvon luonddutiipat leat čáhpesmuorjesáttočastasat, ritnesámelgáldut, áhpejeakkít, balsajeakkít, luondduvuovddit, muorrajeakkít ja dulvevuovddit (*:in tabeallas). Luonddutiipadiehtu leat dievasmahttojuvvon stuorraduoddariid guovllus jagiin 2009 ja 2012 erenoamážit dain guovlluin, mat leat báinnáhállan gálkkain. Hárvenaš luonddutiipa duoddariid gálkkain- ja rávdnječáziin báinnáhállan lukte- ja jiektášattut, mat leat gávdnon Mallás ja Sánás, eai leat vel gávdnon meahcceguovllus. Eará meahcceguovlluin luonddutiipadiehtu lea hui summal, áibmogovain dulkojuvvon diehtu. Meahcceguovllu galggašiige inventeret dárkilabbot, ee. gálkkain báinnáhállan guovlluid ja uhcit luonddutiippaid, maid lea váttis meroštallat áibmogovain. Dákkárat leat ovdamearkan borramušávnnaslaš jeakkít, gáldut ja borramušávnnaslaš jasat.

Plánenguovllu luonddutiippain áitojuvvon (refereansa 4/1) leat ee. čáhpesmuorje-jeagil-lagešvuovddit, čáhpesmuorje-jeagil-seaidnesámil-lagešvuovddit, čáhpesmuorje-sarritlagešvuovddit, čáhpesmuorjelagešvuovddit, beatnatjokŋa-čáhpesmuorjelagešvuovddit, beatnatjokŋa-sarritlagešvuovddit ja duoddariid stuorraduodut, Báljahas luonddutiippain eanemus áittavullošaččat leat bieggaguolbanat, noarsaguolbanat sihke borramušávnnaslaš sámmálddálaš jasat, mat gávdnojit Suomas dušše Giehtaruohtasa guovllus. Diehtu plánenguovllu áitojuvvon luonddutiippain leat váidalahti eahpedárkki ja váilevaččat.

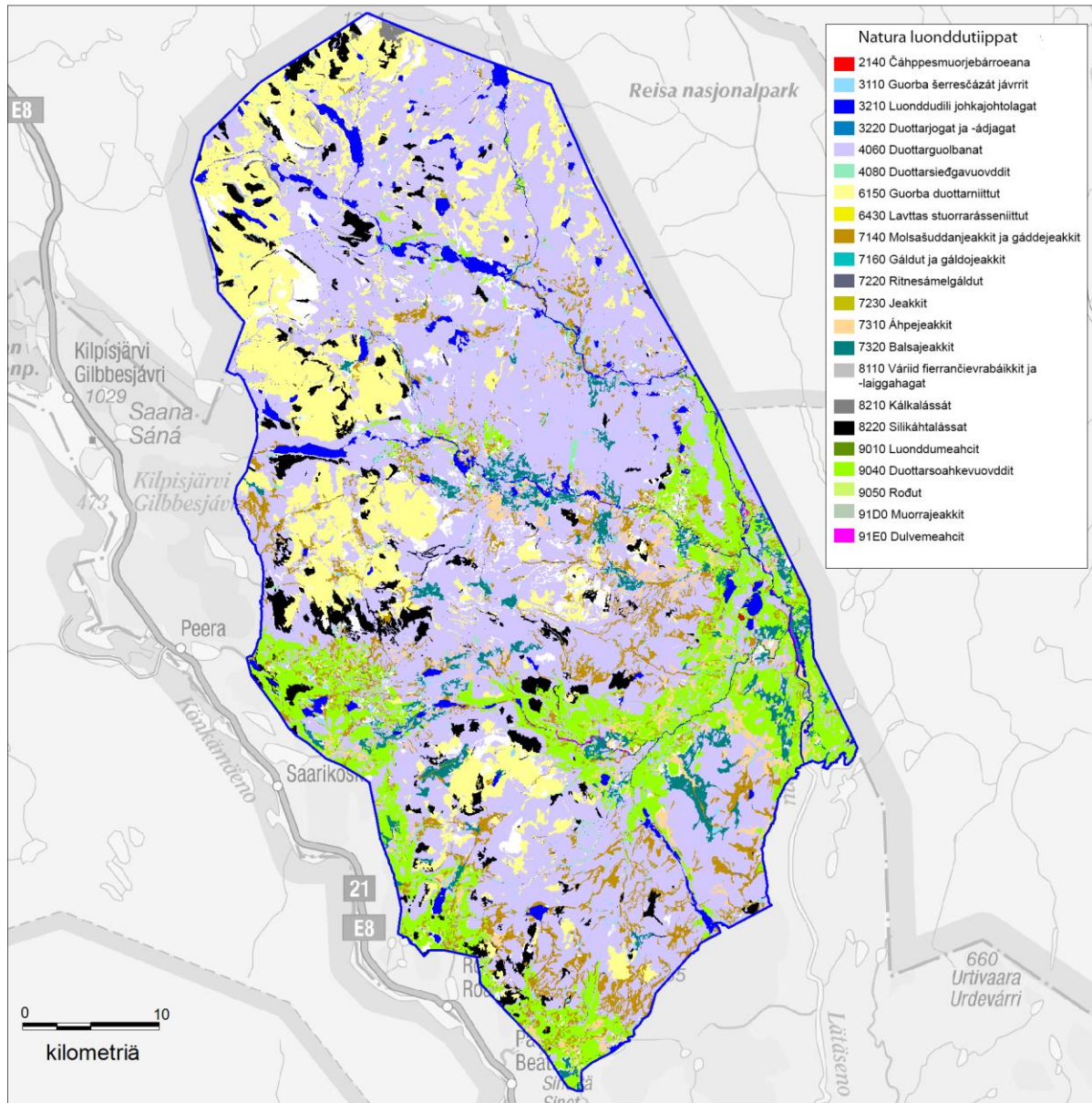
Suopma raporterii Suoma luonddudirektiivva luonddutiippaid ng. oiddolaš suodjaleami dásis EU:s jagis 2013. Suodjaleami dássi adnojuvvo "oiddolažžan" dalle, go luonddutiippa leavvanviidodat, iešvuodát ja dasa typihkalaš slájat seilot guhkes áigegaskkas. Suoma duottarguovllu suodjalandási árvoštallojuvvui "eahpeoiddolažžan, bistteheapmin, hedjoneaddjin" duottarguolbaniin ja -lagešvuovddiin sihke balsajeakkiiin. Raportta mielde duottarguolbaniid ja -lagešvuovddiid luonddudilli lea Suomas hedjonan fámoláš guodoheami, ja lagešvuovddiin mángga sajis duottarmihtármáhtujámu ja dan maŋŋá njozet dáhpáhuvvan ođasmuvvama geažil (refereansa 4/2). 1960-logus mihtármáhtu (*Epirrita autumnata*) duššadii viiddes duottarlagešvuovddiid Badje-Lappis. Dán maŋŋá duottarmihtármáhtujámut leat leamaš Giehtaruohtasa guovllus ee. 1990-logus. Dalle giridiin dahkkon guora-hallamis gávdne sullii 4000 ha guovlluid, maid mihtármáhtu lei borran (refereansa 4/3). Jagis 2005 duottarmihtármáhtu duššadii viiddes guovlluid Giehtaruohtasis ee. Leahtáseanu guoras. Čuovvovaš jagi duottarmihtára duššadan guovllut Giehtaruohtasis ealáskišgohte, vaikke báikkuid sáhtii ain vuohttit lasttaid borrama. Duottarmihtára duššadan guovllut Giehtaruohtasis leat čielgasit váhkkasan oalle bures, eaige maŋimuš jagiid borramat leat leamaš nu bahát go ovddit lohtaneami áigge 2000-logu beallemuttus (refereansa 4/4).

Fámolaš guodoheapmi váikkuhusat oidnojit sihke vuollešattolašvuodas ja muorra- ja miesttagearddis. Bohccuid guhkesáigásaš guodoheapmi meaidá ja nuppástuhtá šattolašvuoda čoahkkádusa, ráhkadusa ja olluvuoda. Fámolaš guodoheapmi oidno čielgasamosit jeagelválddálaš geasseguohtuneatnamiid soahkevuvddiin ja -guolbaniin; ee. bajildusšattolašvuoda gollamin ja nu ahte soahkemáttavesát ja miesttagat leat unnán. Geasseguodoheapmi váikkuha šattuid olluvuhtii ja rievdata slájaid relatiiva olluvuoda iešguđet šattolašvuodagearddis. Soagi ođasmuvvamii geasseguodoheamis lea stuorra mearkašupmi. Dálveguodoheapmi geahpeda čielgasamosit eanajeahkáliid meari. Dálveguodoheapmi ii váikkut eará šattolašvuhtii seamma fámoláččat go geasseguodoheapmi (refereansa 4/5). Luondduriggodatguovddáža (Luke) boazodoalloguovllu davveosi dálveguohtumiid dili čielggadan dutkamuša mielde jeageleatnamiid biomássá jagiid 2016-2018 mihtidemiin (refereansa 4/6) lei mángga sajis lei njiedjan ovddit guohtundutkamušaid ektui (refereanssat 4/6-7). Dutkojuvvon iskkusviidodagaid vuodul jeagelbiomássat ledje Giehtaruohtasis vuollel 100 kg/há, ja báikkuid 100-300 kg/há. Jos fámoláš guodohan-deaddu joatkašuvvá, nu duottarluonddutiippaid luonddudilli sáhtá hedjonit, erenoamážit soahkevuvddiin ja -guolbaniin, main lea jeagil, ja maid noarsaguolbaniin ja bieggaguolbaniin, mat leat tiipat, mat gollet hearckit. Guohtuneatnamiid dillái váikkuhit oasil maidái guohtuneatnamiid gáržun ja cuovkaneapmi eará eanangeavaheami dihte sihke eará gilvaleaddji eanangeavahanvuogit.

Lea árvoštallojuvvon, ahte boahhteáiggis dálkkádatrievdama mearkkašupmi lassána stuorát áittan duottarlundui. Dálkkádaga liegganeapmi dagaha gittašaddama, ee. lea árvoštallojuvvon, ahte sieđggaid šaddan lassána. Dat sáhtá áitit duoddariid rabas luonddutiippaid, dego duottarniittuid seailuma. Ođđasamos dutkamušaid mielde bohccuid guođoheapmi caggá dálkkádaga liegganeami dagahan nuppástusaid šattolašvuodas, dego sieđggaid šaddama ja daknasiid lassáneami (refereanssas 4/8-11). Govttolaš guođoheapmi sáhtá doalahit šlájaid mánggahápmásašvuoda luonddutiippain, maid leat borramušávdnasat, dego duottarniittuin ja uhcarássejasain, main leat olu šlájat (refereansa 4/1). Lea gávnnehuvvon, ahte guođoheapmi stimulere borramušávdnasiid garvima ja lasiha ee. rásiid ja suinniid meari šlájain (refereanssat 4/12-14). Áittavuložin šaddama deháleamos sивvan lagešvuvddiide lea dálkkádatrievdama ja guojhtundeaddaga oktasašváikkuhus. Dálkkádaga liegganeami leat árvoštallan lasihit duottarmihttárrasuid ja eandalii geasseguohtumiin guohtundeatta eastá lagešvuovddi ođasmuvvama. Bieggaguolbaniin áittavuložin šaddama sивva lea guohtundeatta ja guorba nuorsaguolbaniin, jasain dalkkádatrievdan (refereansa 4/1).

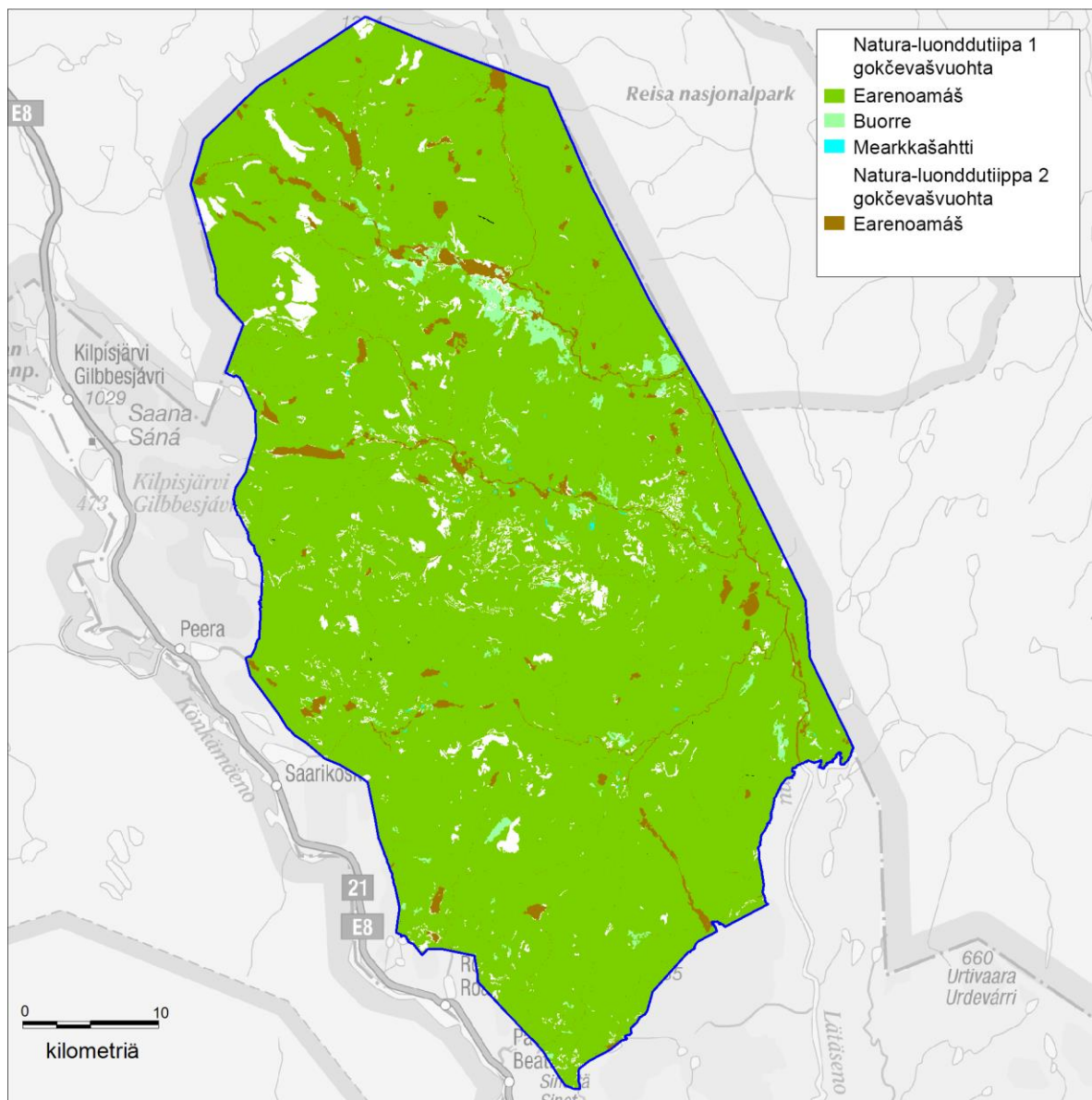
Lea árvoštallojuvvon, ahte dálkkádaga liegganeapmi lea mearkkašahti boahhteáiggi áitta maid earáge luonddutiippaide, dego davviáhpejekkiide ja balsajekkiide. Duollun ja galbma dálkkádat váikkuhit dovdomassii daid ráhkadusiešvuodaide. Alit temperatuvrrat ja dálvvi oatnun lasihit balssaid suddama, eaige ođđa balssat šatta seamma olu go ovdal. Dutkamušain leat áican balssaid suddama Ruotas, Norggas ja Suomas. Muhtin muddui maid meahccejohatolot ja geainnuid huksen sáhttet áitit balsajekkiid seailuma ja bohccuid guođoheami dagahan duolmmahallan sáhtá golahit balssaid ja ovddidit daid suddama (refereansa 4/1).

Geasseáiggi johtin meahcis ii mearkkašahti vuogi mielde hehtten luonddu plánenguovllus. Nuoskideapmi ja gollan leat báikkuid váttisvuohtan ee. Doskaljávrris ja Leahttáseanu guoras. Maid erenoamáš hearkkes čuožáhagain, dego gáldoguovlluin, sáhtá leat báikkálaš hedjoneaddji váikkuhus.

Govva 4. Plánenguovllu Natura-luonddutiipat

© Meahciráđđehus 2021, © Suoma birasguovddáš 2021, © Kártaguovddáš, Lohpi L5293,
© Eanamihtidanlágádus 2021.

Kuva 5. Natura 2000 -luondutiippaid mihtilmasvuoha.

Dieđut Natura-luondutiippaid mihtilmasvuodas leat eahpedárkki ja boarásmuvvan. Dieđut mihtilmasvuodas vuodđuduvvet váldoáššis áibmogovvadulkomiin čoggojuvvon LUOTI-materiálii.

Luondutiippa II dihtto badjálaganin Luondutiipa I:iin.

© Meahciráđđehus 2021, © Suoma birasguovddáš 2021, © Kártaguovddáš, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2021.

5 Šlájat						
Ovddasvástádus-proseassa	Luonddusuodjaleapmi			Kárta		
Čilgehus	Skovi ulbmilin lea addit gova suodjalanguovllu guovddáš šládjaárvvuin sihke buktit ovdan šlájaid iešvuođaid, maid galgá váldit vuhtii guovllu dikšuma ja geavaheami plánemis. Seamma šládja sáhtá gullat eanet go ovttá juogustanluohkkái: ovdamearkan mánga áitojuvvon šlája leat maiddáidirektiivašlájat. Buot šládjajoavkkuin ovtadahkan lea daid šlájaid stuhkkamearri, mat gullet jovkui ja gávnojit guovllus. Natura-guovllu dárkilut dieđut šlájaid birra ovdanbuktojuvvojit dárbbu mielde mildosis x.					
Juogusteapmi	Lottit	Eará riggeeallit	Rikkeheamit	Bohccešattut	Idusšattut	Guobbarat
Šlájat, maid galgá erenoamážit suodjalit	4	1	3	3	41	
Eará áitojuvvon šlájat	26	6	27	23	56	1
Šlájat, maid galgá dárkkodit	16	3	31	44	64	
Guovllu šlájat mat leat áitojuvvon				2	26	
Šlájat, maid suodjaleami várás čujuhuvvojit Natura-guovllut (luonddudirektiivva mielddus II, loddedirektiivva mielddus I)	40	7	3	4	3	
Šlájat, mat gáibidit čavga suodjaleami, ja maid lassánan- ja vuoiŋŋastanbáikkiid duššadeapmi ja heajudeapmi lea gildojuvvon (luonddudirektiivva mielddus IV)		5		4		
Vierrošlájat dahje šlájat, mat leat laskan nu ahte dat leat šaddan hehttehussan						
Diehtu šlájaid birra						
Áittavulošvuohta: lottit, njiččehasat, rikkehiseallit ja šattut Suoma šlájaid boahhtevuohta – Rukses Girji (Hyvärinen je. doaimm 2019) mielde (refereansa 5/1a) šlájat maid galgá erenoamážit suodjalit ja áitojuvvon šlájat luonddusuodjalanásahusa (14.2.1997/160, mielddus 4 19.6.2013/471) mielde. Dieđut áittavullošaš bohccesattuid ja idusšattuid oasil Suoma birasguovddáža bajásdoallan Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádagas ja Suoma šládjadiehtoportálas, Laji.fi (dilli 08/2019). Dieđut Giehtaruohtasa guovllu njiččehas- ja loddešlájaid gávdomis ja olluvuođas Giehtaruohtasa guovllus leat váilevaččat. Lottiid bokte dieđuid vuodđun lea oalle guhkás BirdLife Suoma IBA-rehkanastimat, Luomus stáđásnuvvan linnjáide ja eará lodderehkenastimiidda ja 2019 jagi Syke investeremiid linnjärehkenastimiin ja čáhcelodderehkenastimiin. Boraspiriid gávdomis leat buoremus dieđut, muhto dieđut oktagasmeriin leat eahpedárkilat. Uhcit njiččehasaid oasil šlájat dovdojuvvojit bures. Helsset universiteahta Gilbbsjávri biologalaš stašuvnna ja Luke dutkit leat čielggadan jahkelogiid áigge ee. muolddahiid ja goddesáhpániid dihttoma ja náliid dnamihka. Loddešlájat dovdojuvvojit govtolaš bures, muhto olluvuođaárvoštallamat eanaš šlájaid birra leat hui eahpedárkilat. Guovllus leat nammadan golbma Lappi dehálaš loddeguovllu: Juovvačoru badjeeana, Muorjéjávriid ja Suolójávri badjeeana ja Bihčosjávri ja Somasjávri badjeeana (ref. 5/2). Giehtaruohtasa guovllus lea Suoma deahtásamos geatkenáli, mii lea oktasaš Norggain ja Ruotain. Giehtaruohtas leage dehálamus guovlu, gos geatki gávno. Dat lea maid šlája suodjaleami dáfus dehálaš guovlu. Áittavuollásaš guollešlájat dahket guovddáš oasi meahcceguovllu čázadagaid guollešlájain. Guovllus lea hui áittavuollásažžan (EN) klassifiserejuvvon dápmoa (<i>Salmo trutta</i>) (mearasvadjolan nálit), hui áittavuollásaš (EN) mearraguovllu vadjolančuovžža (<i>Coregonus lavaretus maraena</i>) ja áitaga vuollái šaddan (VU) luosa (<i>Salmo salar</i>) (<i>nuortameara luossanálit</i>). Dárkkodeami vuollásaš guollešlájat leat guokte, dápnot (sisčaziid nálit poláragierddu davábealde) ja njáhká (<i>Lota lota</i>). Giehtaruohtasa						

meahcceguovlu lea Nuortameara luosa davimus ja guhkimus vádjolanmátkki geažes lean godđanguovlu. Ovdalis máinnašuvvon vádjoleaddji luossaguliide gullelašlájaid áittavuložin šaddamii lea váikkuhan guollebivdu daid borranaguovlluin, Giehtaruohtasa meahcceguovlu lea álgággolaš luossanáliid seailuheapmái dehálaš.

Giehtaruohtasa stuorraduoddarat leat manjimuš guovllut gosa riebanat eali leat leavvan valjit ja danin dát lea guovlu, gos njála bessemiin leat buoret vejolašvuodát lihkestuvvat go eará vuollegit duoddariin. Dorvvastan dihte njála bessema galgá riebanabivdu guovllus beavttálmahttit ovddežis. Dálkkádatrievdadeapmi áitá measta buot Giehtaruohtasa áitojuvvon lodde- ja njiččehašlájaid ja danin daid gávdnoma galgá čuovvut systemáhtalaččat.

Giehtaruohtasa meahcceguovlui čáhket šattolašvuoda beales mánggabealat stuorraduoddarat ja meahcceguovllu gaskaoasi guorbasut duottarguovlu sihke mángga stuorra joga dego Boazoeanu ja Leahttaseanu guorat oktan jekkiiguin ja lagešvuvddiiguin. Gilbbesjávri Mallá ja Sáná lassin Skándiid ravdda eanemus mearkkašahtti stuorra-duoddarat gálkašlájaid dáfus leat ee. Doskálhári, Ánnjaloanji, Guonjarvári ja Urttasvári. Báktevuodu beales spiehkastagat leat Háldi ja Ritničohkka. Kálkabávttit sihke viiddes kálkafierranlaiggahagat, noarsaguolbanat, gáldoguovllut, gáldoádjagat ja jeakkit main lea seakkes lavdnjegardi, leat áitojuvvon šlájaid eanemus mánggabealat eallinbirrasat. Buot gáibideaddji šlájat gávdnojit olu ee. Doskálhárijis (refereansa 5/3), Ánnjaloanji bávtti vuolde ja Bumbováris.

Diehtu bohcešaddo- ja sámmáslájaid birra lea eanaš stuorraduoddariin ja eandaliige doppe, gos gávdno kálkaváldásašvuhta. Meahcceguovllu gaskaosiin leat vátnadieđut. Guovllu áitojuvvon jeagil- ja guopparšlájat lea čielgasit fuonimusat dutkojuvvon. Meahcceguovllu gaska- ja máttaoasit gáibidivččege dárkilut šládja- ja šattolašvuodainventeremiid.

Áitojuvvon kálkabáikkiid šlájat leat čoahkkanan Giehtaruohtasa meahcceguovllu davveoasi stuorraduoddariidda. Plánaguovllus dovdojuvvojit 26 áitojuvvon bohcešaddošlájá, main arnihkka, guolgabulljelasta ja polárajiekta leat šlájat, maid galgá erenoamážit suodjalit (mielddus 2). Guolgabulljelasta gávdno Suomas dušše guovtte sajis. Arnihkka gávdno eanaš Giehtaruohtasa meahcceguovllu stuorraduoddariin. Plánenguovllus leat badjel 20 bohcešaddošlájá, maid galgá dárkkodit. Dain mángga, dego bákteluffellasta, davvesáhpánrássi, jassagazzabađvi ja noarsarássi eai gávdno go Giehtaruohtasa davveoasi stuorraduoddariin. Giehtaruohtasa meahcceguovllus lea hui stuorra mearkkašupmi áitojuvvon duottarsámmáslájaid suodjaleapmái. Meahcceguovllus dovdojuvvojit badjel 70 áitojuvvon sámmáslájá, main sullii 35 leat šlájat, maid galgá erenoamážit suodjalit. Mángga buot eanemus áitojuvvon duottarsámmáls mearkkašahtti oassi Suoma nális lea Giehtaruohtasa meahcceguovllus ja mángga šlájá eai gávdno gostege eará sajis Suomas (omd. varrasáhpánsámil, jalgadasbofesašmil ja biikageatkesámil). Lassin guovllus dovdojuvvojit 26 sámišlájá, maid galgá dárkkodit (mielddus 2). Guovllus dovdojuvvojit badjel 20 áitojuvvon jeagelšlájá, main guhtta leat leat dakkárat, maid galgá erenoamážit suodjalit.

Guovllus dovdet ovttá áittavullosaš guopparšlájá, gieddespáppa. Jus vqldit mielde sihke luonddusuodjalanásahusa áittavullásaš ja earenoamžit suodjaleami vuollásaš šaddošlájat ja ođđa áittavullosašvuodaárvoštallamis áittavuložin árvoštallojuvvon šlájat, mat eai leat ásašusas, lea áittavullosaš šaddošlájaid šaddošlájaid mearri plánaguovllus oktiibuot 201 st (bohcešattut 34, sámmálaš 118, jeahkálát 48 st ja okta guopparšládja). Guovllus eai leat dieđus vierrošlájat dahje dakkár šlájat, mat leat laskan nu, ahte leat šaddan hehttehussan.

Direktiivašlájain Giehtaruohtasa meahcceguovllus gávdnojit duottarlukti, johkahávvar, sáme fiske rássi ja jeaggenarti sihke stuorrašluppot-, českesbiika- ja davvedivgasámil. Duottarlukti, stuorrašluppot- ja davvedivgasámil gávdnojit stuorraduoddariin. Sáme fiske rássi, johkahávvar, jeaggenarti ja českesbiikasámil gávdnojit Boazoeanu-Leahttaseanu guovllus. Davvedivga- ja stuorrašluppotsámil leat čoahkkanan Doskáljávri guvlui. Luonddudirektiivva raporteremis badjai 2007-2012 lea daddojuvvon, ahte ovdal máinnašuvvon šlájaid ng. oiddolaš suodjalandási lea oiddolaš Suomas, ng. šlájaid leavvanguovlu lea doarvai viiddis ja gávdnosiid dilli lea stáđis. Spiehkastat lea davvedivgasámil, man suodjalandási lea árvoštallojuvvon leat "eahpeiddolaš, bistteheapme" (refereansa 4/2).

Mángga Giehtaruohtasa meahcceguovllu stuorraduoddariid hárvenaš šaddošlájá leat daid gávdnonguovlluid ravddain, mat leat Norgga ja Ruota bealde. Áitojuvvon šlájain leat mángga hui hárvenaš šlájá, mat gávdnojit bávtiin dahje fierranjuovain. Mángga hárvenaš šattu gávdnojit dakkár eallinbirrasiin, mat gollet hearkkit. Dakkárat leat gáldoguovllut, vieltejeakkit ja duottarguolbanat. Mángga šlájá gávdnojit dušše unnán. Lea stuorra riska, ahte dat jávket. Ovdamearkan geđggiid fierran dahje šaddansaji duolmmahallan sáhtá álkít heajudit dahje duššadiit unna šattolašvuoda. Fámolaš bohccuid guođohandeaddu sáhtá áitit erenoamážit dakkár šlájaid, mat gávdnojit unnán. Dálkkádaga liegganeapmi jáhkkimis boahťá váikkuhit mángga láhkai duottaršlájaid šaddanbáikkiide ja eandalii árttalaš šlájat Giehtaruohtasa stuorraduoddariin leat áitojuvvon jávkat, go dain ii leat šat vejolašvuhta báhtarit allelii Suomas (ref 5/1c). Oassi kálkaváikkuheadji guovlluid áitojuvvon šlájaid čoagganemiin, omd. Guonjarvári-

Duolljehupuha guovlu ja Doskaljávrrí biras, leat johtinmáđijaid guoras dahje lahkosiin. Dáid šlájaid gávdnoma galgá dorvvastit nu, ahte doallá máđijaid buorre ortnegis iige nuoskkit daid. Maid vánddardeddiid buorre stivren ja rávven veahkehit.

Áitojuvvon rikkehis eallit ja dakkár rikkehis eallit, maid galgá dárkkodit, gávdnojit eanaš Giehtaruohtasa meahcceguovllu oarjedavveguovllus, Guonjarvárrí–Bumbovárrí-linjá davve- ja oarjjábealde, mii gohčoduvo stuorraduoddariid guovlun. Áitojuvvon beaiveloddešlájaid deháleamos eallinbirrasat leat kálkabávttit, duottarbáljahašat ja juovat ja duottarniittut (ref. 5/4). Mánnga áitojuvvon beaiveloddešlájaid leat čatnašuvvan ovttá dahje eanaš moadde šaddošlájii. Ovdamearkan noarsa, duottarsáhpal, gottesáhpal ja narttit leat dehálaš borramuššattut. Okta guovllu eanemus hárvanaš beaivelottiin lea davvedielkošluppotoaivi, man dovdet dušše niittuin Ánnjaloanji bávtti vuolábealde (refereansa 5/5-6). Eará ealánjoavkkuide, dego riippuide ja guovttesoaját divrriide guovllu čázit (gáldut, jogažat) ja kálkaváikkuheaddji guovddat leat dehálaččat. Guovllus eallá maid orru čáziid galbasuovdejuolggát *Lepidurus arcticus*, man dovdet funet ja man gávdnomis gáibiduvvojit lassediđut.

Giehtaruohtasa meahcceguovlu ovttas Mallá luonddumehciin ja Sánáin leat ollisvuohta, mii lea Suoma dilis áidnalunddot. Dán guovllus ellet mánnga rikkehisšlájaid, mat eai gávdno eará sajiin Suomas. Stuorraduoddariid šlájaid dovdet muhtin oassái vel funet. Duottarbeaiveloddečuovvuma gánneha joatkit boahteáiggis. Rikkehis šlájaid áittavulošvuohta guovllus laktása erenoamážit dasa, ahte leavvanviidodat lea uhcci. Mánngga šlájaid leavvanviidodat rádjašuvvá dušše stuorraduoddariidda ja gávdnojit doppe dušše báikkuid. Navdojuvvon dálkkádatrivdan váikkuha šlájaid njuolga eallingarvima nuppástuvvama bokte dahje eahpenjuolga eallinbirrasa nuppástuvvama bokte (lassánan gilvvohallan, borramuššattuid jávkan, luonddutiippa nuppástuvvan).

6 Kulturárbi

Ovddasvástádus-proseassa	Luonddusuodjaleapmi	Kárta	☐	
Čilgehus	Kulturárbi otná dili govvideapmi sisttisoallá plánenguovllu oainnusárvvuid sihke huksenárbbi ja arkeologalaš čuožahagaid govvideami. Govvideami ulbmilin lea dovdát plánenguovllu guovddáš kulturárbeárvvuid.			
Guovllu govvideapmi, oainnus				
Giehtaruohtasa meahcceguovlu lea Davvibađa-Lappi oainnuseanangottis ja doppe lullioasistis Eanodaga davvi duottarguovllus ja davveoasistis Giehtaruohtasa badjeduoddariid guovllus. Ávžžášjávrrí gilli lea eanangottálaččat árvvolaš oainnusguovlu eanagottálaččat árvvolaš duovddaguovlu, ja Hirvasvuohpi gieddi báikkálaččat árvvolaš árbeduovdda (6/1, 6/2, 6/7). Guovllus eai leat álbmotoidnosat. Sámiid ruovttoguovllu váldegottálaččat árvvolaš oainnusguovlluid beaivádaninventeremis ovdanbuktojuvvo oainnusguovllun guovllu "Giehtaruohtasa alla duoddariid oidnosat", 84 579 ha. Lassin Ávžžášjávrrí gilli evttohuvvo riikaviidosáččat árvvolaš duovddaguovllun oassin čuožahaga "Eanodaga boazodoallo- ja áigodatássanduovdagat". Stáhtaráđđi nanne oppa Suoma riikaviidosáččat árvvolaš duovddaguovlluid boahttevuodas, muhto áigetávval ii leat dieđus. Eanodaga davvi duottarguovlluin oalle ceakkovielttálaš duottar- ja várreemat ja vuollegásat boldneguovllut molsašuddet (6/1). Oidnosa hálddašit viiddis duoddarat, mat loktanit juobe badjel 900 mehtera mearragierragis. Guovlu lea oassin vuovderáji bajábealde, muhto stuorra oassi lea goittotge gokčojuvvon hárve duottarsoahkevuddiin. Meahcceguovllus leat maiddái viiddis jeaggeguovllut, maid oidnosiidda buktet molsašuddama moadde guhkes ja čáppa buolžaráddut. Meahcceguovllu davveoasis, Giehtaruohtasa badjeduoddariid guovlluin duoddarat leat alibut. Doppe mánggat čohkat badjánit badjel 1000 mehtera allodahkii, joavkkus Suoma alimus duottar Háldi 1328 mehtera mearragierraga badjelebbui. Legiin leat marastagat, muhto veháge badjelit guovllut leat muorahis báljahašat. Jeakkit leat unnibut go lulleappos meahcceguovllu.				

Guovllu govvideapmi, huksenárbevierru ja arkeologija

Guovllu huksenárbečuozáhagat eai leat inventerejuvvon, muhto guovllus eai dieđe leat kulturhistorjjálaččat erenomáš árvvolaš ráhkadusat. Doppe eai leat ášahusain stáhta oamastan ráhkadusain (480/1985) dahjege lágain huksenárbbi suodjaleamis (498/2010) suodjaluvvon ráhkadusat. Guovllus leat mánggat ávdin- ja várrenstobut sihke virgeoapmahaččaid ja bálgosa stobut. Meahciráđđehusa dieđuid mielde meahcceguovllu boarráseamos ráhkadusat leat 1930-logus huksejuvvon Jogašjávrris ávdinstohpu ja vejolaččat juo 1800-logus huksejuvvon dálá Sarvvisuobi láigostobu áiti. Jogašjávri ávdinstohpu ortnet lea gaskageardán ja Sarvvisuobi áiti ortnet lea heittot. Sarvvisuobi áiti ii leat šat álgoálgosaš báikkistis, muhto dat lea baicce sirdojuvvon eará sajis. Eará guovllu ráhkadusat leat huksejuvvon eanaš 1960- ja 1970-loguin. Ávdinstobuin várra dovdoseamos lea Boazoeanu geaži nu gohččoduvvon UKK-stohpu, man presideanta Urho Kekkonen doalai mánggaid Giehtaruohtasa čuoigamohkiid doarjjabáikin.

Bissovaš ássan guovllus lea dušše Ávžžášjávrris gillis, mii lea merkejuvvon Duottar-Lappi eanangoddelávás merkejumiin sma (sámeguovllus sma-merkejumi ožžot earret eará stáhtaráđi mearrádusa mielde ráhkaduvvon váldegottálaččat árvvolaš kulturbirasguovllus). Eanangoddelávás dasa lea addojuvvon lávamearrádus "Guovllu plánemis galgá dorvvastit mearkkašahhti kulturhistorjjálaš ja oainnuslaš árvvuidda seailluheami". Váldegottálaččat mearkkašahhti huksejuvvon kulturbirasin lea klassifiserejuvvon Bihčosjávrris geađgegárdi (maiddá sma-merkejumiin eanangoddelávás) (6/3).

Giehtaruohtasa meahcceguovllus leat dahkkojuvvon arkeologalaš kulturárbečuozáhagaid inventeren davveoasis jagis 2012 ja lulleoasis jagis 2014 (6/4). Guovllu ii leat goittotge inventerejuvvon ollásit. Inventeremis deattuhuvvoje guovllut, main leat arkeologalaš čuožáhagat livčče eatnama gollama dihte eanemusat váras duššát – earret eará máđjjaid guoras ja ávdin- ja várrenstobuid lahkosis. Inventerejuvvon guovllut leat eanaš čázadagaid guoras, ja ovdamearkka dihte duoddariid alášguovllut leat inventerejuvvon hui unnán. Eanemusat arkeologalaš čuožáhagat dovdojuvvojit davveoasis. Guovllus leat dokumenterejuvvon logenáriid arkeologalaš čuožáhagat duháhiid jagiid áigásaš ássanbáikkiin geađgegárdiide, buortnaide, bivdorokkiide, siiddiide ja dálá vánddardeami luottaide. Guovllu mánggaid arkeologalaš čuožáhagaid ortnet lea buorre.

Jieknaáigodat álggii lahkoniit guovllus loahppageaži, go Háldeuduodara aláš bálgajii nannánjehki vuolde sullii 9800-9600 jagi áigi. Jiekna geassása guovllus jođánit, vuollel duhát jagis. Suddama manŋel guvlui levve šattut ja eallit ja daid manŋis maiddá olbmot. Ii leat čielggaduvvon man áigodagas leat meahcceguovllus gávdnon dološmuittut, muhto lagasguovlluid vástádusa vuodul boarráseamos ássanbáikkis leat leamašan juo geađgeáiggi rájes. Guovllu ássit fidne ealahusas duháhiid jagiid áigge meahcástemiin, guolástemiin ja šattuid ávkástallamiin.

Guovllu ára geađe- ja árametállabaji ássanbáikkiin leat gávdnojuvvon unna geađgegálvvut ja daid válmmašteamis šaddan geađgebázahusat. Gálvvuidda ávdnasat leat vižžojuvvon duoddariid vilttiid juovain. Nuorat, ruovdebaji ja historjjálaš áiggi ássanbáikkis sáhtta dovdat earret eará duon áigái mihtilmas njuolgočiegahasaid hápmásaš ommanláhtumušain. Muhtumiin dain lea vel oidnosis maiddá njoaiddu eananbáŋkkaid birastahtán jorba goahtesajit. Guovllus dovdojuvvojit maiddá muhtin viidasut ássangiettit, ovdamearkka dihte Andrea gieddi Venejávrris davábealde. Duottargilggaid juovain leat gávdnon mánggat čielgasit birggu seailluheapmái dárkkuhuvvon buortnaid nappo seailluhanrokkit. Guovllus leat gávdnon maiddá bivdorokkit.

Giehtaruohtasa meahcceguovllus lea árbediehtu mánggáin bálvvosbáikkiin. Dákkárat leat dokumenterejuvvon Dierpmesváris ja Somasjávrris. Samuli Paulaharju mielde maiddá Hálde lea leamašan dološ bálvvosbáiki (6/5). Paulaharju muitala maiddá Seiteoavvi ja Virdninippa bálvvosbáikkiin sihke buorideaddji ádjagis mii lea Suhpejávrris, muhto dain ii gávdno dárkilut báikediđu. Maiddá Robi nuorttabealde lean geađgi, man dárkilut sajádat ii leat dieđus. Sámi boazodilis muitalit geđggiin ráhkaduvvon gárddit Bihčosjávrris ja Bierfejávrris. Lea árvaluvvon ahte dat leat huksejuvvon 1900-logu álggus.

Meahcceguovllus leat gávdnon čieža ruovdeáiggi dahjege historjjálaš áiggi ruovddis dahkon njuolageaži. Dain dušše ovta, jagis 2012 gávdnon geaži dárkilis gávdnanbáiki lea dieđus.

Vulobeale dávválii leat biddjojuvvon dušše fal dat arkeologalaš čuožáhagat, maid dárkilis báikedihtu lea dieđus. Danin ovdamearkka dihte doppe váilot Paulaharju girjiiin máinnašuvvon čuožáhagat sihke njuollagežiid gávdnanbáikkis, main dihtet dušše jorbbaš báikki.

Čuožáhagat					
Oainnus					
Luohkká	Stuhkat	Namma			
Eanangottálaččat árvvolaš oainnusguovlu	1	Ávžžášjávrrí geassegilli			
Riikkaviidodasaččat árvvolaš árbeduovdda	1	Ávžžášjávrrí giettít			
Báikkálaččat árvvolaš árbeduovdda	1	Hirvasvuohpi gieddi			
Lassedieđut					
Huksenárbi					
Luohkká	stuhkat	Namma			
Lassedieđut					
Arkeologalaš čuožáhagat		Eará arkeologalaš čuožáhagat		Eará kulturárbi	
Tiipa (dološmuitoregisterčuožáhagat)	Stuhkat	Tiipa (eará čuožáhagat)	Stuhkat	Luohkká	Stuhkat
Orrunbáiki	26	Orrunbáikkít	6		
Geađge- ja eananstruktuvrrat	49	Geađge- ja eananstruktuvrrat	11		
Válmmaštanbáikkít ja bargobáikkít	13	Válmmaštan- ja bargobáikkít	1		
Bálvvosbáikkít	2	Dáidda- ja muitomearkkat	1		
Dološmuitojoavkkut	7	Čuožáhátjoavku	1		
Gávdnanbáikkít	2				
Báikkálaš kultuvra					
Giehtaruohtasa meahcceguovlu lea boares Ruovdnái ja Suovditvári siiddaid guovlu. Guolle sápmelaččat elle doložos guollebivdduin, meahcástemiin ja luonddubuktagiid čoaggimiin. Gulul báldi bođii smávvalágan boazodoallu, mii šaddadii mearkašumis goddenáli geahppánettiin. 1800-logus stáhtaid gaskasaš rádjagiddemat váikkuhedje boazodoalu hárbjehan sámiid eallimii čielgasit. Ruovdnái ja Suovditvári siiddat juhkkovvojedje guovtti oassái, ja árbevirolaš rájaid rasttildan johtin nogai. Giehtaruohtasa guovllus ii goittotge lean doarvái guohtun bohccuide, ja dan dihtii oassi bearrašiin fárrii Soađegilli davveosiide. Guovlu lea ollasit sámiid kulturduovdda ja dehálaš sámiide. Kulturduovdda ii leat dušše huksejvvon biras ja arkeologalaš kulturárbi, muhto dat guovllut ja čuožáhagat, maid guovllu geavaheaddjit daid kultuvrralaš siskkáldas mearkašumiid bokte atnet árvvus. Sámekultuvrii gullevaš dološbázahasat ja eará arkeologalaš kulturárbečuožáhagat leat ovdamearkan boares goahtesajit, ássangiettít ja boazoáiddit. Ovdamearkan Bihčosjávrris ja Bierfejávrris leat oidnimis boares geađgegárddit. Ávžžášjávrrí geassegilli lea dehálaš ain anus lean huksejvvon biras. (6/6)					
Lassedieđut					

7A Luonddu áhpásmahttingeavahus: vánddardeapmi ja luondduturisma

Ovddasvástádusproseassa	Luonddu áhpásmahttingeavahus	Kártta	☒ ☐	Govva 6. Bálvalusrusttet Galledeaddjirávnjít
Čilgehus	Dálá luonddu áhpásmahttingeavahusas govvejuvvo vánddardeami ja luondduturisma doaibmabirrasa, plánenguovllu geasuheaddjivuoda ja mearkkašumi áhpásmahttingeavahančuozáhahkan sihke dálá gažadeami, fállama ja mátkkošteami ovttasbarggu. Gažadandieđut leat earret eará dieđut galledanmearis ja áššehasaduđavašvuodas. Fállamiin dárkkuhuvvovit vánddardanmáđijaid, struktuvrraid ja rusttegiid meari, kapasitehta ja ortnega. Ulbmilin lea analyseret bálvalusaid ja bálvalangehtegiid doaimmalašvuoda áššehaččaid geahčanguovllus.			
Doaibmabirrasa govvideapmi				
Giehtaruohtasa meahcceguovlu lea Suoma bivnuheamos meahcceguovlu go dan mihtida galledangerddiin meriin. Váldooassi Giehtaruohtasa meahcceguovllu áhpásmahttingeavahusas ja luondduturismmas dáhpáhuvvá Gilbbsjávrrí ja Háldi gaskasaš Kalohtamáđijas sihke Gilbbsjávrrí ja Bálojávrrí gaskasas Meahciráđđehusa merkejuvvon skohtermáđijas. Mearkkašahtti oassi guovllu áhpásmahttingeavahusas lea iežas fámuiguin dáhpáhuvvá čuoigan- ja vánddardeapmi sihke guolástus. Meahcceguovllus hárjeheaddji luondduturismaaktivitehtain bivnuheamosat leat skohter- ja oagguntuvrrat. Áhpásmahttingeavahus deattuhuvvá njukča-čakčamánnui, luonddumátkkoštandoaibma bealistic njukča-miessemánnui. Árvalus gallededdjiid mearis Giehtaruohtasa meahcceguovllus lea 1990-logu álggu maŋŋel measta duppalástan sullii 12 000 galledeapmái. Iešdoaibmi áhpásmahttingeavahusas šaddu lea deattuhuvvon geassái, luondduturismmas giđđii. Jagis 2010 válbmanan galledeaddjidutkamuša mielde áhpásmahttingalledeaddjit (vánddardeaddjit) ádjáneamiit guovllus leat šaddan 5,4 jándoris 6,3 jándorii 1990-logu álggus. Gilbbsjávrris Somásjávrrí ja Bihčosjávrris Háldái johtti davviriikalaš Kalohtamáđidja sihke Boazoeatnu-Leahttáseatnu čáhceválddardanmáđidja, mii vuolgá Boazojávrris lea okta Duottar-Lappi párkaguovllu áhpásmahttingeavahusa ja luondduturisma deaddoguovlluin. Eará luonddumátkkošteapmái ja luonddu áhpásmahttingeavahussii dehálaš guovllut Giehtaruohtasa meahcceguovllus leat Lossujávrrí – Urttásjávrrí–Vuopmegasjávrrí guovlu, Megonjávrrí–Boazojávrrí guovlu sihke Dierpmesjávrrí. Guolástusbadji man deattu lea geassemánu loahpas borgemánnui lasiha áhpásmahttingalledeaddjiid meriid Kalohtamáđija olggobeale guovlluin. Guolástedjiiid váldočuožáhagain leat Váldde-johka, Doskaljávrrí, Boazoeatnu-Leahttáseatnu, Gaihcčajohka, Ropma- ja Doareseatnu. Guolástusbadji lasiha govddohatgirdi- ja helikoptergirdijohtolaga meahcceguovllus. Girdioperáhtorat árvvoštallet, ahte leat golggihan Giehtaruohtasa meahcceguovlui geasse-čakčamánu gaskasaš áigge sullii 2900 áššehačča, main váldooassi áhpásmahttinguolásteaddjit (Heliflite ja Polar-Lento 2016). Jagis 1992 merkejuvvon Kalohtamáđidja lea meahcceguovllu áidna merkejuvvon geassemáđidja. Dálvet Meahciráđđehus lea merken ruvttaid Gilbbsjávrris Háldái, árat jagiin maiddái Gopmajoga ávdinstohpui, Doskaljávrrái ja Lossujávrrái. Meahciráđđehusa merkejuvvon skohtermáđidja manná Giehtaruohtasa meahcceguovllu čađa, Gilbbsjávrris Bálojávrrái. Dasa lassin Viššagis lea merkejuvvon skohtermáđidja Ávžžášjávrrí sámegillái. Merkejuvvon dálvemáđijaiguin geahččaluvvovit cohkket johtima, mii bealistic geahpeda áhpásmahttingeavahusas ja luondduturismmas lundui ja eará guovllu geavaheapmái guovllu geavahanhámiide dagahan hehttehusat sihke lasi guovllus johtti dorvvolašvuoda. Giehtaruohtasa meahcceguovllu áhpásmahttingeavahusa ja luondduturisma bálvala oktiibuot 20 Meahciráđđehusa fuolahan ávdin-, várren- ja beaivestobu, main stuorimus oassi lea huksejuvvon 1960- ja 70-loguin. Stobut leat eanaš buori dahje gaskageardán ortnegis. Stohpofierpmádat, mii leat meahcceguovllu siste, davviriikalaš Kalohtamáđija guoras, lea eanaš divoduvvon 2000-logus. Ávdin- ja várrenstobut leat dárkkuhuvvon sidjiide, geat lihkadit iežaset fámuin, muhto Meahciráđđehus lea maŋimus jagiid dahkan vejolažžan dan, ahte soahpamuša mielde ávdinstobuid sáhtta beavit geavahit luondduturismii sihke várrenstobuid sáhtta geavahit idjadeapmái, go leat gažaldat iežaset fámuin lihcadeaddji joavkkuid fuolaheamis. Sesonjaáigge (njukča-čakčamánnu) olggobealde stobuid leat sáhttan geavahit maid mohtorfievrruin johtti báikkálaš ássit sihke badjeolbmot. Megonjávrrí stohpu, man Sonera lea luobahan Meahciráđđehussii, lea leamaš Meahciráđđehusa ovttasbargofitnodatdolloid beaivegeavahusas jagi 2010 rájes. Meahciráđđehusas leat meahcceguovllut golbma láigostobu sihke guokte doarjjabáikki, mat bálvalit fuolaheami ja gohcima. Rádjegožáhusas leat meahcceguovllus njeallje gohcinstobu, mat geavahuvvovit gohcimii ja maid dasa lassin bargit geavahit aktiivvalaččat virkkosmahttimii.				

Skohteriin vuodjimii stáhta eatnamis gáibiduvvo lohpi. Addojuvvon lobiin sáhtta Giehtaruohtasa meahcceguovllus vuodjit dušše Meahciráđđehusa merkejuvvon skuhter-máđiijain. Luondduturismafitnodagaide mieđihuvvojit safáridoaimmaide meahccejohtolatlobit maid merkejuvvon skohtermáđijaid olggobeallái. Olbmuide, geat orrot fásta Eanodagas, mieđihuvvo nuvttá meahccejohtolatlohpi stáhta eatnamiidda muohtagokčasa áigge. Geassemeahccejohtolat stivrejuvvo fásta máđijaide, mat ráđđadallojuvvojit čanusjoavkkuiguin. Geasseáigge meahccejohtolatlobit mieđihuvvojit dušše olbmuide, geat orrot fásta Eanodagas dihke fuolahandoaimmaide, mat laktásit luondduturismii.

Báikkálaš olbmuid áhpásmahttingeavaheapmi meahcceguovllus laktása eanaš astoáiggeguolástussii, meahcásteapmái ja murjiid čoaggimii.

Geassinfápmu ja mearkkašupmi

Giehtaruohtasa meahcceguovllu stuorámus geassinfápmun sáhtta atnit guovllu buhtes, meahccelágan luonddu ja stuorraduoddariid, mat loktanit badjel 1000 mehterii mearragierragis sihke guovllu erenoamáš vándardan-, guolástan- ja meahcástanvejolašvuodaid. Guovllu bivnnuhamos čuožáhat lea Hálđi-duottar (1324 mgb), man ala gorknjot jagis sullii goalmátoassi meahcceguovllu gálledeaddjiin.

Áhpásmahttingeavaheapmi ja bagaduvvon luondduturisma buktet guvlui juohke jagi sisaboahto- ja barggolašvuodaváikkuhusaid, mat leat mearkkašahhtit. Galledeaddjidutkanmetodain čoggojuvvon materiálain lea rehkenastojuvvon, ahte iežaset fámuiguin vánddardeaddji olbmuid váikkuhus báikkálaš ekonomijai lea sullii bealle miljon euro. Jos luondduturisma rehkenastojuvvo mielde, de árvu lea badjel miljon euro.

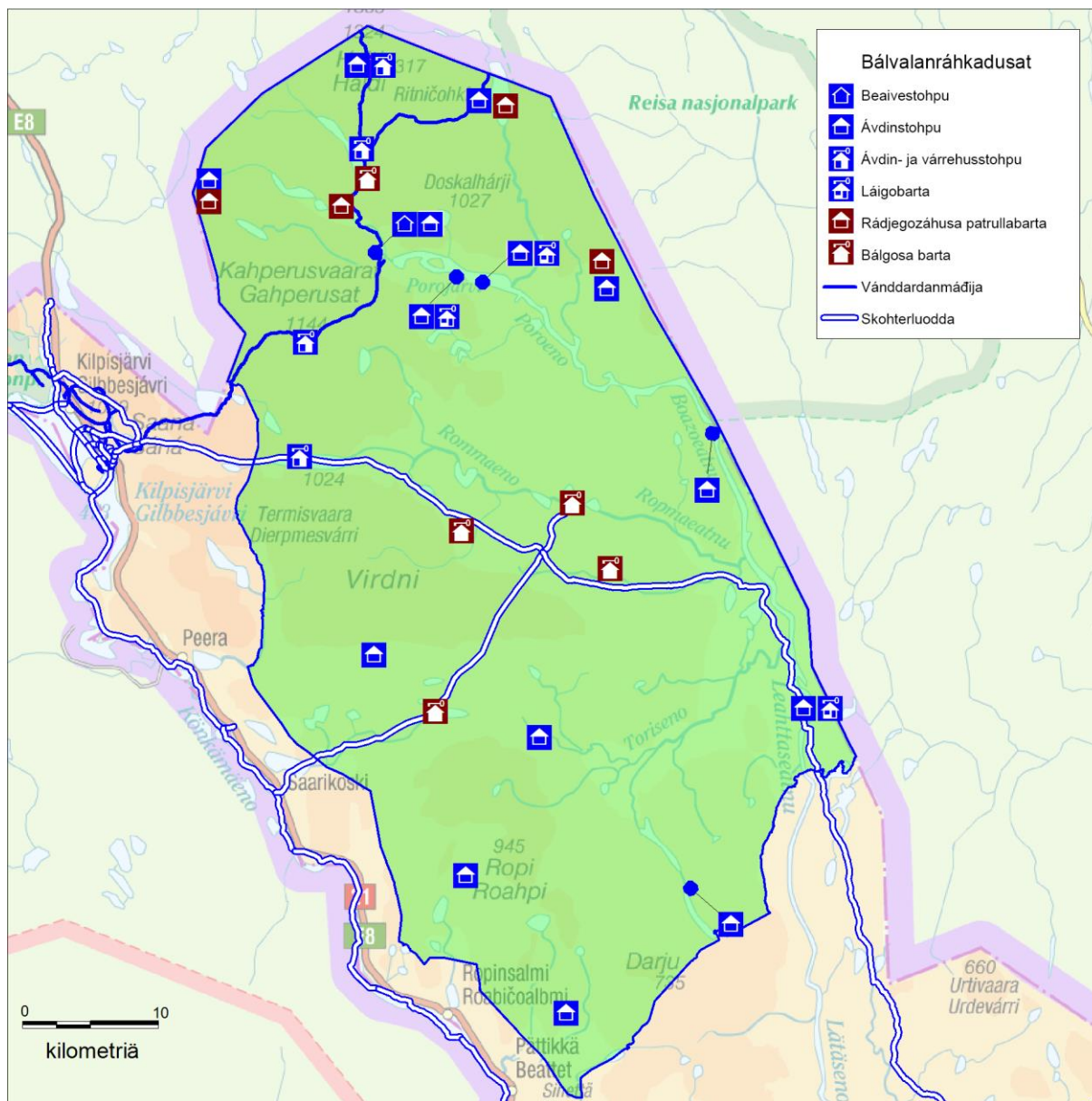
Galledeaddjilohkančuozáhagat		Galledeaddjidutkamuš				Orusteapmi	
Dovddaldat	Namma	Galledeaddjidutkamuša namma	Giehtaruohtasa meahcceguovllu ja Gilbbsjávrru guovllu galledeaddjidutkamuš	Jahki	2009-2010	Orusteapmi idjadeaddjit jándor	6,3
	Giehtaruohtasa meahcceguovlu	Galledeaddjiduđavašvuodaindeaksa			4,01	Galledeaddjijándorat	77 792
Galledeaddjilohkan gokčá sullii ná galle % guovllus		Duđavašvuolta bálvalusaide			3,82	Boaldinmuoraid geavaheapmi ja bázahusat	
		Duđavašvuolta birrasii			4,05		
Galledeaddjilohkandieđut		Vuordámušaid ollašuvvan			4,49	Jahki	2015
Jahki	Galledanmearri	Hehttehusdahkkiid vásiheapmi			4,10	Seahkebázahusat	13,2 m ³
2017	13 700	Báikkálaš galledeaddjit %			0	Jahki	2016
2018 ²⁾	15 000	Suopmelaš turisttat (%)			95	Boaldinmuorat	145,4 pm ³
Váikkhusat báikkálaš ekonomiijai		Olgoriikalaš turisttat (%)			5		
Jahki (ođđasamos)	2010						
Barggolašvuodaváikk.	7 obj	Beaivegalledeaddjit (%)			1		
Bohtováikkhus milj. e	0,5	Idjadeaddjit guovllus (%)			99		
Lassedieđut	Árvvoštallan Giehtaruohtasa meahcceguovllus johtti áhpásmuhttingallededjiiid váikkhusain báikkálaš ekonomiijai (N = 143. Luondduturismma ossodat vuolleovddastuvvon.)	Orusteapmi beaivegalledeaddjit h			5		
Lassedieđut							
Analysat, mat gusket galledeaddjidutkamušaid ja váikkhusaid báikkálaš ekonomiijai, leat Meahciráđđehusa ASTA-galledeaddjičuovvunvuogádagas, Giehtaruohtasa meahcceguovllu ja Gilbbsjávrru guovllu galledeaddjidutkamušii 2009 ja 2010 meahcceguovllus vástidan olbmot (n=147). Galledeaddjidutkamuš deattuhii iežaset fámuiguin vándardeaddji gallededjiiid, daningo bagaduvvon joavkkut ja skohtervuoddjat eai jur bisánan stobuin, main dutkanmateriála čoggojuvvui. Giehtaruohtasa meahcceguovllu gallededjiiin 61% ledje dievddut. Gallededjiiid gaskaahki lei 44 jagi. Galledeaddjit ledje eanemus ahkeluohkain 25–64-jahkásaččat. Eanaš gallededjiiin bohte oaivegávpotguovllus. 86% johte 2–5 olbmo joavkkuin, dábálamosit usttjoavkkuin. Dusse 21% ledje vuosttas háve Giehtaruohtasa meahcceguovllus. 88% mátkki dehálamos čuozáhat lei Giehtaruohtasa meahcceguovlu, 65% dehálamos aktivitehta vándardeapmi ja idjadeapmi meahcis, 64% vástidedjiiin almmuhedje, ahte sii áigot goarknjut Hálde ala. Dehálamos motiivvat guvlui bohtimii ledje oidnosat ja luonddu vásiheapmi. Eanemus gallededjiiid hehttejedje menddo stuorra galledeaddjimearit ja skohteriin vuodjin, muhto galledeaddjit árvvoštalle, ahte hehttehusat, maid dat dagahedje, ledje oalle uhcit.							

² Galledeaddjirehkenastimat vuddjojit dušše Gilbbsjávrris meahccái manni gallededjiiide, Kalohtaruvttas ja Meahciráđđehusa merkejuvvon skohtermáđijas. Galledeaddjirehkenastin ii sirre reahka-fievrridemiin mátkkošteaddji gallededjiiid. Duođalaš jahkásaš galledangerdiiid mearri leažžá leahkit 15 000. Sivvan loktanan galledeaddjimeriide lea rehkenastima beavttálmuvvan sihke guvlui bohtti girdjohtolaga šaddamis.

Vánddardanbálvalusaid fáladat									
Huksehusat	Lkm	Kapasi- tehta (pers)	Ortnet			Bajásdoallu		Eará go stáhta eatnamis	Lassedieđut
			Buorre	Gask.	Heittot	Mr	Eará		
Ávdinstobut	14	105		X		X		Ávdinstobuin viđas leat buorre ortnegis (eanaš deaddočuoggá-guovllus), ovccis gaskageardánis ortnegis. Ávdinstobut leat dáin guovlluin: Lossujávri, Ádjálohka, Hálđi, Sarvvisvuohpi, Jogašjávri, Gaskasjohka, Godđeguoika, Gobmajohka, Megonjávri, Boazojávri, Buvrrášjohka, Roahpi, Dápmajohka ja Deatnomuotki. Guolástanstohpu, man Urho Viik huksii 1950-logus Rimmajávri gáddái ja mii lea rabas, bálvala ávdinstohpun. Stohpu ii fuolahuvvo ja dat leat heajos ortnegis.	
Ávdin- ja várrenstobut	4	37 + 43	X			X		Kalohtajohtolaga golbma ávdin- ja várrenstobu (Guonjarjohka, Bihčosjávri ja Hálđi) divoduvvon 2000-logus ja dat leat buorre ortnegis. Guonjarjoga ávdin- ja várrenstohpu lea huksejuvvon jagis 2001. Dierpmesjávri stohpu gaskageardánis ortnegis.	
Várrenstobut	1	10		X		X		Megonjávri várrenstohpu	
Láigostobut	3	18	X			X		Jogašjávri, Boazojávri ja Sarvvisvuohpi.	
Beaivestobut	1	8		X		X		Megonjávri. Soahpamušfitnodatdoalliid boddodoarjjabáiki.	
Meahciráđđehusa fuolahan- ja gohcinstobut	2	10	X			X		Jogašjávri fuolahanstohpu, Ruvdnavuobi gohcinstohpu.	
Rusttegat	Lkm	Kapasitehta	Ortnet			Bajásdoallu		Eará go stáhta eatnamis	
			Buorre	Gask.	Heittot	Mr	Eará		
Goikehivssegat	21		X			X		Hálđi ávdin- ja várrenstobut, Muonnjagoržžis ja Ruvdnavuobis hivssegat, maid sáhtta fievrridit eret. Eará sajiin eananrokkit. Hivssegiin 16 leat buorre ortnegis ja dat leat huksejuvvon 1990-logus. Earát gaskageardánis ortnegis.	
Boaldinmuoraid suojit	20		X			X		Stuorámus oasis muorravistiin maid bázahusvuorkunvejolašvuoha. 15 muorravisti buorre ortnegis, earát gaskageardánis ortnegis.	
Ekočuoggát	8	X	X			X		Aitosaš huksejuvvon ekočuoggát Megonjávri várrenstobus, Bihčosjávris, Lossujávris, Gobmajogas, Jogašjávris, Sarvvisvuobis, Deatnomuotkkis ja Dierpmesjávris. Eará stobuin seahkebázasaid čoaggin.	

Šalddit	3		X			X			Kalohttajohtolagas Bierfejoga bálggisšaldi (1994) ja Vuopme-gašjoga bálggisšaldi (1996). Doareseanu stálleheangášaldi, man Rádjegozáhus lea huksen jagis 1989. Šaldi lea heajos ortnegis ja dat bálvala eanaš skohtermáđidja johtolaga sihke báikkálaš geassemeahccejohtolaga.
Rovvemuorat	112 m		X			X			Giehtaruohttasa meahcceguovllus lea rovvmuorain dušše Megonbávtti vuolábeale oassi jagis 2009. Meahcceguovllu beale njealjejuvlatmáđijas, gaskal Sarvvisvuohpi-Muonnja-gorži, Rádjegozáhusa dahkan rovvmuoraid jeaggeossoda-gaide. Om. muorabálgát leat mieskan ja hui heajos ortnegis, mii oidno báikkuid njealjejuvlatmáđija govdumin. EBI-guovd-dáš lea dahkan rovvmuoraid Viššat-Ávžžasjávri-gaskasaš meahccegeaidnobálgá jeaggeossodagaid jagis 2009 (boares stáhta bálggis).
Geaidnogalbbat	12		X						Kalohttajohtolagas galbbat ođasmahttojuvvon jagis 2011. Dálvemáđijas leat bođuoahpistangalbbat luoddaearus, mii lea máđijas mii manná Háldi ala. Buoiddesoavvis Viššaga ja Ávžžasjávri luoddaearus, Muonnjagoržis ja Sarvvisvuobis galbbat mat leat gaskageardánis ortnegis, lassin Doareseanu guktuid bealde muorranammagalbbat, mat leat buorre ortne-gis. Leahttáseanu–Boazoeanu–čáhcevánddardanjohtolagas galba mii leat buorre ortnegis Sarvvisvuobis.
Máđijat	Km	Easttaheapmi (km)	Bajildus (km)	Bajásdoallu (km)		Eará go stáhta eatnamis			
				Mr	Eará				
Kalohttajohtolat	51	0	0	X					Davviriikkaid oktasaš Kalohttajohtolat manná Giehtaruohttasa meahcceguovllu čađa Gilbbesjávri ja Somasjávri gaskas. Bihčosjávris lea máđidja Háldái. Johtolat lea merkejuvvon 50 cm alla, čáhppes–fiskkes johtolatstoalppuin jagis 1992. Johtolatmerkejumiid galggašii ođasmahttit.
Boazoeatnu-Leahttáseatnu meallunjohtolat	100								Boazoeanus Márkanii manni, sullii 100 km guhkes Boazoeatnu–Leahttáseatnu–čáhcevánddardanjohtolat lea geassit bivnnut mealluid ja guoikkaidluittiid gaskavuodas. Giehtaruohttasa meahcceguovllu johtolat johtá sullii 40 km mátkki. Johtolagas guoras leat Boazojávri, Deatnomuotki ja Sarvvisvuobi ávdinstobut.
Meahcceguovllu dálvemáđijjat (rissemáđidja)	70	0	0	X	X				Giehtaruohttasa meahcceguovllu dálvemáđijjat leat merkejuv-von dábálaččat ođđajagimánus-njukčamánus, dan mielde maid muohttaga mearri dahká vejolažžan. Meahciráđđehus lea merken meahcceguovllu dálvemáđijain 70 km Čáhkajávri-Suolajávri-Megonjávri-Háldi ja Muvravári-Suolajávri gaskas.

Meahciráđđehusa skohtermáđidja	86			X		Gilbbesjávrrí ja Bálojávrrí gaskasaš Meahciráđđehusa skohtermáđijas leat guovllus ossodagat Dierpmesjávrris Sarvvisuohpái ja Geađgejávrris Ávžžášjávraí. Merkejuvvon 1990-logu álggus sullii golbma mehtera alla stoalppuiguin. Merkejumiid galggašii ođasmahttit nu jođánit go vejolaš. Čázádatmerkejumit rukses plastihkabohcciguin. Johtolat giddejuvvo jahkásaččat 2.5., go guottetáigi álgá. Máđijas vuodjimii dárbbášuvvo Meahciráđđehusa riikaviidosaš vuodjinlohpi.	
Turismma ovttasbarggu govvádus							
Safárit, mat vuddjojuvvojit eanaš Háldái ja Giehtaruohhtasa bivnnuhamos guolástančáziide, leat lassánan manjimuš jagiid sakka. Skohtersafaridoaimmaide mieđihuvvojit meahccejohlatrivttit maid merkejuvvon skohtermáđijaid olggobeallái. Meahciráđđehus soahpá ovttas fitnodatdoliiguin ja Giehtaruohhtasa bálgosiin merkejuvvon máđijaid olggobealde dáhpáhuvvi meahccejohhtolaga máđijain ja daid geavaheami eavttuin. Merkejuvvon máđijaid olggobealde dáhpáhuvvi skohtervuodjimis ja áigetávvaliin lea sohppojuvvon jagi 2017 rádjai nu, ahte 30.4. rádjai lea fámus viidásot máđidjafierpmádat ja 9.5. rádjai lea fámus gáržžes máđidjafierpmádat. 9.–20.5. oazžu johtalit Háldi máđijas ja johtaleamis fitnodatdoalli informere bálgosa. Bajis 2015–16 Meahciráđđehus mieđihii meahccejohhtolatlobiid 39 luondduturismafitnodahkii máđijaid olggobealde dáhpáhuvvi luondduturismadoaimma hárjeheapmái Giehtaruohhtasa meahcceguovllus. Dán bajis ollašuvve oktiibuot 1107 skohtersafári. Fitnodatdoaimma hárjehettiin maid beanagessosiin vuodjin gáibida eananhálddašeaddji miehtama. Beanagessosiin vuodjin lea čohkkejuvvon fámus leahkki dikšun- ja geavahanplána mielde Gilbbesjávrrí ja Háldi gaskkii merkejuvvon dálvemáđidjii. Gessosiiguin vuodjin nohká jahkásaččat 30.4. ovdal bohccuid guottetáiggi álgima. Geasusdoaimmaide ledje jagi 2016 loahpas mieđihuvvon lobit golmma fitnodatdoallái. Geasusdoaimmaid čuolbman lea dálá dikšun- ja geavahanplána gielddus geavahit láigostobuid (Jogašjávri ja Boazojávri), dego idjadeapmái. Meahciráđđehus figgá iežas doaimmain oazžut fitnodatdoliid čatnašuvvat ceavzilis luondduturismii, man dihte jagi geavahansoahpamušaid sajis oidjojuvvojit golmma jagi ovttasbargosoahpamušat. Ovttasbargosoahpamušaid sohppojuvvo stáhta eatnamiid vuoigatvuodain ja guovlluid geavaheami njuolggadusain, mat leat fitnodatdoaimma hárjeheapmi eaktun. Luondduturismafitnodatdoalliiguin, geat čatnašuvvet ceavzilis luondduturisma prinsihpaide, leat dahkkojuvvon ovttasbargosoahpamušat. Daidda leat girjejuvvon vuoigatvuodát ávdinstobuid geavaheamis boddobáikin. Fitnodagat gártet máksit stobuid geavaheamis. Megonjávrrí boares doarjjabáikehuksehus, man Sonera lea luobahan Meahciráđđehussii, lea leamaš ovttasbargofitnodatdoliid geavahusas. Megona doarjjabáikki (beaivestohpu) lea sáhtán várret fitnodaga geavahussii golmma diibmui hávil dahje geavahit ávdinstobuid geavahaneavttuid mielde. Ovttasbargofitnodatdoalliide addojuvvojit lobit gaskaboddasaš idjadanrusttegiid, ng oaggunárkkaid doalvumii muhtun árkkaid lbi addojuvvon guovlluide giđa áigái. Geassái árkkaid galgá fievrredit eret, jus sierra ii leat sohppojuvvon geasseáiggeseailluheamis. Geassit árkkaid ii oáččo geavahit láigohandoibmii. Dál čieđa fitnodagas leat árkkat ovcci sierra jávrris, priváhta árkkain ii leat diehtu. Fitnodagaid árkadoaimma várás leat rávvagat. Mearri lea bisson seammán mánggaid jagiid.							
Jahki	2016	Ovttasbargofitnodagaid lohkomearri	39	Ovttasbargofitnodagaid plánenguovllus bálvalan áššehasaidd lohkomearri		Ovttasbargofitnodagaid duđavašvuohta bálvalusaide (skálás 1 = hui duhtameahttun ... 5 = hui duđavaš)	3,72 (2016)
Lassedieđut							

Govva 6. Guovllu bálvalanfálaldat.

© Meahciráđđehus 2021, © Suoma birasguovddáš 2021, © Kártaguovddáš, Lohpi L5293, © Eanamihitdanlágádus 2021.

7B Luonddu áhpásmahttingeavaheapmi: oahpistangulahallan

Ovddasvástádus-proseassa	Luonddu áhpásmahttingeavaheapmi					li kártá					
Čilgehus	Skoviin govviduvvojit plánenguovllu oahpistangulahallama guovddášdovddaldatlogut sihke Meahciráđđehusa ja ovttasbargoguimmiid oahpistangulahallama vuogit. Oahpistangulahallan dahkkojuvvo áššehasbálvalančuoggáin, Lundui.fi-siiddus ja meahcis. Vuogit lea ee. persovnnalaš oahpisteapmi, elektrihkalaš ja deddojuvvon oahpistanmateriálaid buvttadeapmi ja meahccebáttat.										
Meahciráđđehusa oahpistangulahallan plánenguovllus											
Galledeamit			Áššehasduđavašvuohta áššehasbálvalančuoggáin								
Jahki	Áššehasbálvalančuoggáin		Áššehasbálvalančuoggát				Jahki	Áššehasduđavašvuohta (skálain 1 = hui duhtameahtun - 5 = hui duđavaš)			
2018	14 800		Gilbesjávrru luondduguovddáš				2018	4,46 (jahkemáhcahaga gaskaárvu)			
Jahki	Lundui.fi-siiddu galledeamit		Áššehasat oahpistuvvon joavkkuin áššehasbálvalančuoggáin				Áššehasat oahpistuvvon joavkkuin meahcis				
2018	55 294 (Giehtaruohtta meahcceguovlu)		Jahki	2018	Olbmot	35	Jahki	2018	Olbmot	0	
Lassedieđut											
Gilbesjávrru luondduguovddáš lea rabas sesonjaáiggiid njukčamánuš čakčamánnui. Luondduguovddášis oažžu guolástan- ja meahccejohatolobiid, čoavdagiid Giehtaruohtta várrenstobuide ja láigostobuide sihke kárttaid. Luondduguovddáš doaibmá infobáikin. Skandiid ravddas -čájáhus muitala guovllu luonddus. Go luondduguovddáš lea gitta, Duottar-Lappi luohoguovddáš Heahtás bálvala.											
Oahpistangulahallama vuogit plánenguovllus			Áigeguovdilis lkm		Galgá ođasmahttit 5 jagi siste lkm		Galgá ođasmahttit dalán		Oktiibuot		
Áššehasbálvalančuoggát			1						Huksejuvvon jagis 2003.		
Oahpistančuoggát			1						Kalohtajohtolaga ja meahcceguovllu váldooahpistangalbbat Gilbesjávrru luondduguovddáša parkerensajis. Rávvgat ja njuolggadusat olbmuide, geat vánddardit guovllus.		

Lundui.fi-siiddut	12				Siidduin Giehtaruohhtasa meahcceguovllu áige- guovdilis áššit, astoáige- buđaldanvejolašvuodát, historjá, kárttát ja johtolatoktavuodát, luondu, čuozáha- gat, rávvagat ja njuolggadusat, bálva- lusat, máđijat, dábálamos gažaldagat, lassedieđut. Siidduin leat giellaver- šuvnnat sámegillii, eangalsgillii ja ruoŋagillii.
Meahcceoahpistangalbbat	15			15	
Luonddubálgát					
Dieđihangihppagat ja eará deddojuvvon materiála					
Elektrihkalaš oahpistanmateriálat	2				Retkikartta.fi-bálvalus, Giehtaruohhtasa meahcceguovllu ja Gilbbesjávrrí Facebook-siidu.
Luondduturismaplána	☐	☐	☐		Luondduturismaplána hábmen ii álggahuvvon.
Oahpistankommunikašuvdnaplána	☐	☐	☐		
Lassedieđut					

8 Fuođđodoallu: otná dilli

Ovddasvástádusproš eakta	Fuođđobálvalusat	Kárta	☐ ☐	Meahcástangiiddusguovllut Lohpe- ja soahpamušmeahcástanguovllut
Čilgehus	Skovis ovdanbuktojuvvo fuođđodoalu dála geavadat ja soahpamuš- sihke lohpedilli. Meahcásteami oasil gieddá lea girjejuvvon otná dilli ja soahpamušaid fápmoáigi. Skovi ulbmilin lea addit dárbbášlaš dasa, ahte guovllu geavahanárvu sáhtá árvoštallojuvvot dáid doaimmaid oasil.			
Meahcásteapmi				
Govvideapmi guovllu meahcástangeavahasas	Guovlu lea oassin viidát oktasaš fuođđodoalloguovllu; Váikkuhusguvlui gullojit Ruota ja Norgga ráji duohken leahkki viiddis duottarguovllut, main meahcástandeaddu lea unni, sihke Leahttaseanu-Jiehtajoga guovlu. Davvi-Suomas, meahcástanlága 8 §:s dárkkuhuvvon guovllus orru olbmui lea friddja meahcástanvuoigatvuohta gielddas stáhta eatnamiin. Meahcástanvuoigatvuohta guoská earret luondupárkkaid earret suodjalanguovlluid. Meahccegeavvan lea dehálaš oassi lappiláš eallindábi ja kultuvrra. Eanodaga gielddalaččain measta 40 % oamasta meahcástankoarta. Giehtaruohtasa alla duoddariid guovllus meahcástuvvo eandalii sarvva ja rievssaha. Giehtaruohtasa meahcceguovlu fállá čuožžulodde-beatnagiin meahcásteddjiid earenomáš eatnamiid, vástideaddji guovlu lea Suomas dušše Ohcejogas. Giron lea maiddá šládja man sáhtá deaivat ja meahcástit guovllus, muhto Luke sálašstatistikaid ja meahcástančielggademiid vuođul dasa ii čuoza mearkkašahhti meahcástan-deaddu. Plánenguovlu gullá boazodoalloguovlu oarjabeale guovvžža earremeahcástanguvlui. Guovvža lea goittotge alla duottarguovlluin hui hárvanaš guossi. Plánenguovlu gullá Eanodaga sarvvabivdoguvlui. Guovlu lea árbevirolaččat báikkálaččat dehálaš bivdoguovllu. Gielddalaččat bivdet rievssaha sierranas buori loddejagiid ánssein ja oassái bivdá bivddus lea ekonomalaš mearkkašupmi. Ánsodárkkuhussii laktáseaddji rievssaha gárdun laktása dábálaččat lassin eará lotnolasealahusaide ja dasa gehččojuvvo gaskkohagaid lea ekonomalaš mearkkašupmi oassái guovllu ruovttudoaluid. Sarvvabivdu hárvjuvvo Giehtaruohtasis eanaš guovllu johkagierragiin álo Boazoeanu rádjai. Bivdoguovlluide golgan ja sállasa eretfievrrideapmi gáibidit dávjá meahcce-fievrruid geavaheami. Guovllu riebanálli geahččaluvo geahpedit Meahciráđđehusa doarjumiin njála suodjaleami dihte. Plánenguovlu gullá ollislaččat smávva-fuođđo lohpe-meahcástanguvlui 1613 Giehtaruohtas (ollislaš viidodat lea 313 846 ha), masa olgobáike-gottálaš áššehaččaide vuvdojuvvo smávva-fuođđo meahcástanlobiid rievssaha, čáhcelottiid ja njoammila, sihke smávvaspiriid meahcásteapmái. Rievssatnállit ja vuvdojuvvon lohpe-mearit molsašuvvet, nu maiddá áššehaččaid beroštupmi guvlui. Meahcásteapmi lea dehálaš dienasgáldu báikkálaš orrun- ee. fitnodatdoliide. Dutkamušaid mielde dienasváikkuhus man meahcásteaddjit guđdet guovloekonomiijai lea ovtta olbmo buohta stuorit go eará virkkosmahttugeavaheddjiid. Olgogiellidalaččat sáhttet meahcástit guovllus guovvžža ja sarvaid Meahciráđđehusa lobiin. Meahcástandeaddu čuvvojuvvo ja lohpe-meahcásteapmi mihtiduvvo diennalágiin, ahte báikkálaš olbmuid meahcásteamis váldojuvvo vuhtii oasus ja ekologalaš ja sosiálalaš nanusvuohta. Gieldda olbmuid hárvjuvvo meahcce-bivdu čuvvojuvvo dahkkojuvvo meahcce-bivdočielggademiid vuođul ja jahkasaš lohpeplánen dahkko Meahciráđđehusa fuođđu čuojuvvo- ja plánenuogádagain.			

	Meahcásteami mudden vuodduuvvá Meahciráđđehusas addojuvvon lága (234/2016) mielde ráhkaduvvon earremearrádussii. Sámedikkiin dollojuvvo ráđđádallan ovdal guovlluid mielde ráhkaduvvon eriid nannema (sámediggelága 9 §). Báikkálaš meahcásteami čuvvot dahkkojuvvon meahcástančielggademiid vuodul ja jahkásaš lohpeplánemis lea veahkkin Meahciráđđehusa fuođđo čuovvun- ja plánerortnet. Gielddalaččaid smávvafođđosállašis fidne dieđu jahkásaš LUKE sálašstatistihkain. Eanodaga meahcásteaddjimearri lea maŋemuš logi jagi áigge loktan. Jagis 2007 609 meahcásteaddji, 2012-2013 633 meahcásteaddji ja meahcástanbajis 2015-2016 694 meahcásteaddji. 2000-logus lea jahkásaš molsašupmi fuođđonális gitta 200 – 1050 jándora (Meahciráđđehusa fuođđu pláner- ja čuovvunortnet). Oktiibuot plánenguovllus geavahuvvojit jahkásaččat meahcástanbeavvit fuođđonális gitta sullii 1900 – 2750 jándora. Eanodaga rievssatsálaš sáhtá leat buriid rievssatjagiid áigge measta 50 % Badje-Lappi ollislaš sállašis. Buriid rievssatjagiin gárduma oasis ollislaš sállašis lea sullii 50 %. Rievssaha nálleárvoštallamiid gaskadehtisvuoda vuodul rehkenastojuvvon teorehtalaš rievssatnális sállaša oasis molsašuvvá vuollegis náli sullii 5 %, čohkkajagiid 15 %.
Árvvoštallan guovllu fuođđonális	Guovllus lea stádis fuođđonálii lunddolaš nállemolsašumiin. Deháleamus fuođđošlájat leat sarva, rievssat, njoammil ja smávvafođđut. LUKE nálleárvalusaid (fuođđogolmmačiegat) vuodul Eanodaga rievssatdehtisvuhta lea leamašan 2000-logus buoret (7,7) go dan veardida 1990-logu dehtisvuhtii (6,0). Jagiid 1990-2011 gaskadehtisvuhta 7,5 rievssaha/km². Jahkásaš molsašuddangaska 1,2 – 21,8. Jagis 2008 Badje-Lappi duottarguovllus álggahuvvui vuonccesbeatnagiiguin dahkkojuvvon linjärehkenastimat rievssatnáli jahkásaš árvvoštallamiid luhtolašvuoda buorideapmái. Seammá árvvoštallanmeannudeapmi (distance) lea geavahusas maiddái eará Davviriikkain. Linjärehkenastimiid addán rievssatdehtisvuodát leat molsašuvvan Eanodaga duottarguovlluin jagiin 2008-2016 1,2 – 16 oktagas/km². Áigodaga áigge leat leamašan maŋemuš logijagiid heajumus rievssatjagit, áigái 2008-2010. LUKE nálleárvoštallamiid (fuođđogolmmačiegat) vuodul Eanodaga čukčadehtisvuhta lea leamašan 2000-logus buoret (2,0) go dan veardida 1990-logu dehtisvuhtii (1,4). Jagiid 1990-2011 gaskadehtisvuhta 2,0 čuvčča/km². Jahkásaš molsašuddangaska 0 – 4,6. Jagiid 2011-2016 gaskadehtisvuhta 1,7 čuvčča/ km². Jahkásaš molsašuddangaska 0,9-3,1 čuvčča/ km². 1990-2000 Eanodaga fuođđodikšunsearvvi guovllus gaidnade unnimustá 22 ja eanemustá 71 sarvva jagis, 2001-2010 unnimustá 69 ja eanemustá 94 sarvva. Guovlluguovdasaš fuođđoráđi ásahan sarvanáli ulbmildehtisvuhta Eanodagas (sarvaekonomijaguovlu LA 3) lea 0,4-0,8 sarvva/ 1000 hektáras.

Árvvoštallan meahcástandeattus guovllus	☐	Stuoris	☒	Gaskageardán	☐	Unni	Dárkkistupmi	Gieldalaččaide mearkkašahti árbevirolaš meahcástanguovlu. Lohpemeahcástandeaddu lea guovllus gaskageardán. Meahcástandeaddu čuvvojuvvo ja lohpeahcásteapmi mihtiduvvon, ahte váldojuvvo vuhtii báikkálaš meahcásteami oasus ja ekologalaš ja sosiálalaš nanusvuhta. Meahcásteami mudden vuodđuduvvá Meahciráđđehusas addojuvvon lága (234/2016) mielde ráhkaduvvon earremearrádussii. Sámedikkiin dollojuvvo ráđđádallan ovdal guovlluid mielde ráhkaduvvon eriid nannema (sámediggelága 9 §). Báikkálaš meahcásteami čuvvot dahkojuvvon meahcástančielggademiid vuodul ja jahkásaš lohpeplánemis lea veahkin Meahciráđđehusa fuodđu čuovvun- ja plánerortnet.
ML 8 § guovlu (gieldda ássiid vuoigatvuhta meahcásteapmái stáhta eatnamiin)		lea	Govvid eapmi	Buot stáhta eatnamat				
Almmolaš čáhceguovlu (meahcástanvuoigatvuhta ráhkaduvvon ML 7 § mielde)			Govvid eapmi					
Meahcásteapmi eananoamasteaddji lobiin (MR hálldašan guovllut)			Lassedieđut					
Meahciráđđehusa (MR) smávvafooddo lohpeahcástanguovlu	X		1613 Giehtaruohtas					
MR sarvaelliid lohpeahcástanguovlu	X		8300 Eanodat					
MR smávvafooddo soahpamušmeahcástanguovlu								
Meahcástangeavaheami olggobealde dahje ráddjejuvvon geavahusas			Lassedieđut					
MR hálldašan meahcástangeavaheami olggobealde leahkki guovlu								
MR hálldašan guovllu báikkálaš/áiggálaš ráddjehusat								
Priváhta luonddusuodjalanguovlu -guovlluid meahcástangiiddusguovllut								

Guolástus	
Čázadaga dilli guliid dáfus	Čázadagaid dilli lea guliid dáfus earenoamáš. Guovllus eai leat doaimmat mat noađuhit čázadagaid dego industriijat dahje ruvkket dahje mášengolleroggan.
Guollečázadagaid ollašuvvan dikšundoaimmat	Guollečáziid dikšundoaimmat eai leat dušše guollegilvimat. Giehtaruohtasa guovllus guollečáziid dikšundoaimmat ollašuttuojuvvojit vuodđovuolggasadjásaččat sierra guolástanráddjehus dahje ráfáiduhttindoaimmaiguin. Olles guollegilvindoaimmat leat dahkkojuvvon 1990-logu rájes Meahciráđđehusa doaimmas dušše rávddu sirdingilvimii.
Govvideapmi guovllu guolástusgeavaheamis ja dan mearkkašumis	Astoáiggi guolástus (ruovttudárboguoelástus): Ruovttudárboguoelástusa ekonomalaš mearkkašupmi ii leat šat nu stuoris go mannan jagiid áigge, goas guolástus lei dávjá maiddá eallineaktu guovllu ássiide. Guolástusas lea goittotge ain stuorra ekonomalaš, sosiálalaš ja áhpásmahttinlaš mearkkašupmi guovllus ássi olbmuid ja guolástus lea oassi báikkálaš eallindábi ovttas eará luonddugeavaheamiin. Ieš skáhppojuvvon sálaš árvvosmahttojuvvo Meahciráđđehusa jagis 2011 báikkálaš ássiide dahkan sálašmáhcahaga/guolástangulaskuddama vástádusaid vuodul fierpmástallan buktá ain stuorimus sállaša. Fierpmástallama stuorimus bivdoraččama áigodat lea čakčamánuš. Dalle geavahuvvon fierbmemearit leat gaskamearalaččat 11,25 fierpmi/guolásteaddji. Eará áigge fierpmástallan lea eanaš unna nu daddjon varas guoli bivdin. Dálveáiggi fierpmástallan Giehtaruohtasa guovllus lea unni jo dušše dili dihte. Bivdomátkkit dálvet sáhttet ollet hui guhkas ássanbáikkis, váikko sállaša árvi ii govčča guolástusas bohtán goluid. Báikkálaš olbmuid fierpmástallet eanaš čuožža, man oasis ollislaš sállašis Eanodagas lea badjel 52 %. Ruovttudárboguoelástusa mearkkašumi lea lasihan vuoggaguolástusa (vuogga, dolgevuogga ja jienja alde oaggun) lassáneami. Ruovttudárboguoelástussii guoskevaš gažadeamis oktiibuot 92 vástideddjiin 24 almmuhe, ahte sii guolástit dušše vuoggaiguin. Eandalii dálveoaggun lea dávjá dakkár dáhpáhus, masa olles bearaš oassálastá. Dábálaččat mánggat bearrašat oassálastet dálveguliid bivdimii mii dáhpáhuvvá čakčat Astoáigge guolástus (áhpásmahttingeavahus): Guolástus lea Giehtaruohtasa mátkealáhusa guovddáš geasuhussan. Alla duoddariid guolástusmátkkošteami dáfus bivnuheamos sálašguolli lea rávdu. Hárrebivdu lea bivnnut geasi áigge guolástanmátkkošteamis. Eará bivnuhat sálašguolit leat dápmot ja luossa. Guovllus leat maiddá áitatvuloš guvžžat. Áitatvulošvuoda dihte Meahciráđđehus lea ásahan dápmoha bivdoráddjehusaid Leahtás- ja Boazoeanu áhpásmahttinlohpeavttuide. Geasset guolástit eanaš guovllu rávdu- ja rávdnječázadagaide dego Boazo- ja Leahtássetnui ja daid oalgejogaide. Dain olbmot lávejit leat mánggaid jándoriid (gaskamearalaččat 3,9 jándora). Stuorimus guolástusdeaddu lea Boazoeanu čázadatguovllus sihke Ropmaeanu golganguovllus earret eará Gáicajogas. Rávdobivdočuozáhagat leat Doskaljávrri, Somásjávrri birrasinnis sihke Luohto-, Urddas- ja Rimmajávrrit. Geasset áhpásmahttinguolásteaddjit geavahit dávjá johtimii girdifievrridemiid. Girdifievrridandoaimma (helikopter/girdi) guovllus vuodđuduvvá eanaš guolásteddjiid doalvumii ja viežžamii sierra guolástusčuozáhagain. Fuoddo- ja guolástusdutkanlágádusa dahkan čielggadeami mielde sullii bealli guolásteddjiin geavahii johtimii girdifievrridemiid, man sáhtta atnit mearkkašahhtin. Dálvvi guolástusmátkkošteapmi lea earenomážit rávddu oaggun duottarjávrrin, masa Giehtaruohtasa luondu fállá Suoma buoremus gáibádusaid. Meahccejohtoláhkii guoskevaš ráddjehusat leat maiddá hábmen doaimma-gáibádusaid guovllu mátkealáhusfitnodatdoliide, mat fállat guolásteddjiide sierra dássásaš ofelaš- ja fievrridanbálvalusaid guovllu rávdočáziide. Gávppálaš guolástus (boares guolástuslága mielde ráhkaduvvon ámmátguolástus; lotnolasealáhusguolástus): Gávppálaš guolástus (ámmát- ja lotnolasealáhusguolástus) hárbjuvvo Giehtaruohtasis dušše unnán. Ámmátlaš guolástus gáibida viiddis čázadagaid ja doarvá árvvolaš guoli vai guolástusa hárbjeheapmi lea produktiivvalaš ja bistevas. Eanodaga guolledoalloráđđádallangoddi lea meroštallan Eanodagas 13 heivvolaš jávrri máid sáhtta geavahit ámmátlaš guolástusa hárbjeheapmái. Dáin jávrriin ámmát- ja lotnolasealáhusguolásteaddjit sáhttet geavahit bivddus eanemustá 100 fierpmi. Eará čáziin dat lea eanemustá 30 fierpmi. Giehtaruohtasa meahcceguovllus dušše Dierpmesjávrri lea meroštallojuvvon stuořit ámmátlaš guolástussii heivejeddji čáhcin. Fierpmástallama lassin Dierpmesjávrri sáhtta ohcamuša vuodul medihiht lobi maiddá eará ámmátlaš bivdosiid geavaheapmái earret trola. Lobi eaktun lea, ahte ohcci deavdá ámmát- ja lotnolasealáhusguolásteaddji meroštallama.

Árvvoštallan guovllu guolástusdeattus	☐	Stuoris	☒	Gaskageardán	☐	Unni	Dárkkildeapmi	
Guovllus lea ámmátguolástus	☒	Guolástusofelašdoaimma		☒				
Almmolaš čázadatguovllut (guolástusláhka)			Govvideapmi					
Jieŋa alde oaggun, oaggun ja vuoggaguolástus mii vuodđuduvvá almmolaš guolástanvuoigatvuhtii	Almmolaš guolástusa gielddus	☐	Lassediehtu	Guolástuslága 7 §:n mielde ráhkaduvvon jieŋa alde oaggun ja oaggun sihke vuoggaguolástus guolledikšunmávssu vuodul lea lobálaš juohke sajis earret johtinguollečáziid guoika- ja rávdnjeguovlluin ja eará njuolggadusain mearriduvvon guolástusgielddusguovlluin. Almmolaš guolástusvuoigatvuohta lea ráddjejuvvon Luohtojávrris ja Doskajávrris Lappi EJB-guovddáža mearrádusain. Dálá Lappi EJB-guovddáža mearrádus lea fámus jagi 2019 lohppii.				
	Muhtumassii lobálaš	☒						
Guolástus eananoamasteaddji lobiin (MR hálddašan guovllut)	Lassedieđut							
MR lohpeguolástusguovlu	1550. Leahtáseanu-Boazoeanu stággolohpeguovlu ja 1551. Eanodaga meahcci.							
MR láigoguovlu								
Guolástusgeavaheami olggobealde dahje ráddjejuvvon geavahusas	Lassedieđut							
MR hálddašan guolástusgeavaheami olggobealde leahkki guovlu								
Priváhta luonddusuodjalanguovlu -guovlluid guolástusgielddusguovllut								
Guolástusráddjehusat	Guolástus muddejuvvo Eanodaga guolástusguovllu mearrádusain. Guolástusguovlu doaibmá eanemustá jagi 2019 rádjái, man áigge ođđa guolledoalloguovlu galgá vuodđuduvvot. Guolástusguovlu dikšu guolástuslága mielde ráhkaduvvon guolástusdoalloguovllu bargguid sirdásanáigi. Eanodaga guolástusguovlu lea gielddán luosaid fierpmástallama Leahtás- ja Boazoeanus. Guolástusguovlu lea ain viggan suodjalit guovllu rávdonáliid ásadettiin fierpmástallangildosiid oassái rávdočáziin. Mearrádusat leat fámus dábálaččat golbma jagi hávil. Friddjaguolástuslobiid mearri lea earremearrádusain MH 4134/2016/05.04.00 nannejuvvon Leahtáseatnu-Boazoeatnu stággolohpeguovlui masa Meahciráđdehus miediha jahkásaččat 3900 guolástusjándora. Lobit leat ohcanláhkáit ovtaveardásaččat buot riikkavuložiidda.							

Báikkálaš sierravuoigatvuodát		Gustojeaddji guolástuslága 379/2015 10 § mielde ráhkaduvvon Eanodaga, Anára dahje Ohcejoga gielddas bissovaččat ássi olbmui lea vuoigatvuohta fidnet buhtadusaid haga Badje-Lappi guolástuslobi guolástusa hárrjeheapmái máinnašuvvon gielddaid stáhtii gullevaš čázádagain earret luosa ja dápmoha gorkŋohat-guovlluin, mat lea meroštallojuvvon guolástuslága 10 § 2 momenanttas. Badje-Lappi guolástuslohpi sisttisdoallá vuoigatvuođa gávppálaš guolástussii, muhto dat gáibida maiddái registerema EBI-guovddáža bajásdoallan gávppálaš guolásteddjiid registerii. Muhtin oassái čázádagaide gusket maiddái guolástusvuoigatvuodát maid vuodđun leat sierravuođustusat. Vuoigatvuođaid čuohcan lea nannejuvvon giddodatmeroštallandoaimmahusain. Meahciráđdehus ii miedit lobiid sierravuođustussii vuodđuduvvon guolástussii. Daid vuoigatvuođaid hálddašeaddjit galget ieža váldit čielgasa vuoigatvuođaid sisdoalus ja mearis. Vuoigatvuođaid sisdoallu (bivddusmearit) eai leat doaisttázii meroštallojuvvon. Riidodáhpáhusain sisdoallu sáhtá meroštallojuvvot guolástuslága 126 § mielde ráhkaduvvon giddodatdoaimmahusain.	
Guolit	Dápmot, čuovža, hárru, hávga, vuskkon, njáhká, rávdu, luossa, geađgenoarsa, ruovdegulmmet, gulmmet, áhkabiddu.	Gilvimat	Čuovža lea gilvojuvvon ovdal jagi 1990 sullii 15 jávrái. 1990-logu maŋŋel eai leat čuovžagilvimat dahkkojuvvon Giehtaruohtasa guvlui. Rávddu sirdingilvimat leat dahkkojuvvon jagiin 1994-1997 dušše Čuovžavári Čuovžajávrái.

9 Dutkamuš			
Vástoproseassa	Luonddusuodjaleapmi ja guovlluid hálddašeapmi		
Čilgehus	Skoviin govvejit plánaguovllu dálá dutkananu ja vejolaš dutkaniskkusviidodagaid ja eará sullasaččaid, maid galgá váldit vuhtii plánemis. Dutkan sisttisoallá maiddái ovdamearkan guhkesáiggi birrasa dili čuovvumiid. Jus guovllus ii leat dutkanatnu, dat gávnnavuvvo dáinna skoviin.		
Guovllus dahkkon dutkamuš			
Helssega universiteahta ja Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvnna doaimma lea váikkuhan ja váikkuha maiddái dutkanaktiivvalašvuhtii Giehtaruohtasa meahcceguovllus. Guovllus leat dutkan ekosystemaid ja ealli- ja šaddošlájaid sihke bakte- ja eanavuodu ja rávddu genetiikka. Beaivelottiid čuovvunlinnjáid leat ovdamearkan Ánnjaloanjis ja Guonjarjogas. Luondduváriidguovddáš lea dahkan luossadutkama Boazo- ja Leahttaseanus, duottarjávrriid sedimeantadutkamušaid ja čielggadan bohccuid guohtonguovlluid dili. Paavo Junttila: MUTUAL - birasdutkanfidnu. Geologijja dutkanguovddáš lea dahkan baktevuodđodutkamušaid guovllus. Meahciráđdehus čuojuvvo jearvddalaččat spirenáliid, boraloddenáliid sihke ee. áittavullosaš njála dihttoma ja áittavullosaš šaddošlájaid nuppástusaid. Geatki goddán bohccuid meari leat čielgadallan jámolaš-vuodasáddenrusttegiiguin (Luke).			
Dálá dutkanatnu ja dan mearkkašupmi			
Spire- ja njállachuovvumat dahkkojuvvojit Luondduváriidguovddáža ja Meahciráđdehusa ovttasbargguin. Boraloddečuovvumis vástida Meahciráđdehus. Guovlu lea viidodagas ja luonddudilis dihtii globáladutkamuša dehálaš čuovvunguovlu. Suoma áidna stuorraduottarguovllun, mas leat fuomášahtti allodatearut ja viiddis duottarguovllut ja arktis-alpiina šlájat (sisttisoaladettiin ee. hárvanaš káikváikkhuslaš guovlluid šlájaid ja luonddutiippaid) Giehtaruohtasa meahcceeana fállá buriid vejolašvuodaid ee. dálkkádatnuppástusa dutkamii.			
MR figgá dorvvastit dutkamuša diliid plánaguovllus ee. ávkkástallama stivremiin.			
Dutkanlobiid miedihettiin ja lohpeevttuin váldo vuhtii Lága Meahciráđdehusas 3 logu 6 § mielde sámiid kultuvrra hárjeheami eavttut sámiid ruovttuguovllus.			
Dutkanoassebealit			
Helsset universiteahta Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvdna, Oulu universiteahta, Geologijja dutkanguovddáš, Luondduváriidguovddáš, Nuorta-Suoma universiteahta, Suoma birasguovddáš			
☐	Guovlu gullá luonddudikšuma čuovvunfierpmádahkii	☒	Guovllus leat iskkusviidodagat
☐	Guovlu gullá ovddežiidikšuma čuovvunfierpmádahkii	Lassidiedut	

10 Eará luondduváriid atnu, losádusat, geavahanvuoigatvuodát ja soahpamušat

Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi	Kárta	☐	☐	Luondduváriid atnu Losádusat, geavahanvuoigatvuodát ja soahpamušat
Čilgehus	Skoviin govvejit plánaguovllu luondduváriid anu (eai fuođđo- ja guollenáliid) ja guovllu giddodagaide (lagamustá stáhta eatnamiin) čuohcán losádusat, geavahanvuoigatvuodát ja soahpamušat. Skovi mihtomearrin lea addit gova plánaguovlui čuohcán, luondduváriid atnui, losádusaide, geavahanvuoigatvuodaide ja soahpamušaide gullelaš eanageavaheami deattuin.				
Murjen ja guobbariid čoaggin					
☐				☐	Gildojuvvon oppa guovllus
☐	Lobálaš muhtin oassái	lassidiehtu	Lobálaš oppa guovllus earret Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovllus		
Luondduealáhusat (earát, sis. meahcástus/guolástus/murjen ealáhussan)					
				Govvádus	
				Oppa guovlu lea dehálaš boazodoalloguovlu ja luondduealáhusdáluid návddašanguovlu. Rievssaha gárdumis lea ealáhussii mearkkašupmi, muhtun jagiid maddái lubmemis.	
Ruvkedoaibma ja váldimat govvádus					
Ruvkeváldimat	Lkm		Ruvkeminerálat		Ossodat guovllus %
Málbmaohcanlobit	Lkm		Ruvkeminerálat		Ossodat guovllus %
Ruvkebiiret	Lkm		Ruvkeminerálat		Ossodat guovllus %
Eanaávdnasiid váldin					
Boaldinmuora váldin	Boazodoallit eai dárbbáš boazobarguin jođedettiin boaldin- ja lávvomuorraváldinlobi (Boazodoaloláhka 848/1990).				
Vuođđočázi váldin	ii				
Vuovdedoallu					
MR:a guovllut	-	Vd-anus (há)	0	Ráddjejuvvon anus há	Govvádus
Priváhta eatnamat	-	Vd-anus (há)		Ráddjejuvvon anus há	Govvádus
Losádusat, geavahanvuoigatvuodát ja soahpamušat					

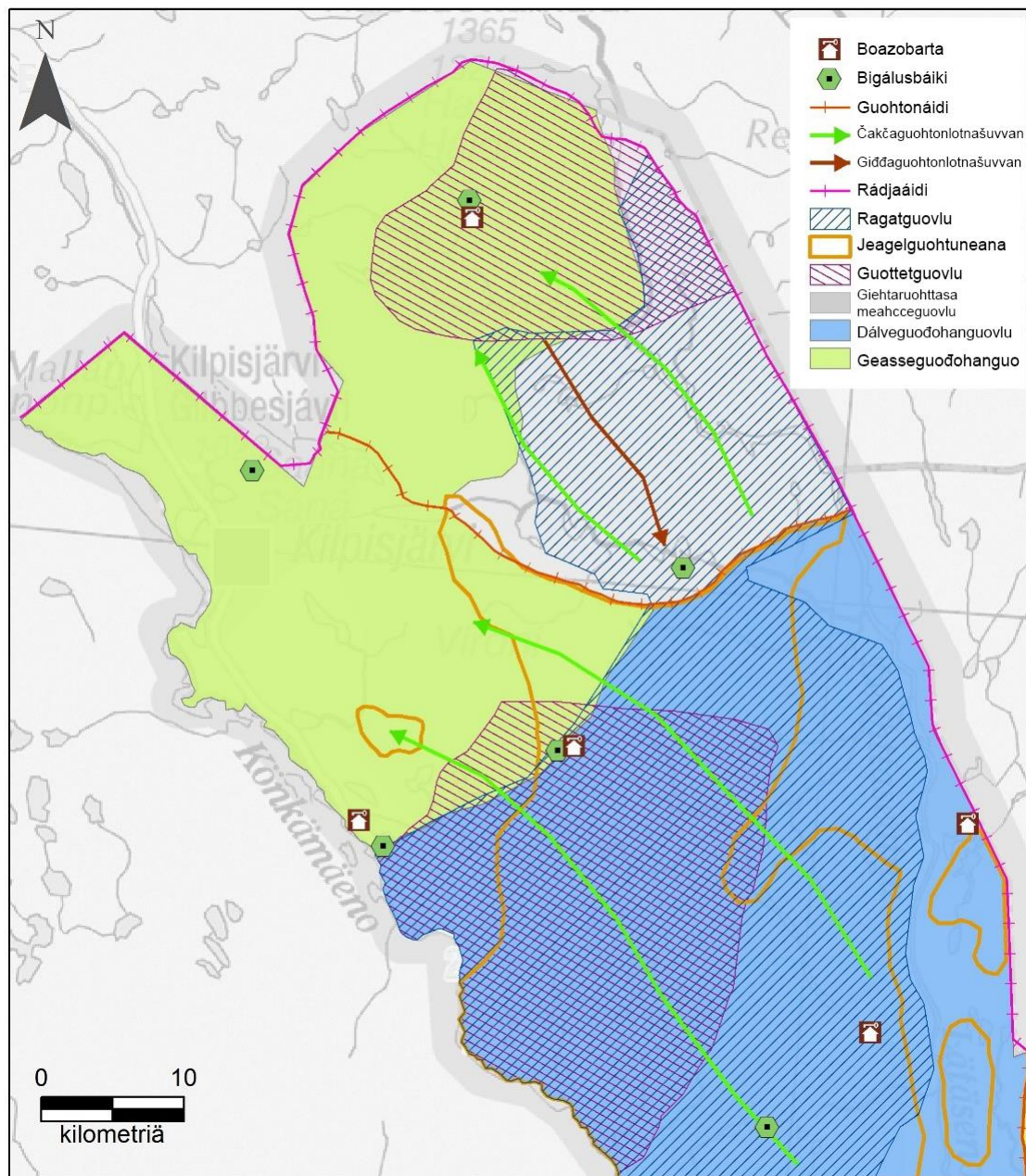
Láigo- ja geavahanvuoigatvuohta- soahpamušat	11 st	Govváduš	Soahp.nr	Geavahanulbmil	Fitnodat/searvvuš	Sajádat
			12310	Meahcástan- ja guolástanbarta (polura)		Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Hárrejávri, KL 1841 07, 45/2000 62§
			12311	Meahcástan- ja guolástanbarta (polura)		Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Ávžžášjávri, KL 1841 08, 45/2000 62§
			12312	Meahcástan- ja guolástanbarta (polura)		Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Ávžžášjávri, KL 1841 08, 45/2000 62§
			12326	Meahcástan- ja guolástandoarjjabáiki (polura)		Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Varcajohka, KL 1841 08, 45/2000 62§
			12327	Meahcástan- ja guolástandoarjjabáiki (polura))		Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Áhkoavi, KL 1841 11, 45/2000 62§
			12330	Meahcástandoarjjabáiki (polura)		Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Vuottesjohka, 45/2000 62§, KL 1841 10
			14008	Meahcástan- ja guolástandoarjjabáiki (polura))		Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Boazojávri, KL 1842 07, 45/2000 62§
			21857	Boazoguodohanbartta sajušteapmi		Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Njamatjávri, KL 1841 07,
			23225	Muitomearka	Tasavallan Presidentin arkistosäätiö	Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Čáivárri
			30254	Stivli	TeliaSonera Finland Oyj	Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Ridnečohkka, KL 1842 06
30287	Bolesdoaimma patrullastohpu	Peräpohjola boleslágáduš	Giehtaruhtasa meahcceguovlu, Vuobmegašjávri, KL 1824 04			

				30458	Tuollobearráigeahču partullastobu sajuštanbáiki	Tuollohálddahus Davvi tuollobiire	Giehtaruohttasa meahcceguovlu, Megonjávri, kL 1842 04		
				23509	Njeallje Rádjegozáhusa patrullastobu, (seammá láigosoahpamušas sirrekeahttá 34 ráhkadusa)	Rádjegozáhus	Giehtaruohttasa meahcceguovlu (Loassojávri, Vuobmegašjávri, Somášjávri, Hárrejávri)		
				Meahcceguovllus leat eanamihtidandoaimmahusain erohallon boazodoallolága čuovvu guođohanbáikki. Giehtaruohttasa meahcceguovllus doaibman luondduturismafitnodagain lea vejolašvuohta oažžut vuoigatvuođa guovtti gaskaboddasaš prográmmabálvalusdoarjjabáikki sajušteapmái Giehtaruohttasa meahcceguovlui. Vuoigatvuohta mieđihuvvo ovttasbargofitnodatsoahpamušain. Ráhkadusaid sajuštanbáiki čujuhuvvo kártamildosiin stivrejuvnon luondduturisma avádhkii. Ráhkadusat leat ožžon jahkásaččat 1.3 - 30.5. gaskasaš áigge. Suvdilis luondduturisma čatnasan luondduturismafitnodatdoalliguin dahkkon ovttasbargosoahpamušat leat golmmajagi áigodahkii, muhto dat beaiváduvvojit dárbbu mielde jahkásaččat. Gaskaboddasaš doarjjabáikkiid geasiáigge seailluheamis meahcceguovllus sáhtta soahpat sierra girjjálaččat Meahciráđđehusain. Geasusfitnodatdoalliin lea maiddái geavahanriekte- ja ovttasbargosoahpamuša mielde vejolašvuohta vuodđudit gohtendoarjjabáikkiid.					
Guovllu suodjaleapmái dahje geavaheapmái váikkuhan losádusat	Ávžžášjávri stáhta bálggis.								

10b Boazodoallu

Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi	Kárta	☒ ☐	Kuva 7. Boazodoalu guohtunjohtin ja ráhkadusat
Čielggadus	Skoviin govvejuvvo plánaguovllu boazodoalu dili			
Boazodoalu dálá dili govven				
Meahcceguovllus lea oppalaččat stuorra mearkkašupmi boazodollui ja eará luondduealáhusaide (guolástus, meahcástus), maid hárjeheami galggašii dorvvastit dálá hámis. Guovlu lea boazodoalu dáfus áidnalunddot ja okta buoremusain Suomas. Meahcceguovlluid ođasmuvvi, suvdilis ja guhkesáiggi luondduávkástallan lea hui dehálaš boazodollui ja eará luondduealáhusaide. Guovllus hárjehuvvon sápmelaš boazodoallu gáibida viiddis guovlluid árbevirolaš guohtonlotnašuvvanmálla ollašuttimii. Guohtonlotnašuvvanmálliin suddjejit guohtumiid gollamis. Giehtaruohtasa bálgosa bohccot dikšojuvvojit árbevirolaččat siiddaid mielde. Árbevirolaš siidavuđot guohtonvuogádat lea dehálaš sámi boazodoalu vuodđu ja dan seailun eaktun sáme kultuvrra joatkašuvvamii guovllus. Árbediehtu sirdojuvvo gielain ja eallinvugiin. Sáme giela mearkkašupmi boazodollui lea stuoris, eandalii luonddusátneráje dáfus. Bálggus lea juohkásan golmma siidii; bálgosa máttaoasis bohccuid guođohit Ergonat, Bálojávri - Gulddán siidda lahtut, bálgosa gaska- ja oarjeoasis Gováid ja Labbaid siida ja bálgosa davveoasis Gáijjogiid Ávžžášjávri siida. Vasara siidda bohccot guhtot Gováid ja Labbaid árbevirolaš guovllu davveoasis. Dálvet dát siiddat juohkásit iežas dálve-siiddaide, mat sáhttet leat dálvi mielde 5-11 stuhka. Gováid ja Labbaid geasseguohtoneana lea eanaš Bearasdavás, Gilbbesjávri rádjai. Plánaguovllus dasa gullá meahcceguovllu oarjeravda Virdnin-Dierpmešvári guovllus. Earenoamáš dehálaš guovllut giđđat leat duoddarat Gilbbesjávris máttas: Namakkavuoma, Virdni ja Ruossakero. Čakčat bohccot johtet máđdelii ja maiddái nuorttabui, Doareseanu - Ropmaeanu gaskasaš guvlui. Gitta Norgga rájá rádjai. Dálveguohtuneana joatkašuvvá máttas, Leahtaseanu -Jiehtajoga jekkiidsuodjalanguovllu rádjai. Ávžžášjávri gili bohccot guhtot dálvit lahka Norgga rájá. Doareseanu ja Ropmaeanu ovtastuvvansajis (máddin) Áhkoavvi-Jeageloavvi-Ánotvári-Fállevári (oarjin ja davvin) ráddjen guovllus. Giđđat bohccot gorgnot duoddarii guoddit ja guovlu Suolajávri-Boazojávri -linnjás davás lea Ávžžášjávri bohccuid geasseguohtoneana. Guottehanguovllut sajuštuvvot nuppe dáfus Loassojávri-Urttašjávri-Riimmajávri guovlluide ja Bihčosjávri nuorta- ja davábeallái. Ávžžášjávri gili deháleamos guottehanguovlluide gullet maiddái Gahperusat–Cáivárri–Boazovári -linnjá davá- ja nuorttabeale guovllut oppalaččat. Dehálaš guottehanguovllut leat Gáijjogat: Boazoeanu davveoassi, Doskaljávri, Boazovuomi, Somášjávri, Bihčosa ja ja Ánnjaloanji guovlu. Ergona siidda guovhtunguovllut leat Giehtaruohtasa mohkis ja ollet davvi-máttahálttis Buvssasváris Bálojohnjálmmi rádjai. nuorta-oarjehálttis Ruota rájás Bálo- ja Leaibejávriid rádjai. Giehtaruohtasa bálgosis lea anus árbevirolaš guođoheapmi ja bohccuid jahkelotnašuvvama vuodđun lea lunddolaš guođohanlotnašuvvan. Moadde smávvoaboazoeaiggáda guottehit misiid áididid siste. S. 60-70 % bohccuin bibmojuvvojit giđđat dárbbu mielde. Biebmama dárbu molsašuddá jahkásaččat ee. muohttaga ráhkadusa dihtii. Geatkit ja goaskimat dahket jahkásaččat mearkkašahti boazovahágiid Giehtaruohtasa bálgosa boazoeaiggáididda, heajudit seammás sápmelaš árbevirolaš ealáhusa doaimmaevttuid. Turismma mielde lassánan skohterjohtalus, “árkagiliid” leavvan ja vejolaš ruvkefidnut buktet fuola bálgosa badjeolbmuide. Eandalii čoavjeálddud leat giđđat hearkkit hehttehussii ja dáhtokeahces headušteapmige sáhttá reitohit áldduid.				

Bálggus		Plánenguovllus gullá bálgosii (%)		Bálgosa viidodagas plánenguovllus (%)		Bálgosa stuorámus lobálaš boazomearri	Dálveguohtoneatnamiid dilli
Giehtaruohttas bálggus		100		46		10000	Headju (4/6)
Ráhkadusat	Boazobarttat	5	Bigálusáiddit	1	Eará ráhkadusat	Bohccuid fievrridan- ja čohkkenáideguovlu, guohtonlotnašuvvanáidi, gaskaboddásaš guotthanáiddit	
Sápmelaš boazodoallu							
Sámegeiella lea oassi boazodoalliid ámmátdáidu ja árbevirolaš diehtu. Sápmelaš boazodoallokultuvrii gullá čavga maiddái sápmelaš giehtaduodjeárbevieru. Sápmelaš boazodoallu lea eallinvuohki. Sámeboazodoalu hárbjeht siiddain, mat leat moatti bearrasís čoahkkanan, fuolkevuhtii gullelaš guođohanovttadagat. Suomagielas siiddaid sáhtá gohčodit maiddái eallogoddin. Siida stivre bohccuid dikšuma iežas návddašanguovllustis. Bálgosa guovllus guođohit mánggat siiddat. Siiddaid návddašanguovlluid ráját eai leat stáhtalaččat, muhto daid sáhtá nuppástuhtit guohtoneatnamiid diliid mielde ja siiddat sáhttet maiddái ovtastuvvat Sápmelaš boazodoalu vuodđun lea guohtonlotnašuvvanvuogádat, man vuodđun leat bohcco biologijja ja boazodoalliid kultuvrralaš vuogit. Bohccot guođohuvvojit sierra geasse- ja dálveguohtoneatnamiin, lassin gidđat lea iežas guohtoneana guotteheami várás ja čakčat bohccuid ragatguovlu. Boazodoalus sierra guovlluid reahkán lea vealtameahtun. Johtin sierra guohtoneatnamiidda čuovvu árbevirolaš johtin- dahjege guođohanmáđiijaid. Johtimii geavahit ávkin lunddolaš ja johttima dáfus álkes johtinfávlliid, dego čázadagaid, guolbaniid ja hárbjiid. Vaikke boazodoalu bokte leat figgan dahkat boazodoalu ovtalágánin, sápmelaš boazodoallu lea seilon áidnalunddogiin ja earenoamážiin. Boazodoallu lea áidna sápmelaččaid árbevirolaš ealáhus, mii lea gánnáhahti. Sámeboazodoalus sohka lea guovddáži. Boazodoalu jahkásašdáhphusar, miessemearkumat ja bigálusar, čohkkejit sogaid árbevirolaš geasse- ja dálveguohtoneatnamiidda ain ja leat dehálačča boazodoalloiddu sirdimis sohka buolvvas nubbái. Boazodoalu vuodđun leat luondduguohtumat ja guohtumiid gierdannávcca dorvvasteapmi. Boazodoallu hárbjevuo gaskavuodas nuppi siiddaide dahjege figgat guođohit bohccuid nu, ahte eará siiddaid bohccot eai mastta, dahjege seahkan gaskaneaset. Otnábeaivve sápmelaččaid dálveáigge boazodoallu lea eanaš boazoealu guođoheapmi nu, ahte ealu vudjet birra ja dárkkistit boazoealu ja guohtumiid dili ja máhcahit ovttaskas bohccuid ruovttoluotta ellui. Boazoealu diktet čiegardit ráfis ja go čiegardanguovlu lea čiegarduvvon, de eallu sirdojuvvo guoskkakeahtes muohttagii, guođoheastekeastes guođohanguovlui. Sámegeiella, sámegeielat terminologijja ja giela sisttisdoallan árbevirolaš diehtu leat guovddašoassi sámeboazodoalus ja boazodoalliid ámmátdáiddu.. Sámeboazodoallu lea čielgasit kultuvrralaš ealáhus, mas earenoamáš dehálaš lea kultuvrra ja eallinvuogi sirdin sohka buolvvas nubbái, nuppiiguin sániiguin kultuvrii bajásgešsojuvvo. Boazodoallu buvttada materiálaid sámi giehtaduodjái ja bajásdoallá sámegeiella, árbevirolaš dieđu ja árbevieruid. Sápmelaš bealljemearkavuogádat čájeha sápmelaš sosiála vuogádaga. Bealljemearkkat čuvvot ovddit sohka buolvvaid bealljemearkkaid juogo njuolga dahje smávva nuppástusaiguin. Bealljemearkkaid vuodul sáhtá identifiseret dihto bohcco gullat dihto sohki ja guvlui. Guođohanboazodoallu gáibida áibbas earálgáan ámmátdáiddu go boazodoallu, mas bohccot leat gárddis. Guođohanboazodoallu gáibida dieđu bohcco biologijjas ja láhttemis, viiddis geográfalaš guovllu dovdama ja dan šattolašvuoda dovdama ja luonddudiliid dovdama.							

Govva 7. Giehtaruohtasa bálgosa boazodoalu ráhkadusat guohtunlotnašuvvan (ammolaččat).

© Meahciráđdehus 2021, © Suoma birasguovddáš 2021, © Kártaguovddáš, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2021.

GUOVDDÁŠ ÁRVVUT JA ÁITAGAT

11 Guovddaš suodjalan- ja geavahanárvvit ja áitagat									
Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi; proseassaid ovttasbargu árvvuid meroštallamis lea dehálaš								
Čilgehus	Skoviin govvidit plánenguovllu guovddáš luonddu-, kulturárbe- ja geavahanárvvuid. Plánaguovllu guovddáš árvvuid meroštallan dahkkojuvvo dáládili govvema vuodul go váldo vuhtii guovllu vuodđudanmihttomearri sihke luonddusuodjalanlága ja eará guovllu guoskevaš njuolggadusaid almmolaš ulbmilat. Árvvuid meroštallan leat dikšun- ja geavahanpálna dehálaamos oasit, go plána mihttomearit ja ulbmilat čuhcet pálnaguovllu guovddáš árvvuid seailumii ja buorideapmái.								
Nr	Árvoluohkká ja -tiippa	Árvvu govvádus	Áittagovvádus	Áittaluohkká	Mearkkašahhti- vuohta	Áitaga bistin	Čuohcan	Viidodat	Vejolaččat váikkuha

1.1	LUONDDUÁRVVUT Luonddudirektiivva luonddutiipat ja šlájat	Giehtaruohtasa meahcceguovllus gávnojit measta buot Suoma luonddutiipat. Hálddašeaddji luonddutiipat leat duottarguolbanat ja marrasat. Guovllus leat eará sajis Duottar-Sámis hárvnaš káلكavaikkuhus-guovlluid luonddutiipat: ee. káلكalássát ja golkaguolbanat. Prioriserejuvvon luonddutiipat leat gávccii: gáranasmuorjedynin (2140), ridnesámelgáldut (7220), áhpejeakkat (7310), balsajeakkat (7320), luonddumeahcit (9010), muorrajeakkat (91D0) ja dulvemeahcit (91E0) ja vel báikki dáfus meroštalakeahces tiippa duoddariid kálka- ja golgan čáhce lukte- ja jiektašattut (7240). Guovllus leat 18 direktiivašlájá. Šlájain leat mánggat duottarjalgadasa šlájat, várrelukti, njálá ja davvedielkošluppotoaivi. Veahkadis jekkiin dihttojit ee. čeaskebiikasámil ja stuorrašluppotsámil. Njálá gullá luonddudirektiivvain prioriserejuvvon šlájáide dahje vuosttažettiin suodjaluvvon šlájáide.	Áhpásmuhttinatnu: sáhtá áitit šládjadihttomiid dahje bessemiid ja nuppástuhttit loddešlájaid čoakkádusa. Lutnen sáhtá heajudit báikkálaččat luonddutiippaid dili. Olbmo dahkan hehtten, iešdántus dahje vahágis sáhtá uhkidit direktiivašlájaid bessema. Árkkat váikkuhit birrasii – guhkesáigge gohttema dahkan eatnama gollan, bázahusaid ja ruskkaid báhcin eatnamii ja čázádagaide. Eará šládjaváikkuhusat.	Vándardan- ja turismadoaibma	mearkkašahhti	Jotkkolaš	Plánenguovllu siskko- ja olggobealde	Intensiivvalaš tursimma ja vándardeami guovlluin eandálii " átkajávrit" , Doskellávri ja erityiset " arkkijávrit" ,	Lea vejolaš váikkuhit

		Guođohandeaddu: Bohccuid guhkesáiggi fámolaš guođoheapmi nuppástuhtá ja rievdata šattolašvuoda čoakkádusa, ráhkadusa ja valljodaga. Guođoheapmi váikkuha maiddá ee. mohteávnasgearddi assodahkii. Bohccuid dálveguođoheapmi geahpeda čielgaseamosit eanajeahkáliid meari. Dálveguođoheapmi ii váikkut eará šattolašvuhtii nu fámolaččat go geasseguođoheapmi Luondduváriidguovddáža maŋimus guhton- dutkamušaid mielde plánuovllu dálve- guohtoneatnamiid jeagelsajit ledje dutkan- jagiid 2016-2018 “fámolaččat gollan” (jeahkáliid biomassa vuollel 100 kg/ha, báikkuid 100-300 kg/ha) (čujuhus 4/6). Geasseguođoheapmi váikkuha šattuid valljodahkii ja rievdata šlájaid válljodatgas- kavuođaid sierra šattolašvuodagerddiin. Soagi ođasmuvvamii geasseguođoheamis lea stuorra mearkkašupmi. Soahkevuvddiid máhccan mihttármáđuroašu maŋŋá lea eahpesihkar, jus garra guođoheapmi joatkašuvvá. Dávjá deaivan duolbman ja guođoheapmi golahit álkit omd. Gáldoguo- vluid ja lavttasbáikkiid ja asehiseanaávnas marrasiid, dego golkaguolbaniid. Šattuid lassáneapmi siepmániid bokte sáhtá muosehuvvat guođoheami geažil. Jus jeageleatnamiid dálveguođoheapmi dahje jeageleatnamiid ja marrasiid intensiiva geasiáigge guođoheapmi ja duolbman leat mendo fámolačča, de luonddutiippaid dilli sáhtá hedjonit.	Dálkkádatrievdan	ii mearkkašahtti (vel)	Jotkkolaš	Plánenguovllu siskko- ja olggobealde	Eandalli duottarguolbanat	Smávva vejolašvuhta váikkuhit

			Guvlui sáhttet leavvat omd. olbmo mielde vierisšlájat, main sáhttá leat váikkuhus áittavullosaš šlájaide.	Vierisšlájat	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Plánanguovllu siskko- ja olggobealde	100 %	Smávva vejolašvuohta váikkuhit, láidesteapmi
			Rieban lea váldán eallindili njálas ja dahká njála máhccama guvlui váigadeappon. Rieban oažžu ávkki dálkkádaga rievdamis ja olbmo doaimmas.	Vahátlaš luonddušlájat	Mearkkašahtti	Jotkkolaš	Plánanguovllu siskko- ja olggobealde	100 %	Smávva vejolašvuohta váikkuhit, beavttálmahtt on riebanbivdu
			Dálkkádatrievdan Dálkkádaga lieggañettiin duottarjalgesa leat einnostan gáržut go vuovderádjá sirdašuvva allelii. Šaddan-báikkiid veahkadin /gitta šaddan áitá ee. duottarniittuid ja jasad. Balsajákkiid áitá balssaid suddan. Bohccuid guođoheapmi sáhttá ovddidit jalges luonddutiippaid seailuma ja dan láchkai njoahcudit dálkkádatrievdama váikkuhusaid. Guovllus leat duottarjalgadasa šlájat dego skážerlukti ja njálá, maid dálkkádatrievdan sáhttá áitit. Dálkkádatrievdan lasiha vierisšlájaid leavvama eana- ja čáhceekosystemaide, váikkuhit šládjagaskavuodaide ja šlájaid leavvamii.	Guođoheapmi	Mearkkašahtti	Jotkkolaš	Plánanguovllu siskko- ja olggobealde	100 %	li vejolašvuohta váikkuhit dán plánas

			Eandalii bessenáigge mohtorjohtolat hehte. Njealjejuvllatjohtolat sáhtta duššadit šládjadihttomiid geassit ja skohterjohtolaš dálvit.	Meahccejohtalus	Báikkálaš mearkkašupmi	Jotkkolaš	Sihke guovllu siskko- ja olggobealde	Luottaidda ja stádasmuvvan johtinmáđjjaid lahkasiin	Lea vejolaš váikkuhit
1.2	LUONDDUÁRVVUT Áittavullosaš luonddutiipat	Giehtaruohtasa meahcceguovllus áitojuvvon lagešvuovdditt leat: čáhpesmuorje-jeagil-lagešvuovddit, čáhpesmuorje-jeagil-seaidnesámil-lagešvuovddit, čáhpesmuorje-sarrilagešvuovddit, čáhpesmuorjelagešvuovddit, beatnatjokŋa-čáhpesmuorjelagešvuovddit, beatnatjokŋa-sarrilagešvuovddit ja duoddariid stuorraođut. Bájjahasa luonddutiipain eanemus áittavullosaččat leat bieggaguolbanat, noarsaguolbanat girseguolbanat, buot jassabáikkid, mat gávdnojit Suomas dušše Giehtaruohtasa guovllus. Guovllus leat maiddá eará áittavuollássaš luonddutiipat dego balsomut ja vejolaččat jeaggevuovddit muhto dain ii leat dárkilis diehtu.	Gč. čuoggát guođoheapmi ja dálkkádatnuppástus čuoggás 1.1.						
1.3	LUONDDUÁRVVUT áittavullosaš ealli- ja šaddošlájat	Giehtaruohtasa meahcceguovllus leat olu eallišlájat, mat eai gávdno eará guovllus Suomas, sihke riggeja rikkehiss lájat, maid gávdnon-guovlluid ađaguovllut leat dáppe. Dákkár lájat leat ee. smávvasilbadielku, duottaralitsoadjá, davveskážasmuohcu, kálgagirjebeaiveloddi ja davvegirjebeaiveloddi.	Áhpásmuhttinatnu , dan gáibidan ráhkadusat ja daid fuolaheapmi sáhtta, jus lea funet stivrejuvvon ja plánejuvvon, áitit šládjadihttomiid.	Vándardeami ja luonduturisma ráhkadusaidda ovdideapmi	ii mearkkašahtti	Jotkkolaš	Plánaguovlu	Ráhkadusat ja máđjjaid biras	Lea vejolaš váikkuhit

		Seammá guoská maiddái šaddošlájaide; sihke bohccesattuin ja sámmeliin leat hárvanaš šlájat, dego guolbabulljelasta, arnihkka, muohtagollesámil ja náhpegisttasámil.	Guođoheapmi: Dávjjes ja fámoláš duolbman sáhttet áitit eandalii smávva šládjadihtomiid. Guohtun- ja duolbmanluottat; muhtun šattuid lassáneapmi siepmániid bokte sáhtta muosehuvvat guovhtuma sihtii.	Guođoheapmi	Báikkálaš mearkkašupmi	Jotkkolaš	Sihke guovllu siskko- ja olggobealde	Smávva viidodaga siste	li leat vejolaš váikkuhit dán pláνας
			Dálkkádaga nuppástuvvan váikkuha šlájaide; mátta šlájat ávkašuvvet, davvi maŋosmannet. Šlájaid leavvanviidodat ja valljodatgaskavuodat nuppástuvvet. Guovllus leat duottaršlájat, dego gironbiellu, duottargazzabađvi, riššanoarsa ja várresmávvgollesoadjá, maidda dálkkádatnuppástus lea árvvoštallon mearkkašahtti áittadáhkkin.	Dálkkádatnuppástus	Guhkes áiggi siste mearkkašahtti	Jotkkolaš	Sihke guovllu siskko- ja olggobealde	oppa guovlu	Smávva vejolašvuohta váikkuhit
			Dálkkádaga liegganeapmi nuppástuhtá diliid vuogásin vierisšlájaid leavvamii. Ođđa šlájat bohtet guvlui olbmuid mielde.	Vierisšlájat	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Sihke guovllu siskko- ja olggobealde	oppa guovlu	Smávva vejolašvuohta váikkuhit
			Meahccejohhtalus. Eandalii giđđaáigge meahccejohhtalus ja boasto sajiin gohtten sáhtta muosehuhtit direktiivvašlájaid bessema.	Meahccejohhtalus	Mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Smávva viidodatlaš, máđijaid ja gohttenbáikkiid lahkasii	Lea vejolaš váikkuhit

1.4	LUONDDUÁRVVUT Loddedirektiivva šlájat	Mánggabealat šlájat, gč. áittat- vullosaš šlájat	Buot olbmo doaibma sáhtta dahkat hehttehusa . Lobihis meahccejohktalus lebbe hehttehusa ođđa guovlluide.	Vándardan- ja luondduturismado- aibma	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Smávvaviidodatlaš, madjajaid lahkasiin	Lea vejolaš váikkuhit
		40 loddedirektiivva šlája, main duottaršlájat omd. ruoššaállat	Lottemaniid čoaggin dáhpáhuvvá ain ja áitta čuohcá eandalii dihto šlájaid	Eallišlájat váldin dahje sirdin	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Čuohcá dušše dihto šlájaid, mat bessejit hárvelohkolažžan	Lea vejolaš váikkuhit
1.5	LUONDDUÁRVVUT meahccelágašvuohhta	Meahccelága guovddáš mihtto- mearri lea guovllu meahcceluonddu seailluheapmi. Meahcceguovlluid válljedettiin geainnohisvuohhta lea meahcceeatnamiid lunddolaččamuš iešvuohhta. Meahccevuhitii laktojuvvo maidái luondduráffi ja dat, ahte guovllus eai leat menddo olu olbmot.	Ludnen , eandalii jogaid guorain (Leahttašeanu, Boazoeanu)	Vándardan- ja luondduturismadoaibma	Mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskkobeaide	Sámvvaviidodatlaš, čuohcá lagamusat dušše johkaguo- raide ja guolástusdoarjja- báikiid lagašbirrasii	Lea vejolaš váikkuhit
			Lobihis meahccejohktalus muosehuhtta olbmuid meahccevásáhusaid. Geasiágge meahccejohktalus bajásdoallá luottaid, mat geahpedit guovllu meahccelágašvuohda.	Meahccejohktalus	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskkobeaide	Oasis guovllus	Lea vejolaš váikkuhit

			Mohtorjohtologa johtilis lassáneapmi lasiha šláma ja eatnama ruskaluvvama. Áibmojohtolaga dahkan šlápma. Áibmojohtolat lea buoridan gáiddus báikkiid fáhtema ja dan bokte geahpedan daid meahccelágašvuoda.	Meahccejohtalus	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllus siskkobealde	Čuohtá dušše oassái guovllus, Hálidi máđidjai ja Leahtáseanu gurrii.	Lea vejolaš váikkuhit
			Meahccejohtalusluottaid ordnen dahje ođđa dahkan. Boares luottat eai jávkka duovdagii ja njealjejuvllagat golahit eatnamii ođđa luottaid	Meahccejohtalus	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllus siskko- ja olggobealde	Čuohtá dihto guovlluide	Lea vejolaš váikkuhit
			Lobihis huksen. Meahcceguovllus leat lobihis ráhkadusat, main oasi geavahit fitnodatdoaimmas. Lobihis huksen áitá lassánit, jus dasa eai gidde fuomášumi	Huksen, ássan	Mearkkašahtti	Jotkkolaš	Meahcceguovllus	Čoahkkanan dihto guovlluide	Lea vejolaš váikkuhit
1.6	LUONDDUÁRVVUT Geologalaš báikkít	Earánoamaš geologalaš čohkiidumit, duovdaga sierraiešvuodát	Eai áitagat						
2.1	KULTURÁRVVUT Luonddu- ja kulturduovdagat	Giehtaruohtas lea Suoma áidna stuorraduottarguovlu. Jalges duottarduovdda hálddaša oidnosiid. Duoddaris oaidná guhkás, goas gáiddusduovdaga mearkkašupmi badjána.	Áhpásmuhttinatnu Máđidjaid gollan guođđa luottaid duovdagii.	Vánddardan- ja turismadoaimma	li mearkkašitti	Jotkkolaš	Guovllu siskkobealde	Stobuid birrašis eanemus geavahuvvon máđidjat	Lea vejolaš váikkuhit

		Nuppedáfus meahcceeatnamis lea maiddá i kulturduovdda. Ávžžášjávrrí gilli ja guođohanbáikkít. Giehtaruohttas meahcceguovllus leat valljit kulturárbečuozáhagat geađgeáiggi rájes. Meahcceguovllus leat inventeren dušše smávva oasi, nuba kulturárbi lea váilevaččat dieđus.	Áhpásmuhttinatnu Ruskaluvván ja funet dikšojuvvon bázahusfuolahus sáhttet bilidit duovdaga.	Vándardan- ja turismadoaimma	li mearkkašahhti	Jotkkolaš	Guovllu siskkoabealde	Johkaguorat, stobuid birrasat	Lea vejolaš váikkuhit
			Dieđu váilun. Guovllus leat inventeren easka oasi. Dat, ahte oppa guovllu kulturárbi ii dovdojuvvo, lea maiddá áitta daid seailumii.	Eará dahkki	li mearkkašahhti	Jotkkolaš	Guovllu siskkoabealde	Stobuid birrasis eanemus geavahuvvon máđidjat	Lea vejolaš váikkuhit
			Telefonjohtologa gáibidan liŋkastivlit eai heive meahcceguvlui	Eará dahkki	li mearkkašahhti	Jotkkolaš	Guovllu siskkoabealde	Duoddariin	Lea vejolaš váikkuhit
			Áhpásmuhttinatnu: Árkkat oidnojit duovdagis guhkás ja daid čohkiidumit sáhttet bilidit duovddavásáhusa. Meahccejohhtalus golaha kulturárbečuozáhagaid, go omd meahccejohhtalusluottat mannet mánggii justa dássidis boares ássangittiid bokte.	Vándardan- ja turismadoaimma	li mearkkašahhti	Jotkkolaš	Guovllu siskkoabealde	Bivnuheamos guollástanjávrrit	Lea vejolaš váikkuhit
2.2	KULTURÁRVVUT Sámekultuvrra	Guolu lea ollásit sámi kulturduovdda. Guovllu guhkes sámehistorjjás mitalit sámegeilat báikenamat ja kulturárbečuozáhagat. Sápmelaš boazodoallu eallá ja birge bures	Turisma fitnodatdoaimma ovdáneapmi ja viidun sáhtta dahkat ruossalasvuodaid árbevirolaš sámeeláhusárjeheaddjiid ja turismafitnodagaid gaskii.	Eará dahkki	li mearkkašahhti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja oiggoabealde	Bivnuheamos guollástanjávrrit	Lea vejolaš váikkuhit

		Giehtaruohttas. Bohccot guođohuvvojit árbevirolaš vugiin siiddaid bokte. Dikšun- ja geavahanplána mihtto-mearrin lea bealstis dorvvastit sáme kultuvrra hárhaneavttuid Giehtaruohttas meahcceguovllus.	Sáme gielat báikenamat vajálduvvan dahje botnjasan. Sáme gielat luonddusátneráju jávkan lea áitta árbedieđu sirdašuvvamii ja kultuvrra seailumii.	Eará dahkki	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskkobeaide	Juohke sajis	Lea vejolaš váikkuhit
			Gilvohalli eanageavaheapmi. Sáme kultuvrra hárjeheami eavttuid fuotnun eará eanageavaheami dihtii (gč. boazoealáhussii gullevaš áitagat, mat gusket almmolaččat maiddá sáme kultuvrra): Jus meahcceguovlluin ii leat doarvá sadi sáme kultuvrra hárjeheapmái, dat váikkuha čielgasit árbedieđu sirdašuvvamii sohka buolvas nubbái ja vahágahtta kultuvrralaš joatkevaš- vuoda. Vejolaš ruvkedoaima livččii stuorra áitta. Dieđu váilun. Eará eanageavaheaddjiid dego turisttaid diehtemeahtunvuotta sáme kultuvrras, dego boazodoalus ja sápmelaččaid bassi sieidebáikkiin, sáhtta dieđekeahttáge doalvut vahátlaš doibmii ja leat áitta kultuvrra seailumii.	Eanaávdnasiid váldin	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Juohke sajis	Sáhtta váikkuhit muhtun veardde
2.3	KULTURÁRVVUT Báikkálaš kultuvrra ja fuođđokultuvrra	Luonddus lihkaheapmi, meahcásteapmi ja guolásteapmi lea dehálaš oassi báikkálaš eallinvuohki. Olbmuid lea árbediehtu sogas guollečáziin jna.	Áhpásmuhttinatnu Bivnnuhis leairabáikkiid ja guollečáziid gáttiid ruskaluvvan hehte maiddá báikkálaš luonddugeavaheaddjiid	Birrasa ruskaluvvan	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Čázadagaid gáttit	Lea vejolaš váikkuhit
			Liigeguolástus áitá muhtun rávdjávrriid guollenáliid	Lustaguolástus	li mearkkašahtti	Jotkkolaš	Guovllu siskkobeaide	Bivnnuheamos rávdjávrrit	Lea vejolaš váikkuhit

			Lobihis meahccejohhtalus ádjá luonddu ráfis beroštuvvan olbmuid. "dájueapmi"	Vándardan- ja turismadoaibma	li mearkkašahti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Duottarguovlu	Lea vejolaš váikkuhit
3.1	ÁHPÁSMUHTTIN- JA EALÁHUSATNU Luonddu ja kultur- čuožáhagaid áhpásmuhttinatnu	Vándardeaddjiid ja turistaid hohkahit Suomas áidnalunddot duovdagat, stuorraduoddat, eandalii Háldi. Luonddu buhtisvuotta ja ráffi. Mánggabealat vejolašvuodát áhpásmuhttimii, mánggabealat bálvalanfáláldat. Barta- ja máđidja- fierpmádat.	Áhpásmuhttinátnu Girdinjohtolat sáhtta hehttet eará luonddugeavaheaddjiid	Vándardan- ja turismadoaibma	li mearkkašahti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Eandalii guolástanjávrriid lahkasiin	Lea vejolaš váikkuhit
			Retkeilypalveluiden resurssien riittävyys tulevaisuudessa	Eará dahkki	Mearkkašahti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Vándardan- ráhkadusat ja máđidjat	Muhtun veardde vejolaš váikkuhit
			Áhpásmuhttinatnu Ruskaluvvan geahpeda birrasa hávskivuoda ja lasiha goluid.	Vándardan- ja turismadoaibma	li mearkkašahti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Máđidjaid ja ráhkadusaid lahkasiin	Lea vejolaš váikkuhit
3.2	ÁHPÁSMUHTTIN- JA EALÁHUSATNU Turismma fitnodat- doaibma	Duottarduovdagat ja guolástan- ja meahcástanvejoalšvuodát leat turismma fitnodatdoaimma vuoddoáššit.	Almmolašvuodagovva, suvdilis luondduturismma vuostásaš doaibma geahpeda guovllu geasuhusvuoda.	Vándardan- ja turismadoaibma	li mearkkašahti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	100 %	Lea vejolaš váikkuhit

			Hálddašmeahtun luonddugeavaheapmi, mii bilida vánddardan- ja turismabirrasa borrá eatnama ealáhusa vuolde. Turismaatnu galgá leat suvdilis	Vánddardan- ja turismadoaimma	li mearkkašáhtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	100 %	Lea vejolaš váikkuhit
			Safára- ja beanageasusfitnodatdoalliid fitnodatdoaimma váttis viidudit, go luonddus eai leat doarvái doarjjabáikkid turismabuktagiid ovddideapmin	Eará dahkki	li mearkkašáhtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	<10%	Lea vejolaš váikkuhit
			Liigeguolásteapmi, árkkat, ruossalasvuodát báikkálaš luonddugeavahemiin	Vánddardan- ja turismadoaimma	li mearkkašáhtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	100 %	Lea vejolaš váikkuhit
3.3	ÁHPÁSMUHTTIN- JA EALÁHUSATNU Fuodđodoallu	Lohpemeahcástus ja -guolástus	Čázi kvalitehta fuotnun, guollešlájaid nuppástus (bázahusfuolahus, dáikkádatnuppástus)	Eará dahkki	li mearkkašáhtti	Jotkkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	100 %	Muhtun veardde vejolaš váikkuhit
3.4	ÁHPÁSMUHTTIN- JA EALÁHUSATNU	Meahcceguovllus leat oppalašvuodastis stuorra mearkkašupmi boazodollui ja eará	Garra guođohandeaddu eastá guohtumiid máhccama ja sáhtta heajudit ealáhusa gánnáhahttivuoda	Guođoheapmi		Jotkkolaš	Siskko- ja olggobealde	100 %	li vejolaš váikkuhit dán pláνας

	Boazodoallu ja eará luondduealáhusat	luondduealáhusaid (guolástus, meahcástus) hárjeheapmi galggašii dorvvastit dálá hámistis. Guovlu lea boazodoalu dáfus áidnalunddot ja okta buoremus Suomas. Meahcceguovlluid ođasmuvvi, suvdilis ja guhkás gehččojuvvon luonddugeavaheapmi lea hui dehálaš boazodollui ja eará luondduealáhusaide. Giehtaruohtasa meahcceguovllus boazodoalu vuodđun lea árbevirolaš siidaortnet, mas bohccuid dikšot sogaid/bearrašiid guovdu iežas hálddašánmálliin árbedieđu ja vierrovoigatvuoda ávkástaladettiin. Guovllus hárjehuvvon sápmelaš boazodoallu gáibida viiddis guovlluid árbevirolaš guohtonlotnašuvvama ollašuhttimii. Guohtonlotnašuvvanmálliin suddjejit eatnamiid liiggás gollama vuostá. Árbevirolaš siidavuđot guohtonvuogádat lea dehálaš boazodollui ja eará luondduealáhusaide.	Bohccuide dehálaš birrasat váldojuvvojit eará atnui dahje bohccuide dehálaš biebm duššaduvvo. Ovdamearkan skohtermáđijaid ja reaisobarttaid huksejit báikkiide, mat hehttejit boazodoalu. Badjelmearálaš sorjjavašvuoha vuodđarii lea áitta boazodoalu gierdavašvuhtii.		Mearkkašahtti	Jokkolaš	Siskko- ja olggobealde	100 %	Lea vejolaš váikkuhit
			Boazodollui eandalii dehálaš guovlluin sierra jagiáiggiin lea hehttehusdahkkit, mat váikkuhit ealáhusa hárjeheapmái. Eandalii hehttehusat guottehanguovlluin guottehanáigge lea áitta, go dat dagahit bohccuide cuovkanemiid ja vudjet áldduid hilgut misiidis, mii fas doalvu miessejápmai.	Eará dahkki					Lea vejolaš váikkuhit
			Spiret; eandalii geatkkit, vearuhit boazoealu		ii mearkkašahtti	Jokkolaš	Siskko- ja olggobealde	100 %	Smávva vejolašvuoha váikkuhit
			Juohkeolbmorivttiin lihkanan beanagessosat sáhttet baldit bohccuid, biđget ealuid ja dahkat dan dihtii olu dušši barggu	Vándardan- ja turismadoaimma	ii mearkkašahtti	Jokkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	100 %	Smávva vejolašvuoha váikkuhit
			Málbmaohcan ja vuodđodutkamušat. Boveremat hehttejit boazodoalu ja dahket viidasut áitaga vejolašruvkkiiin guovllus. Ruvkedoaimma álggedettiin livččii stuorra áitta bohccuid guohtonlotnašuvvamii ja oppa ealáhusa seailumii.	Ruvkedoaimma	ii mearkkašahtti		Guovllu siskko- ja olggobealde	< 1%	Smávva vejolašvuoha váikkuhit

			Meahcásteaddjiid beatnagat sáhttet hehttet boazodoalu.	Meahcásteapmi	li mearkkašáhtti	Jokkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Meahcástanáigge duottarguovllus	Lea vejolaš váikkuhit
			Akwé: Kon-bargojoavkku oaidnu: Dieđuváilun. Hálddaha diehtemeahtunvuohta boazoealáhusas, sápmelaš boazodoalus, dehálaš guhton- ja guottehanguovlluin sihke eará bohccui dehálaš eallinbirrasiin ja biepmus sáhttet doalvut mearrádusaide, mat hehttejit dahje juobe áitet boazoealáhusa hárjeheami. Viiddis ráđđádallanvuoigtavuođa váilun. Guvlui gullevaš mearrádusdahkamis ja dieđu lebbemis ii váldojuvvo doarvái bures vuhtii bálgosa lassin árbevirolaš siidaortnega ja gillejoavkkuin (ja bearašgácciin) ii leat doarvái ráđđádallanvuoigtavuohta meahcceeatnamiidda gullevaš áššiid gieđahallamis. Go árbevirolaš siida-ortnega eai váldde vuhtii de dat áitá gillejoavkkuid árbevirolaš vuogi hálddašit iežaset guovlluideaset (árbediehtu ja vierrovuoigtavuohta) ja almmolaččat árbevirolaš boazodoalu joatkevašvuođa Giehtaruohttas.						Lea vejolaš váikkuhit
			Dálkkádatnuppástus. Dálkkádaga nuppástus vásihuvvo stuorra áittan, go dálkedilit sáhttet nuppástuvvat radikála vuogiin. Ovdamearkan dálvet jieknjageardi eatnamis, man čađa boazu ii bastte roggat biepmu. Lassin dálkkádaga nuppástus sáhtta buktit eallidávddaid.	Dálkkádatnuppástus		Jokkolaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	100 %	li vejolaš váikkuhit
Čoahkkáigeassu									

MIHTTOMERIID ÁSAHEAPMI

12 Áittadahkkiid dusten, váikkuhusaid árvvoštallan ja čuovvun							
Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi; proseassaid ovttasbargu mihttomearreásaheamis lea dehálaš						
Čilgehus	Skoviin meroštallat ulbmiliid, mihttomeriid ja doaibmabijuid guovllu guovddáš árvvuide čuohtán áttadahkkiid dustemin. Skovvi dahká vuodu plána ollašuhhtinoasis čilgejuvvon doaibmabijuide. Ulbmil lea čielga govvádus suodjalan- ja geavahanárvvuid doivojuvvon ovdáneamis guhkes áigegaskkas., ja dat dárkkilmasto eanet mihttomeari govvádusas. Ulbmilat govvejit guovllu dikšumis ja geavaheamis vástideaddjiid dáhttodili plánaguovllu árvvuid ektui. Mihttomearri lea sávvojuvvon nuppástus plánaguovllu dilis oanehis áigegaskkas. Mihttomeriin dárkkilmahtto plána almmolašdási ulbmiliid. Doaibmabijuin siktejit mihttomeriid ollašuvvamii, ja dan bokte viidáseappot guhkit áigegaskkas ulbmiliid fáhtemii.						
Ulbmilat (eanemustá 10 st.)							
Ulbmil 1	Mihttomearri	Doaibmabidju	Ekologalaš váikk.	Sosiála váikk.	Ekonomalaš váikk.	Rsikkaid dusten	Ollašuhhtima čuovvun Váikkuheaddjivuoda čuov
Áittavullosaš ja luonddu- ja lodedirektiivvas máinnašuvvon ealli- ja šaddošlájaid dihttomat seilot eallinfámolažžan.	Šlájaid dihttomat ja eallinbirrasat seilot.	Geavaheami stivren (Skovvi 14)	x	x		x	x
	Vuodđodieđut dihttomiin leat doarvái dárkki.	Suodjaluvvon šlája dihttomiid kárten / dárkkistus (Skovvi 14)	x	x		x	x
	Suodjaluvvon šlájaid čuovvun lea doarvái buorre.	Eandalii suodjaleami vuollásaš dihttomiid kárten	x	x			x
	Galledeaddjit dihtet, ahte guovllus leat áittavullosaš ja ráfáidahtton šlájat. Rihkkumušat, dego šattuid čoaggin, ii dihtto.	Oahpisteapmi luonddus / bálvalanbáikkis (Skovvi 15)	x	x		x	
		Bearráigeahčču					

Ulbmil 2										
Luonddudirektiivva luonddutiipat ja šlájat seilot.	Bálvalanrusttetráhkadusat (vuoiŋŋastanbáikkít, šaldit, máđidjaráhkadusat ja oahpisteami) leat plánejuvvo ja šajuštuvvo luonddusodjaleami dáfus riektá. Ráhkadusat leat sajuštuvvo riektá. Ráhkadusat leat sajuštuvvo riektá, ráhkadusaid mearri stivre geavaheami.	Bálvalanrusttegiid bajásdoallan sihke rivttes mearri ja sajádat (Skovvi 15)	x	x	x	x				
	Vuođđodieđut luonddutiipain leat doarvái dárkki ja čuovvun dahkko: lagešvuvddiid dálá dilli, balsajeakkít, jasat, golahussii hearkkes báikkít ja smávviidodaga hárvenaš luonddutiipat dego duoddariid kálka- ja rávdnečáhcesorjavaš lukte- ja jiektašattolašvuohta, kálkaváikkuhuslaš luonddutiipat. Lagešvuoovddit ealáskít mihttárduššademiin, dilli čuvvojuvvo.	Inventeren: luonddutiipat (Skovvi 14)	x	x		x			x	
	Buoridit dieđulonohallama Meahciráđđehusa ja bálgošiid gaskkas áttatvullosaš luonddutiipain (čujuheapmi 12/1). Bálgosat onformerejuvvojit daid šaddo- ja luonddutiippadihtoomiin, main ii galggašii biebmat bohccuid.	Geavaheami stivren (Skovvi 14)	x	x						
		Ovddugohcin: BO ja MR gaskasaš soahpamuš (čujuheapmi 12/1-3)	x	x						
Ulbmil 3										
Čázadagaid ja daid ealániid dilli seailu earenoamáš buorin.	Rávdojávrriid guollenáli seailu eallinfámolažžan.	Geavaheami stivren								
		Ovttasbargo- ja geavahanriektesoahpamuš ušaid gárvvisteapmi (Skovvi 18)	x	x	x	x			x	x
	Čáhcešládja seailu earenoamážin.	Bálvalanrusttegiid bajásdoallan (Skovvi 15)	x	x	x	x			x	x
		Bálvalanrusttegiid huksen (Skovvi 15)	x	x	x	x			x	x
Čázadagaid áhpásmuhttinátnu lea buorre (guolástus, meallun).	Geavaheami stivren, guolástanráddjehusat	x	x							
Ulbmil 4										
Giehtaruohhtasa meahccelárganvuohta seailu, seammá dan geasuhus áidnalunddot luondduturismačuozáhahkan.	Mohtorjohtolat lea stivrejuvvo ja muddejuvvo.	Geavaheami stivren, lobiid vuovdin (Skovvi 17)	x	x	x	x				
	Lobihis huksen ii dihtto, lobit leat ortnegis dahje rahkadusat leat burgojuvvo.	Bearráigeahčču		x						
	Meahcceseana márkanastojuvvo meahccelárgan čuozáhahkan, man bálvalusat leat vuollegis dásis ja vándardaneatnamat gáibideaddjit.	Áhpásmuhttinanu ovddideapmi (Skovvi 15)		x	x				x	x
	Galledeaddjit eai ludne birrasa, bázahusfuolahus doaibmá.	Oahpisteapmi luonddus/bálvalanbáikkis (Skovvi 15)	x	x	x					

Ulbmil 5									
Boazodoalu ja guohtunráfi dorvvasteapmi.	Eará luondugeavaheapmi ii daga hehttehusaid boazodollui.	Ávadatjuohku (Skovvi 13A)							
		Oahpisteapmi luondus/bálvalanbáikkiin (Skovvi 15)	x	x	x	x			
	Fitnodatdoalli- jed lobiin váldet vuhtii boazodoalu dárbbuid.	Vánddardeami ja luonddaturismma doaibmabijuid (skovvi 15)							
	Boazodollui earenoamás dehálaš guovllut dihto jagiáiggiin dorvvastuvvojit hehttehusdahkkiin (eastá miessejámu). Meahcásteapmi hehte nu unnán boazodoalu go vejolaš. MR figgá dasa, ahte bálgosat ja MR boahttevuodas dahket eanet ovttasbarggu dieđihemiin jođus lean boazobargguin lohpeameahcásteaddjiide porotyöt.fi-bálvalusa bokte. Bálvalusa beaktilis geavaheami ja márkastima vehkiin sáhttit dieđihit reálaáiggis kritihkalaš báikkiid, gos ii gánnet meahcástit.	Lobiid mieđiheapmi (Skovvi 17)	x	x	x	x			
Hálddahas lea doarvá diehtu boazodoalus, sámeboazodoalus, dehálaš guohtun- ja guottetguovlluin sihke eará bohccui dehálaš eallinbirrasiin ja biepmus, man dihtii sáhtta dahkat mearrádusaid, mat váldet vuhtii ja ovddidit boazodoalu.	Hálddahas (Skovvi 18)	x	x	x					
Ulbmil 6									
Dikšun- ja geavahanplána doarju sáme kultuvrra eallinfámolašvuoda.	Sáme kultuvra eallá ja veadjá bures meacceguovllus. Guovllus seailuhuvvo vejolašvuota ja dorvvastuvvo doarvái sadji sáme kultuvrra hárbjehepmái, eandalii boazodollui, mii bajásdoallá árbedieđu sirdašuvvama boahttevaš sohka buolvvaide ja dorvvasta kultuvrralaš joatkevašvuoda.	Biodiversiteahtasoahpam uš. Suodjalanguovlluid dikšuma ja geavaheami prinsihpa čuovvu doaibma. Geavaheami stivren.							
	Meahciráđdehus lea addán oppalaš, almmá buhtadusa haga rievtti váldit stáhta eatnamis dujiid materiálaid.								
	Guovllus vánddardan fuomáša, ahte lea boazodoalloguovllus, oazžu dieđu sáme kultuvrras, boazodoalus ja sáme gielas.	Oahpisteapmi luondus/bálvalanbáikkiin (Lomake 15)							
	Ovttasbargu ja dieđujohttin guovllu eará doaibmiid, dego meahciráđđáhusa ja turismafitnodatdoalliid, ja sápmelaččaid gaskka doaibmá, man dihtii sápmelaččat besset diehtit guovllus dáhpáhuvvan doaimmas ja diđolašvuota almmolaččat sáme kultuvrras ja eandalii boazodoalus doalvu daid vuhtii váldán mearrádusaide ja doibmii meahcceguovllus.	Hálddahas (Skovvi 18)							

Ovddidanvejolašvuodát (unnimustá 6 st.)										
Ovddidanvejolašvuodta 1.	Mihttomearri	Doaibmabidju	Ekologinen vaik.	Sosiaalinen vaik.	Taloudellinen v.	Riskien torjunta		Ollašuhhtima čuovvun	Váikkuheaddjivuoda čuovv	
Luondduturisma riikkaidgaskasaš ovddideapmi ja guovllu beaggima lasiheapmi ovttas Norggain ja Ruotain.	Norgalaččaiguin dahkko luondduturisma stivremii ja ovddideapmái laktásan ovttasbargu earret eará ovddidemiin luondduguovddážiid doaimma ja oktasaš máđijaid. Guovllus lea iežas bránda, ovdamearkan oktasaš kárttat ja seammásullasaš oahpisteami. Guovllu/kalohttamáđija márkanastojuvvo oppalašvuodtan.	Luonddu-oahpistanmateriála gárvvis-teapmi ja bajásdoallan (Dkovvi 15)	x	x	x			x	x	
		Áhpásmuhttinanu ovddideapmi (Skovvi 15)		x	x					
		Oahpistanmateriála gárvvis-teapmi ja bajásdoallan (Skovvi 15)	x	x	x			x		
		Luonddutuisma buvttavddideapmi (Skovvi 15)	x	x	x			x		

Ovddidanvejolašvuohta 2.										
Giehtaruohtasa meahcceguovlu lea doaimmas ja beakánvuoda dáfus Suoma meahcceguovlluid njunuš.	Fitnodatdoalliid mohtorjohtolaga ja fitnodatbálvalusaid sihke nuppe dáfus bivdovánddardeami ja vánddardeami seailun ja ovddideapmi dahkko vejolažžan geavahanhámiid sirremiin ja riehta plánejuvvon bálvalanrusttegiiguin. Fitno-datdoaimmas oktasašvásttolašvuohta lasihuvvo. Fitnodatdoalliid bálvalusain lea čielga bálvalanrusttegiid sierra juohkeolbmoanus. Dahkat vejolažžan ođđa geavahanhámiid sajuštuvvan áhpásmuhttinaváhkii. Fitnodatovttasbarggu speallannjuolggadusat ja ovddut leat čielgasat.	Bálvalanrusttegiid bajásdoallan ja rollaid sirren (Skovvi 15)	x	x	x					
	Láigo- ja geavahanvuoigtavuodasoahpamušaid speallannjuolggadusat leat čielgasat, dat leat oktasaččat dohkkehuvvon, leat meahccelága vuoiŋŋa mielde ja daid vuodđun lea suvdilis luondduturismma vuodđojurdda.	Láigo- ja geavahanvuoigtavuodasoahpamušaid speallannjuolggadusat leat čielgasat, dat leat oktasaččat dohkkehuvvon, leat meahccelága vuoiŋŋa mielde ja daid vuodđun lea suvdilis luondduturismma vuodđojurdda.	Láigo- ja geavahanvuoigtavuodasoahpamušaid speallannjuolggadusat leat čielgasat, dat leat oktasaččat dohkkehuvvon, leat meahccelága vuoiŋŋa mielde ja daid vuodđun lea suvdilis luondduturismma vuodđojurdda.	x	x	x			x	x
	Guovllus ođđa ovttasbargofitnodatdoallit ja ain stuorát oassi guovllugalledeaddjiin geavahit turismafitnodatdoalliid bálvalusaid.	Guovllus ođđa ovttasbargofitnodatdoallit ja ain stuorát oassi guovllugalledeaddjiin geavahit turismafitnodatdoalliid bálvalusaid.	Luondduturismma ovttasbargosoahpamušaid dahkan (Skovvi 18)		x	x			x	x

Váikkuhusaid árvvoštallantabealla

Natura váikkuhusaid árvvoštallama dárbovuorahallan
Dikšun- ja geavahanplánain ii evttohuvvo Giehtaruohttas meahcegvlui Natura 2000 –gvlui áibbas ođđa ráhkadusaid dahje doaimmaid, guovtti čehcegirdi seaivunsaji vuhtii válddekeahhtá. Plnas evttohit, ahte dálá doaimmaid dego skohtersafáriid ja ng. árkaid geavaheapmi muddejuvvo ovttasbargosoahpamušaid ja lohpeannudeami bokte ain dárkileappot.   Plánas evttohuvvon doaibmabijuin eai árvvoštala leat fuopmášahtti váikkuhusat Natura-guovllu suodjalanvuostusaide iige luonddusuodjalanlaga 65 § čuvvon Natura-váikkuhusaid árvvoštallan leat dárbbášlaš.   Meahcegvlui eai čuoza eará dakkár fidnut dahje plánat, ovdamearkan ruvkelágas oaivvilduvvon lobit, maid oktasašváikkuhusat boadášedje luonddusuodjalanlaga 65 §:a mielde árvvoštallaot. Plánaguovllu olggobeallái, muhto seammas Natura 2000 –gvlui sajuštuvvá málbmaohcanguovlu, mas eai leat váikkuhusat plánaguovllu suodjalanvuodustusaide.
Čoahkkáigeassu váikkuhusain ja váikkuhusat Natura 2000 -suodjalanvuodustusaide
Plánat ovdan buktojuvvon luonddu- ja kulturárbbi suodjaleami doaimmat siktejit guovllu suodjalanvuodustusaide ollašuttimii. Šládja- ja luonddutiipakártemat ja dihttondárkkistusat leat vealtameahttumat, vai šlájaid ja luonddutiippaid dihtonguovlluid sáhtašii suodjalit ja váldit vuhtii buot eanageavaheamis ja plánat daidda vejolaš dikšundoaimmaid. Riebaniid goddin buorida njuolga suodjalanšládja njála suodjalandási Natura-guovllus. Bálgosiid informereren lassebiebmamis garvinvuollášaš báikkiin dorvasta árvvolaččamus šládjadihttomiid ja luonddutiippaid seailuma. Doaimmain eai leat suodjalanvuodustusaide heajudan váikkuhusat.   Áhpásmuhttinávkástallan ja luondduturismadoaibma sáhttet dagahit šattolašvuoda gollama ja heađušteami ealliide ja váikkuhit dan láhkai vahátlaččat guovllu luonddutiippaide ja šlájaid. Plánejuvvon áhpásmuhttima doaibmabijuin stuorámuš oassi leat juo lean máđidjafierpmádaga, máđidjaráhkadusaid ja vuoiŋnastansajiid ordnema, ođasteami ja vuodđodivvuma. Dát doaimmat veahkehit vánddardanávkástallama čohkkema dasa várrejuvvon guvlui, mii geahpeda gollama ja hehttehusa eará, ráhkadusaid olggobeale guovlluide. Ođđa guovlluide vánddardanráhkadusaid eai pláne. Áitosaš ráhkadusaid huksenplánat fitnet álo cealkámuša várás luonddusuodjaleami áššedovdiin, goas sáhtta sihkkarastit ovdamearkan bargguid áiggi ja ee. vejolaš ođđa suodjalanvuodustusaide šládjadihttomiid vuhtii váldima.   Mohtorfievrruiguin johtin lea stáđásmuvvan oassin plánaguovllu turismma. Háldái dolvon, dálvit rissiiguin merkejuvvon fuolahánmáđija ávkástallet skohtervuodđiid lassin maiddái čuoigat, spárkkastallit, beanagessosat ja dálvesihkkelatit. Luodda stivre johtima beaktiilit. Skohtersafáriid fállán ovttasbargofitnodatdoallit leat sulaid njealljelogi, ja ordnejuvvon safáriidda leat oassálastán badjel duháht turista jahkásaččat. Safáriid mearri molsašuddá siivo- ja dálkediliid mielde olu. Dat čoahkkanit njukča-cuoŋománnui, goas váikkuhusat lundui leat gassa muohttaga dihtii unnán. Plánas várrejuvvo vejolašvuodta rahpat luotta almmolaš MR:a skohterluoddan plánabadjái, jus dat čájeha jierpmálažžan ovdamearkan skohterjohtalusa geahpedeapmin eará sajis. Luotta leahkkumis eai árvvoštala leat stuorra váikkuhusat luondduárvvuide. Guovllus eai leat dieđus álkít heađuštuvvan, jo gidđa dálvve bessema álggahan borallottiid beasit.   Helikopterat dolvot meahccái sulaid 500 olbmo jahkásaččat. Dássázii seaivunlobiid leat addán dohko gosa fitnodatdoalli lea sávvan. Helikopterfievrridemiid jearaldaga árvvoštallet lassániit boahhtevuođas ja luonddu dáfus leat buoret čohkket soaimma. Dihto báikkiid meroštallan álkidahtta bázahusfuolahusa ja ráddje vahátlaš váikkuhusaid. Seaivunsajit válljejuvvojit nu, ahte suodjalanággan lean šattolašvuoda ii duššaduvvo ja suodjalanággalottiide šaddá johtalusas nu unnán heađušteapmi go vejolaš. Boazoeanu seaivunsadjái sáhtta hukset smávva vuoiŋnastansaji, lávu, dollasaji ja hivssega.   Čáhcegirdit ožžot lága mielde seaivut friddja meahcegguovllu čázadagaide almmá sierra lobi. Plána mihttomearrin lea, ahte plánat čáhcegirdikárat čohkkejit seaivumiid dálá unnit guvlui ja unnidit guovllu, man suodjalanággášlájaid šaddá heađuštus čáhcegirdijohtalusas. Dalle maiddái bázahusafuolahusa ordne lea álkít, ja dat buorida čáhceluonddutiippaid suodjaleami dili.

Idjadanárkkat leat Natura-guovllus dálvit goittotge, go oanehisáigge árkaidjadeapmi bálddalastojuvvo tealtáidjadeapmái ja gehččojuvvo juohkeolbmoriektin, man Meahciráđđehus ii sáhte meahcceguovllus ráddjet. Dikšun- ja geavahanplánas plánejuvvon árkagiliid mihttomearrin lea čohkket árkaidárkkaid eanaša bearráigeahču vuollái, dalle ee. Čáhceluonddutiippaid suodjaleapmi šaddá bealtileappon, go árkaid bázahusfuolahus lea ordnejuvvon ja bearráigeahču juovvon. Oaggunárkkaid eret fievrredeapmi luonddus ja gávnnavuvvon váttisin ee. molsašuddi dálkediliid dihtii, danin árkaid sáhttet báhcit ovdamearkan geassái lundui luonddusuođjaleami dáfus árvvolaš báikkiide. Plánas evttohuvvon geasseáigge árkapárkkat vuodđuduvvojit báikkiide, gos eai leat luonddudirektiivva II ja IV mildosiin máinnašuvvon šaddošlájat eage árvvolaš smávviidodaga luonddutiipat.

Plánaguovllus dihtton luonddudirektiivva luonddutiippain Natura-guovllu suodjalanággan leat eanaš luonddutiipat dego marastagat ja duottarguolbanat. Dikšun- ja geavahanplánii girjejuvvon doaibmabijuid ollašuttin ii heajut dáid luonddutiippaid dahje guovllus dihtton luonddudirektiivašlájaid seailuma. Plánas evttohuvvon doaibmabijuid ollašuttimis eai leat heajudeaddji váikkuhusat earáge Natura-guovllus dihtton luonddudirektiivva luonddutiippaid dillái. Váikkuhusaid sáhtta bisuhit smávvisin avádatjuogu ja galledeaddjiid stivreimiin. Luonddutiippaid ja šlájaid dáfus hehttuhsдахkiide hearckes báikkiide ei stivre galledeaddjiid.

Plánejuvvon turisma- ja áhpásmuhttinávkkástallama doaimmat čuhcet nu unna viidodahkii (stuorra meahcceeana, doaibma smávva guovllus) gv. luonddutiippaide, ahte ovdamearkan árkadoarjjabáikkiid váikkuhusat suodjaleami vuodđun lean luonddudirektiivvaide báhcet smávvisin.

Ulbmil / Ovddidanvejoj ašvuoha	Doaibmabidj u	Váikkuhusaid árvvoštallan	Ekologalaš váikk.	Sosiála váikk.	Ekonomalaš.	Riskkaid dusten
Ulbmil 1. Áittavullosaš ja luonddu- ja loddedirektiiv- vas máinna- šuvvon ealli- ja šaddoš- lájaid dihtto- mat seilot eallinfámo- lašžan.	Geavaheami stivren.	Šlájadihttomat váldojuvvojit vuhtii álo doaimmaid plánedettiin. Olbmuid johtimis ja turismma fitnodoaimas ii leat hehttehus šlájadihttomiidda. Buot áittavullosaš direktiivvašlájaid dihttomat seilot buorrin. Riskan lea, ahte geavaheami stivren ii vuodđuduva buoremus dihtui. Meahcceguovllus oazžu lihkadit juohkeolbmorievtti vuodul, nuba lihcadeami lea váttis ráddjet.	x	x	x	Geavaheami váikku- husaid galgá čuovvut. Funet stivrejuvvon turisma duššada iežas vuodus.
	Suodjaleami vuollásaš šlája dihttomiid kártten / dárkkistus	Diehtu dihttomiid lassána, okta dihttoon ii dušša vahágis.				
	Earenoamáš suodjaleami vuollásaš šlájaid dihttomiid dárkkis- teapmi	Riskan lea áittavullosaš ja direktiivvašlájaid dihttomiid duššan dieđu váiluma dihtii.	x	x		Smávva resurssaid galgá čujuhit riehta.

	Oahpisteapmi luonddus/bálvalanbáikkis	Galledeaddjiid ja fitnodatdoalliid diđolašvuohta guovllu luondduárvvuin lassána ja diehtu lasiha guovllu árvvus atnima ja birrasis fuolaheami. Riskan lea, ahte galledeaddjit eai fáhtejuvvo eaige máhte fállat dárbbaslaš luonddudieđu beroštahti ja fitnodatdoalli doaimma doarju vugiin.	x	x	x	Galledeaddjiid galgá figgat fáhtet ja dorvvasstit dieđu ollema. Fitnodatdoalliovttasbargui galgá bidjat resurssaid.
Ulbmil 2. Luonddudirektiivva luonddutiipat seilot.	Bálvalanrustegiid bajásdoallan sihke rivttes mearri ja sajádat.	Boares ráhkadusain ja ođđahuksemiin eai leat vahátlaš váikkuhusat luonddutiippaide, buot luonddutiippadihttomat seilot. Máđijaid divvumiin leat miehtemielaláš váikkuhusat luonddutiippaid seilumii.. Ortnegis dollojuvvo bálvalanráhkadus stivre johtima ja guovllu geavaheami. Riskan luonddudieđuid váilevašvuohta.	x	x	x	Huksema plánemis ja ollašuttimis geavaheavuohtta áiggedássásaš luonddudieđuid. Geavaheami váikkuhusaid galgá čuovvut.
	Inventeren	Inventeremiid leat dahkan ja diehtu lea dievasmahtton váilevaččat dovdojuvvo luonddutiippain. Lasseinventeremiid dárbbasit eandalli marastagain, jasain ja balsajekkiin. Riskan resurssaid vátinivuolta.	x	x		Dorvvasstit doarvá buori resurssaid.
	Ovddugohcu: Bálgosiid ovtastusa ja Meahciráđđehusa gaskasaš soahpamuš (čujuheapmi 12/1-3)	Luonddutiippaid luonddudilli bissu buorin/buorrána. Giehtaruohtasa bálggus dovda ain buorebut guovllus luondduárvvuid ja váldá daid vuhtii doaimmastis. Boazoguohtumiid dilli buorrána ja boazodoalu beaggin luondduealáhussan oázžu lasi dohkkeheami. Riskan ovttasbarggu váilun.	x	x		Buoridit dieđujohtima ja ovttasbarggu.
Ulbmil 3. Čázadagaid dilli seailu earenoamážin.	Geavaheami stivren, ovttasbarggoja geavahanvuoigatvuođasoahpamušaid gárvvisteapmi.	Soahpamušfitnodatdoalliid čázadagaid geavaheapmi lea suvdilis, deattuhit dieđiheamis. Árkagiliid bázahusfuolahusa fuolaheapmi ja árkaid čohkken dihto jávrriide. Meahciráđđehus meroštallá árkaguovlluid Giehtaruohtasa bálgosa ja dan siiddaiguin vai sáhttit minimaliseret sápmelaš boazodollui čuohtán vahágiid. Guovlluid bázahusfuolahusa bearráigeččet beaktitit lánkaásaheami geatnegasvuođaid deavdima dihtii. Fitnodagaid árkadoibmii leat rávvagat. Jus doaimma lassána, sáhttit vihkkehallat árkaid meari ráddjema. Árkaid sajušteamis gáibidan Eanageavahan- ja huksenlágas oavvilduvvon lobiin vástida Eanodaga gieldda. Árkaid sajušteami lohpegeavada ja rávvagiid dárkilmastit ovttas gielddain. Riskan lea, ahte ovdamearkan árkaid geavaheapmi dahká gáttiid ruskaluvvama, eatnama gollama, lobiis sáibmaviddu ja čáhcekvalitehta fuotnuma gaskkohagaid.	x	x	x	Eai sáhte váikkuhit eará go soahpamušfitnodatdoalliid čáziidgeavaheapmái, nuba váikkuhus lea smávis. Dieđihemiin ja oahpistemiin figgat lasihit buohkaid diđolašvuođa čázadagaid diliide váikkuhan áššiin.

	Bálvalanrustegiid bajásdoallan	Bázahusat fuolahuvvojit eret meahcceguovllus doarvái buori bázahusfuolahusain. Bures doaibman ja dikšojuvvon hissegat lea sajuštuvvon rivttes báikkiide, eaige dain leat vahátlaš čázádatváikkhusat. Riskan lea bálvalanrustegiid luosggageapmi ja boastut sajuštuvvon ráhkadusat.	x	x	x	Resurssaid galgá čujuhit riehta.
	Geavaheami stivren (guolástanráddjehusat?)	Guollenáli dilli buorrána jávrriin, main dat lea hedjonan. Rávdonálit leat eallinfámolačča ja girdet guolásteami. Riskan suollemasbivdu (sáimmaiguin).	x	x	x	Bearráigeahčču, ovttasbargu ja diediheapmi.
Ulbmil 4. Giehtaruohtasa meahcceanalágašvuohta seailu, seammá dán geasuhus áidnalunddot luondduturismabáikin.	Geavaheami stivren, lobiid miedeheapmi, (helikopteriid seavunsajit)	Čielga johtolatluottat ja helikopteriid seavunbáikkiit áhpásmuhttinatnoavádagas stivrejit geavaheami nu, ahte stuorámus oassi meahcceguovllus seailu hui meahccelágánin iige mohtorjohtolat vásihuvvo stuorra hehttehusdahkan.	x	x	x	Ovttasbargosoahpamu šain meroštallet doaimma eavttuid ja volyma, bearráigeahču.
		Riskan, ahte ráddjehusat eai dohkkehuvvo.				
		Eai lobihis ráhkadusat. Riskan seahkaneami geahnohisvuohta ja guhkes giedáhallasáiggit.	x	x		Johtilis seahkaneapmi áicojuvvon lágáhisvuodáide. Buoridit virgeoapmahččaid gaskasaš ovttasbarggu: EBI, gielda, MR.
	Áhpásmuhttinanu ovddeapmi	Meahccelágan vándardanbáiki. Giehtaruohtasa meahcceguovllus iežas, riikkaidgaskasaččat beakkán bránda meahccelágan turisma- ja vándardanbáikin. Riskan lea guovllu ráhkadusaid dási ja geavaheami bivnutvuoda geahppáneapmi, mii speadjalasttášii negatiivvalaččat turismasisabohtui.		x	x	Ollašuhittit dikšun- ja geavahanplána. Resurssaid galgá čujuhit riehta.
	Oahpisteapmi luonddus/bálvalanbáikkis	Gilbbesjávrrí luondduguovddáš lea ain bivnuhit galledanbáiki ja dan rabasáiggiid guhkkudit. Luondduguovddázis doaibma maiddá gieldda turismainfo. Galledeaddjit ožžot ja vuolggasajisteaset buriid dieđuid das, mo meahcceguovllus galgá doaibmat, mo ovdamearkan fuolahit bázahusain, ja guovllu luondduárvuin. Riskan lea, ahte galledeaddjiid eai fáhte	x	x	x	Oahpisteapmi, diediheapmi, bázahusfuolahus. Resurssaid galgá čujuhit riehta.
Ulbmil 5. Boazodoalu ja guohtonráfi dorvvas-teapmi.	Geavaheami ráddjen (avádahkan juohkin).	Beanagessosat dahje eará turismadoaibma ii hehte bohccuid. Riskan lea, ahte turismaaktivitehtat dahket badjelmearálaš barggu ja goluid ovdamearkan bohccuid čohkkema váttásmuvadettiin dahje misiid massima dihtii.		x	x	Avádatjuohku lea čielga ja álkit oaidnimis. Doaibma bearráigeahču.
	Oahpisteapmi luonddus ja bálvalanbáikkis	Galledeaddjit ožžot ovdal lundui vuolgima doarvái dieđu boazodoalus eaige hehte bohccuid ovdamearkan guotteha áigge. Riskan lea, ahte galledeaddjiid eai fáhte ja oahpisteapmi lea boasttolágan.		x	x	Oahpisteapmi leat miellagiddevačča, rivttes báikkiin ja dat ovdiduvvoji.
	Lobiid miedeheapmi	Eai dáhpuhva konfliktat boazodoaluin ja eará geavahanhámiiguin. Meahciráđdehusas leat čavga prinsihpat geasseáigge meahccejohtalusii. Riskan lea, ahte dieđu váilevašvuoda dihtii miedihit lobiid, mat hehtejit boazodoalu.		x	x	Ovttasbargu ja dieđu lonohallan bálgosa, fitnodatdoalliid ja Meahciráđdehusa gaska lea dehálaš.

	Vánderdeami ja luonddu-turisma doaimmat	Luottat, máđijat, ráhkadusat ja lohpegeavadagat leat sohppojuvvon ovttas bálgosiin nu, ahte dain ii leat hehttehus boazodollui. Riskan lea, ahte čoahkkimiidda eai oassálastte dat, geaidda ášši guoská.		x	x	Ovttasbargu ja dieđu lonohallan bálgosa, fitnodatdoalliid ja Meahciráđđehusa gaskka lea dehálaš.
	Geavaheami stivren	Meahcásteaddjit rávvejuvvojit váldit oktavuoda badjeolbmuid ja jearrat, man guovllus sáhtá doaimmat nu, ahte ii hehte bohccuid. Riskan lea, ahte meahcásteaddjit eai čuovo rávvaga dahje eai fáhte badjeolbmuid.				
Ulbmil 6. Dikšun- ja geavahan-plána doarju sáme kultuvrra eallinfámolaš-vuoda.	Biodiversi-tehtasoahpamuš. Suodjaluovlluid dikšuma ja geavaheami prinsihpaid čuovvu doaimma.	Akwé: Kon -rávvagiid čuovvu plánen bajásdoallá vejolašvuodaid ollašuttit sáme kultuvrra guovllus. Riskan ovttasbarggu váilun.		x		Lávga ovttasbargu sámedikkiin ja báikkálaš sápmelaččaiguin.
	Oahpisteapmi luondus ja bálvalanbáikkis	Galledeaddjit ožžot rivttes dieđu sáme kultuvrras. Sápmelaš báikenamat leat anus. Sáme gielat oahpistanmateriála lea oaidnimis ja oážžumis. Riskan lea ovttasbarggu ja dieđu váilun.		x		Dahkat jotkkolaš ovttasbarggu.
Ovddidanvejoj ašvuolta 1. Luonddu-turisma riikkaidgaskasaš ovddideapmi ja guovllu beaggima lasiheapmi ovttas Norgain ja Ruotain	Luondduoahpistanmateriála gárvis-teapmi ja bajásdoallan. Áhpásmuhttinanu ovddideapmi Oahpistanmateriála gárvis-teapmi ja bajásdoallan. Luonddu-turisma buvttavovddideapmi.	Guovlu ovdána golmma riikka turismabáikin, man geashusa ađan lea golmma riikka luondu ja meahccekultuvra. Riskan lea resurssaid váilun ja dat, ahte rájaid rasttildeaddji ovttasbargu adno dehálažžan ja háhpohallama veara.	x	x	x	Ovttasbargofidnuin figgat lasihit resurssaid.

Ovddidanve- jolašvuohta 2. Giehtaruoht- tasa meahc- ceguovlu lea doaimmas ja beaggima dádus Suoma meahcce- guvlluid njunuš.	Bálvalanrust- tegiid bajás- doallan ja rollaid dahkan.	Áššeahameari ja turismasisaboađu stuorrun. Riskan lea, ahte plánaid ii sáhte resurssaid váiluma dihtii ollašuhttit.		x	x	Ovttasbargofidnuin figgat lasihit resurssaid.
	Láigo- ja geavahan- vuoigatvuoda soahpamu- šaid gárvis- teapmi. Luondu- turismma ovttasbargos oahpamušaid dahje guoib- mesoahpa- mušaid gárvis- teapmi.	Ovttasbargofitnodatdoalliid doaibmaevttuid čielga buorideapmi ja áhpásmuhttinavádagaid fitnodatráhkadusaid čielgasut ávkkástallan ja ovddideapmi dahket vejolažžan ođđa geavahanhámiid ovdáneami guovllus suvdilit. Riskan lea, ahte fitnodatdoallit eai vásit soahpamušgeavadaga gánnáhahttin.	x	x	x	Čielga soahpamušgea- vadagat.

Čuovvun

Doaibmabijuid ollašuvvama čuovvun									
Ulbmil / Ovddidanvejolašvuohta	Doaibmabidju	Mihttár	Dáládássi (teaksta)	Dáládássi (num)	Mihttomearredássi	Ovtadat	Molsašuddan-gaska min	Max	Mihttomearrehjahi
Ulbmil 1. Áittavullosaš ja luonddu- ja loddedirektiivvain máinnašuvvon ealle- ja šaddošlájaid dihttomat seilot eallinfámolažžan.	Geavaheami stivren	Dovdojuvvon dihttomat seilot.							Jotkkolaš
	Suodjaleami vuollásaš dihttomiid kárten / dárkkistus.	Kártejuvvon/dárkkistuvvon dihttomiid/besiid lohkomearri.			50/j.	lkm.			Jotkkolaš, riikkaviidosáš geatnegasvuođaid mielde.
	Eandalii suodjaleami vuollásaš dihttomiid dárkkistus.	Áicandieđu áigáihevvolašvuođa (áicanjahki).	Oassi dieđuin hui boarrásat.		Arnihkka ii >20 v boarrasut dieđut.				Jotkkolaš.
	Oahpisteapmi luonddus/bálvalanbáikkis.	Galledeaddjimearri luondduguovddážiis.			14 200 (2016).	15 000.	galledeami/jahki.		
Ulbmil 2. Luonddudirektiivva luonddutiipat seilot.	Bálvalanrusttegiid bajásdoallan sihke rivttes mearri ja sajádat.	Ollašuhhton bálvalanrusttetplána.	Resurssat eai reahkká buot ráhkadusaid bajásdoallamii, deattuheami lagašguovllus.		Čielga, ollašuhhtingelbolasplána.				2020.
	Inventeren.	Inventerejuvvon luonddutiippaid mearri (ha.)	Oassái váilevaš dieđut			ha.			Jotkkolaš.
	Ovddugohcin.	Addojuvvon cealkámušaid mearri.			Vástiduvvo buot sajiide.				Jotkkolaš.
	Geavaheami stivren.	Eai lobihis ráhkadusat, lobálaččaid bázahusfuolahus ortnegis.	Luonddus lobihis ráhkadusat. Buohkain eai kánske dieđut.			Lobit ortnegis.			

Ulbmil 3. Čázadágaiddilli seailu earenoamážin	Geavaheami stivren	Duolvačáhceváttisvuodaid dahkan ráhkadusaid/árrkkaid ded. mearri.	Eai vealta-keahttä dieđut buohkain.	> 1	0				Jotkkolaš.
	Geavaheami stivren. Lobiid miediheapmi.	Guolástanlobiid mearri.	Suvdilis.	Suvdilis					Jotkkolaš.
Ulbmil 4. Giehtaruohtasa meahccelágan-vohta seailu, seammá dan geasuhus áidnalunddot luondduturisma-báikin.	Áhpásmuhtinanu ovddideapmi	Galledeaddjimearri.		15 000.	Stuorru.				Jotkkolaš.
	Oahpisteapmi luonddus / bálvalanbáikkis	Luondduguovddáža galledeaddjimearri.		14 200.	15 000				2020.
	Ávadatjuohku	Doaimmat rivttes avádagas.							
Ulbmil 5. Boazodoalu ja guohtunráfi dorvvasteapmi.	Lobiid miediheapmi.	Bálggus oassálastan lohpeáššiide guoskevaš mearrádusain. Ovttasbarggu njuovzilvuolta.	Bálgosis ožžojuvvon máhcahat.						
	Biodiversiteahtasoahpamuš. Suodjalanguovlluid dikšuma ja geavaheami prinsihpaid čuovvu doaimma. Geavaheami stivren.	Váikkuhusaid čuovvun dahkko ovttas bálgosiin.	Stádásnuvvan doaimma-vouhki.						Plána dárkkisteami oktavuodas. Ovttasbargo-deaivvademiid oktavuodas.
Ulbmil 6. Dikšun- ja geavahanplána doarju sáme-kultuvrra eallinfámolaš-vođa.	Oahpisteapmi luonddus ja bálvalanbáikkis	Sámegeiella aktiivvalaččat anus.	Lundui.fi -siidduid mearri. Sámegeielat luondduoahpistemiid mearri.						Jotkkolaš.

Ovddidanvejolaš vuohta 1. Luondduturisma riikkaidgaskasaš ovddideapmi ja guovllu beaggima lasiheapmi ovttas Norggain ja Ruotain	Áhpásmuhtinanu ovddideapmi	Kalohttamáđija galledeaddjimearri.			Stuorru				Jotkkolaš.
	Oahpistanmateriála gárvvis-teapmi ja bajásdoallan	Ránnjáriikkaiguin ovttasbarggus dahkkon materiála mearri.							
	Luondduturisma ovddideapmi	Turismaguovllu ođđa/oktasaš buktagiid mearri.							
	Bálvalanrustegiid bajásdoallán ja rollaid juohkin.	Kalohttamáđija ráhkadusaid ortnega gaskaárvu. Bázahusaid ja boaldinmuoraid mearri. Orrun guovllus.	1,43 (1 buorre, 2 Gaska-gardán, 3 fuotni) Bázahusmearri 8,55 m ³ (2015) Boaldinmuoraid mearri 48 m ³ (2016) Orrun 6,4 vrk (2010)						Jotkkolaš. Orrun galledeaddji-dutkamuša oktavuodas.
Ovddidanvejolašvuohta 2. Giehtaruohtasa meahcceguovlu lea doaimmas ja beaggima dáđus Suoma meahceguvlluid njunuš.	Luondduturisma ovttasbargo-soahpamušaid gárvvis-teapmi.	Ovttasbargo- ja guoibmesoahpamušaid mearri meahceeanaguvlui plánejuvvon doaimmas (oahpistuvvon tuvraid ordnejeaddjit).	34 soahpamuša.		Buot doaimmiin lassána.				Jotkkolaš.
		Oidnon sosiála medias (facebook) Lundui.fi/Giehtaruohtasa meahcceguovlu.	15 000 liikoma. 66990 geahččama (2016).						Jotkkolaš.

Váikkuheaddjivuoda čuovvun

Ulbmil / ovddidan- vejolašvuohta.	Váikkuheaddjivuodamihttár	Dáládassi 1.	Mihttomearredássi	Ovtta- dat	Molsa- šuddan gaska min	max	Mihttomear- rejahki
Ulbmil 1. Áittavullosaš ja luonddu- ja lodde- direktiivas máinnašuvvon ealle- ja šaddo- šlájaid dihttomat seilot eallin- fámolažžan.	Giehtaruohtasa meahcceguovllu áittavullosaš ja direktiivvašlájaid seilon lea dorvvastuvvon.	Buot áittavullosaš dihttomiid dáládilli ii leat dieđus. Dihttoma viidodaga eai dárkilit dieđe.	Dálá dihttomat seilot. Dihttoma viidodat lea kártejuvvon.				Jotkkolaš.
	Riebannálli njedjá.	Riebanat váldán njálabesiid.	Eai riebanat njálabesiin.				Jotkkolaš.
	Ássojuvvon boraloittiid besiid lohkomearri.	-	Dálážat seilot.	lkm			Jotkkolaš.
Ulbmil 2. Luonddudirektiivva luonddutiip- pat seilot.	Luonddudirektiivva luonddutiip- paid dilli seailu ovddežis dahje buorrána.	Luonddutiip- paid dilis váilevaš dieđut.	Luonddutiip- paid dálá dilli lea dieđus.				Jotkkolaš.
Ulbmil 3. Čázadagaid dilli seailu eare- noamážin.	Rávdnobálit seilot eallinfámolažžan.		--	-	-	-	Jotkkolaš.
	Guolástankundáriid mearri.						Jotkkolaš.
	Áhpásmuhttinatnu ii daga čázadagaid noađuheami (hivssegat, árkkat jed.)	Hivssetbázahusat beassan čáhcai.	Eai áicamat.				Jotkkolaš.
Ulbmil 4. Giehtaruohtasa meahccelágan- vuohta seailu, seammá dan geasuhus áidnalunddot luondduturisma- báikin.	Galledeaddjidutkamuš.	Galledeaddji- duhtavašvuođa indeaksa v. 2010 4,01	Ovddežis dahje buorrána.				2020.

Ulbmil 5. Boazodoalu ja guohtunráfi dorvvasteapmi	Váikkuhusaid čuovvun dahkko ovttasbarggus bálgosiin ja vejolašvuođaid mielde dan siskkáldas siiddaiguin.						Plána dárkkisteami oktavuodas.
Ulbmil 6. Dikšun- ja geavahanplána doarju sáme-kultuvrra eallinfámolašvuođa.	Plána váikkuhusa čuvvot bargojoavkkus, mas lea sámedikki, bálgosa ja sápmelaččaid árbevirolaš dieđu áššedovdamuš.						Plána dárkkisteami oktavuodas.
Ovddidanvejolaš vuotta 1. Luondduturisma riikkaidgaskasaš ovddideapmi ja guovllu beaggima lasiheapmi ovttas Norggain ja Ruoŋain	Golmma riikka guovlluid ávkástallma rávven ovttalágan ja njuovzilis.	Váilu.	Jotkkolaš.	-	-	-	Jotkkolaš.
	Turismaguovllu riikkaidgaskasaš oidnon buorrána.	li oktasaš bránda.	Oktasaš bránda.	-	-	-	2020.
Ovddidanvejolaš vuotta 2. Giehtaruohttasa meahcceguovlu lea doaimmas ja beaggima dáduš Suoma meahcceguovlluid njunuš.	Veardádallan eará meahcceguovlluid oidnomii omd. lundui.fi-siidofitnamiin dahje mediačuovvumis.	-					Jotkkolaš.
	Galledeaddjimearri						

13A Avádatjuohku: Giehtaruohttasá vánddardan- ja luondduturismaavádat

Vástoproseassa.	Guovlluid hálddašeapmi	Kárta	☒	Govva 8
Čilgehus	Plánaguovllu guossegeavahandeattu stivrejit plána ja mihttomeriid mielde vánddardan- ja luondduturismaavádagas. Alla galledeaddjidávjodaga vuolggasadji addá sierra gáibádusaid avádaga siste ee. aktiivvaláš oahpistemiin ja bálvalanráhkadusaide dahkkon stivremiin, man doaibman lea sihkkarastit geavaheami suvdilisvuoda ja galledeaddjiid dorvvolašvuoda.			
Vánddardan- ja luondduturisma-avádat	Almmolašmearrádus: Avádat lea vánddardan- ja luondduturisma dáfus geasuheaddji guovlu, gosa stivrejit galledeaddjiid aktiivvaláš oahpistemiin ja bálvalanráhkadusain. Avádahkii sáhtá sajuštit ođđa bálvalanráhkadusaid ja vánddardanmáđijaid.			
Namma	Avádaga mihttomearri	Ráva	Viidodat	
Vánddardeami ađa-avádat	Áhpásmuhttinanu avádat. Dán guvlui bohtá stuorámuš oassi áhpásmuhttinanus.	Guovllus leat eanemus oassi ávdin- ja várrenstobut, sihke áidna merkejuvvon geassemáđija, Kalohttamáđija ja merkejuvondálveáigge johtinluottat. Avádagas leat maiddá prográmmabálvalusaid doarjjabáikin oaiivilduvvon láigostobut, mohtorjohtolahkii ja eará vugiiguin iežas fámuiguin johtán ofelaston luondduturismajoavkkuide sja buot johttiide oaiivilduvvon láigostobut.		
	Galledeaddjimearreeinnostus	Bálvalanráhkadusaid ja vuoiŋŋastanbáikkiid dego boares stobuid sáhtá buhttet ođđa stobuiguin; stobuid sáhtá ordnet, viiddidit, jávkadit dahje sirdit buoret báikái, ja daid geavahandárkkuhusa sáhtá nuppástuhttit. Bálvalanrustegiid geavahandárkkuhusa sáhtá dárbbu mielde nuppástuhttit ee. prográmmabálvalusaid doarjjabáikin. Skohtersáfaralobit, eará fitnodatlobit prográmmabálvalusfitnodatdoalliide ja skohterlobiid olgobáikegottálaččaide sáhtá miedihit dán avádahkii čujuhuvvon luottaide		

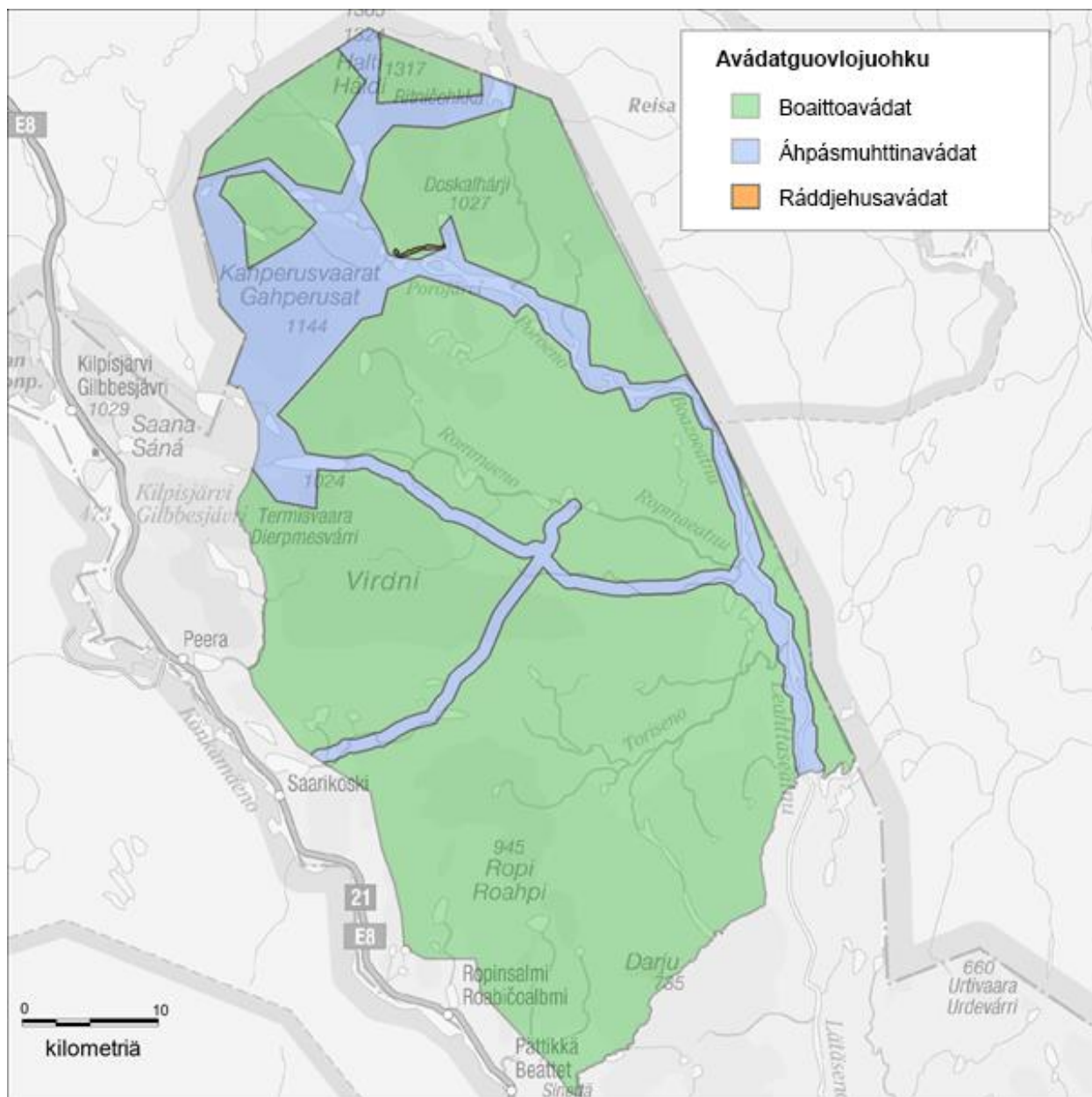
	17000.	ordnejuvvon safáraide. Meahccejohtaluslobiid sáhtta mieđihit Meahciráđđehusa meahccejohtaluslohperávva mielde. Fitnodatdoarjjabáikkii ja leirabáikkii sajušuvvojii dán avádhkii. Gohttenlobiid prográmmabálvalusfitnodatdoalliide sáhtta mieđihit dáhpáhusaid guovdu ovddalgihtii sohppojuvvon báikkiide. Lobis meroštallojit gohttema eavttut. Gohttenábikkii eai oaččo leat áittavullosaš šlájaid dáfus hearkkes dahje muđuid gollanhearkkes báikkiin, eaige dain oaččo boahit hehttehusat boazodollui, vánddardeaddjiide dahje eará guovllus johttiide. Ávdinstobut eai leat oaivvilduvvon fitnodatdoaimma luonddu-turisma idjadanbáikin. Gaskaboddasaš, geahppa ja sirddehahtti doarjjabáikkiid geasiáigge seailuheamis sohppojuvvo sierra. Avádhkii sáhtta sajuštit geasusfitnodatdoalliid bálvaleaddji ng. beanapárrkkaid. Meahciráđđehus sáhtta mieđihit báikegottálaččaide geasiáigge meahccejohtaluslobiid meahceguvlui váldonjuolggadusa mielde dušše fásta šaddan ja sierra meroštallojuvvon johttinluottaide. Sierra dehálaš ákkain (omd. ealggarohpa eretfiervredeapmi) lobiid sáhtta mieđihit maiddái kárttas merkejuvvon luottaide olggobeallái. Olgobáikegottálažžii Meahciráđđehus ii váldonjuolggadusa mielde mieđit geasiáigge meahccejohtaluslobiid. Goittotge ovdamearkan ákkastallojuvvon dutkanbargui ja guovllus lean stohpo- ja máđijfierpmádaga fuolahusdoibmii sáhtta mieđihit geasiáigge meahccejohtaluslobiid. Meahccejohtaluslobiid mieđihit fámus lean meahccejohtaluslohperávva mielde. Meahciráđđehus sáhtta mieđihit helikopteriidda seaivunlobiid luondduturisma dárbbuide sierra nammaduvvon seaivunsajiide. Lohpi gáibida sierra soahpamuša, mas sohppojuvvo spesifiserejuvvon seaivunsajiid lassii ee. bázahusfuolahusáššiiin. MR ja Giehtaruohtasa bálgosa ja dan siiddaiguin ovtta sohppojuvvon deháleamos dálveguohtun- ja guottetguovllut ráfáidathttojuvvojii 1.4.-1.6. gaskasaš áigái daid sohppojuvvon geavahanhámiid bokte, maid MR soahpamušaid ja lobiid bokte dahká vejolažžan sámi boazodollui šaddan vahágiid ovddalgihtii eastadeapmin ja sámekultuvrra dorvvasteapmin.		
Viidodat oktiibuot ha, ossodat plánaguovllus (%)			36 371	16,5

13B Avádatjuohku: Käsivarren syrjävyöhyke

Vástoproseassaa	Guovlluid hálddašeapmi	Kárta	☒	Govva 8
Čilgehus	Boaittoavádat lea vuollegas galledeaddjidávjodaga ja viidodaga dáfus smávva galledeaddjimeari guovlu, gos geavaheami stivren plánejuvvo ollašuttit dán mihttomeari. Dohko heivejit eandalii dakkár geavahanhámit, main lea vuollegas galledeaddjidávjodat lea sirra árvu ja juobe gáibáduš. Avádaga geavaheami stivremis váldojuvvojit vuhtii eandalii báikkálaš álbmoga dárbbut guovllu geavaheapmái.			
Boaittoavádat	Almmolašmearráduš: Boaittoavádat lea guovlu, gosa eai stivre galledeaddjiid aktiivvalaččat eaige hukse ođđa bálvalanrusttega. Guovllu sáhtta geavahit sierra meroštallojuvvon luondduealáhusaide dárbbuide ja guovllu meahccelágásvuhtii heivvolaš turismabálvalusaide, dego oahpistuvvon tuvraide. Eará sajis go luonddusuodjalanguovlluin avádhkii sáhttet sajuštuvvat maiddá doaimmat mat siktejit luonddu ávkkástallamii. Boaittoavádagas lihkaeapmi lea lobálaš juohkeolbmorivttiid mielde.			
Namma	Avádaga mihttomeari	Ráva	Viidodat	
Boaittoavádat	Dorvvastit luondduealáhusaide hárjeheami ja boazoráfi. Ráddjet áhpásmuvvananu váikkuhusaide oassái meahcceguvlui.	Máđijafierpmádat ii viiddiduvvo, eaige bálvalanrusttegeat huksejuvvo lasi, muhto juohkeolbmovándardeami doarjabáikkid sáhttet seailluhuvvot. Meahciráđdehus sáhtta miedihit báikegottálaččaide geasiáigge meahccejohhtaluslobiid meahcceguvlui váldonjuolggadusa mielde dušše fásta šaddan ja sierra meroštallojuvvon johttinluottaide. Sierra dehálaš ákkain (omd. ealggarohpa eretfievrrideapmi) lobiid sáhtta miedihit maiddá kárttas merkejuvvon luottaide olggobeallái. Olgobáikegottálažžii Meahciráđdehus ii váldonjuolggadusa mielde miedit geasiáigge meahccejohhtaluslobiid. Goittotge ovdamearkan ákkastallojuvvon dutkanbargui ja guovllus lean sohpo- ja máđijafierpmádaga fuolahusdoibmii sáhtta miedihit geasiáigge meahccejohhtaluslobiid. Meahccejohhtaluslobiid miedihit fámuš lean meahccejohhtaluslohperávvaga mielde. Meahciráđdehus sáhtta miedihit helikopteriidda seaivunlobiid luondduturisma dárbbuide sierra nammaduvvon seaivunsajiide. Lohpi gáibida sierra soahpamuša, mas sohppojuvvo spesifiserejuvvon seaivunsajiid lassin ee. bázahusfuolahusáššiin.		
		Viidodat oktiibuot ha, ossodat plánaguovllus (%)	183 802	83,4
Priváhta suodjalanguovllut ja earát guovllut, mat leat priváhta oamastusas.				

13C Avádatjuohku: Ráddjehus- ja luondduárvoavádagat

Vásto-proseassa	Guovlluid hálddašeapmi	Kárta	☒	Govva 8
Čilgehus	Ráddjehusavádagas johtin lea gildojuvvon. Ráddjehusain dorrvastit guovllu luondduárvvuid. Ráddjehusat sáhttet leat maiddá mearreáigásaččat. Vuodđuduvvon luonddusuodjalanguovlluid olggobeale eana- ja čáhceguovlluide ii sáhte dikšun- ja geavahanplánas meroštallat lihkanráddjehusaid. Dáid guovlluide lea goittotge muhtumin dárbu meroštallat ávžžuhusaid johtimii dahje gáddái bohtima ráddjemin, vai guovllu earenoamaš luondduárvvuid sáhtašii dorrvastit.			
Ráddjehus-avádagat	Ráddjehusavádat, almmolašmearrádus: “Avádat seailluha guovllu luonddusuodjaleami árvvuid johtin- dahje eará johtiid guoskevaš ráddjehusain. Ráddjehusavádagat ollašuhthtojuvvjit luonddusuodjalanláhkii (1096/1996) vuodđuduvvan ortnetnjuolggadusain, guovllu vuodđudanásahusain dahje priváhta suodjalanguovlluid ráfáiduhttinmearrádusain. Luonddusuodjaleami sivain addojuvvon ráddjehusa vuodđun lea, ahte ealliid dahje šattolašvuoda seailun dan gáibida (luonddusuodjalanláhka 18 ja 24 §:t). Ráddjehusavádagat leat maiddá Bealuštanfámuid johtingielddusavádat ja rádjaávdad.”			
	Luondduárvoavádat, almmolašmearrádus: “Avádat guoská vuodđuduvvon suodjalanguovlluid olggobeale eana- ja čáhceguovlluid, main leat earenoamaš luondduárvvut ja maid dorrvasteapmin johtima ja gáddái bohtima ávžžuhit garvit dihto ággiid. Dárbašettiin EJB-guovddáš sáhtta Meahccejohhtaluslága 1 §:s oaivvilduvvon hehttehusaid eastadeapmin gieldit dahje ráddjet mohtorfievrruiguin johtima dihto eanaguovlluin dahje jierja alde.”			
Ráddjehusavádat				
Namma	Ráddjehus-áigi álgá	Ráddjehus nohká	Viidodat	Ágga
Ánnjaloanji			89	Lágasásahuvvon luonddusuodjalanguovlu, gos lihkađeapmi lea gildojuvvon miessemqnu 15. beavvis čakčamánu 1, beavái. Boazodoallu ja rievssatbivdu ja dáidda gullavaš lihkađeapmi lea lobálaš.
Viidodat oktiibuot			89	Ossodat plánaguovllus (%)
				0,4
Luondduárvoávdad				
Viidodat oktiibuot				Ossodat plánaguovllus (%)
Priváhta suodjalanguovllut ja earát guovllut, mat leat priváhta oamastusas.				

Govva 8. Avádatjuohku
 © Meahciráđđehus 2021, © Suoma birasguovddáš 2021, © Kártaiguovddáš, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2021.

OLLAŠUHTTIN

14 Luonddu- ja kulturárbesuodjaleami doaibmabijut						
Vástoproseassa	Luonddusuodjaleapmi			Kárta	☐	Luonddusuodjaleami doaibmabijut
Čilgehus	Skoviin čilgehjit dárkkileappot mihttomearreásaheami oktavuodas máinnašuvvon doaibmabijuid nu, ahte doaibmabiju šládja, sturrodatluohkká ja sajádat bohtet meroštallot doarvái dárkkilit. Doaibmabijuid teknihkalaš ollašuhttima govvádus ja dárkkilut rávvagat bohtet doaibmabidjoplánain. Luonddusuodjaleami doaibmabijut čuhcet luonddutiippaide ja šlájaide, ovdamearkan ovddežin divvuma ja árbebiotohpaid dikšuma hámis.					
Luonddusuodjaleapmi						
Doaibmabidju	Hohpolaš-vuodadássi ³	Viidodat (ha) dahje eará ovttat	Ovttat		Govvádus	
Suodjaleami vuollásaš šlája kárten/ dárkkistus	Stuorra.	Dihhton.	lkm.		Áittatvullosaš šlájaid dáfus doaimma stivre hohpolaš suodjaleami vuollái meroštallon šlájaid (čujuhus 14/1: šládjasuodjaleami riikkaviidosaš doaibmaprogramma) Hohpolaš suodjaleami vuollásaš šlájaide plánaguovllus gullet lagamustá jeahkálaš, sámmálat ja beaivelottit. Doiammat suodjaleami dorvvasteapmin dahkkojuvvojit 3-8 jagi siste. Direktiivvašlájaid bokte doaibmat riikkaviidosaš čuovvunplána, mii gárvvistuvvo direktiivvašlájaide lagašjagiin. Duottarbeaiveloddečuovvuma jotkkolašvuohta geahčcaluvvo dorvvastuvvot. Eará rikkehiseallit kártejuvvojit resurssaid ja dárbbu mielde. Riggeeallit: 50 áittatvullosaš boralotti ja njižžehačča báiki dárkkistuvvo jahkásaččat. Ollašuhtto resurssaid mielde.	
Earenoamážit suodjaleami vuollásaš šlája dihtomiid dárkkistus	Stuorra.	Dihhton. ovttat/ besiid lkm.	lkm.		Guolgabulljelastta čuovvun dahko 5 jagi gaska. Arnihka dihtomiid figget dárkkistit nu, ahte áicandiehtu lea vuollel 20 jagi boaris. Riggeeallit: 120 earenoamážit suodjaleami vuollásaš boralotti ja njižžehačča dihtondieđut dárkkistuvvojit jahkásaččat. Joatkit njállabesiid dárkkisteami. Dieđuid dievasmahttin, dihtomiid dili jeavddalaš čuovvun.	

skála: stuoris = ollašuhtto 5 jagi siste, smávva = ollašuhtto maŋŋelis plánabaji áigge.

Inventeren, luonddutiipat	Stuorra.	Viidodat.	ha.		Lageššvuvddiid dáládili dárkkistus ja dihtomiid beaivádeapmi. Luonddutiippadieđuid dievasmahttin veahkadiis ja kávkavuđot luonddutiippain, dego rođuin, duod-dáriid kálka- ja rávdnečáhceváikkhusa vullosaš lukte- ja jiektešattuin ja eará kávkavuđot luonddu luonddutiippain.
Ovddugohčín	Stuorra.				Bálgosiid informereren áittavullosaš šlájaid dihtomiin ja hearkkes luonddutiippabáikkiin, main ii galggašii dahkat bohccuid lassebiebmama (čujuhus 12/1-3). Bálgosiidda doaimmahuvvojit dieđut šládja- ja luonddutiippadihtomiin, maid galgá válddit vuhtii.
Váhátlaš šlájaid jávkadeapmi	Stuorra.	ovttadat/ besiid lkm.	lkm.		Joatkit ja beavttalmahttit riebaná jávkadeami.
Kulturárbbi suodjaleami					
Huksenárbi.	Hohpolaš- vuođadássii ⁴	Viidodat (ha) dahje eará ovttadat.	Ovttadat		Govváduš.
					Eai doaimmabijut.
				☐	
Arkeologalaš báikkít	Hohpolaš- vuođadássii ⁵	Viidodat (ha) dahje eará ovttadat.	Ovttadat		Govváduš.
					Eai doaimmabijut.
Sámekulturbáikkít	Hohpolaš- vuođadássii ⁶	Viidodat (ha) dahje eará ovttadat.	Ovttadat		Govváduš.
					Eai doaimmabijut.
				☐	

⁴ skála: stuoris = ollašuhhto 5 jagi siste, smávva = ollašuhhto maŋnelis plánabaji áigge.

⁵ skála: stuoris = ollašuhhto 5 jagi siste, smávva = ollašuhhto maŋnelis plánabaji áigge.

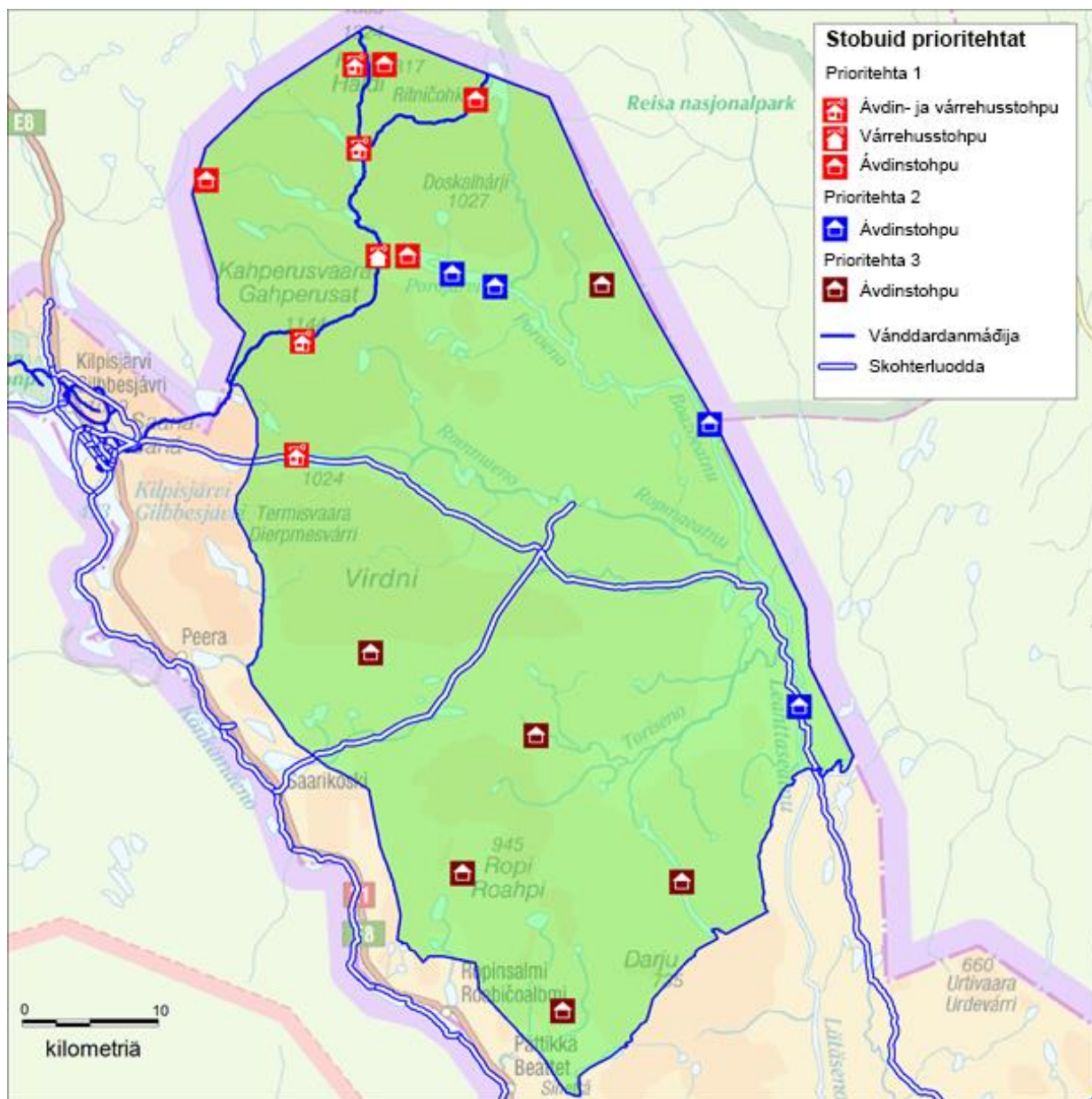
⁶ skála: stuoris = ollašuhhto 5 jagi siste, smávva = ollašuhhto maŋnelis plánabaji áigge.

15 Luonddu áhpásmuhttinatnu: vánddardeami ja luondduturismadoaibmabijut

Vástoproseassa	Luonddu áhpásmuhttinatnu.			
Čilegus	Skoviin muitaluvvo dárkileappot luonddu áhpásmuhttinanu, lagamustá vánddardeami, guoskevaš mihttomearreásaheami oktavuodas nammaduvvon doaibmabijuid. Doaibmabiju šládja, sturrodatulohkká ja sajádat meroštallo doarvá dárkilit. Doaibmabiju tehnikkalaš ollašuttima govváduš ja dárkilut rávven dáhpuhuvva doaibmabidjoplánas.			
Galledeaddjimearre-einnostus	17 000	Jahki	2025	
Jearaldaga govven (mihttomearredilis) ja nuppástus dálááigái				
Giehtaruohhtasa meahcceguovllu geasuhus seailu ja beaggin buorrána. Háltis fitnan seailu miellagiddevaš hástalusson. Guhkit vánddardemiin fievrridanbálvalusaid gea-vaheapmi šaddá dábáleabbon ja dáláža stuorat oassi fitnamiin dahkko báikkálaš ofelačča láidestemiin. Oanehis vánddardemiid ja beaivetuuvraid bivnutvuohhta stuorra seammás go mángga beaivvi vánddardemiin bivnutvuohhta bissu seammá dásis. Galledeaddjiid gáibádušdási ja birasidolašvuohhta bálvalusaid ektui stuorra, muhto suopmelaš ávdinstohpoárbevieru gudnejahttet ja haliidit joatkit. Rájaid rasttildeaddji turismaealáhusa ovttasbargu lassána, seammá olgoriikalaš oassi galledeaddjiin.				
Ráhdadus, rusttet, máđidja				
Doaibmabidju	Govváduš		Hohpolašvuohhta	Goasttádus
Bálvalanrusttegiid bajásdoallan ja rivttes mearri ja sajádat. - Máđidjamerkemat	Oktasašdavviriikalaš Kalohttamáđidja: Gilbbesjávrris ja Somášjávraí ja Háldii. Ođasmahttit máđija merkemiid resurssaid addán rámmaid siste.		5–10 jagi	50 000 €
	Gilbbesjávri ja Bálojávri gaskasaš Meahciráđđehusa skohterluottas meahcceguovllus leat gaskkat Dierpmesjávrris Hirvasvuohppái ja Geađgejávrris Ávžžášjávraí. Máđidjamerkemiid ja galbaid ođasmahttin – Boahttevaš meahcceohtalusplána ávžžuhusaid ja rávvagiid mielde, resurssain addán rámmaid siste. Máđijat giddejuvvojit jahásaččat 2.5.		5–15 jagi	300 000 €
Bálvalanrusttegiid bajásdoallan ja rivttes mearri ja sajádat. - Stobut (investeremat)	Vuođđodivvuma ja bajásdoallama vullosaččat (prioritehta 1): Kalohttamáđija ávdinstobut (Háldi, Goapmajohka, Megonjávri) ja ávdin- ja várrehusstobut (Guonjarjohka, Bihčosjávri ja Háldi) ja Mágonjávri várrehusstohpu, Dierpmesjávri ja Loassoávri ávdin- ja várrestobut resurssaid addán rámmaid siste.		5–10 jagi	300 000 € ⁱ
	Resurssaid mielde vejolaččat vuođđodivvuma ja bajásdoallama vuollásaš ávdinstobut (prioritehta 2): Hirvasvuohppi, Jogašjávri, Boazojávri ja Deatnomuotki resurssaid addán rájaid siste.		yli 10 jagi	240 000 €
	Ávdinstobut, mat bajásdollojuvvojit nu guhká go resurssat reahkkájit (prioritehta 3): Ádjájohkaa, Gaskkasjohka, Godđoguoika, Buvrrášjohka (vejolaš sirdin Suolójávraí), Roahpi, Dápmajávri. Vuođđodivvun resurssaid mielde.			360 000 €
	Megonjávri. Soahpamušfitnodatdoalliid vuoiñjasdoarjabaiki ja goahti.		1–3 jagi	70 000 €
	Jogašjávri, Boazojávri ja Hirvasvuohppi.		5–10 jagi	150 000 €

Bálvalanrusttegiid bajásdoallan ja rivttes mearri ja sajádat. - Bázahusfuolahus investeremat	Bajásdollojuvvon stobuid (13 st.) hivssegat ođasmuhttojuvvojit bázahusfuolahusrávvagiid mielde resurssaid addán rámmaid siste.	5–15 jagi	260 000 €
	Bajásdollojuvvon stobuid (13 st.) fuolahanráhkadusat ođasmuhttojuvvojit dávistit beaktiis muorrafuolahusa gáibádusaid resurssaid addán rámmaid siste.	5–15 jagi	260 000 €
	Áitosaš huksejuvvon ekočuoggát Mágonjávrris várrehusstobus, Bihčosjávrris, Loassojávrris, Guopmajogas, Jogašjávrris, Hirvásvuohpis, Deanimuotkkis ja Dierpmesjávrris. Eará stobuin seahkalašbázahusa čoaggin. Ekočuoggáid ođasmahttin/viiddideapmi dálá bázahusfuolahusdárbbuid gáibidan dássái.	5–15 jagi	80 000 €
Bálvalanrusttegiid bajásdoallan	Kalohttamáđijas Bierfejoga bálggeššaldi (1994) ja Vuobmegašjoga bálggeššaldi (1996). Ođasmahttin ruovdešaldiiguin. Ođasmahttin resurssaid addán rámmaid siste.	5–15 jagi	30 000 €
	Monnjagoržžis Doareseanus Rádjegozáhusa jagi 1989 huksen šaldi. Ođasmahttin resurssaid mielde, muđuid burgin.	5–15 jagi	100 000 €
	Megonbávtti vuolábeale rovvemuorat (investeren).	5–15 jagi	6 000 €
Bálvalanrusttegiid huksen	Ordnet fitnodatdoalliid atnui ovtta ávdinstobu resurssaid mielde.	1–3 jagi	50 000 €
	Helikoperiid seaivunsajiid merken 10 st.	1–3 jagi	5 000 €
	Helikopteriid seaivunsaji vuoinjastanbáiki Boazoeanu álgui.	5–10 jagi	30 000 €
	Girdinfievrruid seaivunsajit. Huksejuvvojit välljejuvvon jávrride kájat 2 st, resurssaid mielde.	5–10 jagi	30 000 €
	Luondduguovddáža ja Giehtaruohhtasa meahcceguovllu váldovuolggasaji parkerenbáikki viiddideapmi (guhkes- ja oanehašáigasaš parkeren sierra), guovllu johtalusordnemiid ja oahpisteami ođasmahttin.	1–3 jagi	180 000 €

Diediheami ja oahpisteami doaibmabijut			
Doaibmabijdu	Govvádus	hohpolašvuolta	goasttádus
Oahpistanmateriála gárvvisteapmi ja bajásdoallan	Beaivádit ja ovddidit Giehtaruohttas meahcceguovllu neahttasiidduid ja bálvalusaid. Luondduturisma riikkaidgaskasaš ovddideapmi ja guovllu beaggima lasiheapmi ovttas Norggain ja Ruotain (govviduvvo Sáná dikšuma ja geavaheami plána doaibmabijuin (oktasaš guovllu doaibmabidju).	5–10 jagi	10 000 €
Luondduguovddáža ovddideapmi Luondduguovddáža čájáhusa ođasmahttin	Gilbbesjávrru luondduguovddáža doaibma lea aktiivvalaš ja doppe doaibmá maiddá gieldda almmoalš infočuokkis. Luondduguovddáža doaimma ovddideamis galgá gávdat Gilbbesjávrru ássiid. Rabasáiggit leat sorjavačča jahkásaš doaibmabušehtii ja galledanmearit rabasdiimmu bokte lear molsasuddan. Gilbbesjávrru guovllu galledeaddjimeriin leat lassáneamit eandalii olgoriikkalaš turisttain, norgalaččain, skohtervuoddiin ja girdinsáhtuin duoddarii johttiin. Luondduguovddáža doaimma ferte ovddidit, vai dáid kunddárjoavkkuid fáhte. Luondduguovddáža čájáhusa ođasmahttin nuppástuvvi kunddárjoavkku stivremii ja guovddáži oalgguheapmái. Luondduguovddáža dáhpáhusfállan ja diediheapmi lasihuvvo.	10 jagi	200 000 €
Duottarofelašskuvlen ja materiálat	Govviduvvon Sáná dikšuma ja geavaheami plána doaibmabijuin (oktasaš guovllu doaibmabidju).		
Luondduoahpistanmateriála gárvvisteapmi ja bajásdoallan	Fuolahit Kalohttamáđija vuolggabáikkiid oahpistemiin. Luondduturisma riikkaidgaskasaš ovddideapmi ja guovllu beaggima lasiheapmi ovttas Norggain ja Ruotain govviduvvo Sáná dikšuma ja geavaheami plána doaibmabijuin (oktasaš guovllu doaibmabidju).	5–10 jagi	10 000 €
Oahpisteapmi luonddus/bálvalanbáikkis	Lasihit oahpistemiide dieđu guovllu luonddus ja kulturárbbis. Oahpisteapmi luonddus ja bálvalanbáikkiin sáme kultuvrras, eandalii boazodoalus ja ealáhussii vahátlaš doaimmas ja luonddus lihkadeamis.	5–10 jagi	10 000 €

Govva 9. Dálá ja plánejuvvon bálvalanrusttegat.

© Meahciráđdehus 2021, © Suoma birasguovddáš 2021, © Kártaguovddáš, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2021.

16 Fuođđodoalu doaimbajut

Vástoproseassa	Fuođu	Kárta	☐	Meahcástus
			☐	Guolástus
Čilgehus	Skoviin meroštallat fuođđodolui gullevaš doaimbajuid, rávvagiid ja mearrádusaid. Skovi mihttomearri lea addit lassieduid mihttomearreásaheami oktavuodas máinnašuvvon doaimbajuide nu, ahte doaimbajiu šládja, sturrodatluohkká ja sajádat meroštallojuvvojit doarvái dárkilit.			
Meahcástus ja fuođđodikšun				
Govvádus guovllu meahcástananu nuppástusas	Eai nuppástusat dáládillái. Meahcástanláhkaásaheapmi stivre guovllu meahcástananu. Guovlu seailuhuvvo oppalaččat meahcástananus. Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovllus lea lobálaš dušše rievssatbivdu			
Fuođđonáliid suvdilis ávkkástallama plánen	Lohpemeahcásteami plánen Meahciráđđehus fámus lean rávvagiid ja mearrádusaid mielde. Guovllu meahcástanmearri čuvvojuvvo ja diehtu addojuvvo fuođđodikšunsearvái. Báikkálaččaid hárvjehan meahcástan váldojuvvo vuhtii ja lohpearri meroštallojuvvo ekologalaččat ja sosiálalaččat suvdilin. Meahciráđđehusa doaimman lea fállat meahcástanvejolašvuodaid stáhta eatnamiidda dássidit, ja prioriseret daid geain ii leat eará meahcástanvejolašvuotta. Meahcásteami muddema vuodđun lea meahciráđđehuslága mielde addojuvvon dihtoearremearrádusas, mainna dáhkidit meahcásteami ekologalaš ja soasiála suvdilisvuotta ja dorvvastit báikegotti ássiid vuogatuodaid.			
Fuođđodikšunbarggut ja ráhkadusat ja bearrái-geahču	Smávvaspirebivdu figgat beaktiit čujuhit eandalii olbmo váikkuhusas lassánan smávvaspirenállái. Ealgabivdit sáhttet doalvut njoallongeđggiid. Rievssatbivdu gárdái dárbbášuvvon miestagiid (soagi ja sieđgga) sáhtta ávkkástallat. Bearráigeahču čađahit Meahciráđđehus fuođđodárkkisteaddjit			
Meahcástu meahcástalága 8§ vuodul stáhta guovlluin.				
	Nuppástus	Sivva	Suorgi	Govvádus
ML 8 § guovlu (gieldda ássiin vuogatuotta meahcástit stáhta eatna-miin)				
Almmolaš čáhceguovlu				
Nuppástus meahcásteapmái eanaeiggáda lobiin (Meahciráđđehus eatnamat)				
MR:a smávvafođu meahcástanlohpeguovlu				
MR:a ealgaelliid meahcástanlohpeguovlu				
MR:a smávvafođu soahpamušmeahcástanlohpeguovlu				
MR:a ealgaelliid soahpamušmeahcástanlohpeguovlu				

Nuppástus meahcástananu olggobealde ja ráddjejuvvon geavaheami guovlluin.				
MR:a meahcástananu olggobeale guovlu.				
MR:a báikkálaš / áigeráddjehusat				
BSG-guovlluid meahcástangildosat				
Fuođđodoalu doaibmabijut				
Doaibmabijdu	Govváduš	Viidodat (ha) dahje eará ovttat	Ovttat	Hohpolašvuohta
	Meahciráddjehus figgá dasa, ahte bálggus ja Meahciráddjehus dahket boahttevuođas eanet ovttasbarggu dieđihemiin jođus lean boazobargguin lohpeameahcásteaddjiide Porotyöt.fi-bálvalusa bokte. Bálvalusa beaktillis ávkkástallama ja márkánastima vehkiin sáhtá dieđihit reálaáiggis krihtalaš báikkiin, gos ii galggašii meahcástit. Jus bálvalus ii doaimma vurdojuvvon vuogi mielde, ferte smiehttat eará vugiid.			
Eará guovllut (BSG ja priváhtaguovllut), vejolaš ávžžuhusat:				

Guolástus				
Guollečázi ja guollenáiid dikšun	Lágaid ja ášahusaid lassin Meahciráđđehusa čáziid guolástusa ja guollečáziid dikšuma stivrejit earálágan riikkaviidosas strategiiat ja doaibmaprográmmat. Guolástusa ja guollečáziid dikšuma ja geavaheami plánema ja ollašuhttima vuodđun leat guolástusa lohpeboadut. Lohpeboadut leat nu hui dehálaš rollas nu Meahciráđđehus guolástusa ovddideamis go guollečáziid vuodđodikšumis. Guolástusas ja guollenáiid dikšumis čuvvot Meahciráđđehusa dohkkehan: MEAHCIRÁĐĐEHUSA GUOLÁSTUSORDNEMAT JA GUOLLEČÁČZIID DIKŠUMA OVDDIDEAMI doaibmaprográmma 2013 – - Meahciráđđehusa guolástusordnemat ja guollečáziid dikšun lea ekologalaččat, sosiálalaččat ja ekonomalaččat suvdilis. - Guollenálit leat eallinfámolaččat ja guollečazit buori ortnegis. - Nannet ja seailluhit lunddolaš ja ruovtturiikka guolle- ja reabbanáiid čázadagas. Doarjut eandalii vádjolanguollenáiid ja daid rádnječáziid eallinbirrasa. - Dahkat rávdo- ja rávdnječáziid dili, ordnedárbuid, guolástanpotentiála kártemiid ja iskkusguolástemiid.			
Guovllu guolástananu nuppástus	Guolástanlága ja ollašuhti ášahusaid nuppástus jagi 2016 rájes.			
Nuppástus guolástussii GL vuodul almmolaš čáhceguovlluin ja nuppástusat almmolaš guolástanvuoigatvuhtii (rudneoaggun, oaggun...)				
	Nuppástus	Sivva	Suorgi	Govváduš
Almmolaš čáhceguovllu nuppástus GL:a guolu				
Almmolaš guolástanvuoigatvuhta	2016	Guolástanláhka/ ášahus		Guolástanlága 7 §:a mielde rudneoaggun ja oaggun ja oaggun vuokkain guollenáid dikšunmávssu vuodul lea lobálaš buot báikkiin earret vádjolanguoliid guoika- ja rávdnjeguovlluin ja eará njuolggadusain meroštallon guolástangiielddusguovlluin.
Nuppástus guolástussii eanaeaggáda lobiin (Meahciráđđehusa eatnamat)				
MR:a lohpeguolástusguovlu				
MR:a lohpeguovlu				
Nuppástus guolástananu olggobealde ja ráddjejuvvon geavaheami guovlluin				
MR:a guolástananu olggobeale guovlu				
Guolástanráddjehusat	2016		Guolástanláhka/ ášahus	Guolástanguovlu doaibmá eanemustá jagi 2019 lohppii, man manjá guolástusas vástida guolledoalloguovlu, mii vuodđuduvvo. Ovddes gieldaguovdasaš guolledoalurráđđádallangoddi lea heaittihuvvon 2015 ja guoálstausa guoskevaš áššiin gullat ođđa meahciráđđehuslága 39 §:a oaivvilduvvon gieldaguovdasaš ráđđádallangottiid ja Sámedikki.

Nuppástusdárbu BSG-guovlluid guolástananus						
Báikkálaš sierravuoigtavuodát	2016		Guolástanláhka/ ásahus	Báikkálaš sierravuoigtavuodát čuvvot dál ođđa guolástanlága (379/2015): Davvi-Sámi guolástanlohpi stáhta čáziide luosa ja dápmoha goargŋunguovlluid guoskevaš ráddjehusain. GuL 10 §:a čuovvu lobiide eai leat boahtimin ásahusain nuppástusat báikkálaš guolástanjoavkkuid bokte. Sállaša dahje sállasa sturrodaga ja meari guoskevaš ráddjehusa sáhttet boahit.		
Fuođđodoalu doaibmabijut						
Doaibmabidju	Govvádus			Viidodat (ha) dahje eará ovttadat	Ovttadat	Hohpolašvuohta
Eará guovllut (BSG ja priváhtaguovllut), vejolaš ávžžuhusat:						

17 Eará luondduváriid ja guovlluid geavaheami doaibmabijut

Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi	
Čilgehus	Skoviin meroštallojuvvojit dat plánenguovllu luondduváriid ja guovlluid geavahanhámit, mat eai leat bohtán ovdan árabut skoviin. Dát leat murjen, guobbariid čoaggin, boazodoallu, johtolaga ja lihkadeami ordnemat, valášstallandáhpáhusat, iskár- ja leairadoaibma, ruvkedoaibma sihke eanaávdnasiid, boaldinmuora ja vuoddočázi váldin.	
Murjen ja guobbariid čoaggin		
☐	Lobálaš	☒ Ráddjejuvvon (Ágga: Luonddusuodjalanláhkii vuodduvvan lihkadanráddjehus)
Ákkastallan	Muoraid, miestagiid ja eará šattuid ja šaddosiid váldin ja vahágahttin lea gildojuvvon Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovllus, gos lihkadeapmi merkejuvvon bálgáid olggobealde lea gildojuvvon miessemánu 15. beavvis čakčamánu 1. beaivái.	
Luondduealáhusat (sis. murjen/guolástus, murjen ealáhussan)		
Govvádus	Eai nuppástusat dálágeavadagaide. Boazodoallu ja rievssatbivdu ja dáidda gullelaš lihkadeapmi lea lobálaš maiddá Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovllus (ásahus 497/1988, 3§).	
Meahccejohhtalus ja eará johhtalus	Stivren	Govvádus
Meahccejohhtalus muohttaga áigge	Meahciráđđehusa fámus lean lobiid miedihanvuod- đojurdda ja -ráva, meahciráđđehusláhka, meahcceguovloláhka, meahccejohhtalusláhka, boazodoalloláhka	Áhpásmuhttinavádagas Meahciráđđehusa merkejuvvon skohtermáđijain lea skohtervuodjin lobálaš lobi oastán olbmuide. Meahccejohhtaluslobiid safáradoaibmii ja eará fitnodatlobiid sáhtttá miedihit prográmmabálvalusfitnodatdoalliide. Plánabajis árvvoštallat dárbbu ja vejolašvuodaid rahpat Meahciráđđehusa skohterluotta Gilbbesjávrris Háldái. Jus risseluottain dahkko skohterluodda dahje sullasaš, ráđđádallat das bálgosiin doarvái buriin áiggiin boazodoallolága 53 § mielde. Olgobáikegottálaččaide Meahciráđđehus ii váldonjuolggadusa mielde miedit eará meahccejohhtaluslobiid. Goittotge ovdamearkan ákkastallojuvvon dárbbui sáhtttá mieäihit dálveáigge meahccejohhtaluslobiid MR:a meahccejohhtalusrávvagiid mielde. Skohtersafáriide/safáradoaibmii miedihuvvo meahccejohhtaluslohpi lohpi dušše skohterluottaide ja Meahciráđđehusa, Giehtaruohtasa bálgosa ja dan siiddaide ovtta sohppojuvvon luottaide, amas ii das šaddat fuopmášahtti hehttehus sámiiid boazodollui. MR ja Giehtaruohtasa bálgosa ja dan siiddaiguin ovtta sohppojuvvon deháleamos dálveguohtun- ja guottetguovllut ráfáidahttojuvvojit 1.4.-1.6. gaskii daid sohppojuvvon geavahanhámiid beales, maid MR soahpamušain ja lobiin lea vejolaš sámiiid boazodoalu hehttehusaid garvimii ja sáme kultuvrra dorvasteapmin. Eanodaga gieldda ássiide miedihuvvo muohttaga áigái nuvttá meahccejohhtaluslohpi, mainna oazžu vuodjit maiddá meahcceguovllus.

Meahccejohhtalus suttes eatnama áigge	Meahciráđđehusa fámus lean lobiid miedihan-vuodđojurdda ja -ráva, meahciráđđehusláhka, meahcceguovloláhka, meahccejohhtalusláhka, boazodoalloláhka	Áhpásmuhttinavádat: suttes eatnama áigge meahccejohhtaluslobit miedihuvvojit luondduvahágiid eastadeapmái hui ráddjejuvvon dásis. Earenoamáš dehálaš sivain (omd. ealggarohpa eretfievrrideapmái) lobiid sáhtá miedihit maiddá kartii merkejuvvon luottaide olggobeallái. Olgobáikegottálázžii Meahciráđđehus ii váldonjuolggadusa mielde miedit geasiáigge meahccejohhtaluslobiid. Goittotge ovdamearkan ákkastallojuvvon dutkanbargui ja guovllus lean stohpo- ja máđijafierpmádaga fuolahusdoibmii sáhtá miedihit geasiáigge meahccejohhtaluslobiid. Meahciráđđehus sáhtá miedihit lobi ákkastallojuvvon sivas maiddá eará dárkkhusaide. Boaittoáavadat: Meahciráđđehus miediha báikegottálaččaide geasiáigge meahccejohhtaluslobiid earenoamáš dehálaš sivain (omd. ealggarohpa eretfievrrideapmi). Meahciráđđehus miediha báikegottálaččaide ja turismabálvalusaid ordnemii geasiáigge lobiid dušše spiehkastatdáhpusain gárvves luottaide dego Gálgoaivi - Muonnjagorži dahjege fástan šaddan sierra meroštallojuvvon johtinluottaide. Olgobáikegottálázžii Meahciráđđehus ii váldonjuolggadusa mielde miedit geasiáigge meahccejohhtaluslobiid. Goittotge ovdamearkan ákkastallojuvvon dutkanbargui ja guovllus lean stohpo- ja máđijafierpmádaga fuolahusdoibmii sáhtá miedihit geasiáigge meahccejohhtaluslobiid.
Eará johtolat	Girdinjohhtalus	Meahciráđđehus miediha áibmofievrruide seaivunlobiid luondduturisma dárbbuide sierra nammaduvvon seaivunsajiide. Lohpi gáibida sierra soahpamuša, mas sohppojuvvo ovttaskas seaivunsajiid lassin ee. bázahusfuolahusáššiin.
Lihkadeapmi		
Doaibma	Stivren	Ákkástallan
Meahccesihkkelastin	Lobálaš juohkeolbmorivttiin. Ráddjejuvvon Ánnjaloanji suodjalanguovllus.	Suodjalannjuolggadusat luonddutiippaid ja šlájaid suodjaleapmin. Ánnjaloanji luonddusuođjalanguovllus lihkadeapmi merkejuvvon bálgáid olggobealde lea gildojuvvon miessemánu 15. beaivvis čakčamánu 1. beaivái.
Riiden	Lobálaš juohkeolbmorivttiin. Ráddjejuvvon Ánnjaloanji suodjalanguovllus. Fitnodat-doaibma stivrejuvvo čujuhuvvon luottaide.	Suodjalannjuolggadusat luonddutiippaid ja šlájaid suodjaleapmin, eatnama gollan. Ánnjaloanji luonddusuođjalanguovllus lihkadeapmi merkejuvvon bálgáid olggobealde lea gildojuvvon miessemánu 15. beaivvis čakčamánu 1. beaivái.
Beanageasus	Lobálaš juohkeolbmorivttiin. Ráddjejuvvon Ánnjaloanji suodjalanguovllus. Fitnodat-doaibma stivrejuvvo čujuhuvvon luottaide: Gilbbsjávri-Háldi safárafitnodagaide mearriduvvon luddii ja Gilbbsjávri-Ávžžášjávri-Gárasavu-Bálojávri virggálaš riikkaviidosas skohterluottaide.	Suodjalannjuolggadusat luonddutiippaid ja šlájaid suodjaleapmin, boazodoallu. Gohtten stivrejuvvo sierra čujuhuvvon báikkiide.

Boazogeasus	Lobálaš juohkeolbmorivttiin. Ráddjejuvvon Ánnjaloanji suodjalanguovllus.	Suodjalannjuolggadusat luonddutiippaid ja šlájaid suodjaleapmin.
Gakcun	Lobálaš juohkeolbmorivttiin. Ráddjejuvvon Ánnjaloanji suodjalanguovllus.	Suodjalannjuolggadusat luonddutiippaid ja šlájaid suodjaleapmin. Ásahasas leat gildojuvvon Ánnjaloani suodjalanguovllus doaimmat, mat sáhttet nuppástuhtit guovllu luonddudili dahje váikkuhit negatiivvalaččat dan šattolašvuhtii dahje ealliid seailumii.
Valáštallandáhpáhusat ja ordnejuvvon searvedoaibma sihke iskárlihkadus dahje eará dávisteaddji doaibma		
Doaibma	Stivren	Ákkastallan
Dádjadangiilvu	Ráddjejuvvon Ánnjaloanji suodjalanguovllus, eará sajis joavkodáhpáhusaid lohpe-meannudeami bokte.	Suodjalannjuolggadusat luonddutiippaid ja šlájaid suodjaleapmin, eatnama gollan. Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovllus lihkaeapmi merkejuvvon bálgáid olggobealde lea gildojuvvon miessemánu 15. beaivvis čakčamánu 1. beaivái.
iskárleaira	Ráfáidahtton Ánnjaloanji suodjalanguovllus, eará sajis joavkodáhpáhusaid lohpe-meannudeami bokte.	Suodjalannjuolggadusat luonddutiippaid ja šlájaid suodjaleapmin, eatnama gollan. Gohtten ja dolastallan lea gildojuvvon Ánnjaloanji suodjalanguovllus ásahusa bokte.
Eará doaibma luonddus	Lobálaš juohkeolbmorivttiin. Ráddjejuvvon Ánnjaloanji suodjalanguovllus, eará sajis joavkodáhpáhusaid lohpe-meannudeami bokte.	Suodjalannjuolggadusat luonddutiippaid ja šlájaid suodjaleapmin, eatnama gollan.
Eanaávdnasiid váldin ja eará geavaheapmi/váldin		
Doaibma	Stivren	Ákkastallan
Eanaávdnasiid váldin	li váldojuvvo	Meahcceguovllus sáhtta váldit smávva meriid eanaávdnasiid guovllu vánddardanmáđijaid ja meahccejohhtalusluottaid divvumii luondduváhágiid eastadeapmin. Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovllus eanaávdnasiid váldin sihke eana- ja báktevuođu vahágahttin lea gildojuvvon.
Boaldinmuora váldin		Boazodoallobárggus sihke báikkálaš meahcásteamis ja guolásteamis dárbbášuvvon geavahanmuorra.
Vuodđočázi váldin		
Eará geavaheapmi		Sápmelaš giehtaduodjeárbbi dorvvasteapmin seailuhuvvo vuoigatvuohta váldit giehtaduiid materiálan stáhta eatnamis smávva meriid sieđgga, leaibbi, soagi ja subi. Maiddái smavva meari ruohttasiid, gamasuinniid, háisuoinni ja boskka sáhtta váldit almmá buhtadusa. Materiálan dáhpáhuvvon ovddosvuovdin dahje gaskkusteapmi ii leat lobálaš. Meahciráđdehus ii mieđit ruvkelága 9 §:a oaivvilduvvon eanaoamasteaddjiid miehtamiid málmma ohcamii sámiiid ruovttuguovllus..

Vuovdedoallu			
Mihttomearit (vuovdedoallu)	Guovllus ii hárjehuvvo vuovdedoallu.		
Vovdedoalloeatnama nuppástus	Vd-anus	Ráddjevvon Vd-anus	Govvádus
	00	00	li vuovdedoallu.
Doaibmajjut Natura It-govvosis			
	Givvádus		

17b Boazodoalu doaibmabijut	
Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi
Čilgehus	Skoviin meroštallojuvvojit dat plánenguovllu luondduváriid ja guovlluid geavahanhámit, mat eai leat boahtán ovdan árabut skoviin. Dát leat murjen, guobbariid čoaggin, boazodoallu, johtolaga ja lihcadeami ordnemat, valášstallandáhpáhusat, iskár- ja leairadoaibma, ruvkedoaibma sihke eanaávdnasiid, boaldinmuora ja vuoddočázi váldin.
Boazodoallu	
Doaibmabijut ja geavadagat	Boazodoalloláhka (848/1990) stivre boazodoalu. Meahcceguovloláhka ii sisttisoala mearrádusaid, mat stivrejit dárkilit boazodoalu. Meahciráđđehus joatká ovttasbarggu bálgosiin, ráđđádallá bálgosiin ja bivdá das cealkámušaid eanageavaheapmái gullelaš áššiin. Figgat dasa, ahte bálgosiin ordnejuvvon ráđđádallamiin maiddá guovllu siidda ovddasteaddji lea báikki alde. MR ja Giehtaruohtasa bálgosa ja dan siiddaiguin ovttas sohppojuvvon deháleamos dálveguohtun- ja guottetguovllut ráfáidahttojuvvojit 1.4.-1.6. gaskii daid sohppojuvvon geavahanhámiid beales, maid MR soahpamušain ja lobiin lea vejolaš sámiid boazodoalu hehttehusaid garvimii ja sáme kultuvrra dorvvasteapmin. Bohccuid meahccebiebmamis eai leat njuolggadusat boazodoallolágas, muba dan bokte doaibmat luonddusuodjalanlága (1096/1996), bázahusfuolahuslága (1072/1993) ludnengildosa ja Natura-njuolggadusaid sihke birasvirgeoapmahčča addán rávváigiid ja Eanodaga gieldda birassuodjalanmearrádusaid mielde. Bohccuid biebman stáhta hálddašan čázadagaid alde ja čázadaga lahkasiin njulgestaga lea gildojuvvon. Goikesuoinni sáhtta goittotge ávkástallat jieŋa gokčan čázadatguovlluin ja daid lahkasiin bohccuid čohkkemis bigálusaide ja bohccuid sirdima várás. Bohccuid čohkkemii geavahuvvon suinniid galgá čorget dakkaviđe doaimma maŋŋá eret, jus suoidni báhcá mearkkašahtti láhkai čázadaga ala. Meahciráđđehus ja bálggus sohpet ovttas eará vejolaš báikkiin, gos bohccuid ii galggašii biebmat. Boazodoallit eai ieža dárbbas boazobargguin jođedettiin boaldin- dahje lávvomuoraváldinlobi (Boazodoalloláhka 848/1990). Maiddá Ánnjaloanji luonddusuodjalanguovllus lea lihkanráddjehusaid easttekeahhtá lobálaš boazodoallu ja dasa gullelaš lihcadeapmi.
Ávžžehusat	Boazodoallolága oaivvildan lobálaš geasieáigge meahccejohtalus ávžžuhuvvo dáhpáhuvvat luottain, mat jo leat luonddus.

Akwé: Kon -joavkku ovdanbuktán sámeboazodoalu dárbbut	Sámeboazodoalu vuodđun lea siidavuogádat, ja mihttomearri lea, ahte dat bissu doaimma vuodđun. Árbevirolaš guođohanvugiid ja guohtonlotnašuvvama vuodđun leat bohcco lunddolaš dárbbut ja sodjut. Ovdamearkan giđdat áldduin lea dárbu beassat johtui ja lonuhit guohtunsaji davvelii. Dáid guođohanvugiid ja guohtonlotnašuvvamiid, maid vuodđun lea árbevirolaš hálddašanmálie, vierro-vuoigatvuohta ja árbediehtu, háliidit joatkit dál ja boahhtevuođas. Suvdilis eanageavaheapmái gullá guohtoneatnamiid bissun jagis jahkkái buorin ja oppalaš birrasa buorre dilli. Boazodoallu gáibida viiddis guohtoneatnamiid. Mihttomearrin lea, ahte guohtoneatnamat eai šat dálážiis gáržžo gilvvohalli eanageavaheami, dego ruvkkiiid, bieggá- ja pumpafápmorusttegiid ja eará huksema geažil. Ná beassat siskkáldas- ja olgguldas guohtondeaddagis ja dorvvastat lunddolaš guohtonlotnašuvvama ja árbevirolaš boazodoalu Giehtaruohttas. Viiddis guohtoneatnamat leat vealtameahttumat, vai sápmelaš boazodoalu lea vejolaš hárrjeht. Mihttomearrin lea, ahte meahcceguovlluid luondduávkkástallan dahkko ođasmuvvi vugiin, suvdilit ja guhkesgeahčastaga mielde ja váldo vuhtii bohccuide dehálaš birrasa ja biepmu. Boazodoalu mihttomeriid vuostá luonddu nuoskuma dahká maiddáie earret eará turisma (nuoske- ja biebmonoađuheapmi eatnamiidda ja čáziide). Sámegiella bajásdollo ja veadjá bures guovllus. Boazodoalu lea lunddolaččamus oahpahit mánáide ja nuoraide sámegiellii ja earret eará dainna lágiin árbevirolaš boazodoallu bajásdoallá sáme kultuvrra. Lassin mánáin galgá leat vejolašvuohta johtit mielde boazobargguin. Ná árbediehtu sirdašuvvá buot áššiin, mat gullet sápmelaš boazodollui dego heivvolaš guohtonguovlluid sajádagas guđege jagiáigge. Boazodollui earenoamáš dehálaš guovlluid, dego guottehansajiid ja dálveguohtumiid, ráfáidahttin lea okta dehálaččamus boazodollui gullevaš mihttomeriin. Skohterjohtalus ja turisma galggašedje jaskkodiit miessemánu álggus, iigá Toskaljávrrá galggašii mieđihit guolástanlobiid guottehaáigge. Guotteguovllut leat Boazoeanu davveoassi, Toskaljávrrá, Boazovuomi, Somášjávrrá ja Annjaloavi guovlu. Mihttomearrin lea maiddáie doaimbi ovttasbargu Meahciráđđehusain ja eará guovllu doaimbiiguin. Boahhtevaš doaimmain/fidnuin guovllus galggašii ráđđádallat ovttas ja gullat boazodoalliid oainnuid. Boazodoalliin lea buorre dovdamuš guovllu eatnamiin ja birrasis ja oaidnu, mo doaimmat váikkuhit lundui ja boazodollui. Mearrádusaid dagadettiin galggašii áddet, maid hearckes luondu ja boazu ii gierdda, maid dat gáibida ja dárbbaša vai bissu buori dilis jahkelogiid ovddasguvlui. Lassin boazodoallit sáhttet fállat áiggidási dieđu jahkásaš diliin ja bohccuid lihadeamis. Meahcceguvlui gullevaš mearrádusdahkan ja dieđu lebben galggašii ollašuttot njuovžillis ja jeavddalaš ráđđádallanvuoigatvuođa ja njuolggá oktavuodáid bokte, masa bálgosa lassin váldošedje oasálašžan dat siiddat ja bearašgáccit, geaidna ášši guđege dáhpáhusas guoská. Lassin sávvat, ahte stáhtahálddahas lea almmolaččat doarváie diehtu boazoealáhusas, sápmelaš boazodoalus, dehálaš guohtun- ja guotteguovlluin sihke eará bohccuide dehálaš eallinbirrasiiin ja biepmus, man dihtii sáhttit dahkat mearrádusaid, mat váldet vuhtii ja ovddidit boazodoalu. Dán ovddidivčče oahpásmuvvangualledeamit báikki alde, oahpahusmateriálat, ja kurssat. Almmolaš mihttomearrin lea, ahte sáme kultuvrra eallá ja veadjá bures Giehtaruohttas meahcceguovllus. Guovllus sealluhtit vejolašvuođa ja dorvvastit doarváie sámi sáme kultuvrra hárrjeheapmái, eandalii boazodollui, mii bajásdoallá árbedieđu sirdašuvvama boahhtevaš sohka buolvvaide ja dorvvasta kultuvrralaš joatkevašvuođa.

18 Hálldahus

Vástoproseassa	Guovlluid hálldašeapmi	Kárta	☐	Viiddidanguovllut
Čilgehus	Skoviin meroštallat plánaguovllu hálldašeapmái gullelaš linnjemat, rávvagat ja mearrádusat. Suodjalanguovllu hálldašeapmái ja hálldahussii čielgasit gullelaš áššit leat beali váldin suodjalanguovllu vejolaš viiddideapmái, ornetnjuolggadus, dorvvolašvuohta, bearráigeahčču ja gádjundoaibma ja ovttasbargu eará doaibmiiguin.			
Plánenguovllus vástideaddji bealit				
	Meahciráđdehus, Lappi Luonddubálvalusat			
Suodjalanguovlluid vuodđudandoaimmat ja hálldašeapmi				
Doaibmabidju	Govvádus			
Geavaheami stivren	Geavaheapmi stivrejuvvo meahcceguovlolágain ja Natura-njuolggadusaid mielde. .			
Suodjalanguovllu vuodđudeapmi	Meahcceguovllu olggobeale Natura 2000 -guvlui gullelaš 1094 hektára laktojuvvojit Giehtaruohtasa meahcceguvlui			
Losádusat, geavahanvuoigatvuođat ja soahpamušat				
Doaibmabidju	Govvádus			
Láigohan- ja geavahanvuoigatvuođasoahpamušaid gárvvisteapmi	1.) Meahciráđdehus joatká dálá geavahanvuoigatvuođa- ja láigosoahpamušaid dainna eavttuin, ahte daid geavahandárkkuhus ii rievdda meahcceguovlolága vuostá. 2.) Meahciráđdehus sáhtá luohpadit lága boazodoalu ja luondduealáhuseid ráhkadusdoarjagiin (986/2011) čuovvu sierra ovdduid geavahanrivttiid doarjjabáikki sajušteami várás. Ohcci galgá deavdit ruhtadanlága kritearaid. Ohcci galgá leat gieldda ássi. 3.) Guolástusa ja meahcásteami (earát go luondduealáhusa härjeheaddjit) vuodul ođđa doarjjabáikkid eai mieđihuvvo. 4.) Boazodoalu dárbbuide sáhtá dahkat geavahanvuoigatvuođa- ja láigosoahpamušaid. Ođđa boazoáididit fuodđodorvvolašvuohta buoriduvvo vejolašvuođaid mielde. 5.) Meahciráđdehus sáhtá luohpadit maiddái eará dakkár geavahanvuoigatvuođaid, mat eai leat meahcceguovlolága vuostá.			
Eará doaibmabidju	Ráhkkanit Ávžžášjávrrí bálggesgeainnu hálldahussirdima gáibidan doaibmabijuide.			
Dorvvolašvuohta ja bearráigeahčču				
Doaibmabidju	Govvádus			
Válmmašvuođat	☐	Olgoihkohisvuođaplána		
	☐	Vuovdebuollindustenplána		
Bálvalanrusttegiid dorvvolašvuohta	☐	Ráhkadusaid gádjunplána		
	☒	Ráhkadusaid buollindárkkistus	Buollinvirgeoapmahačča rávvagiid mielde	
	☒	Báikkiid namma- ja koordináhtamerkemat	Báikkiin lea stohpogirjiin, latnjatávvaliin sihke retkikartta.fi-bálvalusas ja lundui.fi-siidduin.	

	☐	Gádjunovttasbargu	Dorvvolašvuodaplánen, buollindárkkistusat, geavatlaš gádjundoibmii oassálastin dárbbu mielde.		
Ovttasbargu					
Doaibmabidju	Govvádus				
Guovlulaš ja báikkálaš ovttasbargu	Guovddáš čanusjoavkkuiguin ee. sámedikkiin ja bálgosiiguin Giehtaruohtasa meahcceguovllu áššit gieđahallojuvvojit dárbbu mielde. Figgat dasa, ahte bálgosiin ordnejuvvon ráđđádallamiin maiddái guovllu siidda ovddasteaddji lea báikki alde. Sámediggelága 9 §:a ráđđádallamat. Boazodoallolága 53 §:a ráđđádallamat. Ordnet jahkásaččat sámi ruovttuguovllu bálgosiid ja Meahciráđđehusa ovttasdoaibmabeaivvi, masa oassálastet bálgosiid boazoisidat ja Meahciráđđehusa ovddasteaddjit. Fridnja ságastallanoktavuohta siiddaiguin ja bearašgácciiiguin bajásdoallat vejolašvuodaid mielde. Meahcceberráigeahču ovttasbargu Lappi rádjegozáhusain, bolesiin lea lávga. Meahciráđđehusa Eanodaga ráđđádallangoddi. Meahciráđđehus ráđđádallá dávjá eará oassebáliiguin lohpeameahcásteami ja meahccejohtalusa ordnemiin jahkásaččat ordnejuvvon čoahkkimiin.				
Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	Lappi Luonddubálvalusat dahká viidát riikkaidgaskasaš ovttasbarggu guovllus norgalaš, ruottelaš doaibmiiguin.				
Báikkálaš ovttasbargu	Bálgosat, Sámediggi; Lappi ealáhus, johtolat- ja birasguovddáš, gielddat, Eanodaga gieldda ovttasbargojoavku, Lappi rádjegozáhus, tuollu, boles, dutkanlágádusat ja universiteahta, guovllu fitnodatdoallit, searvvit. Ovttasbarggu mihttomearrin lea lasihit vuorrováikkuhusa eará geavaheaddjijoavkkuid gaskkas ruossalasvuodaid garvimiin ja eastadeapmi sihke bearráigeahču beavttálmahttimin ja guovllu guoskevaš dieđu čoaggimiin.				
Eará ráhkadusnálli (ii vánddardan / áhpásmuhttinanus lean)					
Doaibmabidju	Čuozáhat (namma)	Oamasteaddji	St.	Doaibmabiju govvádus	
Bsa-guovllut ja eará guovlu, mii lea priváhta anus					

19 Resurssat

Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi		
Čilgehus	Skoviin meroštallat doaimma plánema vuodđun dikšun- ja geavahanplána ollašuttima gearde- ja joatkevašlundosaš goluid. Lassin meroštallat eará guovllu dikšumii ja hálldahussii gullevaš goluid, mat dorjot dikšun- ja geavahanplána goallosteamii jahkásaš doaimma plánemii. Dikšun- ja geavahanplána ollašuttima goluin vástida lagamustá Meahciráđdehus. Jus plánii girjejuvvojit eará bealit, dego EJB-guovddáža dahje gieldda guoskevaš čatnašumit, maiddáid daid golut buktujuvvojit ovdan skoviin.		
Jahki, man goasttádusdássái golut vuodđuduvvet	2016		
	Joatkevašluon- dosaš golut €/jahki	Geardeluondosaš golut €	Lassidieđut
Ráhkadusat	70 000 €	2 126 000	Joatkevašluondosaš golut bohtet muorra- ja bázahusfuolahusas. Stobuid vuodđodivvun ja fuolaheapmi čuoggás 15 ovdanbukton dehálašvuodaortnegis, seailluhuvvon stobuid hissegat ja fuolahanráhkadusat. Ovtta ávdinstobu divvun fitnodatatnui. Divvumat dahkkojuvvojit resurssaid mielde.
Rusttegat	10 000 €	375 000	Joatkevašluondosaš golut bohtet muorra ja bázahusfuolahusas. Bierfejoga ja Vuobmegašjoga bálggesšaldit, Doareseanu šaldi resurssaid mielde, helikopteriid seaivunsajit, roavvemuoraid ođasmahttin Megonbávtti vuollái resurssaid addán rámaid siste. Luondduguovddáža parkerenbáikki ordnen.
Máđijat	10 000 €	350 000 €	Kalohttamáđija ja skohterluotta máđijamerkemat resurssaid addán rámaid siste.
Oahpistantávvalat ja oahpistandiedi- heapmi	50 000 €	230 000 €	Luondduguovddáža čajáhusa ođasmahttin ja dan doaimma, oahpisteamii ja oahpistanmateriála ovddideapmi resurssaid addán rámaid siste.
Galledeaddjirehkienastin, galle- deaddji-, fitnodat- je. dutkamušat	2 000 €		Oktasaš Málla ja Sána guovlluin, golut Málla dikšun- ja geavahanplánaresurssain.
Áhpásmuhttinatnu oktiibuot	142 000 €	3 081 000	
Ovdežiin divvun			
Šlájaiddikšun			
Eará luonddudikšun			

Luonddusuodjaleami čuovvumat	15 000 €		Šattut: direktiivva- ja hohpolaš suodjaleami vuollásaš slájaid čuovvumat. Earenoamážit suoadjaleami vuollásaš dihttondárkkistusat 3000 €. Luonddutiippaid dievasmahttin ja luonddutiippaid dili čuovvun 3000 €. Duottarbeaiveloddečuovvun 3000 €. Njállačuovvun, spirečuovvun, boraloddečuovvun, riebannáli ráddjen 6000 €.
Luonddusuodjaleapmi oktiibuot	15 000		
Huksenárbi			
Arkeologalaš čuoáhagat			
Eará kulturárbbi dikšun			
Kulturárbi oktiibuot			
Hálddahu- ja eará golut	20 000		Sisttisdoallá meahccebearráigeahču, guollečáziid dikšunbargguid, meahcástan-, guolástan- ja meahccejohtaluslobiid koordinerema ja ovddugohcima.
Buot oktiibuot	177 000	3 081 000	Buot golut oktiibuot plánaáigodagas (15 jagi) €
			5 736 000

20 Oassálastin

Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi		
Čilgehus	Riikkavuložiid ja čanusjoavkkuid gullan plánemis lea Meahciráđđehusa ja birashálddahusa doaibmavuohki. Oassálastima mihttomearrin lea: oažžut luonddusuodjaleapmái gullelaš mihttomeriide ja doibmii almmolaš dohkkeheami, geahpedit ruossalasvuodaid Meahciráđđehusa ja ovdojoavkkuid gaskka ja eará ovdojoavkkuid gaskka, oažžut nu olu go vejolaš dieđu, dáiddu ja oainnuid čovdosiid vuodđun, oažžut ovttasbargobeliiid čatnašuvvat plána mihttomeriide ja guovddáš čovdosiidda ja dahkat bissovaš ovttasbarggu guovllu eará doaibmiid gaskii.		
Čujuhuvvon oassálastin	Bealit mat oassálastet	Nammaduvvon ovddasteaddji	Vuohki
	Hálddahus ja virgeoapmahašbealit		
Giehtaruohtasa guovlluid dikšuma ja geavaheami plánafidnu ovttasbargojoavku. Čoahkkimat 1. 30.5.2012 2. 25.9.2012 3. 27.3.2013 4. 3.9.2014 5. 9.4.2015 6. 11.4.2016	Eanodaga gielda	(Mikko Kärnä) Jari Rantapelkonen	
	Eanodaga gielda	Virpi Väisänen	
	Eanodaga gielda	Jaakko Ala-Mattila	
	Lappi EJB-guovddáš	(Liinu Törvi), Liisa Viitala	
	Sámediggi	Anne-Maret Labba	
	Sámediggi	Per Oula Juuso	
	Sámediggi	Tuomas Aslak Juuso	
	Sámediggi	Lars Jona Valkeapää	
	Eanodaga guolástanguovlu	Reijo Mannela	
	Sámemusea Siida	(Eija Ojanlatva) Juha-Pekka Joona	
	HU Gilbesjávrrri biologalaš stašuvdna	Rauni Partanen	
	Luondduváriidguovddáš	Seija Tuulentie	
Akwé:Kon –joavku j. 2015 vålmmaštalli-čállu Nils Jonas Ketola	Sámediggi	Per Antti Labba (sj)	
		Anne-Maret Labba	
		Lars Jona Valkeapää	
		Per Oula Juuso	
		Tuomas Aslak Juuso	
	Organisašuvnnat ja joavkkut		
Giehtaruohtasa guovlluid dikšuma ja geavaheami plánafidnu ovttasbargojoavku	Enontekiön riistanhoitoyhdistys ry	Tuomas S. Palojärvi	
	Johtti Sápmelaccat ry	Nils-Henrik Valkeapää	
	Lapin luonnonsuojelupiiri ry	Sirpa Karjalainen	
	Kilpisjärven kyläyhdistys ry	Elli-Marja Kultima	

	Käsivarren paliskunta ry	Per Antti Labba		
	Paliskuntain yhdistys	Marja Anttonen		
	Karesuvannon kyläyhdistys ry	Kari Kotavuopio		
	Peltovuoman lapinkyläyhdistys	Jouni Eira		
	Suontavaaran lapinkyläyhdistys	Lauri Kotavuopio		
	Suomen Latu ry	Hannu Liljamo		
	Yritykset			
Giehtaruohtasa guovlluid dikšuma ja geavaheami plánenfidnu ovttasbargojoavku	Enontekiön yrittäjät ry	Hannu Rauhala,		
	Enontekiön yrittäjät ry	Esa Aidantausta		
	Enontekiön yrittäjät ry	Pasi Ikonen		
	Enontekiön yrittäjät ry	Nils Matti Vasara		
Priváhta eanaomasteaddjiid oassálastin (Priváhta suodjalanguovllut ja eará priváhtaguovllut				
Rabas oassálastindilálašvuođat		Báiki	Bvm	Oassálastit (lkm)
Álbmotdilálašvuohta, "gilleeahket"		Heahtá	28.5.2012	7
Álbmotdilálašvuohta, "gilleeahket"		Gárasavvon	29.5.2012	16
Álbmotdilálašvuohta, "gilleeahket"		Gilbbesjávri	30.5.2012	26
Dilálašvuohta Gilbbesjávri fitnodatdoalliide		Gilbbesjávri	20.6.2012	17
Álbmotdilálašvuohta Gilbbesjávri norgalaš lustaáiggeássiid		Gilbbesjávri	2.3.2013	8
Čoahkkáigeassu oassálastima váikkuhusas plánii				
Cealkámušat ja máhcahat				
Bivdojuvvon cealkámušat (st.)	27	Ožžojuvvon cealkámušat (st.)	20	Cealkámuščoahkkáigeassu lea plána mildosis 5.
Cealkámuš ja cealki	Plána oassi/skovvi	Meahciráđdehus vástta	Šaddan doaibmabidju	

Gáldut

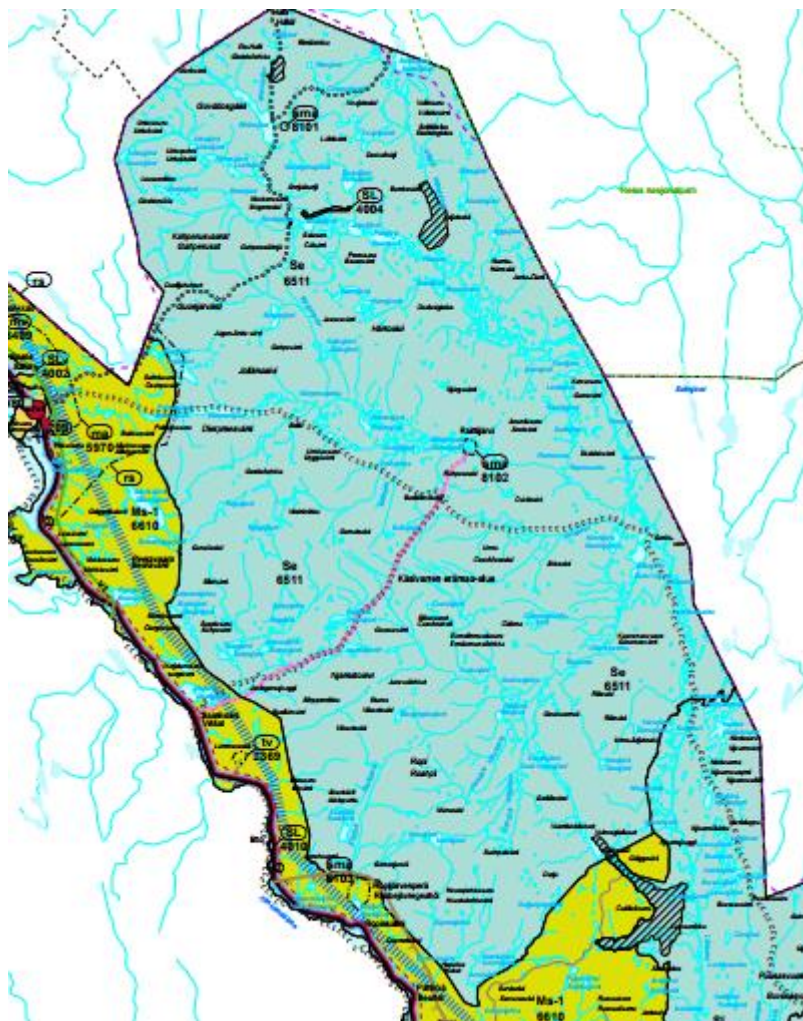
Čuju-heapmi	Dahkki(t)	Prentosa namma	Almustahttindiedut	Almustahttinjahki
3/1	Lapin ELY-keskus	Torniojoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuoteen 2015	http://www.ymparisto.fi >Vesi ja meri >Vesien ja merensuojelu >Vesienhoidon suunnittelu ja yhteistyö >Vesienhoitoalueet >Tornionjoki >Vesienhoitosuunnitelma ja taustaselvitykset >Tornionjoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma ja taustaselvitykset	2013
3/2	Lapin ELY-keskus	Torniojoen vesienhoitoalueen pintavesien ekologinen ja kemiallinen tila	www.ymparisto.fi > Ympäristön tila > Pintavedet > Vesien tila > Pintavesien ekologinen ja kemiallinen tila > Torniojoen vesienhoitoalue	2009
3/3	Puro, A.	Vesistöt.	Teoksessa Kajala, L. & Loikkanen, T. (toim.) Käsivarren alueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja A No 123	2000
3/4	Perttunen, V.	Geologia – Kallioperä.	Teoksessa Kajala, L. & Loikkanen, T. (toim.) Käsivarren alueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja A No 123	2000
3/5	Lehtovaara, J. J.	Kilpisjärven ja Haltin kartta-alueiden kallioperä. Suomen geologinen kartta 1:100 000 lehdet 1823 ja 1842. Kallioperäkarttojen selvitykset.	Geologian tutkimuskeskus.	1995
3/6	Johansson, P.	Geologia – Alueen sijainti ja korkeussuhteet.	Teoksessa Kajala, L. & Loikkanen, T. (toim.) Käsivarren alueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja A No 123	2000
3/7	Johansson, P.	Geologia – Jääkaudet ja maaperän synty.	Teoksessa Kajala, L. & Loikkanen, T. (toim.) Käsivarren alueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja A No 123.	2000
3/8	Johansson, P., Sahala L. ja Virtanen K.	Rantamerkit, tuulikerrostumat ja moreenikerrostumat geologisina luontokohteina	Tutkimusraportti 151. Geologian tutkimuskeskus. Espoo. 76 s.	2000
4/1	Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.)	Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 1. Tulokset ja arvioinnin perusteet. Osa 2. Luontotyyppien kuvaukset	Suomen ympäristö 8/2008	2008
4/2	Suomen ympäristökeskus	Luontodirektiivin luontotyyppiraportit. Raportointi 2007 – 2012.	http://www.ymparisto.fi /fi-FI/Luonto/Luontotyyppit/Luontodirektiivin_luontotyyppi_t/Luontodirektiivin_luontotyyppiraportit. www.ymparisto.fi	2014

4/3	Kajala, L. & Loikkanen, T.	Luonnontilaisuus. Tunturimittarituhot.	Teoksessa Kajala, L. & Loikkanen, T. (toim.) Käsivarren alueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja A No 123	2000
4/4		Tunturimittarituhot. - Julkaisussa: Suomen metsissä esiintyneet tuhot. Vuosikatsauksia. Metlan työraportteja vuosilta 2005 - 2013.	http://www.metla.fi/metinfo/metsienterveys/metsientila/seurantatulokset.htm	
4/5	Kumpula J. & Virtanen R.	Porojen laidunnus ja luontotyyppien tila tunturialueella.	Julkaisematon selvitys. Luontotyyppien uhanalaisuusarviointi-hanke. Riista ja kalatalouden tutkimuslaitos ja Oulun yliopisto. 28.5.2007.	2007
4/6	Kumpula J., Tanskanen A., Colpaert A., Anttonen M., Törmänen H., Siitari J. & Siitari S.	Poronhoitoalueen pohjoisosan talvilaitumet vuosina 2005-2008. Laidunten tilan muutokset 1990-luvun puolivälin jälkeen.	Riista- ja kalatalous – tutkimuksia 3/2009	2009
4/7	Pajunen, A.	Willow-characterised shrub vegetation in tundra and its relation to abiotic, biotic and anthropogenic factors.	Acta Univ. Oul. A 546, University of Oulu. 65pp.	2010
4/8	Kaarlejärvi E.	The role of herbivores in mediating responses of tundra ecosystems to climate change. – Väitöskirja. Umeå Universitet. Department of ecology and Environmental Science.	http://umu.diva-portal.org	2014
4/9	Olofsson J, Oksanen L., Callaghan T., Hulme P.E., Oksanen T. & Suominen, O	Herbivores inhibit climate-driven shrub expansion on the tundra.	Global Change Biology 15(11): 2681-2693.	2009
4/10	Cohen J., Pulliainen J., Ménard B., Johansen B., Oksanen J., Luojus K. & Ikonen J.	Effect of reindeer grazing on snowmelt, albedo and energy balance based on satellite data analyses.	Remote sensing of Environment. Vol 135: 107-117	2013
4/11	Virtanen, R.J.	Effects of grazing on above-ground biomass on a mountain snowbed, NW Finland.	Oikos, 90: 295-300.	2000
4/12	Oksanen, L. & Olofsson, J.	Poron kesälaidunnuksen vaikutus harvinaisiin tunturikasveihin: kasviekologian perspektiivi Mallan porottomuuden jatkumiseen. Teoksessa Jokinen, M. (toim.), Poronhoidon ja suojelun vaikutukset Mallan luonnonpuistossa, 139-156.	Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 941. Kolarin tutkimusasema. 332 s.	2005
4/13	Kauhanen, H.	Mallan ja Saanan uhanalaiset putkilokasvit. Teoksessa Jokinen, M. (toim.), Poronhoidon ja suojelun vaikutukset Mallan luonnonpuistossa, 99-138.	Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 941. Kolarin tutkimusasema. 332 s.	2005
5/1a	Tiainen, Juha; Mikkola-Roos, Markku; Below, Antti; Jukarainen, Aili; Lehikoinen, Aleks; Lehtiniemi, Teemu; Pessa, Jorma; Rajasärkkä, Ari; Rintala, Jukka; Sirkiä, Päivi; Valkama, Jari	Suomen lintujen uhanalaisuus 2015	Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki	2015
5/1b	Liukko, Ulla-Maija; Henttonen, Heikki; Hanski, Ilpo.K; Kauhala, Kaarina; Kojola, Ilpo; Kyheröinen, Eeva-Maria; Pitkänen, Janne	Suomen nisäkkäiden uhanalaisuus 2015	Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki	2015

5/2	Väre H., Kaipainen H. & Syrjänen K.	Toskalharji – Enontekiön suurtuntureiden aatelia.	Lutukka 24(3):67-83.	2008
5/3	Suomen ympäristökeskus	Luontodirektiivin lajiraportit. Raportointi 2007 – 2012.	http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Luonto_ja_lintudirektiivien_lajit/Luontodirektiivin_lajiraportit	2014
5/4	Välimäki P., Männistö K. & Kaitila P.	Katsaus Enontekiön uhanalaisiin tunturiperhoslajeihin ja tunturiperhosseurannan esiintymisaluehavaintoihin vuosina 2008-2011	Baptria 36, ss. 70-90	2011
5/5	Hyvärinen E. ja Sulkava P. (toim.)	Hyönteiskartoitukset Ännjaloanjilla ja Toskaljärven ympäristössä Käsivarren erämaa-alueella 2007 ja 2008.	MH luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 185	2009
6/1	Ympäristöministeriö	Maisemanhoito. Maisema-alue työryhmän mietintö I	Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojelu-osasto. Mietintö 66/1992.	1993
6/2	Lapin liitto	Tunturi-Lapin maakuntakaava		2012
6/3	Viljanmaa S. & Rautiainen P.	Kulttuuriperintökohteiden inventointi 2010 Kilpisjärvi.	Julkaisematon selvitys. Metsähallitus, Lapin Luontopalvelut. Asianro 5520/41/2010	2010
6/4	Paulaharju, S.	Seitoja ja seidanpölvontaa.	Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki	1932
7/1	Luusua H.	Kilpisjärvi 2020-kehittämissuunnitelma	Enontekiön kunta	2011
7/2	Ohenoja A.	Käsivarren erämaan ja Kilpisjärven alueen kävijätutkimus 2009 – 2010	Metsähallitus	2011
12/1	Ympäristöministeriö	Toimintasuunnitelma uhanalaisten luontotyyppien tilan parantamiseksi.	Suomen ympäristö 15/2011. 112 s.	2011
12/2	Paliskuntain yhdistys & Metsähallitus	Sopimus Metsähallituksen toiminnan ja poronhoidon yhteensovittamisesta.	http://www.paliskunnat.fi/tiedostot/PY_Metsahallitus_sopimus_04042013.pdf	2013
12/3	Metsähallitus	Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 203. 134 s.	2014
14/1	Suomen ympäristökeskus	Lajisuojelun valtakunnallinen toimintaohjelma	http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Lajisuojaus/Lajisuojaus_valtakunnallinen_toimintaohjelma/Kiireellisesti_suojeltavat_lajit	2013

MILDOSAT

Miiddus 1 Eanagotteláva

Válddus Duottar-Sámi eanagottelávas. Gáldu Lappi Lihttu (http://www.lappi.fi/lapinliitto/maakuntakaavoitus/tunturilapin_maakuntakaava)

Miellidus 2 Plánaguovllu šládjalogahallan (suomagillii)

Vastuuprosessi	Luonnonsuojelu					
Selite	Lomakkeella esitetään luettelo suunnittelualueella esiintyvistä uhanalaisiksi luokitelluista lajeista sekä luonto- ja lintudirektiivien lajeista. Kullekin suunnittelualueeseen kuuluvalle Natura-alueelle sekä muille merkittävälle alueille (esim. Metsähallituksen suojelumetsät, jotka eivät kuulu Natura-verkostoon) täytetään oma lomakkeensa.					
Alue	Käsivarren erämaa-alue					
Lajiryhmä	Suomenkielinen nimi	Tieteellinen nimi	Uhanalaisuus	Direktiivi	Määrä ja yksikkö	Lisätietoja, lähde
M	Ahma	<i>Gulo gulo</i>	EN, U	Lu II	10-20 y	Laskennat ja havainnot
M	Naali	<i>Vulpes lagopus</i>	CR, U, E	Lu II, IV	1-5 y	Laskennat ja havainnot
M	Susi	<i>Canis lupus</i>	EN, U	Lu V phalue (II, IV phal)	1-2	Satunnainen
M	Saukko	<i>Lutra lutra</i>		Lu II, IV	5-10	Havainnot
M	Ilves	<i>Lynx lynx</i>	NT, U	Lu II, IV	1-3	Laskennat ja havainnot
M	Karhu	<i>Ursus arctos</i>	NT, U	Lu II, IV	1-3	Havainnot
K	Lohi (Itämeren lohikannat)	<i>Salmo salar</i>	U, VU	Lu V mak. ved.(II)		Suomen lajien uhanalaisuus 2010
K	Rautu (Lapin kannat)	<i>Salvelinus alpinus</i>	NT			Suomen lajien uhanalaisuus 2010
K	Taimen (Merivaeltainen kanta)	<i>Salmo trutta</i>	U, CR			Suomen lajien uhanalaisuus 2010
K	Taimen (Napapiirin pohj.kanta sisävedet)	<i>Salmo trutta</i>	NT			Suomen lajien uhanalaisuus 2010
K	Vaellussiika	<i>Coregonus lavaretus f. lavaretus</i>	U, EN			Suomen lajien uhanalaisuus 2010
L	Ampuhaukka	<i>Falco columbarius</i>		LI I		
L	Hiiripöllö	<i>Surnia ulula</i>		LI I		
L	Jouhisorsa	<i>Anas acuta</i>	EN	LI I		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Jänkäkurppa	<i>Lymnocyptes minimus</i>		LI I		
L	Jänkäsiirriäinen	<i>Limicola falcinellus</i>		LI I		
L	Kaakkuri	<i>Gavia stellata</i>		LI I		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Kapustarinta	<i>Pluvialis apricaria</i>		LI I		
L	Keltävästäräkki	<i>Motacilla flava</i>	NT			Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Keräkurmitsa	<i>Charadrius morinellus</i>	VU	LI I		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015

L	Kivitasku	<i>Oenathe oenathe</i>	NT			Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Koskikara	<i>Cinclus cinclus</i>	VU, U	LII		
L	Kuikka	<i>Gavia arctica</i>		LII		
L	Kurki	<i>Grus grus</i>		LII		
L	Lapasotka	<i>Aythya marila</i>	EN, U, E	LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Lapinkirvinen	<i>Anthus cervinus</i>	VU, U			
L	Lapinsirri	<i>Calidris temminckii</i>	EN, U	LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Lapintiira	<i>Sterna paradisaea</i>		LII		
L	Lapinuunilintu	<i>Phylloscopus borealis</i>	VU	LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Laulujoutsen	<i>Cygnus cygnus</i>		LII		
L	Liro	<i>Tringa glareola</i>	NT	LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Metsähanhi	<i>Anser fabalis</i>	VU			Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Mustalintu	<i>Melanitta nigra</i>		LII		
L	Mustaviklo	<i>Tringa erythropus</i>	NT	LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Pilkkasiipi	<i>Melanitta fusca</i>	EN	LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Pulmunen	<i>Plectrophenax nivalis</i>	EN			Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Punajalkaviklo	<i>Tringa totanus</i>	VU	LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Rantasipi	<i>Actitis hypoleuca</i>				Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Riekko	<i>Lagopus lagopus</i>	VU			Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Sinirinta	<i>Luscinia svecica</i>		LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Sinisuohaukka	<i>Circus cyaneus</i>	VU, U	LII		
L	Suokukko	<i>Philomachus pugnax</i>	CR, U	LII		Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Suopöllö	<i>Asio flammeus</i>		LII		
L	Tukkakoskelo	<i>Mergus serrator</i>	EN			Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Tukkasotka	<i>Aythya fuligula</i>	EN, U			Suomen lintujen uhanalaisuus 2015
L	Tunturikiuru	<i>Eremophila alpestris</i>	CR, U	LII		
L	Uivelo	<i>Mergus albellus</i>		LII		
L	Vesipääsky	<i>Phalaropus lobatus</i>	VU, U	LII		
MO	Ruijanhernesimpukka	<i>Pisidium hinzi</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
MO	Tunturihernesimpukka	<i>Pisidium waldeni</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)

MO	Tunturisiemenkotilo	<i>Vertigo extima</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
AR	Tuntuririippuhämähäkki	<i>Bolyphantas punctulatus</i>	NT			Hämähäkkityöryhmä (N. Fritzen)
AR	Rakkakääpiöhämähäkki	<i>Collinsia holmgreni</i>	NT			Hämähäkkityöryhmä (N. Fritzen)
CO		<i>Ascoliocerus hyperboreus</i>	NT			Kuoriaistietokanta (E. Hyvärinen)
CO		<i>Boreostiba frigida</i>	NT			Kuoriaistietokanta (E. Hyvärinen)
CO		<i>Boreophilia subplana</i>	NT			Kuoriaistietokanta (E. Hyvärinen)
CO	Tunturikiitäjäinen	<i>Carabus problematicus</i>	NT			Kuoriaistietokanta (E. Hyvärinen)
CO	Lapinnorkkokärsäkäs	<i>Dorytomus lapponicus</i>	NT			Kuoriaistietokanta (E. Hyvärinen)
CO		<i>Helophorus sibiricus</i>	NT			Kuoriaistietokanta (E. Hyvärinen)
CO	Tunturisydänkiitäjäinen	<i>Nebria nivalis</i>	NT			Kuoriaistietokanta (E. Hyvärinen)
HY	Tundrakimalainen	<i>Bombus hyperboreus</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
HY	Tunturimuurarimehiläinen	<i>Osmia svenssoni</i>	NT			J. Paukkunen henk.koht. tiedonanto
LE	Pohjansiilikäs	<i>Acerbia alpina</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Kalkkikirjokääriäinen	<i>Argyroproce noricana</i>	EN, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE		<i>Apotomis lemniscatana</i>	NT			Babtria 3/2011
LE	Tundrahopeatäplä	<i>Boloria chariclea</i>	NT			Babtria 3/2011
LE	Muurainhopeatäplä	<i>Boloria freija</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Kääpiöhopeatäplä	<i>Boloria improba</i>	EN, U	Lu II		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Tunturihopeatäplä	<i>Boloria napae</i>	NT			Babtria 3/2011
LE	Tervakoisa	<i>Catastia marginea</i>	EN, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Metsäpohjanmittari	<i>Entephria caesiata</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Pahtapohjanmittari	<i>Entephria flavicinctata</i> ssp. <i>septentrionalis</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Kurupohjanmittari	<i>Entephria nobiliaria</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Tunturilaikkukääriäinen	<i>Epiblema simplonianum</i>	EN, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Ruijannokiperhonen	<i>Erebia polaris</i>	NT	Lu II		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Paljakkapohjanmittari	<i>Entephria punctipes</i>	NT			Babtria 3/2011
LE	Tunturipikkumittari	<i>Eupithecia fennoscandica</i>	EN, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Pohjanvalkotäpläpaksupää	<i>Hesperia comma</i> ssp. <i>catena</i>	VU, U	Lu II		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Paljakkajuuriperhonen	<i>Hepialus fuscoargenteus</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)

LE	Tunturikirjoyökkönen	<i>Lasionycta leucocycla</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Lapinkirjokoisia	<i>Loxostege ephippialis</i>	EN, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Pohjanpikkukultasiipi	<i>Lycaena phlaeas ssp. polaris</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Lapinsiilikäs	<i>Pararctia lapponica</i>	NT			Babtria 3/2011
LE	Pohjannauhamittari	<i>Perizoma minoratum</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Tunturikaalikoi	<i>Plutella hyperboreella</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Tunturikehnyökkönen	<i>Polia richardsoni</i>	NT			Babtria 3/2011
LE	Tundramittari	<i>Psychophora sabini</i>	NT			Babtria 3/2011
LE	Tunturikirjosiipi	<i>Pyrgus andromedae</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE		<i>Sparganothis preacana</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Lapinvuokkokääpiökoi	<i>Stigmella dryadella</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Jäkälänopsayökkönen	<i>Sympistis lapponica</i>	VU, U			Babtria 3/2011
LE	Pörhönopsayökkönen	<i>Sympistis nigrita</i>	EN, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Kupariyökkönen	<i>Syngrapha hoehenwarthi</i>	EN, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Ruskoharmoyökkönen	<i>Xestia tecta</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
LE	Liuskepaljakkayökkönen	<i>Xestia lyngei</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
TP	Vienosirvikäs	<i>Apatania forsslundi</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
TP	Siviäsirvikäs	<i>Apatania muliebris</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
DI		<i>Diamesa hyperborea</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
DI		<i>Diamesa permacra</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
DI	Tundrasahakainen	<i>Prionocera abscondita</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
DI		<i>Pseudodiamesa arctica</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
DI		<i>Symptothastia fulva</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
DI		<i>Tokunagaia scutellata</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
DI	Tunturikeilanen	<i>Cheilosia alpina</i>	DD			Hyönteistietokanta
DI	Saamenlaikkukirvari	<i>Eupeodes duseki</i>	DD			Hyönteistietokanta
DI	Viisaanpaarma	<i>Hybomitra astuta</i>	NT			Hyönteistietokanta
DI	Satulalaikkukärpänen	<i>Palloptera ephippium</i>	DD			Hyönteistietokanta
DI	Vaskikarttukirvari	<i>Platycheirus aeratus</i>	NT			Hyönteistietokanta
DI	Kölikarttukirvari	<i>Platycheirus carinatus</i>	NT			Hyönteistietokanta

DI	Tunturikiharkattukirvari	<i>Platycheirus lundbecki</i>	NT			Hyönteistietokanta
DI	Mustakarttukirvari	<i>Platycheirus subordinatus</i>	VU, U			Hyönteistietokanta
DI	Immenköyrykäs	<i>Rhabdomastix parva</i>	VU, U			J. Salmela henk. koht. havainto
P	Kissankäpälä	<i>Antennaria dioica</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Ruijankissankäpälä	<i>Antennaria nordhageniana</i>	VU, U			
P	Kaljukissankäpälä	<i>Antennaria porsildii</i>	VU, U			
P	Isokissankäpälä	<i>Antennaria villifera</i>	NT			
P	Tunturilaukkaneilikka	<i>Armeria maritima</i> ssp. <i>sibirica</i>	EN, U			
P	Arnikki	<i>Arnica angustifolia</i>	EN, U, E			
P	Pohjannoidanlukko	<i>Botrychium boreale</i>	VU, U			
P	Suikeanoidanlukko	<i>Botrychium lanceolatum</i>	VU, U			
P	Ketonoidanlukko	<i>Botrychium lunaria</i>	NT			
P	Kiirunankello	<i>Campanula uniflora</i>	VU, U			
P	Tunturinuppisara	<i>Carex arctogena</i>	LC			
P	Mustasara	<i>Carex atrata</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Sysisara	<i>Carex atrofusca</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Nokisara	<i>Carex fuliginosa</i> (ssp. <i>misandra</i>)	NT			
P	Tundrasara	<i>Carex holostoma</i>	LC	Lu II, IV		
P	Velttosara	<i>Carex laxa</i>	NT			
P	Kalliosara	<i>Carex rupestris</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Napahärkki	<i>Cerastium nigrescens</i> (var. <i>laxum</i>)	NT			
P	Tunturiorho	<i>Chamorchis alpina</i>	EN, U			
P	Kultakynsimö	<i>Draba alpina</i>	EN, U			
P	Isokynsimö	<i>Draba daurica</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Tunturikynsimö	<i>Draba fladzinensis</i>	VU, U			
P	Lapinkynsimö	<i>Draba lactea</i>	VU, U			
P	Lumikynsimö	<i>Draba nivalis</i>	NT			
P	Kalliokynsimö	<i>Draba norvegica</i>	LC			
P	Kivikkoalvejuuri	<i>Dryopteris filix-mas</i>	RT			

P	Sopulinkallioinen	<i>Erigeron borealis</i>	VU, U			
P	Villatunturikallioinen	<i>Erigeron uniflorus</i> subsp. <i>eriocephalus</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Himmeävilla	<i>Eriophorum brachyantherum</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Ruijanvihvilä	<i>Juncus arcticus</i>	EN, U, E			
P	Tunturisarake	<i>Kobresia myosuroides</i>	CR, U			
P	Kurjentatar	<i>Koenigia islandica</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Kalliosirkunjyvä	<i>Lappula deflexa</i>	VU, U			
P	Rusonätä	<i>Minuartia rubella</i>	VU, U			
P	Tunturinätä	<i>Minuartia stricta</i>	VU, U			
P	Jäkki	<i>Nardus stricta</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Karvakuusio	<i>Pedicularis hirsuta</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Pahtanurmikka	<i>Poa glauca</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Suippohärkylä	<i>Polystichum lonchitis</i>	NT			
P	Ruijanpahtahanhikki	<i>Potentilla chamissonis</i>	NT			
P	Pahtahanhikki	<i>Potentilla nivea</i>	NT			
P	Valkokämmekkä	<i>Pseudorchis albida</i> ssp. <i>straminea</i>	NT			
P	Jääleinikki	<i>Ranunculus glacialis</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Lapinleinikki	<i>Ranunculus lapponicus</i>	LC	Lu II, IV		
P	Rikkileinikki	<i>Ranunculus sulphureus</i>	EN, U			
P	Lapinalppiruusu	<i>Rhododendron lapponicum</i>	NT			
P	Lumihaarikko	<i>Sagina nivalis</i>	NT			
P	Kääpiöpaju	<i>Salix arbuscula</i>	EN, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Lettorikko	<i>Saxifraga hirculus</i>	VU, U	Lu II, IV		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
P	Kesämaksaruoho	<i>Sedum annuum</i>	LC			
P	Karvamaksaruoho	<i>Sedum villosum</i>	VU, U, E			
P	Pahta-ailakki	<i>Silene wahlbergella</i>	NT			
P	Lapinkaura	<i>Trisetum subalpestre</i>	NT	Lu II, IV		
P	Sopulintunturitädyke	<i>Veronica alpina</i> ssp. <i>pumila</i>	VU, U			
P	Varputädyke	<i>Veronica fruticans</i>	NT			

P	Kaljukiviyrtti	<i>Woodsia glabella</i>	NT			
P	Kenosammal	<i>Amblyodon dealbatus</i>	VU, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturiraippasammal	<i>Anastrophyllum cavifolium</i>	EN, U, E			
I	Tunturikarstasammal	<i>Andreaea blyttii</i>	NT			
I	Lumikarstasammal	<i>Andreaea nivalis</i>	VU, U			
I	Muhkusammal	<i>Anoetangium aestivum</i>	NT			
I	Kurusammal	<i>Anomobryum concinatum</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Piirtosammal	<i>Aongstroemia longipes</i>	EN, U			
I	Turjansammal	<i>Arnellia fennica</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kalliovelhonsammal	<i>Asterella gracilis</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturivelhonsammal	<i>Asterella lindenbergiana</i>	CR, U, E			
I	Peikonsammal	<i>Athalamia hyalina</i>	VU, U			
I	Tunturipykäsammal	<i>Barbilophozia rubescens</i>	DD			Metsähallituksen sammalkartoitukset 2016/Riikka Juutinen
I	Naalinsuikerosammal	<i>Brachytheciastrum collinum</i>	VU, U			
I	Pahtasuikerosammal	<i>Brachytheciastrum trachypodium</i>	NT			
I	Poronsuikerosammal	<i>Brachythecium coruscum</i>	VU, U			
I	Kalkkisuikerosammal	<i>Brachythecium glareosum</i>	LC/RT			
I	Nuokkuhiirensammal	<i>Bryum archangelicum</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Verihiirensammal	<i>Bryum cryophilum</i>	EN, U, E			
	Järvihiirensammal	<i>Bryum knowltonii</i>	NT			
I	Pitkäperähiirensammal	<i>Bryum longisetum</i>	EN, U, E			
I	Silmuhiirensammal	<i>Bryum pseudotriquetrum var. neodamense</i>	VU, U			
I	Kosteikkohiirensammal	<i>Bryum uliginosum</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Napahiirensammal	<i>Bryum wrightii</i>	EN, U, E			
I	Pohjanharasammal	<i>Campylophyllum halleri</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kääpiörihmasammal	<i>Cladopodiella francisci</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Lapintöppösammal	<i>Cnestrum alpestre</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kolusammal	<i>Coscinodon cribrosus</i>	EN, U, E			
I	Kurulehväsammal	<i>Cyrtomnium hymenophylloides</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)

I	Tunturilehväsammas	<i>Cyrtomnium hymenophyllum</i>	VU, U			
I	Uurrenukkasammas	<i>Dicranella grevilleana</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Rantanukkasammas	<i>Dicranella humilis</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Paljakkapörrösammas	<i>Dicranoweisia compacta</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Taigakynsisammas	<i>Dicranum acutifolium</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Palsakynsisammas	<i>Dicranum groenlandicum</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Paljakkakynsisammas	<i>Dicranum spadiceum</i>	NT			
I	Munasammas	<i>Diphyscium foliosum</i>	NT			
I	Kaarikahtaissammas	<i>Distichium inclinatum</i>	NT			
I	Isokarvasammas	<i>Ditrichum gracile</i>	EN, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturikarvasammas	<i>Ditrichum zonatum</i>	LC			
I	Pahtakellosammas	<i>Encalypta affinis</i> subsp. <i>affinis</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pahtakellosammas	<i>Encalypta affinis</i> subsp. <i>macounii</i>	EN, U, E			
I	Tunturikellosammas	<i>Encalypta alpina</i>	NT			
I	Kuurakellosammas	<i>Encalypta brevipes</i>	CR, U, E			
I	Torvikellosammas	<i>Encalypta longicolla</i>	CR, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pohjankellosammas	<i>Encalypta mutica</i>	EN, U, E	Lu II		
I	Isokellosammas	<i>Encalypta procera</i>	NT			
I	Pärskesammas	<i>Eremonotus myriocarpus</i>	EN, U			
I	Alppikivisammas	<i>Grimmia alpestris</i>	NE			Metsähallituksen sammalkartoitukset 2016/Riikka Juutinen
I	Kyttyräkivisammas	<i>Grimmia anodon</i>	EN, U			
I	Harmokivisammas	<i>Grimmia donniana</i>	VU, U			
I	Tunturikivisammas	<i>Grimmia elongata</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kurkkiosammas	<i>Grimmia mollis</i>	EN, U, E			
I	Vuorikivisammas	<i>Grimmia montana</i>	NT			
I	Kerokivisammas	<i>Grimmia sessitana</i>	VU, U			
I	Viherpahkurasammas	<i>Gymnostomum aeruginosum</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pohjanpahkurasammas	<i>Gymnostomum boreale</i>	CR, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)

I	Kiiltosirppisammal	<i>Hamatocaulis vernicosus</i>	VU, U	Lu II		
I	Mäkäränsammal	<i>Hygrobrella laxifolia</i>	NT			
I	Tunturipurosammal	<i>Hygrohypnum alpinum</i>	VU, U			
I	Rusopurosammal	<i>Hygrohypnum cochlearifolium</i>	VU, U			
I	Lapinpurosammal	<i>Hygrohypnum molle</i>	NT			
I	Pikkupurosammal	<i>Hygrohypnum norvegicum</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kalliopahkurasammal	<i>Hymenostylium recurvirostrum</i>	NT			
I	Ruskopalmikkosammal	<i>Hypnum bambergeri</i>	NT			
I	Pohjanpalmikkosammal	<i>Hypnum hamulosum</i>	VU, U			
I	Kalkkipalmikkosammal	<i>Hypnum recurvatum</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pohjankiiltosammal	<i>Isopterygiopsis alpicola</i>	EN, U, E			
I	Koskikorvasammal	<i>Jungermannia obovata</i>	NT			
I	Lapinkorvasammal	<i>Jungermannia polaris</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Sirppiahmansammal	<i>Kiaeria falcata</i>	EN, U, E			
I	Paljakka-ahmansammal	<i>Kiaeria glacialis</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kolohammassammal	<i>Leiocolea collaris</i>	NT			
I	Kalkkihammassammal	<i>Leiocolea gillmanii</i>	LC			
I	Lettohammassammal	<i>Leiocolea rutheana</i>	LC/RT			
I	Kalliokoukerosammal	<i>Lescurea saxicola</i>	LC			
I	Oravisammal	<i>Leucodon sciuroides</i>	LC/RT			
I	Karhunlovisammal	<i>Lophozia grandiretis</i>	EN, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Metsälövisammal	<i>Lophozia longiflora</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Napalövisammal	<i>Lophozia polaris</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturilövisammal	<i>Lophozia savicziae</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Karvakäppyräsammal	<i>Mannia pilosa</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Lapinpussisammal	<i>Marsupella condensata</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pohjanpussisammal	<i>Marsupella sphacelata</i>	VU, U			
I	Isonuijasammal	<i>Meesia longiseta</i>	EN, U, E	Lu II		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Nuokkuiisusammal	<i>Mielichhoferia elongata</i>	CR, U, E			

I	Kuparikiisusammal	<i>Mielichhoferia mielichhoferiana</i>	CR, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Paljakkalehväsammal	<i>Mnium blyttii</i>	NT			
I	Purolehväsammal	<i>Mnium lycopodioides</i>	LC/RT			
I	Kaihelehväsammal	<i>Mnium marginatum</i>	LC/RT			
I	Otalehväsammal	<i>Mnium spinosum</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturikehräsammal	<i>Moerckia blyttii</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Lettokehräsammal	<i>Moerckia hibernica</i>	VU, U, E			
I	Kallionäivesammal	<i>Mylia taylorii</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Otasiimasammal	<i>Myurella tenerima</i>	NT			
I	Tunturisiiransammal	<i>Nardia breidleri</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Siloriippusammal	<i>Neckera complanata</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pikkupahtasammal	<i>Orthothecium intricatum</i>	NT			
I	Rusopahtasammal	<i>Orthothecium rufescens</i>	EN, E			Metsähallituksen sammalkartoitukset 2016/Riikka Juutinen
I	Silopahtasammal	<i>Orthothecium strictum</i>	NT			
I	Tunturihiippasammal	<i>Orthotrichum pellucidum</i>	CR, U, E			
I	Lokinhiippasammal	<i>Orthotrichum pylaisii</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Silohiippasammal	<i>Orthotrichum striatum</i>	EN, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pohjanhuurresammal	<i>Palustriella decipiens</i>	NT			
I	Sirppihuurresammal	<i>Palustriella falcata</i>	NT			
I	Jatulinsammal	<i>Peltolepis quadrata</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pahtaseitasammal	<i>Plagiobryum demissum</i>	EN, U, E			
I	Lapinseitasammal	<i>Plagiobryum zieri</i>	NT			
I	Pohjanlehväsammal	<i>Plagiomnium curvatulum</i>	NT			
I	Paljakkavarstasammal	<i>Pohlia andrewsii</i>	VU, U			
I	Tunturivarstasammal	<i>Pohlia ludwigii</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kalliopunossammal	<i>Porella cordaeana</i>	VU, U			
I	Kerosammal	<i>Prasanthus suecicus</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pohjanjalosammal	<i>Pseudocalliergon angustifolium</i>	VU, U, E			
I	Lännenjalosammal	<i>Pseudocalliergon turgescens</i>	CR, U, E			

I	Kivikoukerosammal	<i>Pseudeskeia incurvata</i>	NT			
I	Pohjankoukerosammal	<i>Pseudeskeia radicata</i>	LC			
I	Pohjanvaskisammal	<i>Pseudeskeella papillosa</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Idänvaskisammal	<i>Pseudeskeella rupestris</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kalliokärpänsammal	<i>Rhabdoweisia fugax</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Törmähankasammal	<i>Riccia sorocarpa</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturikamppisammal	<i>Sanionia georgicouncinata</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pulkkasammal	<i>Sauteria alpina</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pahtakinnassammal	<i>Scapania crassiretis</i>	EN			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pärskekinnassammal	<i>Scapania cuspiduligera</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Loukkokinnassammal	<i>Scapania gymnostomophila</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Paljakkakinnassammal	<i>Scapania kaurinii</i>	VU, U			
I	Herttakinnassammal	<i>Scapania obcordata</i>	EN, E			Metsähallituksen sammalkartoitukset 2016/Riikka Juutinen
I	Hetekinnassammal	<i>Scapania paludosa</i>	NT			
I	Norokinnassammal	<i>Scapania praetervis</i>	NT			
I	Napakinnassammal	<i>Scapania spitsbergensis</i>	EN, U, E			
I	Kaltiokinnassammal	<i>Scapania uliginosa</i>	NT			
I	Virtapaasisammal	<i>Schistidium platyphyllum</i>	LC			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Piekananpaasisammal	<i>Schistidium poeltii</i>	VU, U			
I	Kurkkiopaasisammal	<i>Schistidium sordidum</i>	VU, U			
I	Lapinpaasisammal	<i>Schistidium tenerum</i>	VU, U			
I	Mustapaasisammal	<i>Schistidium trichodon</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Varjopaasisammal	<i>Schistidium umbrosum</i>	VU, U			
I	Kerosuikerosammal	<i>Sciuro-hypnum dovreense</i>	EN, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturisuikerosammal	<i>Sciuro-hypnum glaciale</i>	VU, U			
I	Sopulinsuikerosammal	<i>Sciuro-hypnum latifolium</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kiirunansuikerosammal	<i>Sciuro-hypnum tromsoeense</i>	NT			
I	Kaarihitusammal	<i>Seligeria campylopoda</i>	VU, U, E			
I	Keräsammal	<i>Stegonia latifolia</i>	VU, U			

I	Paljakkamarrassammal	<i>Tayloria froelichiana</i>	VU, U			
I	Lapinmarrassammal	<i>Tayloria splachnoides</i>	EN, U, E			
I	Tunturiraatosammal	<i>Tetraplodon pallidus</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Naparaatosammal	<i>Tetraplodon paradoxus</i>	EN, U			
I	Metsäloukkosammal	<i>Tetrodontium ovatum</i>	NT			
I	Tunturituppisammal	<i>Timmia bavarica</i>	VU, U, E			
I	Tupsutuppisammal	<i>Timmia comata</i>	VU, U, E			
I	Lapintuppisammal	<i>Timmia norvegica</i>	EN, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kalkkilapiosammal	<i>Tortula mucronifolia</i>	EN, U, E			
I	Oikokaulasammal	<i>Trematodon laetevirens</i>	EN, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kalliuurresammal	<i>Zygodon rupestris</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Isokuoppajäkälä	<i>Acarospora macrospora</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I		<i>Agonimia tristicula</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Läiskäruskeinen	<i>Bilimbia lobulata</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturikukkurajäkälä	<i>Bryonora curvescens</i>	VU			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kiiltoluppo	<i>Bryoria nitidula</i>	VU			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Sammalkultajäkälä	<i>Caloplaca sinapisperma</i>	LC/RT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kupukultajäkälä	<i>Caloplaca tetraspora</i>	VU			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Sirokilpinen	<i>Catapyrenium daedaleum</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Hehkujäkälä	<i>Catolechia wahlenbergii</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pahtatorvijäkälä	<i>Cladonia luteoalba</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Myhkyhyttelöjäkälä	<i>Collema bachmanianum</i> var. <i>millegranum</i>	VU, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturihyttelöjäkälä	<i>Collema ceraniscum</i>	EN, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Nappihyttelöjäkälä	<i>Collema polycarpon</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kiirunanjäkälä	<i>Dacampia hookeri</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Sormijäkälä	<i>Dactylina ramulosa</i>	CR, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Sinilimijäkälä	<i>Fuscopannaria praetermissa</i>	NT			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturivahajäkälä	<i>Gyalecta erythrozona</i>	CR, U, E			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kuoppavahajäkälä	<i>Gyalecta foveolaris</i>	VU, U			Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)

I	Sammalvahajakälä	<i>Gyalecta geoica</i>	VU, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kukrinvahajakälä	<i>Gyalecta kukriensis</i>	EN, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturisilmäjäkälä	<i>Halecania alpivaga</i>	VU, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tundrapaisukarve	<i>Hypogymnia subobscura</i>	VU, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Ruijanjäkälä	<i>Leciophysma finmarkicum</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Ruskokesijäkälä	<i>Leptogium gelatinosum</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Limikesijäkälä	<i>Leptogium imbricatum</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tannerkesijäkälä	<i>Leptogium intermedium</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Poimukesijäkälä	<i>Leptogium plicatile</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tupsalejäkälä	<i>Lobaria amplissima</i>	EN, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturikeuhkojäkälä	<i>Lobaria linita</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kalliokeuhkojäkälä	<i>Lobaria scrobiculata</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tynnyrijäkälä	<i>Megaspora verrucosa</i>	VU, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Silomunuaisjäkälä	<i>Nephroma bellum</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Suomusimpukkejäkälä	<i>Normandina pulchella</i>	VU, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturilimijäkälä	<i>Pannaria hookeri</i>	EN, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Suoninahkajäkälä	<i>Peltigera venosa</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Haaratappijäkälä	<i>Pilophorus robustus</i>	EN, U, E		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Sammallimijäkälä	<i>Protopannaria pezizoides</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Punapaanujäkälä	<i>Psora decipiens</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Palleropaanujäkälä	<i>Psora globifera</i>	EN, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Viherpaanujäkälä	<i>Psora rubiformis</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pikkukulhojäkälä	<i>Psoroma tenue</i>	VU, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Liminytyjäkälä	<i>Romjularia lurida</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Tunturikuppijäkälä	<i>Solorina bispora</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Suomukuppijäkälä	<i>Solorina spongiosa</i>	NT		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Jäykkätinajäkälä	<i>Stereocaulon coniophyllum</i>	EN		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Pahtapakurajäkälä	<i>Toninia alutacea</i>	CR, U, E		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)
I	Kuprupakurajäkälä	<i>Toninia rosulata</i>	VU, U		Hertta-Eliölajit-tietojärjestelmä (SYKE)

Mielddus 3 Akwé: Kon joavkku ovdanbuktán áššit ovdal cealkámušjorrosa (suomagillii)			
Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/ lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Akwe: Kon kokouksissa 9.6.2016 esitetyt asiat			
Saamelaiset ovat Suomen alkuperäiskansa (perustuslaki). Erämaalain yhtenä tavoitteena on saamelaiskulttuurin turvaaminen. Käsivarren erämaa-alue on kokonaisuudessaan merkittävä saamelaiskulttuurin kannalta. Hoito- ja käyttösuunnitelmien tavoitteena on osaltaan turvata saamelaiskulttuurin harjoittamisedellytyksiä, oikeutta luonnonkäyttöön ja perinnetiedon välittymiseen Käsivarren erämaa-alueella. Saamelaiskulttuuriin kuuluu poronhoito, metsästys, kalastus, keräily ja saamen käsityöt sekä saamelaisten perinteinen tieto ja pyhät paikat. Poroja paimennetaan perinteiseen tapaan siidoittain, jossa jokainen siida hallinnoi omia alueitaan/hoittaa ja vastaa omista poroistaan. Siidajärjestelmä on perinteisen saamelaisen poronhoidon perusta ja sen säilyminen ehto saamelaisen kulttuurin jatkumiselle alueella. Perinnetietoa välitetään kielen ja elämäntavan avulla. Saamen kielen merkitys poronhoidolle on suuri; erit. luontosanasto. Saamelaiskulttuuriin kuuluu olennaisesti läheinen ja kunnioittava suhde luontoon, jota käytetään uusiutuvalla tavalla.	10b Poronhoito		Muokattu suunnitelmaa
Tiedonpuute. muiden maankäyttäjien kuten turistien tietämättömyys saamelaiskulttuurista, kuten poronhoidosta ja saamelaisten pyhistä seitapaikoista, voi johtaa tiedostamattakin vahingolliseen toimintaan ja olla uhka kulttuurin säilymiselle.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Tietoa lisätään Luontokeskusten näyttelyissä ja kävijöitä pyritään saamaan tutustumaan luontokeskusten näyttelyihin.	Ei muutosta suunnitelmaan
Ylikalastus ja kalanistutus. Ylikalastus ja (aiemmin suoritettu) vieraiden kalakantojen istuttaminen on aiheuttanut kalakantojen hupenemisen ja muuttumisen (ei enää esimerkiksi taimenia, alkuperäistä siikakantaa jne.). Vähentänyt saamelaiseen kulttuuriin kuuluvaa kalastusta"	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Lomakkeissa pyritään kuvaamaan nykyisiä ja tulevia uhkia, ei menneitä.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kilpaileva maankäyttö. Saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytysten heikkeneminen muun maankäytön vuoksi (ks. poroelinkeinoon liittyvät uhat, jotka koskevat yleisesti myös saamelaiskulttuuria). Jos erämaa-alueilla ei ole riittävästi tilaa saamelaiskulttuurin harjoittamiseen, se vaikuttaa olennaisesti perinnetiedon siirtymiseen sukupolvilta toisille ja vahingoittaisi kulttuurista jatkuvuutta.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Vyöhykkeistämällä turvataan poronhoidon jatkuminen erämaa-alueella. Erämaa-alueesta suurin osa (85 %) on syrjävyöhykettä.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kielen ja paikannimien katoaminen. Saamenkieliset paikannimet ovat unohtuneet tai vääristyneet. Saamenkielisen luontosanaston katoaminen on uhka perinnetiedon välittymiselle ja kulttuurin säilymiselle.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Metsähallitus pyrkii lisäämään saamen kielen käyttöä alueella ja kaikessa toiminnassaan.	Lisätty suunnitelmaan
Perinteisen siida-järjestelmän sivuuttaminen. Erämaa-alueisiin liittyvässä hallinnossa ei oteta riittävästi huomioon perinteistä siida-järjestelmää ja sukujen/perhekkuntien omaa tapaa hallinnoida maata/tapaoikeutta (poronhoito, marjastus-, polttopuu-, kalastus-, heinäntekopaikat). Tämä uhkaa saamelaisen kulttuurin jatkuvuutta Käsivarressa.	10 b Poronhoito	Poronhoitoa erämaa-alueillakin säätelee poronhoitolaki. Metsähallitus toimii sen mukaan.	Ei muutosta suunnitelmaan

Luontaiselinkeinot. Erämaa-alueella on kokonaisuudessaan suuri merkitys poronhoidolle ja muiden luontaiselinkeinojen (kalastus, metsästys) harjoittamiselle, joiden harjoittaminen pitäisi turvata nyky muodossaan. Alue on poronhoidon kannalta ainutlaatuinen ja yksi parhaista Suomessa. Erämaa-alueiden uusiutuva, kestävä ja pitkänäköinen luonnonkäyttö on erittäin tärkeää poronhoidolle ja muille luontaiselinkeinoille. Poronhoito Käsivarren erämaa-alueella perustuu perinteiseen siida-järjestelmään, jossa poroja hoidetaan suvuittain/perhekunnittain omalla hallintamallilla perinnetietoa ja tapaoikeutta hyväksi käyttäen. Alueella harjoitettava saamelainen poronhoito vaatii laajoja alueita perinteisen laidunkiertomallin toteuttamiseen. Laidunkiertomallilla suojataan maita kulumasta liikaa. Perinteinen siidapohjainen laidunjärjestelmä on arvokas poronhoidolle sekä muille luontaiselinkeinoille.	10 b Poronhoito	Erämaa-alueiden poronhoitoa säätelee poronhoitolaki.	Muokattu suunnitelmaa
Laidunmaiden kaventuminen ja luonnon tilan heikentyminen. Nykyisiä laidunmaita ei saisi enää kaventaa, koska se luo sisäisiä ja ulkoisia paineita ja epävarmuutta poronhoidon jatkuvuudelle. Muu kilpailevan maankäytön aiheuttama laidunmaiden kaventuminen/puute aiheuttaa voimakasta laidunuspainetta, joka estää luonnollisen laidunkierron ja johtaa maan kulumiseen. Laitumet eivät ehdi palautumaan ja se heikentää elinkeinon kannattavuutta. Pahimmillaan laidunmaiden puute johtaa siida-järjestelmään perustuvan perinteisen saamelaisen poronhoidon loppumiseen, koska kyläryhmittäin ei ole riittävästi tilaa harjoittaa poroelinkeinoja.	11 Keskeiset suojele- ja käyttöarvot sekä uhkat	Kilpailevan maankäytön aiheuttamat paineet koskettavat enemmän laitumia erämaa-alueen ulko- kuin sisäpuolella. Väillisisesti paineet vaikuttavat laitumien kulumiseen myös erämaa-alueella, kun laitumet sen ulkopuolella kaventuvat ja heikkenevät. Erämaa-alueen vyöhykejako ohjaa käyttöä. Virkistyskäytön vyöhyke on edellistä suunnitelmaa yhtenäisempi ja valtaosa alueesta on syrjävyöhykettä (84,75%; syrjävyöhyke 186 273 ha, virkitysvyöhyke 33 581 ha, rajoitusvyöhyke 236 ha).	Ei muutosta suunnitelmaan
Poroille tärkeitä ympäristöjä otetaan muuhun käyttöön tai porolle tärkeää ravintoa tuhoetaan. Esimerkiksi kelkkareittejä ja retkikämppejä rakennetaan paikkoihin, jotka haittaavat poronhoitoa tai kaadatetaan naava- ja luppometsiä, jotka ovat porolle tärkeää lisäravintoa. Liiallinen riippuvuus rehusta on uhka porotalouden kestävyydelle.	11 Keskeiset suojele- ja käyttöarvot sekä uhkat	Huomio koskee enemmän erämaa-alueen ulkopuolisia alueita. Suunnitelma-alueella ei harjoiteta metsätaloutta, eikä esitetä uudisrakentamista. Reittien suunnittelussa otetaan huomioon poronhoidon tarpeet.	Ei muutosta suunnitelmaan

Rakentaminen. Tuulivoimalat, pumppuvoimalat, tutkahanke ja muu rakentaminen vie tilaa laidunmailta (voimalarakennukset, tiet, huoltorakennukset ja aidat). Turismi. Matkailuyrittäjien ylläpitämät telttakylät useissa eri kohteissa eri puolilla aluetta uhkaa poronhoitoa aiheuttamalla häiriötä, roskaantumista ja vesistöjen likaantumista. Kasvava turismi ja retkikämppien rakentaminen lisäävät turistien aiheuttamaa roskaamista ja häiriötä poroille.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Erämaa-alueelle esitetään hyvin vähän lisärakentamista (laitureita, käymälöitä, ei yhtään uutta tupaa) Matkailuyrittäjien toimintaa valvotaan ja matkailijamäärien mahdollisen lisääntymisen kielteisiä vaikutuksia poronhoitoon torjutaan suunnittelulla, opastuksella ja valvonnalla.	Ei muutoksia suunnitelmaan
Maastoliikenne ja koiravaljakkotoiminta. Jokamiehen oikeudella liikkuvat koiravaljakot voivat hajottaa eloja ja aiheuttaa siten paljon turhaa työtä, koska porot ovat tottuneet pelkäämään poronhoidossa käytettyjä koiria. Koirien haukunta ja ulvonta voi hajottaa porot laajoille alueille.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Koiravaljakkotoimintaa pyritään ohjaamaan reiteille, joilla haitat poroille jäävät vähäisiksi. Opastusta ja tiedotusta lisätään.	Lisättiin suunnitelmaan
Maastoliikenne. Matkailuyrittäjien ja muiden henkilöiden kuin poronhoitajien kevättalveen keskittyvä moottorikelkkailu urien ja reittien ulkopuolisilla alueilla on haitaksi erityisesti vasoma-aikaan. Luonnolle ja poroille aiheuttaa ongelmia nk. huiputtaminen. Myös merkityilläkin reiteillä kelkkailu voi olla ongelma, kun ne on suunniteltu huonosti. Kelkkailu häiritsee poroja ja vaikeuttaa poronhoitoa sekä pilaa maita. Porojen talvialueet tulisi merkitä karttoihin ja kieltää sinne ajaminen, kuten Ruotsin Roston siidassa on tehty. Myös mönkijöillä ajetaan luvalla häiritsevästi.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Yrittäjien maastoliikenne on säänneltyä ja rajattu tietyille reiteille, jotka on sovittu paliskunnan kanssa. Vapaasti saavat ajaa ja "huiputtaa" vain paikkakuntalaiset, joiden oikeuksia ei tässä suunnitelmassa kavenneta. Kesäaikaisia maastoliikennelupia ei erämaa-alueelle ole myönnetty yksittäisiä erikoistapauksia lukuun ottamatta. Maastoliikennelain kahdeksannen pykälän mukaan ELY-keskus voi hakemuksesta kieltää maastoliikenteen rajatulla alueella.	Ei muutosta suunnitelmaan Metsähallituksen moottorikelkkauran sijainnin tarkastaminen paliskunnan kanssa uran kunnostuksen yhteydessä.
Liikenne Metsäautotiet katkaisevat alueita ja lisäävät liikennettä alueella. Voivat aiheuttaa myös salametsästyksen lisääntymistä. Muu liikenne Rautatie olisi myös tullessaan suuri uhka laidunkierron jatkuvuudelle ja aiheuttaisi porokolareita. Rekkojen alle jää myös paljon poroja.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Kalkkoavin tie on suunnittelualueen ainoa vapaasti liikennöitävä metsäautotie. Sen merkitys matkailulle ja eränkävynnille on niin suuri, ettei sitä nähdä järkeväksi sulkea. Rekkaliikenne ei koske suunnittelualueita, eikä joskus mahdollisesti toteutettava rautatiekään.	Ei muutosta suunnitelmaan
Luvat. Metsästys- ja kalastuslupia, erityisesti riekonpyyntilupia myydään liikaa alueille, jossa on poroja. Riekonpyytäjät menevät metsästämään varmistamatta etukäteen, onko alueella poroja.	16 Erätalouden toimenpiteet	Metsästyslupa-alue on hyvin laaja. Metsästysluvan ehdoissa edellytetään, että metsästäjä ottaa selvää porojen sijoittumisesta alueelle ennen lähtöään.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Metsästys. Lupametsästäjät ja koirat voivat häiritä poronhoitoa, jos metsästäjät eivät varmista etukäteen millä aluilla porot kulloinkin ovat. Metsästäjät liikkuvat missä haluavat/koirat eivät ole porovapaita ja vaikeuttavat poronhoitoa.	16 Erätalouden toimenpiteet	Metsästyslupien ehdoissa edellytetään, että metsästäjä ottaa selvää porojen sijoittumisesta alueelle ennen lähtöään.	Ei muutosta suunnitelmaan
Pedot. Pedot kuten kotkat ja erityisesti ahmat verottavat porokarjaa.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	On mainittu suunnitelmassa	Ei muutosta suunnitelmaan
Malminetsintä ja perustutkimukset. Poraukset häiritsevät poronhoitoa ja aiheuttavat laajempaa uhkaa mahdollisista kaivoksista alueella.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Metsähallitus ei myönnä kaivoslain 9 §:n mukaisia maanomistajan suostumuksia saamelais-ten kotiseutualueella tapahtuvaan malminetsintään.	Lisätty suunnitelmaan
Kaivostoiminta. Kaivostoiminta olisi tullessaan kaikista suurin uhka porojen laidunkierrolle ja koko elinkeinon säilymiselle, joka muun muassa kaventaisi entisestään pieniä laidunmaita, saastuttaisi alutta, lisääisi liikennettä ja muita häiriötekijöitä alueella sekä aiheuttaisi laidunpainetta muille siidoille. Kaivostoiminnan lyhytnäköisyys taloudellisesti ja ekologisesti vrt. poronhoidon ikaikainen perinne: kaivosalueen maaperä ei uusiudu ja maa on sadoiksi vuosiksi mennyttä; kun taas poronhoito kestäväenä uudistaa luontoa ja siitä on iloa tuhansiksi vuosiksi.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Metsähallitus ei myönnä kaivoslain 9 §:n mukaisia maanomistajan suostumuksia saamelais-ten kotiseutualueella tapahtuvaan malminetsintään	Lisätty suunnitelmaan
Maan kulumisen. Vanhojen jutaamisreittien katoaminen aiheuttaa maan kulumista; esimerkiksi nykyinen Victoria-reitti noudattelee suurin piirtein vanhaa jutaamisväylää.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Suunnitelmassa ei esitetä uusia reittejä tai toimintoja, joten suunnitelmalla ei pitäisi olla vaikutusta vanhojen jutaamisreittien katoamiseen.	Ei muutosta suunnitelmaan
Poronhoidolle tärkeiden alueiden häiriötekijät. Poronhoidolle erityisen tärkeillä alueilla eri vuodenaikoina on häiriötekijöitä, jotka vaikuttavat elinkeinon harjoittamiseen. Erityisesti häiriöt vasomis-alueella vasomisaikana ovat uhka, sillä ne aiheuttavat poroille keskenmenoja ja ajaa vaatimet hylkäämään vasojaan, joka johtaa vasakatoon.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat		Sisällytetty suunnitelmaan
Tiedonpuute. Hallinnon tietämättömyys poronelinkeinosta, saamelaisesta poronhoidosta, tärkeistä laidun- ja vasotusalueista sekä muista porolle tärkeistä elinympäristöistä ja ravinnosta voivat johtaa päätöksiin, jotka haittaavat tai jopa uhkaavat poronelinkeinon harjoittamista. Alueen eri toimijoiden yhteistyön puutteesta johtuva tietämättömyys poronhoidon tarpeista voi johtaa saamelaiskulttuurille haitallisiin päätöksiin ja toimintaan.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Yhteistyötä ja tiedonvaihtoa Metsähallituksen ja paliskunnan ja paikallisten saamelaisten välillä ylläpidetään useilla vuosittaisilla yhteistyötapaamisilla ja mm. uuden neuvottelukunnan perustamisella.	Lisätty suunnitelmaan

Laajan neuvotteluvoimavarojen puuttuminen. Alueeseen liittyvässä päätöksenteossa ja tiedon levittämisessä ei oteta riittävästi huomioon paliskunnan lisäksi perinteistä siida-järjestelmää ja kyläryhmillä (ja perhekunnilla) ei ole riittävää neuvotteluvoimavaroja erämaa-alueita koskevien asioiden käsittelyssä. Perinteisen siida-järjestelmän sivuuttaminen uhkaa kyläryhmien perinteistä tapaa hallita omia alueitaan (perinnetieto ja tapaoikeus) ja yleisesti perinteisen saamelaisen poronhoidon jatkuvuutta Käsivarressa.	18 Hallinto	Metsähallituksen neuvotteluvoimavaroille saamelaiskäräjien ja paliskunnan kanssa pohjautuu lakeihin. Vapaamuotoisempaa keskusteluyhteyttä siidojen ja perheiden kanssa voidaan mahdollisuuksien mukaan parantaa, mutta juridisesti siidoja ja perheitä edustaa paliskunta.	Lisätty suunnitelmaan
Luonnon saastuttaminen. Roskaaminen turistien, lupakalastajien ja metsästäjien taholta pilaa poronhoidolle ja muille elinkeinoille tärkeää luontoa.	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Roskaaminen on kielletty ja siihen pyritään puuttumaan jatkuvasti valistuksella ja opastuksella.	Ei muutosta suunnitelmaan
Ilmastonmuutos. Ilmaston muuttuminen koetaan suureksi uhkaksi, koska sääolosuhteet voivat muuttua radikaalisti. Esimerkiksi talvella maan päällä on jääkerros, josta poro ei pääse kaivamaan läpi ravintoa. Lisäksi ilmaston muuttuminen voi tuoda eläintauteja	11 Keskeiset suojelu- ja käyttöarvot sekä uhkat	Ilmastonmuutos on monitahoinen uhkatekijä, johon tällä suunnitelmalla ei voi vaikuttaa. Muutokseen ei voida vaikuttaa mutta suunnitelmassa voidaan varautua esimerkiksi varaamalla talviaikaiseen liikkumisen aloitus ja päättymisajat niin että lunta on oltava 20 cm.	Muokattu suunnitelmatekstiä
Piikkiarkit. Arkkien pystyttäminen pitäisi koordinoida Metsähallituksen puolelta tietyille alueille, joille järjestetään mm. vessat ja jätehuolto. Valvontajärjestelmää pitäisi kehittää edelleen niin, että selkeästi olisi tiedossa tietyistä asioista vastaavat virkamiehet ja yhteystiedot.	13A Vyöhykejako: Käsivarren retkeily- ja luontomatkailevyöhyke	Arkkien käyttöä ohjataan lainsäädännön sallimissa rajoissa, ja yrittäjät vastaavat itse jätehuollostaan. Tiedonkulkua pyritään jatkuvasti parantamaan	Ei muutosta suunnitelmaan

Maastoliikenne Kilpisjärvi-Halti kelkkareitistä pitäisi tehdä Metsähallituksen moottorikelkka- ura, joka saisi olla auki niin kauan kuin on lunta. Muut merkatut kelkkareitit pitäisi laittaa toukokuun alkuun mennessä kiinni. Poronhoitajille tulisi varata kuitenkin aina neuvottelumahdollisuus, jossa vuosittainen tilanne voitaisiin ottaa huomioon ja tehdä joustoja sen mukaisesti.	13A Vyöhykejako: Käsivarren retkeily- ja luontomatkailuvyöhyke 17 Muun luonnonvarojen ja alueiden käytön toimenpiteet	Haltille vievällä kelkkauralla voi tällä hetkellä ajaa vain oppaan kanssa. Vapaasti avonaisen uran seurauksia esimerkiksi käy- tön laillisuuden valvonnalle, häi- riökäyttäytymiselle, palveluiden (tuvat, polttopuut, jätehuolto) käytölle ja reittiturvallisuudelle on arvioitava tarkkaan. Tällä hetkel- lä edellytyksiä uran avaamiselle ei ole mutta suunnitelmassa va- rataa myöhemmin mahdollisuus muuttaa käytäntöä huomioiden myös Norjan puolen matkailun kehittyminen. Yrittäjien toiminnan kannalta on tärkeää sopia reitti- käytännöistä pidemmäksi ajaksi kerrallaan, käytännössä tämä tarkoittaa kiintiöpäästösten voi- massaoloaikaa, kolmea vuotta.	Muokattu suunnitelmaa.
Joustava neuvottelu-oikeus tokkakunnittain (kyläryhmittäin) suoraan Metsähallituksen ja matkailuyrittäjien kanssa, jonka ansiosta vuosittaiset olosuhteet ja porojen sijainti voidaan ottaa huomioon. Esimerkiksi Raittijär- ven vasoma alue on laaja ja talvet erilaisia. Porot eivät joka vuosi ole samalla alueella. Tämän takia pitäisi olla tieto paikallisesti.	18 Hallinto	Vuosittain järjestetään kokous, johon kutsutaan niin paliskunnan kaikki halukkaat, kunnan, mui- den toimijoiden ja kiinnostuneiden sekä matkailuyrittäjien edus- tus	
Metsähallituksen pitäisi neuvotella kulkuluvista paliskunnan kanssa. Metsähallituksen pitäisi neuvotella metsästysluvista paliskunnan kanssa, joita annettaisiin vain paikkakuntalaisille eikä ulkopaikkakuntalaisille. Huhti- kuun puolestavälistä eteenpäin pitäisi kieltää koiravaljakot. Metsähallituksen ja turismiyrittäjien kanssa pitäisi järjestää vuosittainen neuvottelu maalisi- kuussa.	18 Hallinto	Metsähallitus neuvottelee kulku- luvista paliskunnan kanssa. Laissa on annettu Metsähallituk- sen tehtäväksi turvata nimen- omaan sellaisten metsästäjien luvansaanti, joilla ei ole muuten metsästysmahdollisuutta. Paikkakuntalaisilla on vapaa metsästysoikeus valtion mailla, eivätkä he tarvitse Metsähallituk- sen lupaa. Koiravaljakoihin (jokamiehen- oikeus) pyritään vaikuttamaan opastuksella ja tiedottamisella.	

Maastoliikenteen haitat Metsähallituksen pitäisi toimittaa porovaroituskyltit ja huolehtia niiden asettamisesta paikoille. Moottoriliikenteen nopeusrajoituksia pitäisi valvoa. Rajamiesten pitäisi tulla valvomaan vieraan vallan poroja jutaamis aikana tilanetta, että Suomen puolelle ei tulisi poroja.	18 Hallinto	Urien alkupisteessä lähtöopasteissa neuvotaan varomaan poroja, paliskunta tietää päivän tilanteen (kuten ylempänä kuvattu) ja on tehokkaampaa, jos paliskunta asettaa varoitusmerkkejä uran varrelle senhetkisiin varottaviin kohteisiin. Valvontaa tehdään yhteistyössä poliisin ja rajaviranomaisten kanssa. Metsähallitus ei voi vaikuttaa rajaviranomaisten työhön, vaan paliskunnan kannattaa olla heihin suoraan yhteydessä porokysymyksessä.	
Hoito- ja käyttösuunnitelmaa pitäisi jatkaa kiinni Lätäsenon soidensuojelualueeseen (karttaan merkitty alue), koska se on poronhoidollisesti merkittävää aluetta. Alue on Kova-Labbojen tokkakunnan talvilaidunalue.		Erämaalaki edellyttää erämaalueille tehtäväksi hoito- ja käyttösuunnitelman. Suunnitelma-alue rajattiin erämaarajauksen mukaiseksi. Eteläreunalla alue rajautuu Lätäsenon soidensuojelualueeseen missä rajat kohtaavat. Lätäsenon-Hietajoen soidensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma on vahvistettu vuonna 2008.	Ei muutosta suunnitelmaan
Porojen laidunrauha. Poronhoidolle erityisesti tärkeiden alueiden, kuten vasotusalueiden ja talvilaidunalueiden, rauhoittaminen on yksi tärkeimmistä poronhoitoon liittyvistä tavoitteista. Moottorikelkkaliikenteen ja turismin tulisi rauhoittua toukokuun alussa, eikä Toskaliin tulisi myöntää kalastuslupia vasomisaikana. Vasotusalueita on Poroenon pohjoisosa, Toskalin, Porovuoman, Somasjärven ja Angelovin alue.	13A Vyöhykejako: Käsivarren retkeily- ja luontomatkailuvyöhyke 18 Hallinto	Vyöhykkeistämällä pyritään rauhoittamaan tärkeimpiä vasoma-alueita. Enontekiön kuntalaisten ja jokamiehen-oikeudella liikkumista ei rajoiteta. Yrittäjien urista on paliskunnan kanssa neuvoteltu liikkuminen jatkuvaksi toukokuulle sellaisilla urilla, jotka eivät aiheuttaisi häiriötä. Toskaljärvelle menijät kulkevat virkitysvyöhykettä, joka on rajattu kapeana käytävänä järven eteläreunaan, jotta tunturi-alueet säilyvät rauhallisina.	Ei muutosta suunnitelmaan

Erityisen tärkeitä alueita keväällä ovat tunturit Kilpisjärveltä etelään. Erityisesti Namakkavuoma, Virmin laita ja Ruossakero. Alueiden rauhoittamista turhalta liikenteeltä kokonaan toivotaan kevääksi (maalis-toukokuu).	13B Vyöhykejako: Käsivarren syrjävyöhyke	Namakkavuoma ja Virdnin seutu ovat kokonaan syrjävyöhykettä, minne ei ohjata liikkumista eikä lupaliikennettä. Ruossakero ei ole suunnitelma-alueita.	Lisätty suunnitelmaan että Puvrrasjohkan kämppä voidaan purkaa/siirtää.

Mielddus 4 Riikkaviidosaš guovlluideavahanmihttomearit (suomagillii)

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteet jakautuvat yleistavoitteisiin, jotka ovat periaatteellisia linjauksia ja erityistavoitteisiin, jotka sisältävät alueiden käytön suunnittelua koskevia velvoitteita. Metsähallituksen luontopalveluiden, valtion viranomaisena, tulee toiminnassaan etsiä tapoja toteuttaa valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet			
	Yleistavoitteet	Erityistavoitteet	Toteutuminen suunnitelmassa
Kulttuuri- ja luonnonperintö, ÄHPÄSMAHTTINKäyttö ja luonnonvarat	<i>Alueidenkäytöllä edistetään kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen säilymistä.</i>		Hoito- ja käyttösuunnitelmassa kiinnitetään huomiota arkeologisten kohteiden turvaamiseen
	<i>Alueidenkäytöllä edistetään elollisen ja elottoman luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymistä.</i>		Hoito- ja käyttösuunnitelmalla turvataan uhanalaisten eläin- ja kasvilajien esiintyminen Natura 2000 -alueella.
	<i>Alueidenkäytöllä edistetään luonnon virkistyskäyttöä sekä luonnon ja kulttuurimatkailua parantamalla moninaiskäytön edellytyksiä. Suojelualueverkoston ja arvokkaiden maisema-alueiden ekologisesti kestävä hyödyntämistä edistetään virkistyskäytössä, matkailun tukialueena sekä niiden lähialueiden matkailun kehittämisessä suojelutavoitteita vaarantamatta.”</i>		Erämaa-alueet on perustettu alueiden erämaaluonteen säilyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi Hoito- ja käyttö-suunnitelmalla pyritään lain asettamien tavoitteiden yhteensovittamiseen. Vyöhykkeistäminen ohjaa suunnittelualueen kovimman virkistyskäyttöpaineen Kalottireitin tuntumaan ja suosituimmille kalastusalueille. Alueen suojeluarvot ja luontaiselinkeinojen edellytyksen turvataan.
	<i>Alueidenkäytöllä edistetään vesien hyvän tilan saavuttamista ja ylläpitämistä.</i>		Suunnitelman vesistöt ovat pääasiassa luonnon-tilaisia. Uhkia, jotka vaikuttavat vesiluontotyyp- pien luonnontilaisuuteen, ei ole.
Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet	<i>Alueidenkäytöllä edistetään Lapin tunturialueiden säilymistä luonto- ja kulttuuriarvojen kannalta erityisen merkittävänä aluekokonaisuuksina. Samalla varmistetaan, että asumisen ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen edellytykset säilyvät. Alueiden erityispiirteet tunnustetaan ja alueidenkäyttö sovitetaan mahdollisimman tasapainoisesti yhteen poikkeuksellisten luonnonolojen, luonnon kestäkyvyn ja kulttuuriarvojen turvaamiseksi.</i>		Suunnittelualue koostuu erämaa-alueesta ja luonnonsuojelualueesta. Suunnittelualueen erämaaluonteen säilyttäminen ja saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen ovat ensisijalla alueiden käytön suunnittelussa siten, että myös alueen luontoarvot turvataan. Nämä tavoitteet huomioiden suunnitelmassa esitetään toimia, joiden toteutuminen antaa matkailuyrittäjille mahdollisuuksia hyödyntää erämaa-aluetta liiketoiminnassa.

	<i>Saamelaisten kotiseutualueen alueidenkäytössä otetaan huomioon saamelaisille alkuperäiskansana kuuluva oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan saamelaisten perinteisten elinkeinojen kehittämisedellytysten turvaamiseksi. Poronhoitoalueella turvataan poronhoidon alueidenkäytölliset edellytykset.</i>		Metsähallituksesta annetun lain 6 § edellyttää, että Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojele sovitetaan yhteen saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan sekä siten, että poronhoitolaissa säädetyt velvoitteet täytetään. Suunnitelman saamelaiskulttuurille aiheuttamia vaikutuksia on käsitelty yhteistyöryhmässä, johon saamelaiskäräjät nimesi viisi edustajaa varmistamaan Akwé: Kon-periaatteiden noudattamisen suunnitelmassa.

Mielddus 5 Cealkámuščoahkkáigeassu (suomagillii)

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus			
Kilpisjärvi-Halti kelkkauran muuttaminen maastoliikennelain 15 § mukaiseksi moottorikelkkailureitiksi eli kaikille kelkkailijoille sallituksi, ei ELY-keskuksen näkemyksen mukaan ole erämaalain tavoitteiden mukaista. Erämaalain 5 §:n mukaan pysyvän tien tekeminen erämaa-alueelle on kielletty. HKS-suunnitelmassa voidaan kuitenkin päättää moottorikelkkailureitin perustamisesta. Tieliikennelain mukaan moottorikelkkailureitti on tie ja uuden tieliikennelain (lausunnolla 4/2017) mukaan moottorikelkkailureitit ja kelkkaurat olisivat moottorikelkkateitä, jos laki hyväksytään. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan yrityslupiin perustuva moottorikelkkailu Haltin reitillä on toimivin ratkaisu, joka rajoittaa moottorikelkkailun haitallisia vaikutuksia. Kilpisjärvi - Palojärvi -kelkkaura voitaisiin myöhemmin perustaa monikäyttöreitiksi, joka tosin vaatii maastoliikennelain uudistamista. Reitillä olisi 40 km/h nopeusrajoitus ja ohjeistus turvallisuustekijöistä. Porotalouden näkökulma tulee kuitenkin ottaa huomioon. Näin nykyinen käytäntö olisi lainsäädännön mukainen.		Suunnitelmassa ei ole esityksiä virallisten kelkkareittien perustamisesta. Suunnitteluprosessissa esille tullut uran avaaminen Kilpisjärveltä Haltille olisi MH:n maastoliikenneura, jolla ajaminen vaatii maastoliikenneluvan.	Ei muutosta suunnitelmaan
ELY-keskus on aiemminkin ohjeistanut, että perässä vedettävät kalastustukikohdat eli arkit eivät liity normaaliin retkeilyyn kuuluviin toimintoihin ja ne pitäisi luvittaa. Joko rantapoikkeaminen, mikäli on rannalla (rantavyöhyke) tai ns. kuivalla maalla mahdollisesti suunnittelutarveratkaisu ja toimenpidelupa, joissa tutkitaan, täyttyvätkö lupien edellytykset. HKS ei ole kaava eikä se voi vapauttaa Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) mukaisesta lupamenettelystä, vaan rakentamisen tulee tapahtua MRL:n säästöjen mukaisesti. Arkkit pitäisi luvittaa.		MRL:n mukainen luvitus on Enontekiön kunnan tehtävä, Ohjeistusta ja käytäntöä tarkennetaan kunnan kanssa.	Muokattu tekstiä lomakkeella 12.
ELY-keskus toteaa, että pienimuotoistakaan maa-ainesten ottoa ei tulisi kohdentaa Käsivarren erämaa-alueen viidelle arvokkaalle harjualueelle (Valtakunnallinen harjututkimus, Lapin harjujen moninaiskäyttötutkimus, Lyytinen, A. 1983)		Pohjavesiluokitukset vaikuttavat myös siihen, mistä maa-aineksia voi ottaa. Käsivarren erämaa-alueelta ei myydä maa-aineksia. Hyvin pienimuotoista maa-ainesten ottamista voi tehdä esimerkiksi polkujen rakentamiseen, jolloin tarkistetaan luonto- ym. arvot. Arvokkaat harjualueet huomioidaan.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kesäajan maastoliikenne on tiukasti ohjattua, joka ELY-keskuksen näkökulmasta on oikea periaate ohjata maastoliikennettä.		Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan
Suunnitelmassa ei ole tuotu esiin uusia rajoitusalueita tai ajallisia rajoituksia luontovaikutusten lieventämiseen, mutta rajoitusalueita on syytä harkita vaikutusarviointiin ja lajiesiintymien seurantaan perustuen.	13 C	Tällä hetkellä ei ole tiedossa perusteita rajoitusalueiden perustamiselle. Tilannetta seurataan erityisesti suojeltavien ja direktiivilajien osalta.	Ei muutosta suunnitelmaan

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Lapin liitto			
Lapin liiton näkemyksen mukaan Kilpisjärven ja Haltin välille on mahdollista perustaa esitetty moottorikelkkailureitti tai -ura, kunhan myös maakuntakaavassa esitetyn ulkoilureitin toimintaedellytykset turvataan.		Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan.
Lapin liitto pitää hoito- ja käyttösuunnitelman vyöhykejakoja hyvänä.	13	Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kaavoitus- ja muu maankäyttö -osiossa voisi vielä tuoda soveltuville osin esiin koko maakuntakaava-alueella koskevat kaavamääräykset. Myös maakuntakaavassa osoitettu rantojensuojeluohjelman mukainen alue olisi hyvä mainita. Lisäksi osioon olisi hyvä lisätä aluetta koskeva karttaote Tunturi-Lapin maakuntakaavasta. Osiossa mainittuja luontaistalouden erityistoimintojen alueita Raittijärvi ja Nammakka (es) ei ole osoitettu maakuntakaavassa. Myöskään osiossa mainittua melontareittiä ja alueen vesilentopaikkoja ei ole osoitettu maakuntakaavassa. Ne on tuotu esiin kaavaselostuksessa.	2	Suunnitelma mainituilta osin puutteellinen ja/tai virheellinen.	Muokattu tekstiä (s. ja lisätty karttaote (Liite 1))
Edellä mainittu huomioon ottaen Lapin liiton virasto toteaa Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman edistävän maakunnan suunnittelun ja Tunturi-Lapin maakuntakaavan tavoitteita.		Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan.
Saamelaiskäräjät			
Suunnitelmaluonnos ei ole ottanut kaikilta osin Saamelaiskäräjien nimeämän Akwe: Kon -työryhmän näkemyksiä asianmukaisesti huomioon. Suunnitelmaluonnoksista ei löydy Metsähallituksen perusteltuja kantoja systemaattisesti kaikkiin ryhmän esityksiin jne., vaan niitä on nostettu esiin vain osa. Akwé: Kon -prosessi perustuu erityisesti siihen, että koko prosessi tulee dokumentoiduksi perusteluineen, miksi esimerkiksi joitain esityksiä ei ole edistetty.		Akwé: Kon -ryhmän ennen lausuntokierrosta tekemät esitykset on käsitelty liitteessä 3.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Käsivarren erämaa-alueella ja Saanan alueella koskevat suunnitelmaehdotukset eivät sisällä Akwe: Kon -ohjeiden edellyttämää ympäristö-, sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten arviointia riittävästi, mihin sisältyy olennaisesti haitallisten vaikutusten ehkäiseminen.		Haitallisia vaikutuksia pyritään ehkäisemään tiukalla lupapolitiikalla, matkailun ohjaamisella, alueen vyöhykkeistämällä ja opastuksella. Näitä asioita käsitellään lomakkeella 12 taulukossa "Vaikutusten arviointi".	Täydennetty tekstiä lomakkeella 12.
Hoito- ja käyttösuunnitelmien tulee huomioida ja turvata saamelaisen poronhoidon harjoittamisedellytykset. Käsivarren saamelaispaliskunnan poronhoito perustuu siida-järjestelmään, joten järjestelmän tiedostamisella ja tunnustamisella Metsähallituksen taholta on myös keskeinen merkitys elinkeinon jatkuvuudelle suunnittelualueella. Saamelaiskäräjät pitäisi oikeasuuntaisena kehityksenä, jos Metsähallitus ja Käsivarren paliskunta yhdessä siidojen kanssa selvittäisivät käytäntöjä siida-järjestelmän huomioimisesta yhteistyön kehittämiseksi ja vahvistamiseksi suunnittelu-kaudella sen mahdolliseksi käyttöönottamiseksi.		MH neuvottelee kaikkien asianosaisten kanssa. Yrittäjien lupiin kirjataan, että heidän on otettava yhteyttä siihen siidaan, jonka alueella he toimivat ja varmistettava, ettei toiminnasta aiheudu haittaa poroille. Yrittäjät toimivat maastoliikennekokouksessa sovituilla reiteillä ja sovittuna aikana. Siidan yhteystiedot on kirjattu lupaan. MH neuvottelee kaikkien paliskunnan nimeämien edustajien kanssa. Paliskunta on virallinen neuvotteluosapuoli.	Muokattu tekstiä lomakkeella 17B ja 18 (lisätty toive siidan edustajien läsnäolosta paliskunnan ja MH:n välisissä kokouksissa)

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Saamelaiskäräjät pitää kilpailevaa maankäyttöä, johon liittyy olennaisesti laidunrauhan häiriintyminen, merkittävänä poronhoidon ja saamelaiskulttuurin harjoittamisedellytyksiin vaikuttavana uhkatekijänä.	11, 12	Uhkatekijä on suunnitelmassa tunnistettu ja uhkia pyritään välttämään mm. alueen vyöhykejaolla ja matkailun sääntelyllä ja ohjauksella.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Hoito- ja käyttösuunnitelmissa perinteiseen poronhoitomalliin ja perimätietoon pohjautuvaa laidunkiertoa ei ole pystytty tukemaan ja turvaamaan Käsivarren alueella riittävällä tavalla. Akwé: Kon -ryhmän mukaan nykyisiä laidunmaita ei saisi enää kaventaa, koska se luo sisäisiä ja ulkoisia paineita sekä epävarmuutta poronhoidon jatkuvuudelle. Kilpailevan maankäytön aiheuttama laidunmaiden kaventuminen ja puute aiheuttavat voimakasta laidunnuspainetta, joka estää luonnollisen laidunkierron ja johtaa maan kulumiseen.		Suunnitelma pyrkii turvaamaan poronhoidon tarpeita mm. alueen vyöhykejaolla ja matkailun sääntelyllä ja ohjauksella. Suunnitelma ei esitä alueelle uusia toimintoja tai rakenteita vaan päinvastoin ohjaa joitakin asioita entistä tiukemmin kuten esimerkiksi ilma-alusten laskeutumista. MH:n näkemys on, että tämä suunnitelma ei lisää kilpailevaa maankäyttöä, eikä kavenna laidunmaita.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Saamelaiskäräjät esittää hoito- ja käyttösuunnitelmiin kirjattavaksi, että alue on osoitettu saamelaisen poronhoidon käyttöön ja muu toiminta on sovittava yhteen poronhoidon intressien kanssa. Lisäksi suunnitelmiin on kirjattava kilpailevan maankäytön ja laidunrauhan häiriintymisestä johtuvien haittojen ehkäisemiseen tähtäviä konkreettisia toimenpiteitä.		Hoito- ja käyttösuunnitelmaan on kirjattu sekä erämaalakiin että Tunturi-Lapin maakuntakaavaan sisältyvät aluetta koskevat säädökset. Suunnitelmassa pyritään eri intressien yhteensovittamiseen ja poronhoidolle aiheutuvien haittojen välttämiseen mm. alueen vyöhykeistämällä ja toimintojen ohjauksella. Valtaosa alueesta jää syrjävyöhykkeeksi, jonne ei ohjata matkailutoimintoja. Matkailuyrittäjien käyttämistä urista neuvotellaan aina paliskunnan kanssa ja matkailutoimintaa ohjataan siten, että siitä olisi mahdollisimman vähän haittaa poronhoidolle. Konkreettisia toimenpiteitä on esimerkiksi vuotuinen maastoliikennekokous, jonne kaikki eri toimijat on kutsuttu, ja jossa sovitaan yhteen eri intressejä.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kaivostoiminta, johon liittyy erottamattomasti malminetsintä ja perustutkimus, on yksi suurimmista uhkista saamelaiselle poronhoidon ja kulttuurin harjoittamiselle koko Käsivarren alueella. Akwé: Kon -ryhmän mukaan malminetsintä ja geologinen perustutkimus luovat varsinaisen kaivostoiminnan ohella uhan saamelaisen poronhoidon ja kulttuurin harjoittamisedellytyksille, koska poraukset häiritsevät poronhoitoa ja aiheuttavat laajempaa uhkaa mahdollisista kaivoksista. Saamelaiskäräjät katsoo, että GTK:n suorittama perustutkimus edellyttää kaivoslain (621/2011) 9 §:ssä tarkoitettua malminetsintälupaa. Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan Metsähallitus ei ole toimivaltainen viranomaisen malminetsintälupa-asioissa. Saamelaiskäräjät esittää hoito- ja käyttösuunnitelmiin kirjattavaksi, että Metsähallitus ei myönnä	17	Metsähallitus on linjannut, että se ei myönnä kaivoslain (621/2011) mukaisia suostumuksia saamelaisten kotiseutualueella tehtävää malminetsintää varten. GTK:n hakiessa Metsähallitukselta tutkimuslupaa MH kysyy tarvittaessa GTK:n tutkimusluvasta ja tutkimussuunnitelmasta myös GTK:n tulosohtauksesta vastaavan TEM:n ja kaivoslain mukaisena lupaviranomaisena toimivan Tukesin lausuntoja mm. hakemuksen perustutkimusluonteesta. Näiden todetessa tutkimuksen olevan GTK:n perustutkimukseen kuuluvaa, MH voi myöntää GTK:lle tutkimusluvan.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
maanhaltijan suostumusta kairausnäytteiden ottamiseksi suunnittelu-alueilla tapahtuvaan malminetsintään ja perustutkimukseen. Geologian tutkimuskeskuksen on haettava kaivosviranomaiselta malminetsintälupaa ennen syväkairauksiin ryhtymistä. Tässä lupamenettelyssä pystyttäisiin asianmukaisesti arvioimaan, heikentäisikö toiminta yksin tai yhdessä muiden vastaavien lupien tai alueiden muiden käyttömuotojen kanssa olennaisesti saamelaisien kotiseutualueella edellytyksiä harjoittaa perinteisiä saamelaislinkeinoja taikka muutoin ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuria; ja aiheuttaisiko toiminta erityisellä poronhoitoalueella huomattavaa haittaa poronhoidolle.		Jos toiminta on objektiivisesti tarkasteltuna perustutkimusta, ei Metsähallituksella ole laillista perustetta olla kategorisesti myöntämättä tutkimuslupaa erämaa-alueelle, vaikka tutkimus tehtäisiinkin samoilla menetelmillä kuin malminetsintä. Mikäli geologinen tutkimus kuitenkin vastaa intensiteetiltään ja vaikutuksiltaan malminetsintää, ei Metsähallitus myönnä tutkimuslupaa, vaan sitä varten haettava kaivosviranomaisen malminetsintälupa.	
Keväällä laidunalueet rauhoitetaan 1.4.-1.6. välisenä aikana vasomisen onnistumiseksi. Lisäksi poronhoitajille luodaan mahdollisuus toteuttaa laidunkiertoa.		Valtaosa alueesta jää syrjävyöhykkeeksi, jonne ei ohjata matkailutoimintoja. Matkailuyrittäjien käyttämistä urista neuvotellaan aina paliskunnan kanssa ja matkailutoimintaa ohjataan siten, että siitä olisi mahdollisimman vähän haittaa poronhoidolle.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Virkistysvyöhyke todentaa erityisesti Gáijjogiid siidan keväällä tapahtuvan laidunkierron ja vasoma-alueen.	13	Vyöhykealuekartat on piirretty vuonna 2012, minkä jälkeen niitä on korjailtu yhteistyöryhmän palavereissa esitettyjen toiveiden mukaan.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Haltin kelkkauran muuttamista kelkkareitiksi selvitetään. Kelkkareitin mahdolliseksi perustamiseksi luodaan tarkat reunaehdot. Ehtoja ovat muun muassa reitin sijoittaminen, tehokas valvonta ja reitin varteen perustettava arkkipaikka yöpymistä varten. Reitin mahdollisen perustamisen reunaehdoista käydään neuvottelut, joihin osallistuu edustaja/edustajia Käsivarren paliskunnasta ja Gáijjogiid siidasta sekä Saamelaiskäräjiltä. Reitin tarkoituksena on kelkkailun keskittäminen yhdelle reitille. Potentiaalisesti reitti vähentää poronhoidolle vahingollista kelkkailua alueella ja se voi ratkaista nykyisen kelkkauran ja erikoisluvalla kelkkauran ulkopuolella järjestettävien moottorikelkkasafarien poronhoidolle aiheuttamia haittoja.		Suunnitelmaan liitetään varaus mahdollisuudesta muuttaa uran käyttöehtoja, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Useimmissa lausunnoissa vastustetaan Haltin uran avaamista itsenäisesti ajettavaksi maastoliikenneuraksi. Perusteita ovat mm. MH:n kävijäpalveluiden (tuvat, jäte- ja puuhuolto) riittävyys lisääntyvälle käyttäjämäärälle, lisääntyvä pelastuspalvelun ja valvonnan tarve, moottorikelkalla liikkuvien ja hiihtäjien ja muiden lihasvoimin liikkuvien välisten konfliktitilanteiden mahdollinen lisääntyminen ja porojen häiriintyminen, kun kelkkailijoilla ei olisi enää opasta mukanaan. Mitä luultavimmin reitiltä poikkeamiset lisääntyisivät nykyisestä, jo pelkästään siitä syystä, että kelkkailu lisääntyisi nykyisestä.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Suunnitelmaluonnoksessa oleva virheellinen ja epätarkka kartta 1 (Kuva 7, s 43) korjataan Akwé: Kon -ryhmän piirtämien karttojen mukaiseksi. Akwé: Kon -ryhmä on kirjannut tarkkaa ja ajankohtaista tietoa karttoihin. Tarvittaessa karttoihin tehdään päivityksiä.	10b	Suunnitelmassa käytetyn kartan tiedot ovat Paliskuntain yhdistyksen paikkatietoaineistoja. Akwé: Kon -ryhmä hahmotteli laidunalueita käsin 1:100 000-karttoihin, niiden avulla on kuvattu siidojen käytäntöjä sanallisesti. Suunnitelman kartta ei esitä siidakohtaisia alueita, mutta niitä on kuvattu tekstissä.	Kartasta on tehty uusi versio.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Matkailuyrittäjille myönnettävien lupien ja erityisesti kelkkauran ulkopuolella järjestettävien moottorikelkkasafarien reittien määrää vähennetään merkittävästi. Toiminta suunnitellaan poronhoidon tarpeita vastaavaksi. Moottorikelkkasafarien reitistö on tällä hetkellä aivan liian laaja Käsivarren erämaa-alueella ja se aiheuttaa huomattavia ongelmia poronhoidon suunnittelulle, porojen paimentamiselle ja laidunkierrolle, koska kelkkasafarien reitistö halkoo ja pirstaloi laidunmaita. Erityisesti Gáijjogiid siidan laidunkierto häiriintyy keväällä ja talvella.	13, 17	HKS:ssa esitetään safariurien vähentämistä nykyiseen nähden, vyöhykejakoon perustuen. Vuosittaisissa maastoliikennekokouksissa sovitetaan matkailuyrittäjien urat siten, ettei porojen laidunrauha häiriinny.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Arkkeja varten perustetaan yksi alue, jossa on toimiva jätehuolto ja saniteettitilat. Vaihtoehtoisesti arkkien käytön valvontaa tehostetaan ja siihen varataan lisäresursseja.		Arkkien käytön lupa yritystoiminnassa edellyttää, että yrittäjä huolehtii jätehuollosta. Jos rikkoo lupaehtoja, niin yrittäjälle annetaan huomautus ja sopimus voidaan irtisanoa. Yksityishenkilöiden arkit eivät tarvitse lupaa, jos leirytyminen on lyhytaikaista eikä arkkia jätetä maastoon. Kaikille arkeille yhteistä aluetta on mahdotonta löytää. Liian harvoille järville sijoitettuna voisi johtaa lisääntyvään liikenteeseen. Metsähallitus määrittelee arkkialueet Käsivarren paliskunnan ja sen siidojen kanssa saamelaiden poronhoidolle aiheutuvien haittojen minimoimiseksi. Alueiden jätehuoltoa valvotaan tehostetusti lainsäädännössä asetettujen velvoitteiden toteutumiseksi. Otetaan erä-, luonto- ja muun valvonnan tavoitteeksi selvittää arkkitoiminnan laajuutta ja sen aiheuttamaa roskaantumista tai muita ongelmia.	Korjattu vaikutusten arviointitaulukon Päämäärään 3. Arkkitoiminnasta: Jos toiminta lisääntyy, voidaan harkita arkkien määrän rajoittamista. Poistetaan /järvi.
Alueella mahdollisesti oleville taukopaikoille järjestetään toimiva jätehuolto ja saniteettitilat.	15	MH:n virallisilla taukopaikoilla on MH:n ympäristöjärjestelmän mukainen jätehuolto.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Paikallisten liikkuminen alueella ei pääosin aiheuta haittaa poronhoidolle. Valvontaa ja ihmisten informointia lisätään.	17	Valvontaa tehdään resurssien puitteissa. Opastusta ja tiedotusta kehitetään.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Saamelaisväestön kulttuurimuotoon olennaisesti kuuluvan kalastuselinkeinon harjoittamista on suojattava aiheettomilta rajoituksilta	16	Mahdolliset kalastusajotukset koskevat kaikkia samalla tavalla. Paikallisista rajoituksista sovitaan kalatalousalueen kanssa ja niihin on oltava hyvät perusteet.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Järvien kalakantoja huolletaan. Erityistä huomiota kiinnitetään ihmisten jättämien roskien ja ulosteiden aiheuttamien haittojen ehkäisemiseen valvontaa tehostamalla	16	Erämaa-alueella ei tehdä istutuksia, mutta järvien kalakantoja seurataan. Jätehuoltoon kiinnitetään huomiota.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Metsästyskoirien käyttöä rajoitetaan ja valvotaan tehokkaammin. Koirien käyttö aiheuttaa haasteita ja lisätyötä erityisesti Gováid ja Labbaid siidan alueella, koska koirat säilyttävät poroja ja ajavat niitä pitkien matkojen päähän.	16	Metsästyskoirat ovat laillisia pyyntivälineitä eikä Metsähallituksella ole oikeutta kieltää tai rajoittaa niiden laillista käyttöä. Metsähallituksen kanta on, että paliskunnat ja Metsähallitus tekevät jatkossa enemmän yhteistyötä tiedottamalla meneillään	Lisätty tekstiä lomakkeille 12 ja 17B

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
		olevista porotöistä lupametsästäjille porotyöt.fi-palvelun kautta. Palvelun tehokkaan käytön ja markkinoinnin avulla saadaan tiedotettua reaaliaikaisesti kriittiset paikat, joissa metsästystä on syytä välttää.	
Saamelaisilla on mahdollisuus hankkia perinteisiä käsitöitä varten materiaaleja, kuten pahkoja ja kenkäheiniä, perinteisesti käyttämiltään alueilta.	17	Metsähallitus on antanut yleisen, korvauksettoman oikeuden ottaa valtion maalta käsitöiden raaka-aineita.	Lisätty tekstiin lomakkeelle 12.
Suunnitelmassa mainitaan, että Bihjávrin asutus on osavuotinen.		On jäänyt huomioimatta, että Pihtusjärvellä on osavuotista asutusta.	Lisätty tekstiä lomakkeelle 6.
Alueella tapahtuva tutkimus toteutetaan eettisesti ja kunnioittaen perinteisiä saamelaisia elinkeinoja ja kulttuuria niin, että tutkimuksesta ei aiheudu haittaa.	9	Tutkimuslupia myönnettäessä ja lupaehdoissa huomioidaan Laki Metsähallituksesta 3 luku 6 § mukaisesti saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset saamelaisten kotiseutualueella.	Lisätty tekstiä lomakkeelle 9.
Alueen merkittävä kulttuuriperintö on kartoitettu vain osittain. Kulttuuriperinnön kokonaisvaltaista kartoitusta varten luodaan erillinen hanke.	14	Metsähallituksen Luontopalvelut tekee kulttuuriperintöinventointeja käytössä olevien resurssien mukaan, painottuen niille alueille, joissa nykyinen tai suunnitteilla oleva maankäyttö uhkaa alueella mahdollisesti olevia kulttuuriperintökohteita. Luontopalvelut pitää hyvänä ajatusta alueen kokonaisvaltaista kulttuuriperintöä kartoittavasta hankkeesta. Luontopalvelut ei kuitenkaan tee tutkimustyötä, eikä tuota kulttuuriperintötietoa ainoastaan tiedon itsensä vuoksi. Hankkeen vetäjän tulisi olla jokin muu taho, kuten yliopisto, Saamelaismuseum, Saamelaiskäräjät, tai paikallinen yhdistys.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan suunnitelma ei ole sellaisenaan hyväksyttävissä. Suunnitelmaluonnoksessa on otettava riittävällä tavalla huomioon Akwé: Kon -ryhmän, mutta myös Käsivarren paliskunnan, muun saamelaisen yhteisön ja Saamelaiskäräjien yleiset ja yksityiskohtaisemmat huomiot ja luotava konkreettisia toimenpiteitä niiden toteuttamiseksi sekä huomioissa esitettyjen uhkien ehkäisemiseksi.	18	Suunnitelmaluonnosta on täydennetty lausuntojen perusteella. Suunnitelmasta käydään vielä Saamelaiskäräjälain 9 § mukainen neuvottelu.	Ei muutosta suunnitelmaan
Saamelaiskäräjät esittääkin, että hoito- ja käyttösuunnitelmiin kirjataan tarkasti keskeiset uhkatekijät eli siida-järjestelmän huomioiminen ja yhteistyön vahvistaminen, kilpaileva maankäyttö ja laidunrauhan häiriintyminen sekä kaivostoiminta ja konkreettiset toimenpiteet, joilla uhkatekijöistä aiheutuneita haittoja pyritään ehkäisemään tulevaisuudessa. Toimenpiteet on toteuttava hoito- ja käyttösuunnitelmien täytäntönpäntöyhteydessä.	11, 12, 17b, 18	Taulukossa 11 on kirjattu suunnitelmatyön aikana esiin tuotuja saamelaiskulttuuria ja poronhoitoa uhkaavia tekijöitä. Taulukossa 12 on asetettu tavoitteet ja toimenpiteet uhkien torjumiseksi. Toimenpiteet on tarkemmin kuvattu ao. lomakkeilla, esimerkiksi yhteistyötä lomakkeella 18. Tavoitteiden toteutumista seurataan Akwé: Kon -toimintamallin mukaisesti.	Muokattu tekstiä lomakkeella 17B ja 18 (lisätty toive siidan edustajien läsnäolosta paliskunnan ja MH:n välisissä kokouksissa)

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Saamelaiskäräjät muistuttaa, että saamelainen poronhoito, jota alueella harjoitetaan, nauttii perustuslain 17.3 §:n sekä Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten suojaa (mm. YK:n alkuperäiskansajulistus, YK:n kansainvälisiä oikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus sekä YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus). Saamelainen perinteinen poronhoito on lisäksi biodiversiteettisopimuksen artiklassa 10(c) tarkoitettua alueen luonnonvarojen perinteistä käyttöä sekä artikla 8(j):n nojalla suojattua saamelaisten biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkittävää tietämystä ja käytäntöä. Metsähallitus on lisäksi metsähallituslain 6.2 §:n nojalla velvoitettu turvaamaan saamelaisten saamelaiskulttuurin harjoittamisedellytykset (ml. poronhoito, kalastus ja käsityö) sekä poronhoitolaissa säädettyjen velvoitteiden toteutuminen hallinnoimiensa luonnonvarojen hoidossa, käytössä ja suojelussa. Saamelaiskäräjät pyytää saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisia neuvotteluja hoito- ja käyttösuunnitelmista.		Saamelaiskäräjälain 9 §:n neuvottelut pidetään kaikista saamelaisten kotiseutualueen hoito- ja käyttösuunnitelmista lausuntokierroksen jälkeen, kun lausuntojen perusteella tehdyt muutokset suunnitelmaan on kirjattu.	Ei muutosta suunnitelmaan
Saamelaismuseo Siida			
s. 4 ja s. 31: 2012 ja 2014 kulttuuriperintökohteet ovat jo muinaisjään- nösrekisterissä	6		Poistetaan tarpeeton kohta tekstistä.
Valtioneuvosto tulee vahvistamaan koko Suomen valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, mutta tarkempaa aikataulua vahvistamiselle ei ole tiedossa s. 30	6		Korjataan tekstiin.
Entä arvokkaat perinnemaisemat? (Kalpio ja Bergman, Lapin perinnemaisemat), taulukko s. 32	6		Täydennetään tietoja arvokkaista maisemista.
Jarmo Lokio 1997: Lapin kulttuuriympäristöohjelma, s. 31	6		Lisätty viite
Entä alueen historia, paikalliset siidat, lapinkylät Rounala ja Suontavaara - poronhoidon ajallinen ulottuvuus ja jutaminen Norja-Ruotsi-Suomivälillä? s. 32	6		Täydennetään tekstiä.
S 32 Paikalliskulttuurista voisi jättää pois tai muotoilla toisin lauseet "Toki myös varhaisemmat..."	6		Jätetään mainittu kohta pois.
"alueen saamelainen kulttuurimaisema..." tätä voisi vielä muotoilla	6		Täydennetään tekstiä.
s. 62, taulukko: Kulttuuriarvot. Alue on kokonaisuudessaan saamelaista kulttuurimaisemaa. Kulttuurimaisemaa ei ole vain rakennettu ympäristö, vaan ne alueet ja kohteet, joita alueen käyttäjät niiden kulttuuristen sisäisten merkitysten kautta arvottavat tärkeiksi.	6		Täydennetään tekstiä.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Taulukosta 12, s. 69: Kulttuuriperintö puuttuu. Kulumisuhan alla olevat muinaisjäännekohteet ja maisema, missä kohdassa huomioidaan? lisättävä sitten myös toimenpiteiden vaikutusten arviointiin ja seurantaan. kulttuuriperinnön tilaa seurattava myös.	12	Luontopalvelut seuraa kulttuuriperintökohteiden tilaa käytössä olevien resurssien puitteissa. Luontopalvelujen tavoitteena on v. 2016-2021 tehdä suojeluarvojen tarkastus maastossa 10 %:lle luontopalvelujen hallinnoimilla alueilla olevista muinaisjäännekohteista. Vuosittain määritetään tarkastettavien kohteiden kriteerit ja tarkastuksen painopisteet, jotka hyväksytään prosessin ohjausryhmässä. Kriteerinä oli v. 2016 perinnebiotoopeilla olevat muinaisjäännekohteet. Lisäksi valtion strategiseen kiinteistövarallisuuteen kuuluvia muinaisjäännekohteiden tilaa seurataan tarkemmin. Käsivarren erämaa-alueella ei ole strategisia muinaisjäännekohteita.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Enontekiön kunta			
Kunta toivoo, että lausunnosta poistettaisiin varaus siitä, että jatkossa voitaisiin selvittää mahdollisuutta Haltin uralla ajamiseen kuten muillakin metsähallituksen urilla (ei siis tarvitsisi opasta) Varauksen jättäminen lisäksi epävarmuutta ja toisi toimijoille turhia edunvalvontakuluja.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Rajat ylittävän yhteistyön maininta ansaitsee kiitosta.	12	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Toivotaan, että Metsähallitus selvittää yhdessä Enontekiön kunnan ja muiden toimijoiden kanssa Kilpisjärven luontokeskuksen toiminnan kehittämistä yhteistyökumppaneiden yhteisten resurssien puitteissa.	15	Metsähallitus pyrkii kehittämään luontokeskuksen toimintaa yhteistyössä kunnan kanssa.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Hoito- ja käyttösuunnitelmien seuraamisessa tulisi olla enemmän reagointi- ja neuvotteluvaraa niiden voimassaoloaikana. Esimerkiksi matkailussa tapahtuu lyhyelläkin aikavälillä trendien muutoksia. Hoito- ja käyttösuunnitelmien seurannassa toivottaisiin mahdollisuutta mm. kokeiluluonteisiin aktiviteetteihin.		Erämaalain mukaan erämaa-alueille on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka ympäristöministeriö (aiemmin maa- ja metsätalousministeriö) hyväksyy. Metsähallituksella ei ole valtuuksia juurikaan poiketa hoito- ja käyttösuunnitelman linjauksista. Suunnitelman tarkistusvaiheessa mahdolliset muutokset vahvistaa ympäristöministeriö.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Hoito- ja käyttösuunnitelma perustuu Metsähallituksen sisäiselle lomakejärjestelmälle ja on maallikoille vaikeasti hahmotettava ja osin sekava kokonaisuus. Tämä vaikeuttaa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia Enontekiön kunta esittääkin, että MH selkeyttäisi lausunnolle lähteviä hoito- ja käyttösuunnitelmia.		Samaa palautetta on tullut muistakin nykymuotoisista hoito- ja käyttösuunnitelmista. Metsähallitus pyrkii parantamaan lausunnolle lähetettävien suunnitelmien yhteenvedon rakennetta ja selkeyttä.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Enontekiön yrittäjät			
Haltin risureittiä ei tulisi muuttaa avoimeksi moottorikelkkauraksi. Luvanvaraiset ja opastetut safarit sopivat paremmin alueelle, jolla on runsaasti lihasvoimin tapahtuvaa retkeilyä.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kilpisjärven matkailutarjonnan monipuolistamiseksi olisi sekä Käsivarren erämaa-alueella, että Saanan alueella otettava huomioon myös koiravaljakko- ja maastopyörätuotteiden lisääntyvä kysyntä. Matkailusesongin pidentäminen keskitalven suuntaan voi tapahtua ainoastaan kansainvälistä matkailua lisäämällä. Korvaljakkoajelut ja -safarit ovat kansainvälisten matkailijoiden kävijäpalautteen perusteella kaikkein suosituimpia ohjelma muualla Lapissa. Maastopyöräilyn edellytyksiä parantamalla voitaisiin lisätä kevään, kesän ja syksyn kävijämääriä.	13A, 15, 17	Maastopyöräily on sallittua koko erämaa-alueella ja siihen sopivia reittejä on runsaasti. Koiravaljakoilla ajaminen on jokamiehen oikeus, mutta yritystoiminta ohjataan tietyille reiteille, joista on sovittava yhdessä paliskunnan ja siidojen kanssa. Koiria varten perustetaan taukopaikkoja, koiraparkkeja.	Ei muutosta suunnitelmaan
Erämaa-alueella tarvittaisiin matkailuyritysten käyttöön suunniteltuja tukikohtia, joissa voisivat yöpyä ja pitää taukoa esimerkiksi opastetut moottorikelkka- ja koiravaljakkosafarit sekä opastetut hiihto-, maastopyörä- ja patikkavaellukset. Esimerkiksi käytöstä poistuvia autiotupia voitaisiin osoittaa yritystoiminnan tukikohdiksi, joko nykyisillä sijainneillaan tai paremmin tarpeita vastaaviin paikkoihin siirrettynä.	15	Käsivarren erämaa-alueella on Porojärven, Jogasjärven ja Hirvasvuopion vuokrakämpät yrityskäytössä, lisäksi varaustupien petipaikat ovat tietyin edellytyksin omin voimin liikkuvien yrityskäytössä. Suunnitelma mahdollistaa tupien yrityskäytön kehittämisen em. tupien tapaan.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Reittien rakenteet tulisi pitää hyvässä kunnossa, Palojärvi-Kilpisjärvi-reitin merkinnät uusia välittömästi, sillat, ml. Torisenon silta kunnostaa mahdoll. pian, Saanan lähireiteistä osa kunnostaa maastopyöräilyyn sopiviksi, luontotalon tarjontaa monipuolistaa ja aukioloaikoja laajentaa.	15	MH kunnostaa reittiverkkoa resurssien puitteissa ja pyrkii yhdessä muiden toimijoiden kanssa turvaamaan luontotalolle optimaaliset aukioloajat.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kilpisjärven kyläyhdistys			
Kyläyhdistys puoltaa metsähallituksen suunnittelemaa toimenpiteitä, jotka liittyvät luonnonsuojeluun Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa.	14	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kyläyhdistys näkee erityisen hyvänä asiana autio- ja varaustupien mahdollisia siirtoja alueille, jossa niille olisi enemmän käyttöä. Yritysten käyttöön suunnitelmassa on varattu yksi autiotupa, joka on hyvä asia, mutta ei riittävä. Paikallisten yritysten tarpeet tulisi ottaa suunnitelmassa vielä paremmin huomioon.	15	Käsivarren erämaa-alueella on Porojärven, Jogasjärven ja Hirvasvuopion vuokrakämpät yrityskäytössä, lisäksi varaustupien petipaikat ovat tietyin edellytyksin omin voimin liikkuvien yrityskäytössä. Suunnitelma mahdollistaa tupien yrityskäytön kehittämisen em. tupien tapaan.	Ei muutosta suunnitelmaan
Helikopterin laskeutumispaikkoja ei tulisi vähentää.	17	Laskeutumispaikkojen valitseminen tähtää siihen, että mahdollinen lentotoiminnan lisääntyminen ei aiheuta ristiriitoja eri käyttäjäryhmien välille ja että kävijävirtojen ohjaaminen on hallittua.	Ei muutosta suunnitelmaan

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Luontokeskuksen kehittäminen ja aukioloaikojen pidentäminen nähdään tärkeänä koko Kilpisjärven kylän kehityksen kannalta.	15	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan
Luontomatkailun kansainvälinen kehittäminen ja alueen tunnettavuuden lisääminen yhdessä Norjan ja Ruotsin kanssa on hyvä asia.	15	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kyläyhdistys on ehdottomasti vastaan Haltin risureitin muuttamista moottorikelkkailu-uraksi.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin	Ei muutosta suunnitelmaan
Kyläyhdistys toivoo, että MH kohtelee kaikkia paikallisia toimijoita tasapuolisesti.		Metsähallitus noudattaa lainsäädäntöä.	Ei muutosta suunnitelmaan
Luonnonvarakeskus			
MH:n tulisi yhteistyössä esim. Oulun yliopiston kanssa harkita siemen- ja näytepankin luomista uhanalaisten ilmastomuutoksen myötä todennäköisesti Suomesta katoavien tunturikasvilajien geeniperimän säilyttämiseksi.	14	Siemen- ja näytepankin luominen ei kuulu Metsähallituksen tehtäviin, mutta MH voi toimia asiassa yhteistyötahona.	Ei muutosta suunnitelmaan
Lapin maakunnallisesti tärkeät lintualueet tulee huomioida hoito- ja käyttösuunnitelmissa.	5	Tieto maakunnallisesti tärkeistä lintualueista puuttuu. Lajisto on huomioitu.	Lisätty tiedot lomakkeelle 5
Suunnitelman toteamus, että tiedot pienempien nisäkkäiden runsaudesta ja levinneisyydestä ovat puutteellisia ei ole reilu. Kilpisjärven aseman ja Luken tutkijat ovat selvittäneet vuosikymmenien ajan mm. myyrien ja tunturisopulin esiintymistä ja kantojen dynamiikkaa. Naalin yhteydessä kirjoitetaan, että suurtuntureilla naalin pesinnöillä on paremmat mahdollisuudet onnistua kuin muualla, mutta kettu on selvitysten mukaan asettunut entisille naalialueille myös korkeimmilla paikoilla.	5	Suunnitelmaa tukeva kommentti piennisäkkäistä. Metsähallituksen selvitysten mukaan kettu on toki levinnyt myös korkeammille tuntureille, mutta sitä ei ole siellä niin paljon kuin alempana.	Täydennetty tekstiä lomakkeella 5.
Saamenkielisen paikannimistön ja käsitteiden (siida-tokkakunta) oikeellisuuteen tulee kiinnittää huomiota. Mm. Raittijärven alkuperäinen nimi Ávžžášjávri on syytä mainita.		Termistössä on epätarkkuutta ja virheitä. Saamenkieliset nimet mainitaan, kun paikka mainitaan ensimmäisen kerran. Siidan suomenkielistä nimitystä tokkakunta on käytetty myös saamelaisten tuottamissa tekstinosissa.	Muokataan tekstiä.
Siidan suomenkielinen vastine ei ole tokkakunta, vaan porokylä tai kyläryhmä. Kova-Labba > Gová-Labba.		Siidajärjestelmästä ei anneta tekstissä oikeaa kuvaa ja käytetyt termit ovat osin vääriä. On perusteltua kirjoittaa siidojen nimet suomenkielisessä suunnitelmassa suomeksi ja saamenkielisessä saameksi.	Lisätty siidojen saamenkieliset kirjoitusasut ja käytetty pääosin sana siida.
Kulttuuriperintöön liittyen kuulostaa oudolta, että "alueella ei ole kansallis... (6/1)". Tämä ei varmaan pidä paikkaansa Käsivarren ylätuntureiden osalta. Tässä yhteydessä voisi myös pohtia kansallismaiseman käsitettä suhteessa kansaan (Saamen kansa/Suomen kansa).		Alueella ei ole kansallismaisemia, mutta alueella on muita arvokkaita maisema-alueita. Metsähallitus ei tee päätöksiä kansallismaisemista, eikä kansallismaiseman käsitteen pohtiminen ei ole hoito- ja käyttösuunnitelman tehtävä.	Ei muutosta.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Helikopteriliikenteen tuominen alueelle ei ole hyvä asia. Suunniteltujen hekojen laskeutumispaiikkojen määrä (10 kpl) tuntuu suurelta. Se tulee aiheuttamaan säännöllistä lentoliikennettä ja häiriötä, jonka seurauksena alueen erämaisuus tulee kärsimään.		MH ei pyri lisäämään helikopteriliikennettä alueella. Suunnitelma pyrkii ohjaamaan olemassa olevaa helikopteriliikennettä ja rajoittamaan lentomelua tietyille paikoille. Nykyisin kopterit laskeutuvat mihin asiakas haluaa.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Koska suunnitelma tähtää tulevaisuuteen, pitäisi ottaa paremmin huomioon maastopyörien, myös sähköavusteisten, käytön voimakas lisääntyminen ja vähintään kommentoida sitä, onko niillä jatkossakin pääsy kaikkialle paitsi Saanan rajoitusosalle ja Annjaloanjin suojelualueelle.	17	Sähköavusteiset polkupyörät rinnastetaan Ajoneuvolain 19§:ssä polkupyöriin, joilla ajaminen on jokamiehenoikeus. Ehtona on, että pyörä on varustettu sellaisella enintään 250 watin tehoisella sähkömoottorilla, joka toimii vain poljettaessa ja kytkeytyy toiminnasta viimeistään nopeuden saavuttaessa 25 kilometriä tunnissa. Jokamiehenoikeuksien rajoittaminen vaatii vahvat perusteet myös suojelualueilla.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Suunnitelmassa todetaan (sivu 10) "Pyritään rauhoittamaan poronhoidolle erityisen tärkeitä vasotus- ja talvilaidunalueita muulta toiminnalta". Miten tämä tehdään kun jokamiesretkeilyä ei ole rajoitettu muuta kuin A:n suojelualueella ja esim. koiravaljakolla saa ajaa kaikkialla, jos se ei ole yritystoimintaa?	17 b	Erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmalla ei voi rajoittaa jokamiehenoikeuksia. Kyseinen kirjaus liittyy yritystoiminnan ja erityisesti moottorikelkkaliikenteen ohjaamiseen.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Olisi hyvä avata mitä tarkoitetaan kv. Luontomatkailuhankkeella, vaikkapa liitteenä.	12	Norjalaisten kanssa tehdään luontomatkailun ohjaamiseen ja kehittämiseen liittyvää yhteistyötä mm kehittämällä luontokeskusten toimintaa ja yhteisiä reittejä	Lisätty tekstiä
Suunnitelmassa ei mainita lainkaan uhanalaisia kalalajeja, vaikka ne muodostavat keskeisen osan alueen vesistöjen kalalajistoa toisin kuin Etelä-Suomessa. Ei tuoda esille, että alue on Itämeren lohien pohjoisinta ja pisimmän vaellusmatkan päässä olevaa (ja siten luontoarvoiltaan ainutlaatuista) lisääntymisaluetta. Pitäisi tuoda esiin kalalajistoon liittyvät vahvat suojeluarvot, myös muualla kuin erätalouden yhteydessä.	5	Aiheellinen kommentti. Käsivarren erämaa-alueen kalasto, uhanalaiset kalalajit ja luonnontilaiset vesistöt ovat luontoarvoiltaan merkittävä kokonaisuus.	Lisätty kalaston kuvausta lomakkeelle 5.
"vesistöjen tila" po. "Vesistöjen ja niiden eliöstön tila", koska käsitellään myös kalastoa ja kalastusta.	12	Aiheellinen huomio	Muokattu tekstiä.
Vapakalastuksen säätelyn uutta elementtiä, lupamäärien kiintiöintiä sen mitoituksen periaatetta ja yhteyksiä asetettuihin tavoitteisiin ei tuoda esille, sitä ei mainita osana hks:n toteutusta, eikä myöskään arvioida sen vaikutuksena, saati tuoda esiin sen vaikutusten seuranta- tai mitoitus-tarpeita.	16	Vapakalastuksen lupamäärien säätely on Metsähallituksessa ollut osana kalastuksen mitoitusta jo 2000- luvun alusta lähtien. Lupa-alueiden kalastusta säädellään lisäksi lupakohtaisilla erityisehdoilla/säännöillä, kuten mm. lupakohtaisilla saalisrajoituksilla. Kalastusta mitoittaessa on perusteena, että kalastusta harjoittaessa pyritään kalastuslain 1 §:n mukaisesti turvaamaan kalavarojen kestävä ja monipuolinen tuotto, kalakantojen luontainen elinkierto sekä kalavarojen ja muun	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
		vesiluonnon monimuotoisuus ja suojeleminen ja että kalakantaa käytetään hyväksi järkipärisesti ja ottaen huomioon kalataloudelliset näkökohdat. Kestävän kalastuksen enimmäismäärää mitoitettaessa kalastusta koskevat lupa-aluekohtaiset kiintiöt perustuvat parhaaseen käytettävissä olevaan alueen vesistöjä koskevaan tieteelliseen tutkimus- ja seurantatietoon. Kalastuksen mitoitus tehdään varovaisuusperiaatetta noudattaen. Tutkimustulosten lisäksi huomioidaan paikalliseen kalastajietoon nojautuvat, perustellut arviot kalakannan tilasta. Jatkuva seuranta tai tutkimustoiminta ei ole tarkoituksenmukaista, eikä se ole resurssien puitteissa mahdollistakaan. Eri kalakantojen tilaa arvioivia tutkimuksia suoritetaan tarpeen mukaan tai jos siihen ilmenee ilmeistä tarvetta mm. kalastajien yhteydenottojen tai saalispalautteiden perusteella. Tutkimukset tehdään yhteistyössä tutkimusta suorittavien tahojen kanssa (yliopistot, Luke ym.). Lupa-aluekohtaisiin lupamääriin alueellisiin rajoituksiin ym. voidaan kalakannan tilan tms. johdosta reagoida nopeastikin tilanteen niin edellyttäessä Metsähallituksen ja kalastusalueen/kalatalousalueen toimesta.	
Suunnitelmassa voisi lyhyesti tarkastella aivan keskeisimpiä näköpiirissä olevia kalastukseen ja kalakantojen hoitoon vaikuttavia tekijöitä kuten taimenen uusia alamittoja ja niiden soveltamismahdollisuuksia alueella, sekä lohen osata vahvaa kytköstä Suomen ja Ruotsi rajajokisopimukseen ja sen toteutukseen.	16	Metsähallituksen kalastusjärjestelyt ja kalavesien hoito mitoitetaan ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästi. Kalastuksessa ja kalavesien hoidossa hyödynnetään ensisijaisesti luontaisia kalakantoja ja hoito perustuu ensisijaisesti kalastuksen säätelyyn. Uusien alamittojen vaikutukset ja niiden vaikutusten arviointi ja hyödyntäminen tulee perustua tutkittuun tietoon ja näin lyhyellä aikajaksolla ei ole vielä tarkoituksenmukaista eikä mahdollista arviointien tekemiselle. Mikäli tulevaisuudessa tehdään mainittuja arvioita alamitoista sekä niiden soveltamista kalataloussuunnitteluun edellyttäisi se tiiviimpää yhteistyötä, tiedonvaihtoa ja kalatalousjärjestelmien kuten valtakunnallisen saalispalauttejärjestelmän kehittämistä valtion eri kalatalousviranomaistahojen kesken (Luke, ELY-keskus ja Metsähallitus).	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Pilkkiaarkkien määrä ja nykyinen tilanne ongelmineen olisi hyvä kuvata tarkemmin ja selvittää, mitä ongelmalle aiotaan tehdä.	7A	Tällä hetkellä seitsemällä yrityksellä on arkkeja yhdeksällä eri järvellä, yksityisten arkkien määrästä ei ole tietoa. Esim. Pihtusjärvellä on kolmella yrittäjällä arkkeja, Toskalilla neljällä. Yritysten arkkitoiminta on ohjeistettu. Arkkien määrä on pysynyt samana useita vuosia. Tähän mennessä ei ole ollut tarvetta rajoittaa arkkien määrää yhdellä järvellä, mutta jos toiminta lisääntyy, sitä voidaan harkita.	Lisätty teksti lomakkeille 7A ja 12.
Ehdottoman tärkeää on, että jatkossakin rhy ja MH voivat sopia yhteiset pelisäännöt metsästyksen suhteen.	16	Metsähallitus kuulee vuosittain eri sidosryhmiä, joissa on myös rhy mukana.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Käsivarren paliskunta			
Käsivarren erämaa-alue kuuluu Suomenjärgan, Käsivarren saamelaisien keskeistä laidunaluetta, mutta heidän harjoittamansa tunturiporonhoito on suunnitelmassa jäänyt vähälle huomiolle. Saamelaisien elämästä alueella suunnitelma sisältää niukasti tietoa.	6	Suunnitelmassa esitellään yksityiskohtaisemmin lähinnä Metsähallituksen hoidossa olevia asioita (retkeilyrakenteet, lajien ja luontotyyppien ja kulttuuriperinnön tila).	Saamelaiskulttuuriasoa täydennetty.
Suunnitelma sisältää niukasti tietoa alueen alkuperäisväestön, saamelaisien, elämästä Suomenjärgassa, Käsivarressa. Saamelainen-sanaa pyritään välttämään ja käytetään vain niissä yhteyksissä, joissa sanan käyttäminen on pakollista. Alueella nykyään asuvista käytetään sanaa paikalliset. Paikallinen väestö on varsin heterogeenistä niin etnisesti, kulttuurisesti, ammatillisesti kuin elämäntavallisesti. Paikallisen väestön välttävä käsite, joka käytännössä sisältää erilaisia ryhmiä ulkomaalaisista maanomistajista ja ulkopaikkakuntaisista koiratarhanomistajista perinteisiä elinkeinojaan harjoittaviin saamelaisiin, aiheuttaa häntä ja vahinkoa saamelaisväestölle ja poronhoidolle, joiden edut poikkeavat eniten ja ovat ristiriidassa muun käyttäjäkunnan etujen kanssa.		Paikallinen väestö tarkoittaa kunnassa asuvia ihmisiä, ja Metsähallitus käyttää termiä tässä tarkoituksessa.	Muokattu tekstiä, vaihdettu sanan "paikallinen" tilalle joissakin yhteyksissä sana "kuntalainen".
Suomenkielisten nimien sijasta tulee käyttää alkuperäisiä saamenkielisiä nimiä. Nammakka nimistä paikkaa Suomenjärgassa (Käsivarressa) ei ole, mutta Njamatjärvi ja Njamatvuopmi kyllä ovat. Ävžžásjärvi (Raittijärvi), Bihčosjärvi, Viššat (Saarikoski), Leahtáseatnu, Jiehtanasvuopmi, Megon-järvi, Govdajohka	Luku 1	Nimistö vaatii täsmennyksiä ja korjauksia, mutta ei ole perusteltua käyttää sellaisia saamenkielisiä paikannimiä, joita lukija ei tunnista. Esimerkiksi Nammakka on yleisesti käytetty paikannimi. Saamenkielinen nimi pyritään mainitsemaan, kun paikka mainitaan tekstissä ensimmäisen kerran. Saamenkäännös valmistuu myöhemmin.	Korjattu nimistöä
Erämaa-alueita perustetaan alueiden erämaaluonteen säilyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi. Yhteenvedossa laissa käytettyä sanamuotoa on muutettu ja puhutaan luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin luontaisten edellytysten turvaamisesta.	Yhteenveto, luku 2	Yhteenvedon sanamuoto on peräisin lain yksityiskohtaisista perusteluista, kuten ao. kohdassa todetaan, ei laista. Selvyyden vuoksi on parasta käyttää kummassakin kohdassa vain lakitekstiä.	Teksti muutettu

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Järvistä tulee käyttää saamenkielisiä nimiä: Leahttáseatnu, Geaggáneatnu, Gahperus/Gahperusat, Gahperuslatnja, Roahpi, Bihčos -, Derpmes-, Boazo- ja Somásjávri, Háldi ja Háldičohkka, Leahttáseatnu, Ritničohkka, Govddosgáisi, Doareseatnu, Muonnjagorži, Megonoaivi/-várrri, Čoavččesoaivi, Gaskkasjohka, Govdajohka, Meallejávri	Luku 3	Nimistö vaatii täsmennyksiä ja korjauksia, mutta ei ole perusteltua käyttää sellaisia saamenkielisiä paikannimiä, joita lukija ei tunnista. Saamenkielinen nimi pyritään mainitsemaan, kun paikka mainitaan tekstissä ensimmäisen kerran. Saamenkäännös valmistuu myöhemmin.	Korjattu nimistöä
Paikannimet saamenkielisinä: Háldi, Áillahasvárrri, Jiehkkaš, Jogašjávri, Hirvás(vuohppi), Váncajávri, Sieiddeoaivi/Sieiddenibba, Bihčosjávri ja Bierfejávri. Raittijärven saamenkielinen oikea nimi on Ávžžášjávri, jota nimeä edelliset sukupolvet pelkästään käyttivät. Raittijärvi-nimistä paikkaa ei edes ollut. Nimi otettiin käyttöön suomenkielen vaikutuksesta 1960-luvulla. Koko erämaan alue on ollut ja on yhä edelleen saamelaisille ja heidän poroilleen tärkeä elinalue, koti. Saamelainen elämäntapa on aina jättänyt luontoon vain vähän jälkiä, jos juuri lainkaan, joten siitä ei ole juurikaan jäänyt länsimaisen tutkimusperinteen mukaista fyysisesti todennettavaa kulttuuriympäristöä. Saamelainen itse kuitenkin näkee luonnossa liikkessaan edellisten sukupolvien jälkiä. On asumasijoja, kaarrepaikkoja, purnuja, peuranpyyntikuoppajonoja muutamia mainitakseen. Käsivarren erämaa-alue kuului aikoinaan Tornion lapin Rounalan (Ruovdnál) lapinkylään ja pieni osa Suonttavaaran (Suovditvárri) lapinkylään, jotka oli verollepantu pääelinkeinonsa poronhoidon harjoittamisesta viimeksi vuonna 1695. Tämän maaveron (lapinvero) maksu lakkasi lailla vuonna 1924. Valtion maanomistusoikeus on ollut alusta alkaen epäselvä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt tutkimuksen valossa valtion omistusoikeutta valtionmaahan ”kyseenalaisena” ja katsonut lapinkylän osakkailta olleen ja varteenotettavasti edelleenkin olevan ”omistusoikeus” veromaihinsa kuten porolaidunmihin	Luku 6	Suomenkielisessä tekstissä käytetään ymmärrettävyyden takia suomenkielisiä paikannimiä. Saamenkielinen nimi pyritään mainitsemaan, kun paikka mainitaan ensimmäisen kerran. Suunnitelmassa on tarkoitus esittää tiivis kuvaus alueen historiasta ja kulttuuriperinnöstä, niiltä osin kuin se on alueen hoidon ja käytön kannalta olennaista.	Täydennetään saamelaiskulttuuriosan tietoja.
Nimet saamenkielisinä: Bálojávri, Somásjávri, Bihčosjávri, Háldi, Boazojávri, Boazoeatnu, Leahttáseatnu, Loassojávri, Urttašjávri, Vuopmešjávri, Megonjávri, Derpmesjávri, Válddejohka, Doskaljávri, Gáicajohka, Ropmáeatnu, Doareseatnu ja Goapmajohka. Unnájávrráš (Aatsa), Háldi, Hirvásvuohppi, Jogašjávri, Gaskkasjohka, GođDoguoika, Goapmajohka, Megonjávri, Boazojávri, Suhpejohka, Roahpi, Dápma ja Deatnomuotki, Ruvnnavuohppi.		Suomenkielisessä tekstissä käytetään ymmärrettävyyden takia suomenkielisiä paikannimiä. Saamenkielinen nimi pyritään mainitsemaan, kun paikka mainitaan ensimmäisen kerran.	Lisätty tekstiin saamenkielisiä paikannimiä.
luontomatkaileuryrityksille ei tule myöntää safaritoimintaan maastoliikennelupia moottorikelkkaurien ulkopuolelle.	13A	HKS:ssa esitetään safariurien vähentämistä nykyiseen nähden, vyöhykejakoon perustuen.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
		Vuosittaisissa maastoliikennekokouksissa sovitaan matkailuyrittäjien urat siten, ettei porojen laidunrauha häiriinny.	
Paikanimet Čuovžajávri. Tunturialueelle ei tulisi myydä vieraspaikkakuntalaisille lupia riekonmetsästykseseen	Luku 8	Metsähallituksen on asetetun lain mukaan tarjottava metsästysmahdollisuuksia kaikille kansalaisille. Ei ole mahdollista sulkea joitakin kansalaisia metsästysmahdollisuuden ulkopuolelle.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Saamelaisväestön kulttuurimuotoon olennaisesti kuuluvaa kalastuselinkeinojen harjoittaminen tulee turvata ja suojata aiheuttamilta rajoituksilta	Luku 8	Mahdolliset kalastusajoitukset koskevat kaikkia samalla tavalla. Paikallisista rajoituksista sovitaan kalatalousalueen kanssa ja niihin on oltava hyvät perusteet.	
Luontomatkailuyritysten tilapäisen ohjelmanpalvelutukikohdan rakenteet tulee poistaa erämaa-alueelta ennen lumen sulamista	Luku 13A	Ns. pilkkiarkkien kuljettaminen maastosta kesäksi on tuottanut ongelmia kevään vaihtelevien säiden takia. Nyt kokeillaan menettelyä, että arkit varastoidaan yhteen paikkaan kesäksi. Arkkeja ei saa käyttää kesällä majoittumiseen.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Porokylistä tulee käyttää sanaa siida. Käsivarren paliskunnassa on kolme pääsiidaa, Gováid ja Labbaid siida, Gáijjogiid siida sekä Ergoniid siida, näiden lisäksi yksi poromies hoitaa porojaan erillään muista.	Luku 10 b	Tekstissä on käytetty termejä huolimattomasti, mutta siidoista on perusteltua käyttää suomenkielisessä tekstissä suomenkielisiä nimiä.	Tekstiä tarkennettu-
Esiintyvät paikannimet tulee saattaa saamenkielisiksi Bearavári, Gilbbesjávri, Virdni, Derpmesvári, Njamatvuopmi, Ruossačearru/Ruoššačearru, Doareseatnu, Ropméatnu, Leahtáseatnu ja Jiehtáeatnu. Áhkoavi, Jeageloavi, Ánotvári, Fállevarri, Suolójávri, Boazojávri, Ávžžášjávri, Loassojavri, Riimmajávri, Gahperus/Gahperusat ja Gahperuslatnja.	Luku 10	Suomenkielisessä tekstissä käytetään ymmärrettävyyden takia suomenkielisiä paikannimiä. Saamenkielinen nimi pyritään mainitsemaan, kun paikka mainitaan ensimmäisen kerran.	Lisätty tekstiin saamenkielisiä paikannimiä.
Motorisoidun liikenteen tulee olla ohjattua ja säänneltyä.	Luku 12	Motorisoitua liikennettä ohjataan ja säädellään.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Haltin uraa ei tule avata maastoliikenneuraksi.	Luku 13 A	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi toivottua reagointi- ja neuvotteluväylyä matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Moottorikelkkailu tulee ohjata moottorikelkkaurille. Moottorikelkkasafareille ei tule myöntää lupaa moottorikelkkaurien ulkopuolelle.	Luku 13B	Moottorikelkkailu ohjataan pääasiassa urille. Safaritoiminnalle halutaan kuitenkin mahdollisuuksia myös muualle, kuten pilkkijärville. Yrittäjien lupiin kirjataan, että heidän on otettava yhteyttä siihen siidaan, jonka alueella he toimivat ja varmistettava, ettei toiminnasta aiheudu haittaa poroille. Yrittäjät toimivat maastoliikennekokouksessa sovituilla reiteillä ja sovittuna aikana.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Koiravaljakoilla liikkuminen tulee keskittää vain Kilpisjärven ja Haltin väliselle merkitylle talvireitille	Luku 13A	Koiravaljakoilla ajaminen on ympäristöministeriön mukaan jokamiehenoikeus.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
		Koiravaljakkoyritystoiminta on ohjattu virkistys-vyöhykkeelle. Toimintaa voidaan ohjata lisäksi palveluvarustuksella, esimerkiksi koiraparkeilla, ja viestinnän keinoin.	
Vieraspaikkakuntalaisille voidaan sallia metsästys vain rajoitetuilla alueilla.	Luku 16	Metsähallituksen on asetetun lain mukaan tarjottava metsästysmahdollisuuksia kaikille kansalaisille. Ei ole mahdollista sulkea vailla perusteita joitakin kansalaisia metsästysmahdollisuuden ulkopuolelle.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Tunturialueella riekkoa saa pyytää vain ansoilla.	Luku 16	Metsähallituksen on asetetun lain mukaan tarjottava metsästysmahdollisuuksia kaikille kansalaisille. Ei ole mahdollista sulkea vailla perusteita joitakin kansalaisia metsästysmahdollisuuden ulkopuolelle.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Saamelaisväestön kulttuurimuotoon olennaisesti kuuluvaa kalastuselinkeinojen harjoittamista tulee suojata aiheettomilta rajoituksilta ja saamelaisilla tulee olla metsästysoikeus koko alueella	Luku 16	Mahdolliset kalastusajotukset koskevat kaikkia samalla tavalla. Paikallisista rajoituksista sovitaan kalatalousalueen kanssa ja niihin on oltava hyvät perusteet. Metsästysoikeus on sidonnainen maanomistukseen. Jos metsästysoikeutta on rajoitettu tai se on kumottu kokonaan luonnonsuojelulailla, niin koskee se tällöinen kaikkia kansalaisia.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Paliskuntain yhdistys			
On hyvä, että reitit keskittyvät jo olemassa oleville matkailualueille ja syrjävyöhyke pidetään mahdollisimman luonnontilaisena.	13A	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Maasuurpetojen porotaloudelle aiheuttamat vahingot ovat olleet erittäin korkealla tasolla viimeisen kymmenen vuoden ajan. Ainoa keino vähentää vahinkoja ja porotalouden kannattavuuden heikkenemistä sekä valtion petovahinkokorvausten maksutaakkaa, on vahinkoa aiheuttavien maasuurpetojen poisto. Erityisen suurta vahinkoa aiheuttavien petojen poikkeuslupametsästys tulee olla mahdollista myös suunnittelualueella.		Suunnitelma ei ota kantaa petojen poikkeuslupamenettelyyn.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Käsivarren paliskunta vastustaa Kilpisjärveltä Haltille vievälle risureitin muuttamiseksi moottorikelkkauraksi tai vastaavaksi. Reitti aiheuttaa poronhoidolle haittaa ja lisää myös laitonta maastoliikennettä. Paliskunnan kanta tulee huomioida suunnittelussa. Mikäli risureitistä tehdään moottorikelkkaura tai vastaava, on paliskunnan kanssa neuvoteltava riittävän aikaisessa vaiheessa poronhoitolain 53 §:n mukaisesti.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnoissa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin. Jos uran avaamista aletaan joskus suunnitella, siitä neuvotellaan kuten poronhoitolaki edellyttää.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Muuten poronhoito on huomioitu suunnittelussa riittävästi. Mahdollisia uusia reittejä, maastoliikennettä, muuta maankäyttöä tai muita poronhoitoon vaikuttavia toimenpiteitä suunniteltaessa on jatkossakin paliskunnan kanssa neuvoteltava.		Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Enontekiön riistanhoitoyhdistys			
Rhy toteaa, ettei suunnitelmassa ole riista-asioiden osalta huomauttamista. Lisäyksenä voisi kirjata oikeuden Poliisille annettavaan suurriistavirka-apuun (SRVA) liittyvään moottorikelkan ja mönkijän käyttöoikeuteen alueella.		Virkatehtävissä liikkuvilla on oikeus moottoriajoneuvon käyttöön.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Edellytämme, ettei tulevissa alueen järjestyssäännöissä tai muissa säädöksissä rajoiteta paikallisten metsästäjien ja riistanhoitoyhdistyksen oikeuksia.		Rajoituksia ei ole suunnitteilla, eikä metsästyslain 8§ oikeuksia voi rajoittaa hoito- ja käyttösuunnitelmalla tai järjestyssäännöllä.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Johhti Sapmelaččat			
Suunnitelma sisältää niukasti tietoa alueen alkuperäisväestön, saamelaisen, elämästä Suomanjargassa, Käsivarressa. Sen sijaan annetaan mielikuva, että aluetta ovat käyttäneet porojensa laidunmaana naapurimaan saamelaiset, mikä ilmenee Saanan alueen hks:ssa 6 Kulttuuriperintö-kohdan alueen kuvauksessa "Kilpisjärven tienoo on ollut 1800-luvun lopulla ilmeisesti Ruotsin alamaisina olleiden saamelaisten porojen laidunta". Sanaa saamelainen pyritään välttämään ja käytetään vain niissä yhteyksissä, jossa sanan käyttäminen on pakollista.	6	Suunnitelmassa on tarkoitus esittää tiivis kuvaus alueen historiasta ja kulttuuriperinnöstä, niiltä osin kuin se on alueen hoidon ja käytön kannalta olennaista.	Täydennetään saamelaiskulttuuriosaa.
Käsivarren luonnon säilyttäminen mahdollisimman muuttumattomana on edellytys saamelaisten poronhoidon, tunturiporonhoidon, harjoittamiselle alueella. Sen lisäksi tarvitaan keskeisille porolaitumille suojaa ulkoapäin tulevilta uhkilta. Tällainen suoja voisi olla laajojen alueiden varaaminen vain saamelaisten harjoittamalle tunturiporonhoidolle, kalastukselle ja metsästykselle. Ehdotuksia saamelaisten elämä nyt ja tulevaisuudessa turvaaviksi toimiksi suunnitelma ei sisällä.		MH on yrittänyt joissakin erämaiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa rajata joitakin oikeuksia vain saamelaisille, mutta se ei ole nykyinsäädännön mukaan mahdollista.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Suunnitelmassa tulee käyttää ensisijaisesti alkuperäistä saamenkielistä nimitystä (lausunto sisältää paljon esimerkkejä).		Suomenkielisessä tekstissä käytetään ymmärrettävyyden takia suomenkielisiä paikannimiä. Saamenkielinen nimi pyritään mainitsemaan, kun paikka mainitaan ensimmäisen kerran.	Lisätty saamenkielistä nimitystä.
Valtion maanomistus on ollut alusta alkaen epäselvä Käsivarressa.		MH toimii nykyinsäädännön mukaan ministeriöiden ohjauksessa	Ei muutosta suunnitelmaan.
Tunturialueelle ei tulisi myydä vieraspaikkakuntalaisille lupia riekonmetsästyksen.	16	Metsähallituksen on asetetun lain mukaan tarjottava metsästysmahdollisuuksia kaikille kansalaisille. Ei ole mahdollista sulkea joitakin kansalaisia metsästysmahdollisuuden ulkopuolelle.	Ei muutosta suunnitelmaan
Porokylissä tulee käyttää sanaa siida. Kolme pääsiidaa, Gováid ja Labbaid siida, Gáijjogiid siida sekä Ergoniid siida, näiden lisäksi yksi poromies hoitaa porojaan erillään muista.	10b	Siidojen saamenkieliset nimet lisätty tekstiin, mutta suomenkielisessä suunnitelmassa käytetään selvyuden vuoksi suomenkielistä nimitystä.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Luku 12, päämäärä 4: On tärkeää, että motorisoitu liikenne on ohjattua ja säänneltyä.	12	Motorisoitua liikennettä ohjataan ja säännellään.	Ei muutosta suunnitelmaan
Haltin uraa ei tule avata maastoliikenneuraksi.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnoissa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Moottorikelkkailu tulee ohjata moottorikelkkaurille eikä moottorikelkkasafareillekaan tule myöntää lupia moottorikelkkaurien ulkopuolelle.	13A	Moottorikelkkailu ohjataan pääasiassa urille. Safaritoiminnalle halutaan kuitenkin mahdollisuuksia myös muualle, kuten pilkkijärville. Yrittäjien lupiin kirjataan, että heidän on otettava yhteyttä siihen siidaan, jonka alueella he toimivat ja varmistettava, ettei toiminnasta aiheudu haittaa poroille. Yrittäjät toimivat maastoliikennekokouksessa sovitulla reiteillä ja sovittuna aikana.	
Koiravaljakolla liikkuminen tulee keskittää vain Kilpisjärven ja Haltin väliselle merkitylle talvireitille.	17	Koiravaljakoilla ajaminen on ympäristöministeriön mukaan jokamiehenoikeus. Koiravaljakkoyritystoiminta on ohjattu virkistysvyöhykkeelle. Toimintaa voidaan ohjata lisäksi palveluvarustuksella, esimerkiksi koiraparkeilla, ja viestinnän keinoin	Ei muutosta suunnitelmaan.
Saamelaisilla tulee olla metsästysoikeus koko alueella. Vieraspaikekuntalaisille voidaan sallia metsästys vain rajoitetuilla alueilla. Tunturilaaksoissa riekkoa saa pyytää vain ansoilla. Saamelaisväestön kulttuurimuotoon olennaisesti kuuluvaa kalastuselinkeinoon harjoittamista tulee suojata aiheettomilta rajoituksilta.	16	Metsähallituksen on asetetun lain mukaan tarjottava metsästysmahdollisuuksia kaikille kansalaisille. Ei ole mahdollista sulkea joitakin kansalaisia metsästysmahdollisuuden ulkopuolelle. Mahdolliset kalastusajotukset koskevat kaikkia samalla tavalla. Paikallisista rajoituksista sovitaan kalatalousalueen kanssa ja niihin on oltava hyvät perusteet.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kilpisjärven ladut ry			
Hyväksyy osittain MH:n suunnittelemat toimenpiteet, jotka liittyvät luonnonsuojeluun Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa.	14	Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan.
Näkee erityisen hyvänä asiana autio- ja varaustupien mahdollisia siirtoja alueille, jossa niille olisi enemmän käyttöä. Yritysten käyttöön suunnitelmassa on varattu yksi autiotupa, joka on hyvä vaan ei riittävä asia. Tupia pitäisi olla lisää tähän käyttöön.	15	Osin suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan.
MH:n tulisi kohdella alueella toimivia elinkeinoharjoittajia yhdenvertaisesti. Paikallisten yritysten tarpeet tulisi ottaa suunnitelmassa vielä paremmin huomioon. Esimerkiksi hiljaisella kaudella loka-helmikuun aikana yritykset voisivat vuokrata varaustupia omaan käyttöönsä.	15	MH kohtelee alueella olevia elinkeinoharjoittajia tasavertaisesti.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Helikopterin laskeutumispaikkoja ei tulisi vähentää turvallisuussyistä. Olemassa olevat laskeutumispaikat tulee säilyttää, jottei maasto kulu useista paikoista vaan tietyistä kohti.	17	Laskeutumispaikkojen valitseminen tähtää siihen, että mahdollinen lentotoiminnan lisääntyminen ei aiheuta ristiriitoja eri käyttäjäryhmien välille ja että kävijävirtojen ohjaaminen on hallittua. Rajoitukset eivät koske viranomaisia pelastustehtävissä.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kannattaa tupien ja muiden rakennusten peruskorjausta ja kunnostamista. Reittimerkintöjen uudistaminen, siltojen kunnostus ja pitköspuiden uusiminen on positiivista.	15	Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kilpisjärven luontokeskuksen kehittäminen ja aukiolokausien pidentäminen nähdään pakollisena koko Kilpisjärven kylän kehityksen kannalta matkailijamäärien kasvaessa koko ajan.	15	Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan.
Luontomatkaailun kansainvälinen kehittäminen ja alueen tunnettavuuden lisääminen yhdessä Norjan ja Ruotsin kanssa on elintärkeää.	15	Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kyläyhdistys on ehdottomasti vastaan Haltin risureitin muuttamista moottorikelkkailu-uraksi. Syitä: valvonnan vaikeus, turvallisuuden varmistaminen vaikeaa (sääolot, puhelinten huono kuuluvuus), kelkkaliikenteen lisääntymisen aiheuttamat ongelmat poronhoidolle. Kannattaa, että liikkumisluvut lumipeitteisenä aikana säilyisivät entisellään.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnoissa toivottua reagointi- ja neuvotteluväriä matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Poronhoidon toimenpiteet: Kyläyhdistys toivoo, että MH kohtelee kaikkia paikallisia toimijoita tasapuolisesti.	17b	Metsähallitus noudattaa lainsäädäntöä.	Ei muutosta suunnitelmaan.
HY Kilpisjärven biologinen asema			
Ongelmana on, että erämaa-alueen kasvillisuustyyppit ovat puutteellisesti tutkitut ja tällä on vaikutusta tunturiluonnon nykytilan heikkoon tietämykseen. Maamme tunturiluontotyypit ovat parhaiten edustettuina Käsivarren alueella. Se on maamme arvokkain tunturiseutu kaikilla mittareilla mitattuna. Nykyisen tunturiluonnon tila on huono. Kasvillisuus on voimakkaasti laidunnettua ja kulunutta. Näin suurilla laidunnus- ja kulutusaineilla tunturiluonnolla ei ole mahdollisuutta palautua. Tämä heijastuu koko lajistoon köyhdyttämällä sitä.	Lomakkeet 5 ja 14	Luontotyyppitiedot ovat pääosin peräisin 1990-luvulla tehdystä luontokartoituksesta, joka perustui pääasiassa ilmakuvatulokintaan. Pienialaisia täydennyksiä on tehty vuosina 2009-2012. Metsähallituksella ei ole tällä hetkellä mahdollisuuksia luontotyyppitiedon kattavaan täydentämiseen tai nykytilan seurantaan. Tietoja täydennetään resurssien mukaan lähinnä uhanalaisista ja luontodirektiivin luontotyypeistä. Tietoja tarvitaan mm. meneillään olevassa "Suomen luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa" ja lähivuosina EU:lle annettavassa raportissa "Luontodirektiivin luontotyyppien suojelutasosta". Edellä mainitut tehdään yhdessä ympäristöhallinnon ja asianomaisten tutkimusorganisaatioiden kanssa.	Ei muutosta suunnitelmaan
Jäkäläköt ovat koko Käsivarren alueella kuluneet, murentuneet ja jopa hävinneet kokonaan tietyiltä kasvillisuustyypeiltä. Poroilta puuttuu lähes kokonaan luontainen talviruoka eli jäkälä, jota nyt korvataan heinillä ja	17b	Suunnitelmassa on jonkin verran käsitelty poronhoidon vaikutuksia luontoon, mutta suunnitelmalla ei voi ohjata poronhoitoa.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
muulla rehulla. Jäkälättömyys on merkki yli laidunnuksesta. Talviruokinta tuo lisää ravinteita ja rehujen mukana uusia lajeja tunturiin. Oligotrofisilla vesistöillä on erittäin heikko puskurointikyky, eivätkä ne tarvitse rasitteeseen yhtään ylimääräistä ravinnekuormaa. Sivulause kohdassa 17 b ”Porojen kokoamiseen käytetyt heinät on siivottava välittömästi toiminnan jälkeen, jos heinää jää merkittävästi vesistöjen päälle”, sillä heinää ei koskaan katsota ”jäävän merkittävästi vesistöjen päälle”.		Kunnan ympäristöviranomainen on valvova taho heinän jäälle jättämisen suhteen.	
Arvot ja uhat -kokonaisuus on liian ympäröivästi kirjoitettu. Ulkopuoliselle jää kuva, että kaikki on kunnossa, vaikka niin ei ole. Ilmastonmuutoksen vaikutuksen arviointi näin lyhyelle suunnitelma-ajalle on ylimitoitettu. Tunturiluonnon suurin uhka on porojen liikalaidunnus eikä ilmastonmuutos, josta Käsivarren alueella ei ole havaittavissa mitään hälyttävää (viite Antero Järvinen 2016: Havaintoja pohjoisen luonnon luonnollisesta vaihtelusta. Kilpisjärvi Notes 26: 1-34 ja julkaisun laaja kirjallisuuskatsaus).	4 ja 11	”Arvot ja uhat” -lomakkeen formaatti estää pitkien kirjausten tekemisen. Formaatti on vaikeaselkoinen. Laidunnus on arvioitu merkittäväksi uhkaksi ja ilmastonmuutos kohdasta riippuen ei merkittäväksi tms. Teksti lomakkeella 4 uhanalaisuuden syistä perustuu LuTU-julkaisuun vuodelta 2008	Uhkien järjestystä muutettu lomakkeella 11
Talviseen luontoon liittyvä rasitetta ei ole riittävästi käsitelty. Tutkimatta on maassamme kelkkailun ympäristövaikutukset.		Kelkkailun ympäristövaikutuksia pyritään vähentämään maastoliikenteen lupakäytännöllä ja reittisuunnittelulla.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Risureitin muuttamista MH:n moottorikelkkailu-uraksi tai vastaavaksi ei tule toteuttaa, Se toisi tullessaan holtittoman norjalaisten kelkkailun suuruntureiden alueelle, jonne ei pystytä järjestämään valvontaa. Puuterilumella kelkkailu aiheuttaa myös vähälumisten luontotyyppien kulumista. Ongelmakelkkailu aiheuttaisi häiriötä poronhoitoon ja toisi luvatonta kalastusta tunturijärville.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnoissa toivottua reagointi- ja neuvotteluväriä matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Arkit ovat ongelmallisia niin jätehuollon kuin kalastuksenkin osalta. Niiden lupia tai lupaehdot tulisi tiukentaa ja lupaehdot rikkomisesta tulisi sanktioita esim. sakot tai lupien peruminen ja se, ettei lupaa enää myönnettäisi seuraavalle kaudelle. Näin vältettäisiin arkkien jääminen kesäksi maastoon tai veteen.	17	Arkkien yrityskäyttö on luvanvaraista ja lupaehdot noudattamatta jättäminen on sanktioitu. Yksityishenkilöiden arkit rinnastetaan teltoihin ja niiden käyttöä ohjeistetaan mm. jätelaila ja MRL:lla.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Arktinen keskus			
Käsivarren hks antaa varsi kattavan kuvan erämaan nykyisestä tilanteesta.		Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Erämaalain yleisperusteluissa todetaan: ”Esitys tähtää osaltaan siihen, että Lapin alkuperäisin ja tyypillisin jäljellä oleva erämaaluonto säilyisi mahdollisimman muuttumattomana...”. Silloin ei osattu ennakoita nykyisen kaltaisen motorisoidun liikkumisen kasvua. On valitettavaa, että MH ei ole pystynyt riittävästi säätelemään motorisoitua liikkumista Käsivarren erämaa-alueella, vaan nykyisen laajan motorisoidun liikkumisen sekä	17	Suunnitelmalla ohjataan olemassa olevaa helikopteriliikennettä ja pyritään rajoittamaan lentomelua tietyille paikoille. Nykyisin kopterit laskeutuvat mihin asiakas haluaa. Matkailun yritystoiminta nojaa nykyään pitkälti motorisoituun liikkumiseen pitkien välimatkojen erämaa-alueella. Erityisesti	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
talviaikaan moottorikelkoilla, että kesäaikaan helikoptereilla ja vesitasoilla voidaan katsoa jo varantavan alueen erämaisyyden. Monissa muissa maissa motorisoitu liikkuminen erämaisilla suojelukohteilla on täysin tai pääsääntöisesti kielletty. IUCN:n määritelmässä todetaan mm, että motorisoitu pääsy erämaa-alueille tulee olla pääsääntöisesti kiellettyä tai tiukasti rajoitettua. Erämaa-alueen erämaaluonteeseen kuuluvat luonnonrauha, hiljaisuus ja suhteellisen pieni kävijämäärä; sen sijaan siihen eivät kuulu ohjatut moottorikelkkasafarit tai kalastajien ym. virkistyskäyttäjien kuljettaminen motorisoidusti. Motorisoitu liikkuminen häiritsee poronhoitoa ja on siten ristiriidassa luontaiselinkeinojen turvaamisen kanssa. Erityisesti alkukesästä ilma-alukset häiritsevät lintujen pesintää, varsinkin kun lennot suuntautuvat pääasiassa linnustolle tärkeille jokivarsille.		kalastusmatkailu on hyvin riippuvaista talvella moottorikelkka- ja kesällä helikopterikajatuksista. Suomen erämaa-alueet on hyväksytty IUCN-luokittelussa viimeksi tehdyssä arvioinnissa luokkaan 1b. Luokitussääntöjen mukaan vähintään 75 % alueesta tulee vastata määritelmää. Käsivarren erämaa-alueesta 83 % on syrjävyöhykettä, jonne matkailua ei ohjata.	
Arktinen keskus esittää motorisoidun virkistyskäytön rajoittamista alueella. Mk-safarit tai mk:lla tapahtuva pilkkikalastus ("arkkimatkat") tulisi rajoittaa merkityille mk-urille ja arkkikalastus aina tietyille vesistökohteille virkistysvyöhykkeellä. Kuljetuksia tulisi säädellä aikayksikköä kohti ja määritellä yrittäjien enimmäismäärä alueelle hks:ssa. Etusija ohjelmajärjestämisen järjestämisessä tulisi antaa Kilpisjärven kylässä ja Enontekiön kunnassa oleville yrityksille.	17	Arkkisafarien oppaiden määrä/yritystä kohden ja arkkien määrä määritellään luvassa, samoin käytettävät urat ja järvet. EU-alueella kaikkia yrittäjiä on kohdeltava tasavertaisesti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Ilma-alukset tulisi pääsääntöisesti kieltää erämaissa. Mikäli ei haluta/voida kokonaan kieltää, tulisi lentokuljetukset osoittaa vain muutamille laskeutumispaikeille (3-5 kpl) ja lentoreitit tulisi suunnitella siten, että ne häiritsevät mahdollisimman vähän syrjäalueita. Lentotoiminta tulisi kieltää virkistysvyöhykkeiden ulkopuolella ja kokonaan Romma- ja Lätäsenon yhtymäkohdan alapuolella. Lisäksi lentotoimintaa tulisi säädellä siten että viikoittain olisi sallittu vain tietty määrä lentoja koko erämaa-alueella.	17	Lentoreittejä ei voi määritellä. Ilmailulaissa koneelta edellytetään maanomistajan lupaa lentämiseen alle 150 metrin korkeudessa. Veteen laskeutumisesta ei ole rajoitettu. Vesitasotoiminta halutaan ohjata tietyille järville rakentamalla niihin laiturit. Kun helikoptereiden laskeutumispaiikat määritellään, pyritään sijoittamaan ne virkistysvyöhykkeelle.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Moottorikelkkauria ja -reittejä ei tulisi lisätä nykyisestä. Arktinen keskus ei kannata uutta moottorikelkkauraa Kilpisjärveltä Haltille, koska se lisää melu- ja pakokaasusaastetta sekä häiritsee poroelinkeinoja ja muita virkistyskäyttäjia ja on ristiriidassa alueen erämaisyyden kanssa.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnoissa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
HKS:ssa mainitut kuusi päämäärää ovat sinänsä hyviä. Virkistyskäytön lisääminen on osittain ristiriidassa päämäärän 4 kanssa (Käsivarren erämaisyyden säilyminen sen vetoa ainutlaatuisena luontomatkailukohteena). Yhteistyö naapurimaiden kanssa on sinänsä kannatettavaa, jos lähtökohdaksi on alueen erämaisyyden säilyminen eikä kävijämäärien itsetarkoituksellinen kasvattaminen. Kun alueella on jo nyt huomattavia ongelmia maaston kulumisen, roskaantumisen ja moottoriliikenteen	12	Hoito- ja käyttösuunnitelmassa määritellään 83 % alueesta syrjävyöhykkeeksi, jonne ei ohjata matkailua eikä rakenteita. Virkistyskäyttö pyritään ohjaamaan entistä paremmin olemassa oleville reiteille ja turvaamaan alueen erämaisyyden ja luontoarvojen säilyminen mahdollisesta kävijämäärän lisääntymisestä huolimatta.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
aiheuttaman melun takia, tavoitteena ei mielestämme tule olla virkistyskäyttäjien määrän kasvu vaan kävijämäärien ja palveluvarustuksen mitoittaminen luonnon kantokyvyn ja erämaisyyden säilymisen rajoihin.			
Arktinen keskus toivoo MH:n edistävän alueella tutkimusta, joka liittyy hoidon ja käytön tarpeisiin ja alueen erämaaluonteeseen merkitykseen ja sen nykytilaan. Tällaisia ovat mm. alueen retkeilyreittien ja palveluvarustuksen ympäristöjen kulumisen, käytön ohjaamisen vaikutukset kulumiseen ja kasvillisuuden palautuminen/palauttaminen kuluneille alueille. Melun kuuluvuus ja sen aiheuttamat haitat luonnolle ja käyttäjien erämaakoemukselle. Esim. lentomelun aiheuttama häirintä eläimistöille on tutkittu vähän ja olisi syytä selvittää mm. lentomelun vaikutuksia linnuston pesimämenestykseen jokivarsilla. Eri käyttäjäryhmien kokemuksia alueen erämaisyydestä olisi syytä selvittää kävijätutkimuksella.	9	MH pyrkii avustamaan tutkijoita resurssiensa puitteissa, mutta ei juurikaan tee itse tutkimusta, lukuun ottamatta kävijätutkimuksia alueillaan. Suunnitelmassa viitataan kävijätutkimukseen vuosilta 2009 ja 2010. Tutkimus pyritään uusimaan lähivuosina.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Käsivarren luonnonsuojeluyhdistys ry			
Vastustamme Akvé: Kon -ryhmän ehdotusta, jonka mukaan Haltille johtava Metsähallituksen risutettu huoltoura tulisi muuttaa kaikille avoimeksi kelkkauraksi. Ehdotus sotii luonnonsuojelua, saamelaiskulttuuria, porolaidunnusta, luontoretkeilyä ja yleistä turvallisuutta vastaan. Nykyinen luvanvarainen ja paikallisen oppaan johdolla tapahtuva moottorikelkkailu on toimiva järjestelmä. Halti retkikohteena kiinnostaa monia sellaisiakin, jotka eivät kykene lihasvoimin valloittamaan Suomen korkeinta kohtaa. Luontoarvojen ja poronhoidon kannalta on tärkeää, että motorisoitu liikenne Käsivarren erämaassa (moottorikelkat, mönkijät, lentoliikenne) on säänneltyä ja valvottua.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kelkkaurien merkinnät ja opasteet tulee tehdä niin yksiselitteisen selviksi ja havainnollisiksi, etteivät kelkkailijat päädy opasteiden puutteen vuoksi harhailemaan luvattomille rannelumille ja hiihtoladuille.	15	Opasteita uusitaan ja parannetaan tarpeen mukaan, resurssien puitteissa.	Ei muutosta suunnitelmaan.
On tärkeää, että nimikäytäntö yhtenäistetään siten, että saamenkieliset paikannimet kirjoitetaan oikein ja suomenksetkin saivat vakiintuneen kirjoitusasun. – Saamelaiskulttuurin tärkeät maastokohteet, palvelupaikat ja poronhoidossa tärkeät alueet tulee huomioida käytön suunnittelussa.		Luontopalvelut on tehnyt osalla alueesta kulttuuriperintöinventoinnin, jossa havaitut kulttuuriperintökohteet otetaan huomioon käytön suunnittelussa. Luontopalvelut ottaa vastaan tietoja alueella olevista kohteista ja tärkeistä paikoista, joita ei ole Metsähallituksen tiedossa.	Ei muutosta.
Voitaisiinko tupien ylläpitoa hajauttaa paikallisille yhdistyksille tai luontomatkaileuryrityksille? Rinkkaretkeilijöitä ajatellen kannattaisi pohtia myös ruotsalaistyyppisen isännöidyn varaustuvan perustamista viikkaimpien retkeilykausien ajaksi esimerkiksi Meekolle tai Pihtusjärvelle.		Käsivarren erämaa-alueen tupien huolto on ulkoistettu. Isännöityjä varaustupia harkitaan, kun löytyy sopivia yhteistyötahoja.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Hoito- ja käyttösuunnitelmiin on aiheellista sisällyttää päivitysmahdollisuus esimerkiksi kolmen vuoden välein koko suunnitelmien osalta.		Erämaalain mukaan erämaa-alueille on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka ympäristöministeriö (aiemmin maa- ja metsätalousministeriö) hyväksyy. Metsähallituksella ei ole valtuuksia juurikaan poiketa hoito- ja käyttösuunnitelman linjauksista. MH:n ohjeistuksen mukaan välitarkastelu pyritään tekemään n. viiden vuoden välein.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Suomen latu ja Tunturilatu			
Yhteistyö erämaa-alueen kehittämisen kannalta Norjan viranomaisten kanssa on tärkeää ja yhdessä huolehtia myös alueella tapahtuvasta moottoriliikennöinnistä kuten moottorikelkkailu.		Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kannatamme reittien merkintöjen kunnostamista. Alueella olevat Kalotti-reitin merkinnät ovat mielestämme kunnostamistarpeessa kuten sekä hoito- ja käyttösuunnitelmassa mainitut Kilpisjärven ja Somasjärven että Pihtusjärven ja Haltin väli. Tapauskohtaisesti toivomme reittimerkintöjen ja viitoitusten parantamista ja kunnostamista muuallakin.	7 A	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Toivomme siis edelleen, että talvisin Metsähallitus merkitsee reitit Kilpisjärveltä Haltille, ja harkitsee aikaisempina vuosina myös Kobmajoen autiotuvalle, Toskäljärvelle (Doskäljävri) ja Lossujärvelle (Loassojävri) merkittyjen reittien merkitsemistä.	7 A	Resurssien puitteissa pyrimme jatkamaan merkitsemistä.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Toivomme että jokamiesretkeilyyn liittyvät tukikohdat ja vähintäänkin nykyiset kelkkaurat voidaan säilyttää.	7 A	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Esitämme että Metsähallituksella olisi mahdollisimman pitkään vuoden aikana mahdollisuus pitää Kilpisjärven Luontokeskusta avoinna. Tällä on mielestämme merkittävä merkitys Kilpisjärven matkailulle sekä vaikutus luonnossa liikkuvien retkeilijöiden määrään että turvallisuuteen.	7 B	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kannatamme Kilpisjärvi-Haltin risureitin tiheää ja selvää merkintää fosforimerkinnöin. Reitityksellä on suuri merkitys talvivaeltajille ja heidän turvallisuudelleen. Huomattavaa on myös Käsivarren erämaa-alueella lisääntyvä maastopyöräily ns. fatbike-pyörillä. Tällaiset pyöräilijät hyödyntävät merkittyä risureittiä, jota moottorikelkailijat myös käyttävät.	17	Resurssien puitteissa pyrimme jatkamaan merkitsemistä ja ehkä kokeilemaan eri merkintätapoja.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Toivomme, että keskusteluissa porojen laiduntamisen osalta ylläpidon ja saamelaiduntyyppien kanssa, että yhteisymmärryksessä ymmärretään ylläpidon merkitys tunturiluonnolle ja sen pitkäaikaiselle säilymiselle kaikkien alueella kulkevien hyväksi.	17 b	Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Lapin rajavartiosto			
Lausuntoluonnos ei sisällä sellaisia tekijöitä, jotka rajoittavat Rajavartioston nykyisenkaltaista toimintaa Käsivarren erämaa-alueella. Lapin rajavartiostolla ei ole muutoin lausuttavaa luonnoksesta tällä hetkellä.		Suunnitelmaa tukeva kommentti.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Kilpissafarit ja 2 yksityistä lausunnonantajaa			
Matkailu tutkitusti Enontekiön tärkein ja erityisesti Kilpisjärven ainoa elinkeino, jonka toimintaedellytykset tulee ehdottomasti turvata erämaa-alueella tasapuolisesti alueen muiden käyttäjäryhmien kanssa. - Kesäaikaana maastoon muodostuneet mönkijäurat saatava paikallisten käyttöön hillastuksen, metsästyksen ja kalastuksen tarpeisiin. - Munnikurkkion, Somasjärven ja Pihtusjärven välillä sallittava opastettujen kelkkasafarien liikkuminen. - Torisenon silta kunnostettava ja erämaan kelkkaura pidettävä kunnossa myös opasteiden osalta. - Matkailuyritysten järjestämien riekonpyyntiretkien mahdollistaminen Unkkavaara – Polluskielas - Kaitsajoensuu-alueelle. - Arkkien talviaikainen sijoittamismahdollisuus houkutteleville rautujärville, nykyään käytössä olevien lisäksi Somas-, Pihtus- ja Muoddajärvi. - Erämaa-alueen tärkeimmän vetonaulan Kalottireitin lähtöpisteeseen Luontokeskuksen läheisyyteen järjestettävä roskienjättöpiste ja kunnolliset käymälät retkeilijöitä varten.		Kesäaikaista maastoliikennettä varten myönnetään lupia vain hyvin rajoitetusti siitä aiheutuvien haittojen takia. Erämaa-alueen matkailukäyttö ohjataan virkistysvyöhykkeelle ja suurin osa erämaa-alueesta jää erämaalain hengen mukaisesti syrjävyöhykkeeksi, jonne ei ohjata esimerkiksi kelkkasafareita. Monipuolinen matkailutoiminta on mahdollista virkistysvyöhykkeellä. Kelkkauran opasteet uusitaan. Sillan kunnostus vaatisi erillisen rahoituksen. Virkistysvyöhykkeellä voidaan myöntää arkkien pitopaikkoja tiettyjen kriteerien mukaan. Arkkien sijoittamisesta virkistysvyöhykkeen järvien läheisyyteen voi neuvotella puistonjohtajan kanssa. Arkit keskitetään tietyille alueille. Syrjävyöhykkeelle arkkitoimintaa ei viedä. Metsähallituksella ei ole resursseja ottaa vastattavakseen tienvarren pysähdyspaikkojen rakentamista tai huoltamista. Luontokeskusta pyritään pitämään avoinna sesonkiaikoina, jolloin keskuksen käymälä on käytettävissä ja myös jätehuolto on järjestetty.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Ailakkasafarit ja yksityinen lausunnonantaja			
Myönteistä: reittien, tupien ja vessojen parantaminen ja metsästys- ja kalastusmahdollisuuksien säilyminen entisellään. Virkistysvyöhykkeellä on metsähallituksen moottorikelkkaurat Kilpisjärven - Palojärven välillä ja Saarikoskelta Raittijärvelle, joilla kelkkailu sallitaan luvan ostaneille. Näillä	15, 17	Mainita syrjävyöhykkeen kelkkailuluvista on virheellinen. Koiraparkkeja on rakennettu 2018 Kalottireitin tärkeimmille tuville ja toimintaa ohjeistettu myös	Poistettu virheellinen merkintä syrjävyöhykkeen kelkkaurista.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
urilla kelkkailu sallittaneen nykykäytännön mukaan. Mitä sitten tarkoitetaan syrjävyöhykkeen moottorikelkkaurilla, joita käsityksemme mukaan ei ole yhtään, ja sallitaanko siellä ulkopaikkakuntalaisten kelkkailu luvan maksettuaan. Jos lupien myöntäminen jatkuu ja se suuntautuu Pitsuksen tai Porojärven suuntaan, niin metsähallitus kilpailee suoranaisesti pienten paikallisten safariyritysten kanssa. Metsähallitus edellyttää safariyrityksiltä ja niiden oppailta koulutusta, turvallisuutta, paikallistuntemusta, luontoarvojen tuntemista, täydellistä roskattomuutta ym. Mitenkä nämä asiat on huomioitu yksityisillä ulkopaikkakuntalaisilla lupien ostajilla. Joka kohdassa kirjoitetaan koiravaljakkojen kohdalla vain jokamiehen oikeudesta. Havaintojen mukaan koirat on useasti sidottu vaijerilla autotuvan seinään kiinni, jolloin ne sontii koko tuvan ympäristön. Tällöisen toiminnan estämiseksi pitäisi valjakon vetäjille laatia selkeät ohjeet, miten reiteillä ja tupien läheisyydessä toimitaan. Koirille olisi laitettava tukevat kiinnitystolpat riittävän kauas tuvista, jolloin ne ei häiritse hauhunnallaan tupien asukkaita. Metsähallituksen moottorikelkkauraa ei pidä avata Haltille. Se aiheuttaisi huomattavat häiriöt alueen muuhun käyttöön.		useilla eri kielillä. Opastuksella pyritään lisäämään tietoa vastuullisesta valjakkotoiminnasta. Koiravaljakolla ajaminen on YM:n linjauksen mukaan jokamiehen oikeus. Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	
Kilpisjärven Martat ry			
Ei puolla Haltin reitin avaamista vapaalle moottorikelkkailulle. Arkkien jätehuolto kaipaa tarkentamista. Pilkkiarkkien omistajat tulisi velvoittaa jätehuollon järjestämiseen arkeillaan. Lisäksi sanktioitava jos arkkia ei tuoda pois.	17	Pilkkiarkkien omistajilla on jätehuoltovelvoite ja sanktiot lupamääräysten rikkomisesta	Ei muutosta suunnitelmaan.
Santas Chalets Rakka, Santas Hotels ja 3 yksityistä lausunnonantajaa			
Hoito- ja käyttösuunnitelmia tehdessä on huomioitava myös tulevaisuudessa tapahtuvat muutokset ja uusia käyttötarpeita. Uusia ennakoimattomia käyttötarpeita voi syntyä, joten näille pitää varata mahdollisuus muuttaa suunnitelmassa.		Erämaalain mukaan erämaa-alueille on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka ympäristöministeriö (aiemmin maa- ja metsätalousministeriö) hyväksyy. Metsähallituksella ei ole valtuuksia juurikaan poiketa hoito- ja käyttösuunnitelman linjauksista. MH:n ohjeistuksen mukaan välitarkastelu pyritään tekemään n. viiden vuoden välein.	Ei muutosta suunnitelmaan
Puollan tietyn varauksin metsähallituksen suunnittelema toimenpiteitä, jotka liittyvät luonnonsuojeluun Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Mielestäni suunnitelman 15 vuoden kesto on liian pitkä ottaen huomioon nopeasti muuttuvan maailman ja sen myötä käyttäjien tarpeiden vaatimat muutokset esim. matkailun trendien muutokset jne. Suunnitelmiin pitää lisätä varaus, että suunnitelmat voidaan ottaa uudelleen tarkasteluun ja jättää varaus niiden muuttamiseen yhteisesti sopien (mm. poronhoito, yrittäjät, paikalliset asukkaat). Luonnon virkistyskäyttö: retkeily ja luontomatkaillen toimenpiteet Esimerkkinä		Erämaalain mukaan erämaa-alueille on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka ympäristöministeriö (aiemmin maa- ja metsätalousministeriö) hyväksyy. Metsähallituksella ei ole valtuuksia juurikaan poiketa hoito- ja käyttösuunnitelman linjauksista. MH:n ohjeistuksen mukaan välitarkastelu pyritään tekemään n. viiden vuoden välein.	Ei muutosta suunnitelmaan

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
matkailun, joka on tärkein elinkeino koko Käsivarren alueella tarpeet ja vaatimukset voivat ja todennäköisesti muuttuvat tämän 15 vuoden jakson aikana useastikin.			
Yritysten käyttöön suunnitelmassa on varattu yksi autiotupa, mikä ei ole riittävä määrä tupia. Yritysten tarpeet tulisi ottaa suunnitelmassa vielä paremmin huomioon. Esimerkiksi hiljaisella kaudella loka-helmikuun aikana yritykset voisivat vuokrata auto- ja varaustupia omaan käyttöön ja näin saataisiin kaivattuja taloudellisia resursseja lisää esim. tupien hoitoon ja ylläpitoon niistä saatavien vuokratulojen muodossa.	15	Käsivarren erämaa-alueella on Porojärven, Jogasjärven ja Hirvasvuopion vuokrakämpät yrityskäytössä, lisäksi varaustupien petipaikat ovat tietyin edellytyksin omin voimin liikkuvien yrityskäytössä. Suunnitelma mahdollistaa tupien yrityskäytön kehittämisen em. tupien tapaan.	Ei muutosta suunnitelmaan
Helikopterin laskeutumispaikkoja ei tulisi vähentää. miksi suojella alueita, joille ihmisten pääsy sitten estetään/ kielletään!?	17	Laskeutumispaikkojen valitseminen tähtää siihen, että mahdollinen lentotoiminnan lisääntyminen ei aiheuta ristiriitoja eri käyttäjäryhmien välille ja että kävijävirtojen ohjaaminen on hallittua. Erämaa-alueen suojeltavia piirteitä on rauha ja koskemattomuus ja uhanalaisten lajien ja luontotyyppien suojelu. Motorisoitu liikenne erämaa-alueilla herättää ristiriitaisia tunteita	Ei muutosta suunnitelmaan
Tupien, ja muiden rakennusten peruskorjausta ja kunnostamista tarvittaisiin kipeästi samoin kuin reittimerkintöjen uudistamista ja siltojen sekä pitköspuiden kunnostamista /uusimista. Näin saadaan käyttäjät pysymään reiteillä jne.!	15	HKS sisältää tämän suuntaisia toimenpiteitä, joiden suorittaminen kuitenkin riippuu resursseista.	Ei muutosta suunnitelmaan
Kilpisjärven luontokeskuksen kehittäminen, ja aukioloaikojen pidentäminen nähdään tärkeänä koko Kilpisjärven kylän kehityksen kannalta	15	Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan
Luontomatkailun kansainvälinen kehittäminen ja alueen tunnettuuden lisääminen yhdessä Norjan ja Ruotsin kanssa on hyvä asia.	12	Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan
Tärkeää on, että paikallisten oikeudet säilyvät ja kaikkia elinkeinoja (mm. matkailu, poronhoito) kohdellaan tasavertaisesti ja otetaan huomioon paremmin matkailuelinkeinon tarpeet, joka on myös tulevaisuudessa koko alueen kehittymisen edellytys ja elinehto.		HKS pyrkii sovittamaan yhteen eri toimintoja ja turvaamaan matkailun toimintaedellytyksiä siten, että matkailu ei aiheuta häiriötä saamelaiskulttuurin harjoittamiselle (mm. poronhoito), kuten lainsäädäntö edellyttää (erityinen poronhoitoalue, saamelaisalue).	Ei muutosta suunnitelmaan
Olen ehdottomasti vastaan tätä risureitin muuttamista moottorikelkkailu-uraksi (valvontaongelmat, turvallisuus/pelastustoimi, poronhoito)	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Toivon, että Metsähallitus kohtelee kaikkia paikallisia toimijoita tasapuolisesti. Kaikkia elinkeinoja on kuunneltava ja kohdeltava tasavertaisesti, jotta voidaan taata alueen kestävä kehitys niin liiketaloudellisesti kuin luonnonsuojelullisestikin. Tällä hetkellä tämä tasapuolisuus ei toteudu. Joku pieni ryhmä voi estää/ jarruttaa koko alueen kehitystä täysin ilman järkevää syytä perusteinaan vain omat intressinsä.	17	MH noudattaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. HKS pyrkii sovittamaan yhteen ristiriitaisia käyttöpaineita.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
On myös hyvä tuoda esille/ muistuttaa että Hanke 2020 ei ole oikeusvaikutteinen, eikä sitä näin ollen voida käyttää sitovana pohjana hoitosuunnitelmia tehdessä. Myös se, että suunnitelma suunnitellaan 15 vuotta, ainoastaan kohta missä "risureitti voidaan muuttaa uraksi" ei ole sidottu ko. aikaan. Koko suunnitelmassa tulisi olla maininta "voidaan tarvittaessa tarkentaa, mikäli tilanne oleellisesti muuttuu".		Hanke 2020 ei ole oikeusvaikutteinen, mutta siinä kerättiin tietoa tämän suunnitelman pohjaksi ja sitä tietoa on hyödynnetty. Erämaa-alueilla MH:n on noudatettava lakisäätettä, ympäristöministeriön vahvistamaa suunnitelmaa, jonka päivitystarvetta pyritään tarkastelemaan noin viiden vuoden välein. Muutokset vahvistaa YM.	
Yksityishenkilöiden (18 henkilöä) muistutukset			
Tupien määrää pitäisi lisätä myös ohjatun luontomatkailun käyttöön paikallisille ohjelmapalveluyrityksille tai antaa yrittäjille mahdollisuus itse tehdä itse. Myös autiotupien ja varaustupien kuntoa sekä varustusta pitäisi parantaa vastaamaan esim. norjan ja ruotsin tupia.	15	Käsivarren erämaa-alueella on Porojärven, Jogasjärven ja Hirvasvuopion vuokrakämpät yrityskäytössä, lisäksi varaustupien petipaikat ovat tietyin edellytyksin omin voimin liikkuvien yrityskäytössä. Suunnitelma mahdollistaa tupien yrityskäytön kehittämisen em. tupien tapaan.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Arkkien talviaikainen sijoittaminen pitäisi sallia kaikille rautujärville. Myös arkkien kesäsäilytys sijoituspaikoilla pitää sallia kaikille paikallisille yrittäjille tasapuolisesti.	17	Vyöhykejaon perusteella ei mahdollista kaikille ja kesäaikainen säilytys ei hajautettuna ympäri erämaata mahdollista.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Verkkokalastus pitäisi sallia kaikissa järvissä, jotta kalakanta ei kääpiöityisi. Useissa järvissä on tällä hetkellä kalakanta kääpiöitynyt koska verkkokalastusta ei ole sallittua.	16	Järvissä, joissa on verkkokalastuskielto nyt voimassa, on kalastoselvitysten perusteella järvien kalakantarakenne hyvä ja osassa erinomainen kuten mm. Toskaljärvässä.	Ei muutosta suunnitelmaan
Ajansaatossa tulleet mönkijäurat pitää myös saada paikallisten kesällä tapahtuvaan metsästyksen, kalastuksen ja marjastuksen käyttöön. Yritystoiminnan talviaikaiset maastoliikenneurat on merkittävä risuilla myös välille Saarijärvi – Lossujärvi ja Pihtusjärvi – Somasjärvi vaaratilanteiden välttämiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi. Eksymävaara ja loukkaantumisvaara lumisateella ja sumussa.	17	Kesäaikaisia maastoliikennelupia myönnetään vain erityisen painavin perustein. Reittimerkintöjä jatketaan resurssien puitteissa.	Ei muutosta suunnitelmaan
Puhelinten kuuluvuuspaikat pitäisi saada kaikkien tietoon ja ne olisi hyvä merkitä karttoihin.		Metsähallitus ei voi ottaa vastuuta puhelinten kuuluvuusalueista, jotka saattavat vaihdella.	Ei muutosta suunnitelmaan
Metsähallituksen maksullisen uran Kilpisjärvi–Palojärvi merkitsemistä parannettava opastein ja Torisenon silta on myös korjattava, jotta joen ylitys oli turvallisempaa.	15	Merkintöjä parannetaan resurssien mukaan.	Ei muutosta suunnitelmaan
Matkailuyritysten järjestämien riekonpyyntiretkien mahdollistaminen Unkkavaara–Polluskielas–Kaitsajolensuu alueella.		Virkistysvyöhykkeellä voidaan myöntää arkkien pitopaikkoja tiettyjen kriteerien mukaan.	Ei muutosta suunnitelmaan
Esitys Haltin kelkkauran perustamisesta on hullu idea. Nykyinen toimiva luvanvarainen opastettu moottorikelkkailu toimii hyvin ja toimii varmaan tulevaisuudessakin hyvin.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Matkailu on Kilpisjärven tärkein elinkeino, jonka toimintaedellytykset tulisi ehdottomasti turvata erämaa alueella tasapuolisesti alueen muiden käyttäjäryhmien kanssa.		HKS pyrkii sovittamaan yhteen eri toimintoja ja turvaamaan matkailun toimintaedellytyksiä siten, että matkailu ei aiheuta häiriötä saamelaiskulttuurin harjoittamiselle (mm. poronhoito), kuten lainsäädäntö edellyttää (erityinen poronhoitoalue, saamelaisalue).	Ei muutosta suunnitelmaan
Ei mishän nimessä moottorikelkkauraa Kilpisjärveltä Haltile. Nykykäytäntö on toimiva ja hyväksi havaittu.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
On hyvin vaikea ymmärtää sitä, kuinka paljon paikallinen yritystoiminta on lobbauksellaan päässyt vaikuttamaan Käsivarren erämaan hoito- ja käyttösuunnitelman sisältöön. Erityisen huolestuttavaa ovat aloitteet ja ehdotukset moottoroidun maastossa liikkumisen edellytysten parantamiseksi. Kelkkareitti Kilpisjärveltä Haltille, lentokoneiden laskeutumisaluet ja helikopterikentät Lätäsenolle pilaavat jäljellä olevan erämaaluonnon peruuttamattomasti, mikä on vastoin erämaalain perusteluja. Käsivarren osalta erämaalain perustelut pitäisi ottaa kirjaimellisen painavasti, sillä kyseessä on Suomen ainoa suurunturialue. Tavoitemalliksi Käsivarren alueen käytölle suosittelen Norjan Jotunheimenin alueen käytäntöä. Kiinteitä rakenteita ei tulisi enää alueella lisätä ja niiden käyttö tulisi ehdottomasti varata vain omatoimiseen ja omavoimaiseen retkeilyyn.	17	Käsivarren erämaa-alue on paikalliselle matkailun yritystoiminnalle ja Enontekiön kunnalle tärkeä alue. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa pyritään rajaamaan helikopterilentotoimintaa nykyisestä. Vesitasoilla saa lain mukaan laskeutua myös erämaa-alueen vesistöihin vapaasti. Kelkkaura-aloite Kilpisjärvi-Halti ei ole yrittäjien aloite vaan sitä esittää saamelaiskäräjien nimittämä Akwé: Kon -ryhmä.	Ei muutosta suunnitelmaan.
<i>Keskeisin puute: Akwé: Kon -periaatteet erillisestä ryhmästä pysyväksi käytännöksi.</i> Paljon yksityiskohtaisia huomautuksia ja korjausehdotuksia tekstiin koskien erityisesti Akwé: Kon -toimintatapaa. Yhteenvetoon olisi hyvä lisätä kohtaan 11 HKS:ssa luetellut merkittävimmät uhkat. Nykyisessä luonnoksessa näkyvät vain arvot, vaikka muussa asiakirjassa niitä on käsitelty kattavasti.		Akwé: Kon -toimintatapaa kuuluu jatkuva yhteistyö. Suunnitelmassa on todettu, että noudatetaan toimintatapaa, eikä ole kerrattu mitä kaikkea se tarkoittaa. Akwé: Kon -ohjeita uudistetaan parhaillaan. Uusi toimintatapa otetaan käyttöön, kun se on hyväksytty.	Lisätty uhkatalukko (Lomake 11) yhteenvetoon
Vastustan suunnitelmaa avata Haltin reitti avoimeksi moottorikelkkauraksi. Viittaa asiasta nousseeseen keskusteluun vaellusnetissä huhtitoukokuussa; enemmistö vastustaa uraa (n = toistasataa).	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Mielestäni kaikenlaiset huviajelut moottorikelkoilla ja mönkijöillä pitäisi kieltää kaikilla Lapin erämaa-alueilla.	17	Asiasta on monia mielipiteitä. HKS pyrkii sovittamaan yhteen ristiriitaisia toiveita ja käyttöpaineita. MH:n tavoite on, että motorisoitu liikkuminen on säädeltyä eikä aiheuta pysyvää haittaa alueen luontoarvoille.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Nähdäkseni HKS:n liitteessä 2 esitetty ja sivulla 84 mainittu mahdollisuus Haltin uran muuttamiseksi MH:n luvanvaraiseksi moottorikelkkailu-uraksi on räikeästi ristiriidassa erämaa-alueen perustamistarkoituksen kanssa.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
Esitys Haltin kelkkauran perustamisesta on käsittämätön, tarkastellaanpa ehdotusta saamelaisen poronhoidon, luonnonsuojelun, matkailun tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden näkökulmasta. Jos autiotupia vähennetään ylläpitokustannusten vuoksi, olisi tarkoituksenmukaista luovuttaa niitä ohjatun luontomatkailun käyttöön paikallisille ohjelmopalveluyrityksille. Karttoihin ja oppaisiin merkitty tupaverkosto on tärkeä turvatekijä erämaassa liikkuville, joten olemassa olevien tupien katoaminen maastosta voi synnyttää turvariskejä tunturialueella. Käsivarren erämaassa on useita järviä, jotka ovat olleet verkkokalastuskiellassa jo kymmeniä vuosia, mikä on johtanut kalakantojen kääpiöitymiseen verkkopyynnin loputtua. Kiellot ovat johtaneet järvien alikalastukseen. Esimerkiksi Toskaljärven ja Salmijärven alueen parhaiden pilkkijärvien - kalakannan kääpiöitymisen myötä pilkkijät ovat sieltä kadonneet. HKS tehdään viideksitoista vuodeksi. Tulevaisuudessa voi ilmetä uusia erämaa-alueen käyttötarpeita, joita tällä hetkellä ei voida ennakoita. Tämän vuoksi hoito- ja käyttösuunnitelmaan on kirjattava päivitysoptio tulevien uusien toimintojen mahdollistamiseksi.	15, 16, 17	lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin. Käsivarren erämaa-alueella on Porojärven, Jogasjärven ja Hirvasvuopion vuokrakämpät yrityskäytössä, lisäksi varaustupien petipaikat ovat tietyin edellytyksin omin voimin liikkuvien yrityskäytössä. Jos tupia poistetaan, täytyy turvallisuusnäkökohtiin kiinnittää erityistä huomiota. Suunnitelma mahdollistaa tupien yrityskäytön kehittämisen em. tupien tapaan. Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin. Järvissä, joissa on verkkokalastuskielto nyt voimassa, on kalastoselvitysten perusteella järvien kalakantarakenne hyvä ja osassa erinomainen kuten Toskaljärvässä.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Haltin uran avaaminen ei kuulosta hyvältä ehdotukselta (turvallisuus, kestävä kehitys ja luontoarvot, infra ja huolto, valvonta, erämaan tulevaisuus erämaana vaarantuu).	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin	Ei muutosta suunnitelmaan.
Ehdotan seuraavaa: Metsähallituksen yhteistyökumppanien määrä (matkantarjoajat, kelkkasafarit, kalastusmatkat) Käsivarren erämaa-alueella vähennetään minimiin ja käsittämään ainoastaan Kilpisjärvellä asuvien matkanjärjestäjien lupia toimia alueella vastuullisena matkanjärjestäjänä. Jäljelle jääneiden Metsähallituksen yhteistyökumppanien vuokrakelkat, sekä opastetuille retkille omilla kelkoillaan osallistuvien henkilöiden kelkat varustetaan näkyvin kyltein, missä on id. numero, riittävän isolla erottamaan se vauhdissa, sekä matkanjärjestäjän nimi. Piikkileirien seinustoilla on näyttävä matkanjärjestäjän nimi samankaltaisella kyltillä. Metsähallituksen, poliisin, rajan henkilökunta ja kelkat varustetaan asiaankuuluvuin näkyvin merkein, että ne voidaan erottaa helposti matkanjärjestäjien tai poromiesten seasta. Moottorikelkka-avusteiset hiihtoretket kielletään muilta, paitsi erikoisryhmiltä (vammaiset). Nyt alueella kuljetetaan hiihtäjät kilometrin päähän tuvista, minkä jälkeen heidän statuksensa on hiihtäjä ja he saavat	17	EU-alueella kaikkia yrittäjiä on kohdeltava tasavertaisesti. Rajavartioloilla ja Poliisilla on kelkoissaan merkinnät. MH ei voi ohjeistaa viranomaisia, mutta oman kaluston merkintöjä voidaan kehittää. MH on pyrkinyt hallinnoimaan tupien käyttöä mahdollisuuksien mukaan. Varaustupien petipaikat ovat kenen tahansa varattavissa.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
käyttää tupien palveluita. Kuitenkin asiakkaiden kassit ja varusteet tuodaan moottorikelkoilla tuville matkanjärjestäjien toimesta. Käytännössä varustupaverkosto on täysin Metsähallituksen hyväksymien matkanjärjestäjien käytössä, etenkin ruuhka-aikaan. Metsähallituksen rooli ei liene järjestää alueen matkanjärjestäjille lähes ilmaista majoituskapasiteettia.			
Käytiin pääsiäisenä ensimmäisen kerran Kilpisjärveltä Kuonnarjohkan autiotuvalla. Hämmästytti jo nyt se kelkkojen määrä mikä siellä häiritsi luonnon rauhaa. Mikäli sallitaan yleinen kelkkailu kalottireitille tai sen läheisyyteen varmasti minä pysyn sieltä pois. Luulen että moni muukin hiihtäjä tekee samoin ja etsii rauhallisempia vaelluspaikkoja. Reittejä on käsivarressa jo aivan tarpeeksi.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	
Tämä suunnitelma turmelee lopullisesti kaikki tekopyhästi esitetyt tavoitteet hoitosuunnitelmalle. Jo nykyinen kelkka-, helikopteri- ja muu mellastus sekä niiden lisäämä virkistyskalastus- ja metsästyspaine on todella radikaalisti köyhdyttänyt alueen luontoa maalla, vedessä ja ilmassa. Ja ne tilapäiset kämppähökötykset järvien jäiltä kevättalvisin huihelvettiin! Tässä en kirjoittanut rajasta enkä tullista, en edes poromiehistä ja poliisi olisi erittäin tervetullut pysyvästi käsivarren erämaahan muita nopeammilla kelkoilla ja mönkijöillä. Kilpisjärven kylästä saisi ainutlaatuisen maastohiitokeskuksen sekä hupikuntoilijoille että kilpahiihtäjille. Suunnilleen ainoa paikka, missä hyvää sesonkia riittää toukokuun loppuun nykyäänkin. Nyt tehdään kaikki mahdollinen suksittelijan karkottamiseksi."		Hoito- ja käyttösuunnitelmalla pyritään yhteen sovittamaan käyttöpaineita.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Yliperän suurtunturialue Kilpisjärveltä Haltille ympäristöineen on täysin ainutlaatuinen luonnonmaisema maassamme. Tätä aluetta ei saa muuttaa konevoimalla kulkevien luonnosta piittaamattomien huligaanien huvipuitoksiksi. Päinvastoin. Alue olisi rauhoitettava kansallispuistoksi, jossa luontoa ei saastuteta mm. metelillä.		Maastoliikennettä säädellään.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Vastustan Käsivarren erämaa-alueella (mm. Kilpisjärvi–Halti) vapaan moottorikelkkailun lisäämistä. Kannatan muutoin paikallisen elinkeinoelämän kehittämistä ja toimia Kilpisjärven elinkelpoisuuden turvaamiseksi. Vapaa moottorikelkkailu sen sijaan vähentäisi tältä osin paikallista yrittäjyyttä, joka kyllä riittää halukkaiden kuljettamiseen Haltille.	17	Vapaata moottorikelkkailua ei olla lisäämässä nykyisestä. Suunnitelmassa varaudutaan MH:n moottorikelkkauran avaamiseen välille Kilpisjärvi-Halti. Ajaminen sillä olisi luvanvaraista.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Vastustan ehdottomasti Haltin uran avaamista maastoliikenneuraksi.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin	Ei muutosta suunnitelmaan.
Vastustan Kilpisjärvi-Halti - reitin avaamista yleiseksi moottorikelkka-uraksi. Mielestäni kyseinen päätös häiritsisi porojen ja muiden eläinten	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi	Ei muutosta suunnitelmaan.

Lausunto ja lausuja	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
elin-/lisääntymisrauhaa sekä toisaalta heikentäisi merkittävästi Käsivarren erämaa-alueen retkeilylle tärkeää erämaan rauhaa. Päätöksellä saattaisi olla myös negatiivinen vaikutus paikalliseen elinkeinoelämään opastettujen moottorikelkkasafareiden kysynnän vähentyessä. Todennäköisesti päätös heikentäisi myös reitin varrella sijaitsevien auto- ja varaustupien yleistä siisteyttä ja lisääisi niihin kohdistuvaa ilkkivaltaa.		useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin	
Seppo Suhonen: Suunniteltu talviaikainen luvanvarainen kelkkailu ilman opasta aiheuttaa käsittääkseni ison harmin meille ahkiota tai rinkkaa talvisin tuolla raahaaville ainutlaatuisen alueen ystäville. Nykyinen malli on varsin toimiva ja rinnakkaiselo safaryrittäjien kanssa on sujunut poikkeuksetta hyvin. Satunnaisena harmina olen joskus törmännyt kelkkakuljetuksin tulleisiin autiotuvan pitempiaikaisen käytön ongelmiin.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Vastustan Kilpisjärvi-Halti kelkkayhteyden nykyistä laajempaa käyttöoikeutta eli suunnitelmaa avata se omatoimiseksi kelkkayhteydeksi.	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin.	Ei muutosta suunnitelmaan.
Haltin uran nykyistä käytäntöä ei tule muuttaa. On syytä välttää ilmaliikenteen lisääntymistä alueella ja pidettävä ilmaliikenneluvat korkeintaan nykyisen kaltaisina, koska - melusaaste lisääntyy huomattavasti ilmaliikenteen lisääntyessä - roskaantumisen lisääntyminen samassa suhteessa ilmaliikenteen lisääntyessä (tämä on todettu erittäin selkeästi Lätäsänen varressa).	17	Metsähallitus näkee hyväksi säilyttää suunnitelmassa kirjaus uravaraukselle. Se turvaisi useissa lausunnossa toivottua reagointi- ja neuvotteluvaraa matkailussa tapahtuviin muutoksiin. Ilmaliikenne sinänsä ei ole luvanvaraista. Maa-alueelle laskeutumista, so. helikopterikuljetuksia ohjataan suunnitelmassa sovituille paikoille.	Ei muutosta suunnitelmaan.

Mielddus 6 Čoahkkáigeassu Sámediggelága 9 §:a ja boazodoallolága 53 §:a čuvvon ráđđádallamiin dahkkon evttohusain (suomagillii)

Saamelaiskäräjälain 9 § mukaisessa neuvottelussa tehdyt esitykset	Suunnitelman osa/lomake	Metsähallituksen vastine	Aiheutunut toimenpide
MH:n ja Käsivarren paliskunnan ja sen siidojen yhdessä sopimat tärkeimmät talvilaidun- ja vasoma-alueet rauhoitetaan 1.4.-1.6. väliseksi ajaksi niiden sovittavien käyttömuotojen osalta, joita MH sopimuksin tai luvituksin mahdollistaa saamelaisten poronhoidolle aiheutuvien haittojen ennaltaehkäisemiseksi ja saamelaiskulttuurin turvaamiseksi. Moottorikelkkasafareille/safari-toimintaan myönnetään maastoliikennelupia ainoastaan moottorikelkkaurille sekä Metsähallituksen, Käsivarren paliskunnan ja sen siidojen yhdessä sopimille reiteille, ettei siitä aiheudu saamelaisten poronhoidolle merkittävää haittaa.	17		Lisätty kohtaan 17 sekä yhteenvetoon ja sivuille 93 ja 90
Palojärvi - Raittijärvi - Karesuvanto - Käsivarsi virallinen valtakunnallinen moottorikelkkailu-urasto suljetaan 2.5. vakiintuneen käytännön mukaisesti ja teksti tästä lisätään HKS:ään	15	Käytäntöä on tarkoitus jatkaa, se on vain jäänyt epähuomiossa mainitsematta	Mainittu jo aiemmin nykytilan esittelyn yhteydessä, lisätty kohtaan 15 Yhteenvetoon ja sivulle 80
Metsähallitus määrittelee arkkialueet Käsivarren paliskunnan ja sen siidojen kanssa saamelaisten poronhoidolle aiheutuvien haittojen minimoimiseksi. Alueiden jätahuoltoa valvotaan tehostetusti lainsäädännössä asetettujen velvoitteiden toteutumiseksi.			Lisätty taulukkoon Päämäärä 3 kohdalle sivulle 67
Korjataan vaikutusten arviointitaulukon Päämäärään 3. arkkitoiminnasta: Jos toiminta lisääntyy, voidaan harkita arkkien määrän rajoittamista. Poistetaan /järvi.		Arkkeihin ja arkkikäytäntöihin puututaan, jos todetaan ongelmia	Poistettu sana ”järvi” sivulta 65 lauseesta ”Jos toiminta lisääntyy, voidaan harkita arkkien määrän rajoittamista/järvi.”
Korjataan koiravaljakkotoiminnasta HKS-tekstit, että ei ohjata koko virkistyskäyttövyöhykkeelle vaan safaryrityksille määritellylle Kilpisjärvi–Halti-uralla sekä viralliselle valtakunnalliselle moottorikelkkailu-urastolle Kilpisjärvi–Raittijärvi–Karesuvanto– Palojärvi.			Tekstiä on korjattu tai lisätty moneen paikkaan niin että käy selville, että koiravaljakkotoimintaa halutaan rajoittaa mahdollisuuksien mukaan.
Poronhoitolain 53 § mukaisessa neuvottelussa tehdyt esitykset			
Paliskunnassa on tätä nykyä neljä siidaa	17b	MH kirjaa tiedot siten kuin paliskunta haluaa	Lisättiin Vasaran siida neljänneksi siidaksi
On tärkeää, että saamenkielistä nimitystä käytetään myös Norjan ja Ruotsin paikannimistä.		Suunnitelmaa tukeva kommentti	Ei muutosta suunnitelmaan
Käsivarren paliskunta lähtee mukaan Porotyöt.fi-palveluun, mutta ellei se toimi, pitää miettiä muita ratkaisuja.	16	MH pitää Porotyöt.fi -palvelua ensisijaisena vaihtoehtona ja pitää hyvänä sitä, että myös Käsivarren paliskunta ottaa palvelun käyttöön. Jos se todetaan huonoksi, on kokeiltava muita vaihtoehtoja	Lisättiin tekstiä kohtaan 16 sivulla 88.

4.3.2020

VN/652/2019

Metsähallitus
PL 94
01301 Vantaa

Viite
Hänvisning Metsähallituksen kirje 22.1.2019 (MH 6325/2018) ja päivitetty esitys 13.11.2019

Asia
Ärende Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaminen

Metsähallitus on laatinut Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman ja lähettänyt sen viitekohdassa mainitulla saatekirjeellään ympäristöministeriölle vahvistettavaksi erämaalain (62/1991) 7 §:n nojalla.

Ympäristöministeriö on erämaalakia koskevan hallituksen esityksen perustelut huomioon ottaen pyytänyt Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmasta keväällä 2019 eri ministeriöiden ja keskusvirastojen, Lapin liiton ja ELY-keskuksen, kunnan sekä Paliskuntain yhdistyksen ja Saamelaiskäräjien lausunnot. Lausunnot pyydettiin 13 taholta ja saatiin kymmeneltä. Ympäristöministeriö on 2.9.2019 järjestänyt Saamelaiskäräjien kanssa saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut, joissa käsiteltiin Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaa ja sen vahvistamista. Ympäristöministeriön lausunnoissa ja neuvotteluissa saaman palautteen perusteella suunnitelmaa käsiteltiin uudestaan Metsähallituksen Lapin luontopalvelujen edustajien kanssa, ja suunnitelmaan tehtiin vielä useita tarkennuksia ja muutoksia.

Metsähallitus on jo Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaa laatiessaan kuullut varsin kattavasti maakunnallisia ja paikallisia viranomaisia, asukkaita, alueen käyttäjiä ja muita intressitahoja. Kuntalaisten, poronhoitajien ja luontaistalouden harjoittajien oikeuksia ja heidän toimintojensa periaatteita on tarkasteltu laajasti. Vakiintuneen käytännön mukaisesti saamelaiskäräjien nimeämä Akwé: Kon –ryhmä on HKS-hankkeen aikana valmistellut YK:n biodiversiteettisopimuksen 8 (j) –artiklan velvoitteisiin perustuvien Akwé: Kon –ohjeiden mukaisia toimenpiteitä ja osallistunut aktiivisesti suunnittelutyöhön sekä suunnitelman vaikutusten arviointiin.

Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaa on lausuntojen ja neuvottelujen pohjalta päivitetty ja viimeistelty lopulliseen asuunsa 12.11.2019.

Suunnittelualueen pinta-ala on noin 221 000 hehtaaria. Se kattaa Enontekiön kunnassa sijaitsevan varsinaisen, erämaalailta perustetun Käsivarren erämaa-alueen (220 176 ha) lisäksi 1094 hehtaaria Natura 2000 –verkostoon sisältyvää muuta aluetta eli erämaa-alueen sisällä olevat Valtiojen harjajensuojeluohjelmakohde ja Ännjaloanjin luonnonsuojelualue (90 ha). Suunnittelualue on saamelaisten kotiseutualueella ja Käsivarren paliskunnan aluetta. Käsivarren erämaan Natura 2000 –alue (FI1300105) on luonto- ja lintudirektiivien mukainen SAC- ja SPA-alue, josta suunnitelma kattaa

89 %. Suunnitelma-alueen ulkopuolelle jäävät Natura-alueesta Lätäsenon-Jietajoen soidensuojelualue sekä harjusuojeluohjelmaan kuuluva Saitsijoen delta.

Suunnittelualue kattaa hieman alle puolet Käsivarren paliskunnan pinta-alasta ja sen merkitys paliskunnan toimintaedellytysten turvaamiseksi on suuri. Alue on kokonaisuudessaan poronhoidolle tärkeä toiminta-alue, jossa poronhoito on säilynyt varsin perinteisenä. Poroja hoidetaan siidoissa luontaiseen laidunkiertoon perustuen. Talvisin siidat jakautuvat omiin talvikyliin. Alueelle sijoittuu myös Suomen ja Norjan välinen rajaporoesteita, Käsivarren paliskunnan laidunkiertoaita, useita porokämppeä sekä poroerotusaitoja.

Käsivarren erämaa-alueen hoidon ja käytön keskeiset tavoitteet ja perusteet

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa tehdään keskeiset hoidon ja käytön linjaukset ja sovitaan yleiset toimintaperiaatteet. Suunnitelmassa ei pääsääntöisesti päätetä yksityiskohtaisista käytännön toimenpiteistä, kuten rakennelmien tarkasta sijainnista, yksittäisistä käyttöoikeussopimuksista tai luvista. Nämä edellyttävät yleensä tapauskohtaista harkintaa ja yksityiskohtaisempaa suunnittelua sekä päätöksentekoa. Hoito- ja käyttösuunnitelma ei myöskään perusta mitään oikeuksia, vaan ohjaa alueen käyttöä. Erämaa-alueen osalta lähtökohtana on ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä tilan säilyttäminen tai parantaminen alueella niiltä osin kuin erämaalaki antaa siihen mahdollisuuksia. Koko suunnittelualueen osalta tavoitteena on luontodirektiivin mukaisesti alueen luontotyyppien ja eliölajien suotuisan suojelutason turvaaminen sekä alueen erämaaluonteen säilyttäminen.

Käsivarren erämaa-alue on perustettu sen erämaaluonteen säilyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaselinkeinojen turvaamiseksi sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi.

Käsivarren erämaa-alueen keskeiset luontoarvot ovat luontodirektiivin luontotyyppit ja lajit, lintudirektiivin lajit, uhanalaiset lajit, erämaisuus ja geologiset kohteet. Näitä arvoja uhkaavat erilaiset virkistyskäyttömuodot (erityisesti motorisoitu liikkuminen) ja niiden aiheuttama häirintä, roskaaminen ja kuluminen. Muita suunnitelmassa tunnistetuja uhkia ovat porojen voimakas laidunnuspaine, vieraslajit ja ilmastonmuutos. Erityisesti alueen erämaisyyden säilymistä uhkaa motorisoidun liikunnan nopea lisääntyminen, uudet maastoliikenneurat, luvaton maastoliikenne ja luvaton rakentaminen.

Keskeisiä kulttuuriarvoja ovat Käsivarren luonnon- ja kulttuurimaisemat, saamelaiskulttuuri ja eräkulttuuri, joita uhkaa virkistyskäytön aiheuttama roskaaminen, kuluminen ja rakentamisen aiheuttamat haitat (erityisesti arkit ja mastot) maisemalle. Kulttuuriperintökohteita voi olla uhattuna, koska niitä ei tunneta. Saamelaiskulttuuria uhkaa saamenkielisten paikannimien ja luontosanaston unohtuminen tai vääristyminen, saamelaiskulttuurin harjoittamisedellytysten heikkeneminen muun maankäytön vuoksi sekä kilpaileva tai ristiriitainen maankäyttö alueella.

Virkistys- ja elinkeinoarvoista etenkin poronhoitoa ja muita luontaselinkeinoja uhkaavat poroille tärkeiden laitumien ottaminen muuhun käyttöön, häiriöt vasomisalueilla ja muualla, ahma ja muut pedot, koiravaljakot ja metsästäjien koirat, tiedon puute poroalienkeinosta sekä ilmastonmuutos.

Suunnittelu osana Natura 2000 –verkoston toteuttamista

Käsivarren erämaa-alue on Skandien vuoriston reunalla sijaitseva läntisin osa pohjoisimman Lapin suojelualuevyöhykettä, joka kattaa lähes 90 % maa-alasta ja kytkeytyy myös naapurimaiden suojelualueisiin. Ruotsissa lähin suojelualue on Pältsan Natura 2000-alue, Norjassa Reisa ja Ovre

Dividalen –kansallispuistot sekä Raisuottarhåldin maisemansuojelualue. Kalottireitti sitoo pohjoiset erämaat yhtenäiseksi retkeilyalueeksi. Yhdessä Mallan luonnonpuiston ja Saanan Natura 2000 – alueiden kanssa Käsivarren erämaa muodostaa Suomen oloissa ainutlaatuisen arvokkaan luontokokonaisuuden.

Käsivarren erämaa-alueella on ainutlaatuisella tavalla edustettuna Suomen tunturiluonnon koko kirjo tunturikoivikoista paljakalle. Alue on sekä määrällisesti että laadullisesti erittäin tärkeä tunturiluontotyyppien, aapa- ja palsasoiden sekä pohjoisten kirkasvetisten vesistöjen suojelualue. Kallioperän kalkkipitoisuudesta johtuen alueella on useita harvinaisia ja vaateliaita luontotyyppisiä sekä eliölajeja. Luontotiedot alueelta ovat edelleen, varsinkin erämaan keski- ja eteläosista, valitettavan suurpiirteisiä ja osin vanhoja, etenkin uhanalaisten luontotyyppien ja lajien osalta. Monet esiintymät ovat pieniä ja niiden häviämiskahva on suuri. Osa uhanalaiskeskittymistä on kulkureittein varsilla tai niiden lähellä, ja siten kasvavan kävijäpaineen uhkaamia.

Suunnitelman päämäärinä ovat luonto- ja lintudirektiivin lajien ja luontotyyppien, uhanalaisten lajien, vesistöjen ja niiden eliöstön sekä erämaisyyden säilyminen. Lisäksi päämääränä on säilyttää alueen vetovoima ainutlaatuisena luontomatkailukohteena, turvata poronhoito ja porojen laidunrauha sekä tukea saamelaiskulttuurin elinvoimaisuutta. Suunnitelman päämäärät pyritään turvaamaan alueen vyöhykejaolla, jossa noin 83 % alueesta on erämaista, alhaisen kävijätiheyden syrjävyöhykettä. Syrjävyöhykkeelle ei aktiivisesti ohjata kävijöitä eikä rakenneta uutta palveluvarustusta. Käsivarren retkeily- ja luontomatkailuvyöhyke kattaa puolestaan noin 17 % alueesta, ja on kävijöiden kannalta vetovoimaisin vyöhyke palvelurakenteineen. Rajoitus- ja luonnonarvovyöhykettä on ainoastaan Annjaloanjin luonnonsuojelualue, 89 hehtaaria.

Tärkeimmät luonnonsuojelun toimenpiteet suunnitelmassa ovat uhanalaisten lajien seurantojen ja tarkistusten jatkaminen ja tehostaminen, luontotyyppitiedon päivittäminen, herkistä luontokohteista tiedottaminen paliskunnalle sekä ketun poiston jatkaminen. Tärkeimmät virkistyskäytön toimenpiteet ovat vastaavasti reittien, merkintöjen, rakenteiden ja rakennusten uudistamista ja kunnostamista, helikopterien ja vesitason laskeutumispaiikkojen merkintää ja rakentamista.

Kehittämismahdollisuuksina on suunnitelmassa esitetty luontomatkailun kansainvälinen kehittäminen sekä Käsivarren alueen kehittäminen toiminnaltaan ja tunnettuudeltaan Suomen erämaa-alueiden ykköseksi. Ympäristöministeriö katsoo, että nämä suunnitelman kehittämismahdollisuudet eivät selkeästi tue erämaan perustamistarkoitusta. Matkailun ja kävijämäärien kasvu voi olla uhka luontaiselinkeinojen ja erämaaluonteen säilymiselle lisääntyvän rakentamisen, häirinnän ja kulumisen kautta. Käsivarren erämaa-alue on käyntikertojen määrillä mitattuna jo nyt Suomen suosituin erämaa-alue. Arvio kävijöiden määrästä alueella on 1990-luvun alun jälkeen kaksinkertaistunut noin 12 000 vuosittaiseen käyntiin. Merkittävin osa alueen virkistyskäytöstä on kuitenkin yhä omin voimin tapahtuvaa hiihto- ja patikkaretkeilyä sekä kalastusta. Ympäristöministeriö korostaa, että kävijämäärien kasvaessa tulee tehostaa myös alueen ekologisen kestävyuden seurantaa ja ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin alueen luontoarvojen turvaamiseksi.

Suunnitelmassa esitetyillä toimenpiteillä ei arvioida olevan merkittäviä haitallisia vaikutuksia Natura-alueen suojeluperusteisiin eikä luonnonsuojelulain 65 § mukainen Natura-vaikutusten arviointi ole tarpeellinen. Suunnitelman tavoitteena on ylläpitää nykyiset luonnonarvot ja toteuttaa siten osaltaan Natura 2000 –verkoston suojelutavoitteiden saavuttamista sekä hoidon ja käytön toimeenpanoa. Ministeriö katsoo, että suunnitelma turvaa toteutuessaan alueen suojelutavoitteet. Toimeenpano edellyttää kuitenkin jatkossa luontoarvoihin liittyviä lisäselvityksiä, seurantaa ja ekologisten vaikutusten arviointia.

Vahvistaminen ja jatkotoimet

Erämaalaki tähtää Lapin alkuperäisimmän ja tyypillisimmän jäljellä olevan erämaaluonnon säilyttämiseen mahdollisimman muuttumattomana. Tavoitteena on myös turvata luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin harjoittamisen luontaiset edellytykset sekä kehittää luonnon monipuolista käyttöä ja sen edellytyksiä, kuten alueiden retkeily- ja virkistyskäyttömahdollisuuksia. Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma antaa hyvän perustan erämaa-alueen hoidon ja käytön järjestämiselle. Suunnitelma edistää ympäristöhaittojen ennalta ehkäisemistä sekä selkiinntää ja ohjaa alueen käyttöä, millä on myönteistä vaikutusta myös Natura-alueen luonnonarvoille

Ympäristöministeriö on tarkastellut suunnitelmaa harkintavaltansa mukaisesti siinä laajuudessa kuin se lainsäädännön nojalla on mahdollista. Hoito- ja käyttösuunnitelman nojalla ei voida määrätä lisävelvoitteita eikä toisaalta myöskään nykyisten oikeuksien ja etujen rajoituksia kunnan asukkaille ja muille alueen käyttäjille, jos niistä ei ole säädetty perustamissääöksissä tai niillä ei ole sopimuksellista perustaa. Alueeseen kohdistuvien lupien myöntäminen ja muiden viranomaispäätösten tekeminen tapahtuu eri lakeihin sisältyvien lupajärjestelmien puitteissa, suunnitelmassa osoitettujen periaatteiden mukaisesti.

Ympäristöministeriö katsoo, että hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaminen on erämaalain tavoitteiden mukaista ja edistää lain toimeenpanoa. Ympäristöministeriö vahvistaa Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman sen erämaalain mukaisen alueen osalta, sellaisena kuin suunnitelma ilmenee Metsähallituksen 13.11.2019 lähettämästä liitteestä ja Metsähallituksen verkkosivuillaan julkaisemasta linkistä: <https://www.metsa.fi/kasivarsisuunnittelu>. Suunnitelmaa on päivitetty vahvistettavaksi lähetetystä versiosta ympäristöministeriön keväällä 2019 saamien lausuntojen sekä Saamelaiskäräjien kanssa syksyllä 2019 käydyn saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisen neuvottelun perusteella.

Ympäristöministeriö korostaa Käsivarren erämaa-alueen luontoarvojen ainutlaatuisuutta Suomessa. Alueen lajisto ja luontotyytit, mukaan lukien kansallisesti uhanalaiset luontotyytit, tulee pikaisesti ja riittävästi resursoituna kartoittaa. Tarkempi ajantasainen luontotieto ja luotettavat tila-arviot luovat perustan alueen käytön ohjaamiselle sekä käytön kestävyysarvioimiselle. Ekologisen kestävyysarvioinnin vuoksi alueella tulee seurata erityisesti uhanalaisia, suunnittelualueelle esiintymisessään painottuneita lajeja ja luontotyyttejä. Tällaisia ovat mm runsaslajiset kalkkikallioalueet uhanalaisine tunturisammalineen Doskalharjin-Toskaljärven sekä Guonjavarrin-Kahperuksen-Duolljehuhputin ylängön alueilla, Pitsusjärven pohjoisrannan lähteet ja tihkupinnat ympäristöineen sekä erittäin uhanalaisen merisirrin, lapasotkan ja muiden kahlaajien ja vesilintujen tärkeät pesimäalueet. Arvokkaimmat luontokohteet tulee säilyttää luonnontilaisina ja estää lajien tai niiden elinympäristöjen tilan heikentyminen. Alueen käyttöä ja kävijöitä tulee siten jatkossa ohjata tarkemmin sekä välttää sellaisia uusia rakenteita ja käytäntöjä, jotka voivat vaarantaa keskeisiä luontoarvoja.

Ympäristöministeriö painottaa Käsivarren erämaa-alueen hoidon ja käytön toimeenpanossa valvonnan ja vaikutusten arvioinnin sekä niiden pohjalta tehtävien toimenpiteiden merkitystä saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytysten turvaamiseksi. Perinteisen saamelaisen poronhoidon tarpeet, kuten talvilaidun- ja vasoma-alueiden rauhoitus tulee ottaa huomioon kaikessa alueen käytössä. Ympäristöministeriö pyrkii jatkossa yhteistyössä Metsähallituksen ja Maamittauslaitoksen kanssa saamaan nykyään kartoissa ja suunnitelmassa esiintyvä paikannimistö korjatuksi vastaamaan oikein alkuperäisiä saamenkielisiä paikannimiä.

Hoito- ja käyttösuunnitelman toimeenpanosta ja sen tavoitteiden toteutumisesta tulee tehdä väliarvio tarkoituksenmukaisella tavalla. Ympäristöministeriö lähettää suunnitelmasta saamansa

lausunnot Metsähallitukselle tiedoksi ja soveltuvin osin huomioon otettaviksi hoito- ja käyttösuunnitelmaa ja alueen luvitusta toteutettaessa.

Yksikön päällikkö

Mikko Kuusinen

Ympäristöneuvos

Aulikki Alanen

TIEDOKSI Lapin ELY-keskus
Lapin liitto
Enontekiön kunta
Luonnonsuojeluliiton Lapin piiri
Saamelaiskäräjät
Paliskuntain yhdistys

LIITTEENÄ Valitusosoitus

Meahciráđđehusa luondduduodjalanalmmustahttimat

Raidu A

- No 232 Vatanen, E. & Kajala, L. 2020: Kansallispuistojen, retkeilyalueiden ja muiden luontomatkakohteiden paikallistaloudellisten vaikutusten arviointisovelluksen kertoimien päivitys 2019. 31 s.
- No 233 Arponen, H., Keskinen, E., Lanki, M. & Nieminen, A. 2021: EMMAt esittelyssä – Katsaus Suomen ekologisesti merkittäviin vedenalaisiin meriluontoalueisiin. 334 s.
- No 234 Niemi, M., Rautiainen, M., Kilpeläinen, P. & Turtinen, E. 2021: Metsäpeuran rotupuhtaustyö ja sen kehittäminen 2017–2019. 38 s.

Raidu B

- No 259 Nivasalo, P. 2021: Inarin retkeilyalueen kävijätutkimus 2018–2019. 71 s.
- No 260 Toivonen, I. 2021: Lauhanvuori–Hämeen kangas UNESCO Global Geoparkin kävijätutkimukset 2020. 89 s.
- No 261 Jylänki, T. 2021: Syötteen kävijätutkimus 2020. 79 s.

Raidu C

- No 166 Naumanen, S. 2020: Kolin biosfäärialueen luontomatkailusuunnitelma 2020–2025. 91 s.
- No 167 Metsähallitus 2020: Maakylän–Räyskälän alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 128 s.
- No 168 Metsähallitus 2020: Sipoonkorven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 158 s.
- No 169 Forststyrelsen 2020: Skötsel- och användningsplan för Sibbo storskogs nationalpark. 159 s.
- No 170 Metsähallitus 2020: Hossan kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 114 s.
- No 171 Metsähallitus 2020: Mallan luonnonpuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 111 s.
- No 172 Meahciráđđehus 2020: Mallá luonddumeahci dikšun- ja geavahanplána. 114 s.
- No 173 Metsähallitus 2020: Syötteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 123 s.
- No 174 Meahciráđđehus 2021: Bulju meahcceguovllu Natura 2000 -guovllu dikšun- ja geavahanplána. 70 s.
- No 175 Metsähallitus 2021: Käsivarren erämaa-alueen ja Ánnjaloanjin suojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 188 s.
- No 176 Mussaari, M. 2021: Luonnonhoidon kokonaissuunnitelma Saaristomeren luonnonsuojelualueille. 126 s.

ISSN-L 1796-2943
ISSN (verkkojulkaisu) 1796-2943
ISBN 978-952-377-021-8 (pdf)